

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.946>

<https://orcid.org/0000-0002-4346-1945>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

Žygimantas Pekūnas

Eurolekto įtaka lietuvių teisės kalbos sintaksei

DAKTARO DISERTACIJA

Humanitariniai mokslai

Filologija (H 004)

VILNIUS 2026

Disertacija rengta 2021–2025 m. Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas – dr. Artūras Ratkus (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004).

Gynimo taryba:

Pirmininkas – prof. dr. Jurgis Pakerys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004).

Nariai:

prof. dr. Łucja Biel (Varšuvos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004),

prof. habil. dr. Axel Holvoet (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004),

prof. dr. Nijolė Maskaliūnienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

doc. dr. Dainora Maumevičienė (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2026 m. birželio mėn. 26 d. 11 val. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto K. Donelaičio auditorijoje. Adresas: Universiteto g. 5, Vilnius, Lietuva), tel. +370 5 268 7252; el. paštas zygimantas.pekunas@flf.vu.lt

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.946>

<https://orcid.org/0000-0002-4346-1945>

VILNIUS UNIVERSITY

INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

Žygimantas Pekūnas

Eurolect and Its Impact on the Syntax of Lithuanian Legal Language

DOCTORAL DISSERTATION

Humanities

Philology (H 004)

VILNIUS 2026

This dissertation was prepared between 2021 and 2025 at Vilnius University.

Academic Supervisor –Dr. Artūras Ratkus (Vilnius University, Humanities, Philology, H 004).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairperson – Prof. Dr. Jurgis Pakerys (Vilnius University, Humanities, Philology, H 004).

Members:

Prof. Dr. Łucja Biel (University of Warsaw, Humanities, Philology, H 004),
Prof. Habil. Dr. Axel Holvoet (Vilnius University, Humanities, Philology, H 004),
Prof. Dr. Nijolė Maskaliūnienė (Vilnius University, Humanities, Philology, H 004),
Assoc. Prof. Dr. Dainora Maumevičienė (Kaunas University of Technology, Humanities, Philology, H 004).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 11:00 on 26 June 2026 in K. Donelaičio Room of the Faculty of Philology, Vilnius University. Address: Universiteto St. 5, Vilnius, Lithuania. Tel. +370 5 268 7252; e-mail: zygimantas.pekunas@flf.vu.lt.

TURINYS

ĮVADAS	7
SVARBESNI DISERTACIJOJE VARTOJAMI TERMINAI IR SĄVOKOS	12
SANTRUMPOS	14
1. TEORINIAI PAGRINDAI	15
EUROLEKTAI, JŲ ATSIKADIMO IR VYSTYMOSI KONTEKSTAS	15
1.1 Europos Sąjungos tekstų vertimas	15
1.2 ES teisės aktai ir jų vertimo strategijos	19
1.3 Hibridiniai tekstai ir tekstinė atitiktis	29
1.4 Eurolektai	34
1.4.1 Eurolektų tyrimai	38
1.4.2 Lietuvių kalbos eurolektas	45
1.5 „Teisinė kalba“ ir „teisės kalba“	53
2. TYRIMO MEDŽIAGA IR METODOLOGIJA	57
2.1 Tekstynai ir jų sąranga	58
2.1.1 Terminijos pastabos	58
2.1.2 Vienkalbis palyginamasis ES direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstynas (COMP)	60
2.1.3 Referencinis Lietuvos nacionalinių teisės aktų tekstynas REF ...	65
2.1.4 Lygiagretusis tekstynas <i>EurLex 2016</i>	67
2.1.5 Kiti duomenų šaltiniai	68
2.2 Metodologija	68
2.2.1 Aprašomoji statistika	68
2.2.2 Aiškinamoji statistika	69
2.2.3 Kitos pastabos	73
TYRIMO DALIS	75
Įvadinės pastabos	75
3. MODIFIKAVIMAS	77

3.1 Modifikavimas kaip sintaksės reiškinys.....	77
3.2 Finitiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai.....	81
3.3 Dalyviniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai.....	111
3.4 Bendraties šalutiniai būdvardiniai sakiniai.....	134
4. TRANZITYVINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ KOMPLEMENTAVIMAS..	146
4.1 Komplementavimas kaip sintaksės reiškinys.....	146
4.2 Transityvinių veiksmažodžių semantinės grupės ir jų komplementavimo būdai.....	153
4.3 Tekstynų duomenys.....	158
4.4 Diskusija.....	161
5 IŠVADOS.....	191
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	199
KITI ŠALTINIAI.....	213
SUMMARY	214
APIE AUTORIŲ	229
PADĖKA	230
PUBLIKACIJŲ IR PRANEŠIMŲ SĄRAŠAS	231

IVADAS

Šioje disertacijoje nagrinėjami lietuvių kalbos eurolekto – „sueuropietintos“ lietuvių teisės kalbos atmainos – sintaksės ir galimo lietuvių kalbos eurolekto poveikio nacionalinės lietuvių teisės kalbos sintaksei klausimai. Europos Sąjungos (ES) teisės aktai į lietuvių kalbą pradėti versti dar iki Lietuvai tampa šios viršnacionalinės organizacijos nare. ES teisyne – *acquis communautaire* – vertimas ir perkėlimas į Lietuvos nacionalinę teisę, taip pat galiojančių nacionalinių teisės aktų derinimas su tuo metu galiojusiais ES teisės dokumentais buvo viena iš stojimo sąlygų. Nuo 2004 m., Lietuvai tapus visateise ES nare, lietuvių kalba įgijo vienos iš 24 oficialiųjų ES kalbų statusą. Į lietuvių kalbą pradėti versti ir iki šiol verčiami visi ES teisės aktai, taip pat įvairūs kitokio pobūdžio administraciniai ir neadministraciniai dokumentai. ES teisės aktai – visų pirma, reglamentai ir direktyvos – tampa Lietuvos nacionalinės teisės dalimi.

Europos Sąjungos teisės aktų vertimai į lietuvių kalbą vertinami nevienareikšmiškai. Laikotarpiu iki oficialiosios narystės ir pirmuosius keletą narystės metų viena opiausių ES teisės aktų vertimo problemų laikytos prasmės klaidos, kurių taisymas 1999 m. buvo reglamentuotas atskiru teisės aktu¹. Manytina, kad klaidų taisymo poreikis buvo didelis: praėjus metams nuo tada, kai Lietuva buvo priimta į ES, teisės tyrėjai Abramavičius *et al.* (2005: 17) teigė, kad reikia išsamiai tikrinti ES teisės aktų vertimo kokybę ir taisyti nacionaliniuose teisės aktuose, kuriais tie ES teisės aktai įgyvendinami, atsiradusias klaidas. Vertimo kokybės klausimai buvo aptariami ir viešajame diskurse, daug dėmesio telkiant vertimo kalbos, kuri laikyta nekokybiška, klausimams. Pavyzdžiui, 2004 m. pradžioje Valstybinės lietuvių kalbos komisijos tinklalapyje paskelbtas straipsnis „ES dokumentų vertimo problemos“², kuriame akcentuojama, kad vertėjai „nei bendrojo lavinimo, nei aukštosiose mokyklose kol kas neišmokomi lietuvių kalbos tiek, kad jų tekstų nereikėtų tvarkyti redaktoriams lituanistams“. Toliau straipsnyje teigiama, kad dėl šios priežasties ir dėl didelio darbo krūvio vertimų kalba nekokybiška,

¹ 1999 m. vasario 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 159 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, Vyriausybės sprendimų ir Vyriausybės rezoliucijų, ministro pirmininko potvarkių, tarptautinių sutarčių, jų projektų vertimo ir vertimo autentiškumo tvirtinimo, taip pat klaidų ištaisymo Europos Sąjungos teisės aktuose lietuvių kalba tvarkos (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B08DBD798FA0/hkAoYveMJB>).

² <https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/es-dokumentu-vertimo-problemos#:~:text=Galimyb%C4%97s%20u%C5%BETikrinti%20Europos%20S%C4%85jungos%20dokument%C5%B3%20vertimo%20%C4%AF.delegacijos%20Lietuvoje%20Vertim%C5%B3%20biuro%20vadovu%20Stephenu%20Millsu>.

reikia vertinti, kaip vertėjai moka lietuvių kalbą ir steigti daugiau vertimo redaktorių pareigybių.

Taigi, ES teisės aktų vertimų kalba kritikuota tiek dėl tikslumo, tiek dėl kalbinėsraiškos. Šiuo klausimu buvo surengta įvairių renginių ir seminarų, kuriuose pabrėžtas neigiamas, todėl – taisytinas ES dokumentų kalbos savitumas. Pavyzdžiui, 2005 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos seminare „ES dokumentų rengimas ir vertimo problemos“ akcentuota būtinybė vienodinti ES ir nacionalinę terminiją, užtikrinti, kad ES teisės aktuose būtų vartojama „prestižinė lietuvių kalba“³. Nors didelė dalis tokio pobūdžio seminarų buvo skirta daugiausia terminologijos klausimams⁴, kritikos sulaukė ir vertimų kalbos sintaksė. Pavyzdžiui, 2008 m. gruodžio 8 d. Lietuvos Respublikos Seime vykusioje konferencijoje „Lietuvių kalba Europos Sąjungos erdvėje“ Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro vadovė Albina Auksoriūtė nurodė, kad vertimuose atsispindi kitos kalbos⁵ struktūra, o patys vertimai daro „neabejotiną žalą lietuvių administracinei ir teisės kalbai [...], keičiasi sakinio struktūra, jie labai ilgi ir nesklandūs; padaugėjo daiktavardinių konstrukcijų“ (cit. iš Leonavičienės ir Liepuoniūtės 2013: 95–96). Ši mintis atspindi preskriptyvinį požiūrį į kalbos vartoseną, kuris vyrauja ir administracinės (teisės) lietuvių kalbos tyrimuose, apimančiuose ES dokumentų kalbos klausimus (pvz., Murinienė 2008; Vladarskienė 2012). Nepaisant to, kad kritika ES teisės aktų vertimų kalbai reiškia dėl įvairių kalbos lygmenų, paprastai apsiribojama mintimi, kad kritikuotini vertimo kalbos aspektai yra nulemti originalo kalbos įtakos ir (arba) nepakankamo dėmesio lietuvių kalbos taisyklingumui.

Užsienio kalbotyros ir vertimo tyrimų darbuose ES teisės aktų ir nacionalinių teisės aktų kalbos skirtumai tyrinėjami jau keletą dešimtmečių. Skeptiškus, daugiausia preskriptyvizmo įkvėptus teiginius apie vadinamąją ES „eurakalbę“, arba prastesnę teisės kalbos variantą, pakeitė deskriptyviniai ES dokumentų kalbos tyrimai, kuriuose orientuojamasi į sisteminius ES ir nacionalinių teisės aktų kalbos požymių gretinimo tyrimus, atsisakant preskriptyvizmu grindžiamo vertinamojo požiūrio. Tokie tyrimai (pavyzdžiui,

³ <https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/dar-karta-apie-lietuvisku-europos-sajungos-dokumentu-kokybe?lang=lt-LT>.

⁴ Pavyzdžiui, 2010 m. gruodžio 8–9 d. ES terminologų pasitarimas (<https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/terminologu-pasitarime-liuksemburge-apie-europos-sajungos-teises-aktu-projektu-terminu-derinima?lang=lt-LT>), 2014 m. birželio 6 d. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos institucijų bei įstaigų terminologijos forumo konferencija (<https://vlkk.lt/naujienos/kitos-naujienos/4-oji-europos-sajungos-ir-lietuvos-respublikos-instituciju-bei-istaigu-terminologijos-forumo-konferencija?lang=lt-LT>) ir kt.

⁵ Greičiausiai, omenyje turėta originalo kalba.

Biel 2017; Mori *et al.* 2018; Hrežo ir Bednárová-Gibová 2022) paremti šiuolaikinėmis technologijomis ir metodais, ypač – tekstynų lingvistikos metodais. Šių tyrimų rezultatai rodo, kad egzistuoja specifinės oficialiųjų ES kalbų „europinės atmainos“ – eurolektai. Šios atmainos formuojasi viršnacionalinėje ir daugiakalbėje ES aplinkoje, o jų formavimuisi labai didelę įtaką turi vertimas (Biel 2021a: 479). Jau ištirti ir aprašyti anglų, prancūzų, vokiečių, lenkų, italų, ispanų, suomių ir dar kelių ES oficialiųjų kalbų eurolektai. Kaip nurodo autoritetinga eurolektų tyrėja Łucja Biel (2021a: 488; 2023: 672), egzistuoja 24 lygiagrečios kiekvienos oficialiosios Sąjungos kalbos atmainos – 24 veidrodiniai eurolektai, kurie tam tikrais požymiais gali skirtis nuo nacionalinių teisės kalbų. Tokius skirtumus lemia įvairios lingvistinės ir ekstralingvistinės aplinkybės, kurios susidaro ES teisėkūros proceso metu (žr. 1.4 poskyrį „Eurolektai“). Taigi, tai, kad egzistuoja visų oficialiųjų ES kalbų eurolektai, nekvestionuotina – skiriasi tik tai, koku mastu ir kokiais požymiais eurolektai skiriasi nuo nacionalinių lygmeniu vartojamų oficialiųjų ES kalbų. Vadinas, galima pagrįstai kelti prielaidą, kad egzistuoja ir „sueuropietinta“ lietuvių teisės kalbos atmaina – lietuvių kalbos eurolektas. Tokią prielaidą kelti galima ir remiantis minėtais preskriptyviniais lietuvių kalbos tyrimais, kuriuose *expressis verbis* nurodoma, kad ES dokumentų vertimuose nukrypstama nuo nacionaliniu lygmeniu įtvirtintų lietuvių kalbos normų ir teisės kalbos raiškos tradicijų.

Temos naujumas ir aktualumas. Ši disertacija – pirmasis bandymas Lietuvoje vadovaujantis statistinio patikimumo ir efekto dydžio skaičiavimais deskriptyviai ištirti kelis lietuvių kalbos eurolektos sintaksės požymius (žr. 1.4.2 skirsnį „Lietuvių kalbos eurolektas“) ir įvertinti jo galimą įtaką nacionalinės lietuvių teisės kalbos sintaksei. Sintaksė – plati kalbotyros sritis, todėl daktaro disertacijoje neįmanoma aptarti visų jos aspektų. Dėl šios priežasties tiriami du esminių sintaksinių ryšių (modifikavimo ir komplementavimo) tipai, konkrečiai – daiktavardžių ir daiktavardinių frazių (NP) postmodifikavimas finitiniiais ir nefinitiniais šalutiniais būdvardiniais sakiniais bei tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo būdai. Šiedu sintaksinių ryšių tipai pasirinkti todėl, kad atstovaudami komplementavimui ir modifikavimui jie yra fundamentalūs lietuvių kalbos eurolektos sintaksės aprašui. Jų priemonių raiška eurolekte ir nacionalinėje teisės kalboje gali skirtis, t. y., pasižymėti variantiškumu. Į tai jau atkreiptas dėmesys užsienyje atliktuose eurolektų tyrimuose (pavyzdžiui, Piehl (2006), Biel (2017a)), taip pat – Lietuvoje skelbtuose mokslo darbuose lietuvių administracinės kalbos klausimais (Vladarskienė 2005; 2011; 2012). Galiausiai, su praktiniais postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo klausimais verčiant tekstus į lietuvių kalbą disertacijos autorius ne kartą

susidūrė dirbdamas ES dokumentų vertėju. Be minėto Vladarskienės (2011) straipsnio, Lietuvoje yra atlikta tik keletas nedidelės apimties ES teisės aktų vertimų sintaksės tyrimų (Vladarskienė 2005; Vladarskienė 2012; Leonavičienė ir Liepuoniūtė 2013; Leonavičienė 2020), tačiau jie palyginti nedidelės apimties, o jų duomenų reikšmingumas nepatikrintas statistiniais testais. Šiuo tyrimu atsižvelgiama į abu minėtus trūkumus. Pirma, tyrimo tikslais sukauptas didelės apimties specialusis dvikryptis palyginamasis tekstynas. Antra, tyrimas grindžiamas griežtais statistinio reikšmingumo ir efekto dydžio kriterijais, kuriais vadovaujantis nustatoma, ar nagrinėjamas sintaksinis reiškinyss gali būti laikomas lietuvių kalbos eurolekto požymiu ir, jei taip, ar lietuvių kalbos eurolektas tuo požymiu daro įtakos nacionalinių Lietuvos teisės aktų sintaksei (žr. 2 skyrių „Tyrimo medžiaga ir metodologija“, ypač jo 2.2 poskyrį). Tyrimo rezultatai leidžia daryti pagrįstas išvadas apie lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo požymius ir apie tai, ar jis turi įtakos lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei.

Tyrimo objektu pasirinkti trys tekstų tipai: ES direktyvos, jas įgyvendinantys Lietuvos Respublikos teisės aktai ir su ES direktyvomis tiesiogiai nesusiję Lietuvos Respublikos teisės aktai. Iš visų ES teisės aktų (žr. 1.2 poskyrį „ES teisės aktai ir jų vertimo strategijos“) direktyvos pasirinktos todėl, kad jos turi būti įgyvendinamos priimant nacionalinio lygmens įgyvendinančius teisės aktus. Direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų gretinamoji analizė yra ne viename eurolekto tyrime pasitelktas tyrimo būdas, leidžiantis įvairiais lygmenimis palyginti ES kalbą ir nacionalinių teisės aktų kalbą (žr. Mori 2018b; Biel 2018; Patin, Megale 2018). Kadangi disertacijoje siekiama ne tik aprašyti lietuvių kalbos eurolekto sintaksę, bet ir nustatyti, ar ji turi poveikio platesnei lietuvių teisės kalbos sintaksei, ES direktyvų sintaksės reiškiniai lyginami ir su teisės aktų, tiesiogiai nesusijusių su ES, sintaksės reiškiniais. Direktyvos ir jų įgyvendinimo aktai sudaro pagrindinį šio tyrimo duomenų šaltinį – palyginamąjį tekstyną COMP, o kiti Lietuvos teisės aktai – atraminį (referencinį) tekstyną REF. Tekstų atrankos ir tyrimo principai aprašomi 2 skyriuje „Tyrimo medžiaga ir metodologija“.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Tyrimo tikslas – nustatyti, ar esama statistiškai reikšmingų lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinės lietuvių teisės kalbos postmodifikavimo ir komplementavimo skirtumų ir, jei taip, ar lietuvių kalbos eurolektas šiais požymiais turi įtakos nacionalinės lietuvių teisės kalbos sintaksei.

Šiam tikslui pasiekti išsikelti toliau nurodyti uždaviniai:

1. Aprašyti ES teisės aktų rūšis, jų vertimo strategijas ir institucinio vertimo į lietuvių kalbą ypatumus.
2. Apibrėžti eurolekto sąvoką, aptarti lietuvių kalbos eurolekto susiformavimo prielaidas ir apžvelgti ankstesnius eurolektų tyrimus.
3. Sukaupiti ir aprašyti palyginamąjį ES direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstyną, taip pat referencinį nacionalinių teisės aktų, tiesiogiai nesusijusių su ES, tekstyną.
4. Iširti ir palyginti lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinių direktyvų įgyvendinimo teisės aktų sintaksę postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo aspektais.
5. Nustatyti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingų lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinių teisės aktų kalbos postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmažodžių skirtumų.
6. Įvertinti, ar lietuvių kalbos eurolekto sintaksė daro statistiškai reikšmingą poveikį lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei.

Ginamieji teiginiai

1. Dėl ES teisės aktų vertimo įtakos susiformavo ir toliau vystosi funkcinė lietuvių teisės kalbos atmaina – lietuvių kalbos eurolektas.
2. Lietuvių kalbos eurolektas pasižymi savita postmodifikavimo sintakse. Jam statistiškai daug būdingesnis postmodifikavimas visų tipų šalutiniais būdvardiniais sakiniais, ypač – finitinais šalutiniais būdvardiniais sakiniais. Be to, jam statistiškai reikšmingai būdingesnis postmodifikavimas vienu funkciniu finitinių šalutinių būdvardinių sakinių potipiu – tāsos apozityviniais šalutiniais sakiniais.
3. Tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo klausimu lietuvių kalbos eurolektas labai artimas nacionalinei lietuvių teisės kalbai, bet jam statistiškai reikšmingai būdingesnis dažnesnis tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas finitinais daiktavardiniais sakiniais.
4. Nepaisant statistiškai reikšmingų lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo požymių, kuriais jis skiriasi nuo nacionalinės teisės aktų kalbos, įvertinus turimus duomenis negalima užtikrintai teigti, kad lietuvių kalbos eurolektas daro tiesioginį ir sisteminį poveikį lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei.

SVARBESNI DISERTACIJOJE VARTOJAMI TERMINAI IR SĄVOKOS

APOZITYVINIS ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS – tai šalutinis būdvardinis sakinyss, kuris pateikia papildomos, foninės informacijos apie savo **ANTECEDENTĄ** ir nesusiaurina ir neapibrėžia jo reikšmės (Dixon 2010: 314). Pagal semantinius požymius apozityviniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai gali būti skirstomi į **TĄSOS APOZITYVINIUS ŠALUTINIUS BŪDVARDINIUS SAKINIUS**, **RELEVANTIŠKUMO APOZITYVINIUS ŠALUTINIUS BŪDVARDINIUS SAKINIUS** ir **SUBJEKTYVUMO APOZITYVINIUS ŠALUTINIUS BŪDVARDINIUS SAKINIUS** (Loock 2010).

ARGUMENTAS – bet koks sintaksinis elementas, kurio reikalauja veiksmažodis (Matthews 2007: 26). **INTRANZITYVINIAI VEIKSMAŽODŽIAI** turi bent vieną išreikštą ar numanomą argumentą – **VEIKSNĮ**. **TRANZITYVINIAI VEIKSMAŽODŽIAI** be veiksnio turi dar bent vieną argumentą – **PAPILDINĮ**. Dixon (2010a; 2010b) skiria **CENTRINIUS ARGUMENTUS** ir periferinius argumentus.

BENDRASIS ARGUMENTAS – argumentas, kuriuo **SANTYKINĖJE KONSTRUKCIJOJE** dalijasi pagrindinis sakinio dėmuo ir **ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS**. Paprastai tai yra daiktavardinė frazė, modifikuojama būdvardinio šalutinio sakinio (Dixon 2010a: 107).

CENTRINIS ARGUMENTAS – tam tikro veiksmažodžio būtinai reikalaujamas argumentas, paprastai – daiktavardinė frazė ar vardažodis (Dixon 2010a: 5; 97). Pavyzdžiui, **TRANZITYVNIS VEIKSMAŽODIS** turi du centrinius argumentus: **VEIKSNĮ** ir bent vieną **PAPILDINĮ**.

DEONTINIS VEIKSMAS – teisiniui subjektui teisės akte priskiriamas privalomas veiksmas. Terminas apima deontinio modalumo, kuriuo reiškiamos prievolės, taisyklės ir įpareigojimai, semą.

EKSTERIORIZAVIMAS – į originalo tekstą orientuota vertimo strategija, kurią taikant „natūralus“ vertimo tonas nėra pirmaeilis tikslas. Lietuvos vertimo tyrimų darbuose įprastas jam sinonimiškas terminas „svetiminimas“.

EUROLEKTAS – „sueuropietinta“, ribota nacionalinės kalbos atmaina, naudojama Europos Sąjungos (ES), kaip viršnacionalinės organizacijos, poreikiams ir daugiakalbėje terpėje kuriama vertėjų ir kitų suinteresuotųjų subjektų“ (Biel 2021a: 479). Mori (2018a: 13) eurolekto sąvoką susiaurina iki europinės teisės kalbos atmainos.

NORMINIS TEISĖS AKTAS – teisės aktas, nustatantis teisės normas, pavyzdžiui, įstatymas.

RELEVANTIŠKUMO APOZITYVINIS BŪDVARDINIS ŠALUTINIS SAKINYS – tai **APOZITYVINIS ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS**, kuriuo jo modifikuojamas **ANTECEDENTAS** nekonkretizuojamas ir neapsibrėžiamas

RESTRIKTYVINIS ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS susiaurina ir apibrėžia savo **ANTECEDENTO** reikšmę (cf. Dixon 2010b: 314):

SUBJEKTYVUMO APOZITYVINIS BŪDVARDINIS SAKINYS – funkcinis **APOZITYVINO ŠALUTINIO BŪDVARDINIO SAKINIO**, potipis, kuriuo reiškiamą nuomonę arba požiūrį į **ANTECEDENTĄ**.

ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS – šalutinis sakiny, modifikuojantis daiktavardinę frazę. Judžentis ir Holvoet (2003) skiria finitinius ir nefinitinius šalutinius būdvardinius sakinius. Finitinių šalutinių būdvardinių sakinių pagrindą sudaro asmenuojamosios veiksmažodžio formos; nefinitinių – neasmenuojamosios. Nefinitiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai Judženčio ir Holvoeto (2003) toliau skirstomi į dalyvinius ir bendratis sakinius, atsižvelgiant į tai, kuri veiksmažodžio forma yra jų pagrindas. Šalutiniai būdvardiniai sakiniai gali būti **RESTRIKTYVINIAI** arba **APOZITYVINIAI** modifikatoriai.

TĄSOS APOZITYVINIS ŠALUTINIS BŪDVARDINIS SAKINYS – funkcinis **APOZITYVINO ŠALUTINIO BŪDVARDINIO SAKINIO** potipis, kuriuo realizuojamas vėlesnis nei pagrindiniame dėmenyje atliekamas antecedento veiksmas.

TEKSTINĖ ATITIKTIS – Chestermano (2004) pasiūlyta ir Biel (2014, 2017a) išplėtotą koncepciją, kalbinių požymių visumos tarp palyginamo žanro verstinių ir autentiškų tekstų skirtumas.

TRANZITYVINIS VEIKSMAŽODIS – bent du **CENTRINIUS ARGUMENTUS** turintis veiksmažodis; iš šių argumentų bent vienas yra **PAPILDINYS** (Dixon 2010a: 76).

VEIKSNYS – veiksmažodžio **ARGUMENTAS**, nepatenkantis į veiksmažodinę frazę, kuriam dažnai, bet ne būtinai priskiriamas semantinis agento vaidmuo.

SANTRUMPOS

EEB	–	Europos Ekonominė Bendrija
ELL	–	efekto dydžio įtaka logaritminiam tikėtinumui
ES	–	Europos Sąjunga
ESTT	–	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
LL	–	logaritminis tikėtinumas
S_{inf}	–	bendraties šalutinis būdvardinis sakinyš, į kurį įeina naudininko linksnio daiktavardis
S_{inf(acc)}	–	bendraties šalutinis būdvardinis sakinyš, į kurį įeina galininko linksnio daiktavardis
S_{nom}	–	daiktavardinis šalutinis sakinyš
S_{part}	–	dalyvinis šalutinis būdvardinis sakinyš
S_{rel}	–	finitinis šalutinis būdvardinis sakinyš

1. TEORINIAI PAGRINDAI

EUROLEKTAI, JŲ ATSIKIRADIMO IR VYSTYMOŠI KONTEKSTAS

Šioje dalyje aptariamos sąlygos, sudarančios prielaidas eurolektams atsirasti ir vystytis, taip pat plačiau aprašoma eurolekto sąvoka ir eurolektų santykis su nacionalinėmis teisės kalbomis. Galiausiai aptariami svarbiausi eurolektų tyrimai, kurie suteikė postūmį tolesnėms tokių kalbos atmainų studijoms, ir ankstesni mokslo darbai, susiję su ES diskurso vertimo į lietuvių kalbą aspektais. Taip pat pagrindžiama sąvokų „teisės kalba“ ir „teisinė kalba“ skirtis.

1.1 Europos Sąjungos tekstų vertimas

Vertimas yra neatsiejama Europos projekto dalis. Jau pirmajame Europos Sąjungos (toliau – ES) pirmtakės Europos Ekonominės Bendrijos (EEB) reglamente⁶ buvo nustatytos šios organizacijos oficialiosios ir darbo kalbos. Tame pačiame reglamente įtvirtinta nuostata, kad visi Bendrijos teisės aktai turi būti rengiami ir skelbiami kiekviena oficialiąja kalba. Tai sudarė sąlygas praktiškai įgyvendinti EEB steigimo sutarties (Romos sutarties) nuostatą, kad Bendriją steigiančių šalių valstybinės kalbos yra ir organizacijos oficialiosios kalbos (Taylor 2011: 106)⁷. EEB ir ES plėtros etapais, didėjančios valstybių narių skaičiui, didėjo ir oficialiųjų kalbų skaičius. Šiuo metu egzistuoja 24 oficialiosios ES kalbos (tarp jų nuo 2004 m. – ir lietuvių kalba).

EEB išplėtoti ir sėkmingai įgyvendinti oficialių kalbų lygiateisiškumo ir vartosenos principai aiškiai įtvirtinti ir pagrindiniuose ES pirminės teisės aktuose – ES sutartyje (55 straipsnis) ir Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (20 straipsnio d punktas ir 24 straipsnis). Be to, oficialiųjų kalbų lygiateisiškumas akcentuojamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) praktikoje. Oficialioji daugiakalbystė užtikrina ES piliečių lygybę prieš ES teisę (Biel 2017: 62). Praktikoje tai reiškia, kad joks ES teisės aktas negali būti laikomas įsigaliojusi, kol jis nepaskelbiamas visomis

⁶ Europos Ekonominės Bendrijos reglamentas Nr. 1, nustatantis kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos Ekonominėje Bendrijoje, OL 017, 1958 10 06, p. 0385–0386.

⁷ Atsižvelgiant į tai, kad EEB sukurta po Antrojo pasaulinio karo, siekiant bendradarbiavimo dvasioje išvengti panašaus konflikto ateityje, narių oficialiųjų kalbų lygiateisiškumas buvo viena iš priemonių, leidžiančių užkirsti kelią valstybių narių tarpusavio nesantaikai (McAuliffe 2012: 201). Vadinas, oficialioji daugiakalbystė laikytina ne tik politinio, bet ir vertybinio ES sąstato dalimi.

oficialiosiomis kalbomis⁸. Taigi, vertimas neabejotinai yra esminis veiksnys, užtikrinantis tinkamą ir veiksmingą ES teisės funkcionavimą. Įgyvendinant oficialios daugiakalbystės principą ES sugeneruojamos labai didelės vertimo apimtys. Vien Europos Komisijoje per metus išverčiama virš 2 milijonų puslapių tekstinės medžiagos (Strandvik 2017: 124). Šiame skyriuje toliau aptariami svarbesni ES vertimo aspektai.

Pirmausia svarbu paminėti, kad ES praktikoje teoriškai negalioja įprastos „originalo teksto“ ir „vertimo teksto“ kategorijos. EBB Teisingumo Teismas yra aiškiai nurodęs, kad visos to paties teisės akto versijos visomis oficialiosiomis kalbomis yra vienodai autentiškos⁹. Vadovaujantis šiuo principu, kuria nors oficialiąja kalba (šiuo metu – dažniausiai anglų kalba) parengtas teisės akto tekstas nelaikomas labiau autentišku ar viršesniu už jo vertimus ir visos to paties teksto versijos skirtingomis oficialiosiomis kalbomis turi vienodą teisinę galią. Šis principas ES vertimo tyrimų darbuose vadinamas „vienodo autentiškumo principu“ (Šarčević 1997) ar „vienodo autentiškumo taisykle“ (Cao 2007:80). Tai, be kita ko, reiškia, kad kiekvienos valstybės narės nacionalinės valdžios institucijos taiko tik tą teksto versiją, kuri skelbiama jos oficialiąja kalba ar kalbomis¹⁰. Tokia oficialioji daugiakalbystė yra svarbi ES valstybių narių integracijos priemonė (Künnecke 2013: 245), o vertimas – esminis įrankis šiai priemonei įgyvendinti. Be teisės aktų verčiama ir daug įvairių kitokio pobūdžio dokumentų, kurie aptariami vėliau.

Kaip teigia Koskinen (2008: 7), ES tekstų vertimas yra kaip prototipinis institucinio vertimo pavyzdys. Institucinis vertimas pasižymi tuo, kad jį kuruoja ir vykdo atitinkama institucija savo poreikiams tenkinti. Tekstai verčiami laikantis griežtų specifinių reikalavimų, kuriuos ta institucija kelia vertimui (Schäffner *et al.* 2014: 2). Institucijos nustato vertimo gaires ir atlieka vertimo kokybės kontrolę. ES lygmeniu tekstus rengia ir verčia kelios institucijos: Europos Komisija, Europos Sąjungos Taryba ir Europos Vadovų Taryba (toliau – Taryba), Europos Parlamentas, Europos ekonomikos ir

⁸ ESTT sprendimas byloje C-161/06.

⁹ EEB Teisingumo Teismo sprendimas byloje 283/81.

¹⁰ Kita vertus, ES Teisingumo Teismas turi diskreciją lyginti to paties teisės akto versijas skirtingomis kalbomis ir, jei skirtingose teksto versijose pateikiama nevienoda informacija, aiškinti esmę ne teksto formuluotės, o visų teisinių aplinkybių kontekste. Toks sprendimas priimtas ESTT sprendime, išnagrinėjus bylą *Velvet & Steel Immobilien und Handels GmbH prieš Finanzamt Hamburg-Eimsbüttel*. (20 punkte teigiama: „Taigi, kai kalbinės versijos skiriasi, negalima nagrinėjamo žodžių junginio turinio vertinti remiantis tik pažodiniu aiškinimu. Ši žodžių junginį reikia aiškinti atsižvelgiant į jo kontekstą <...>“.

socialinių reikalų komitetas, Europos regionų komitetas, Europos Bankas, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) ir Europos Audito Rūmai. Šios institucijos turi savo vertimo raštu padalinius. Be to, ES veikia įvairios agentūros, kurios atskirų vertimo padalinių neturi. Jų vertimo poreikius patenkina tuo tikslu įsteigta atskira agentūra – Europos Sąjungos įstaigų vertimo centras. Kiekviena institucija vadovaujasi savo vertimo praktika ir nuostatomis, kurios taikomos tiek institucijos viduje, tiek vertimo raštu paslaugas teikiantiems išorės rangovams. Koskinen (2014: 488) skiria keturis institucinio vertimo praktikos aspektus: palaikymo, reglamentavimo, įgyvendinimo ir komunikacinį. Palaikymo aspektas apima vertimą institucijos vidaus poreikiams, reglamentavimo – teisinį vertimą, įgyvendinimo – teisinių tekstų vykdymą užtikrinantį vertimą, o komunikacinis – įvaizdžio kūrimo ir ryšių su išorės subjektais klausimus apimantį vertimą. Atsižvelgdamos į tai, ko siekiama kiekvienu vertimo aspektu, institucijos taiko atitinkamus vertimo standartus. Pavyzdžiui, komunikaciniai tekstai verčiami taip, kad sudarytų teigiamą institucijos įvaizdį, o palaikymo – kad užtikrintų jos sklandų darbą. Kiekviena ES institucija yra sukūrusi savo vertimo praktiką, todėl panašūs tekstai gali būti verčiami vadovaujantis skirtingais reikalavimais.

Antra, ES tekstų vertimas yra specializuotas vertimas, orientuotas į ES diskursą ir tenkinantis ES poreikius. Kadangi tokie poreikiai yra labai įvairūs, ES vertimo specializacijas galima skirstyti į dar smulkesnes kategorijas, pavyzdžiui, į teisinį, administracinį ar komunikacinį vertimą. Taigi, ES vertimas yra plati veiklos sfera, apimanti įvairius tekstus. Išsamią ES verčiamų tekstų klasifikaciją pateikia Biel (2018: 36), remdamasi Europos Komisijos gairėmis išorės vertėjams. Jose Komisija yra išskyrusi keturias tekstų kategorijas. A kategorijai priskiriami teisės aktai. B kategoriją sudaro kiti administraciniai tekstai. C kategorija apima informacinius ir komunikacinius tekstus, o į D kategoriją patenka tekstai, kuriuos iš kitų šaltinių gauna Komisija. Kategorijos ir dokumentų rūšys pateikiamos 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė. Europos Komisijos vertimo raštu generalinio direktorato ES tekstų tipologija (Biel 2017b: 36).

Kategorija	Dokumentų rūšis
A	Teisės tekstai: – ES teisės aktai; – dokumentai, naudojami administracinėse ar teisinėse procedūrose ir tyrimuose; – viešųjų pirkimų ar finansavimo programų, konkursų, dotacijų dokumentai; – paraiškos, sutartys; – pranešimai apie įdarbinimą, EPSO (Europos personalo atrankos tarnybos) pranešimai apie konkursus ir testų dokumentai
B	Politikos ir administraciniai dokumentai: – lydimieji dokumentai, kurie oficialiai nėra teisės aktų dalis; – baltosios ir žaliosios knygos; – kiti oficialūs administraciniai dokumentai, pvz., biudžetas, ataskaitos, gairės.
C	Visuomenei skirta informacija: – pranešimai spaudai, atmintinės; – spaudoje skelbtini straipsniai, kalbos, interviu; – lankstinukai, brošiūros, plakatai;
D	Iš valstybių narių, kitų suinteresuotųjų subjektų, piliečių, ES nepriklausančių šalių ir išorės įstaigų gaunamų dokumentų aštuonios subkategorijos.

Kaip teigia Biel (2017b: 37), Komisija savo gairėse aiškiai nurodo, ko tikimasi iš vertėjų verčiant kiekvienos kategorijos tekstus. Didžiausias dėmesys teikiamas A grupės tekstų, t. y. teisės aktų, vertimui. Komisija yra atsakinga už pasiūlymų dėl ES direktyvų ir reglamentų rengimą, dėl kurių priėmimo sprendžia Taryba ir Parlamentas (žr. 1.2 poskyrį „ES teisės aktai ir jų vertimo strategijos“, kuriame ES teisės aktai aptariami plačiau). Ji taip pat rengia ir priima teisės aktus, patenkančius į jos kompetenciją. Teisės aktai turi būti verčiami kuo tiksliau, nes galutinis vertimo rezultatas gali turėti teisinių pasekmių. Pavyzdžiui, kaip jau minėta įvade, netiksliai perteiktos sąvokos apsunkina teisės akto taikymą nacionaliniu lygmeniu. B grupės dokumentai, dažniausiai lydintys teisės aktus ar aptariantys jų įgyvendinimą, taip pat preliminarieji politikos dokumentai, galintys sudaryti prielaidas teisės aktų priėmimui ateityje, taip pat reikalauja tikslaus vertimo, susijusio ne tiek su norminiu dokumento pobūdžiu, kiek su techniniu tikslumu. C grupės dokumentai, skirti platesnėms auditorijoms, turi būti verčiami taip, kad nepakenktų Komisijos instituciniam įvaizdžiui. Čia svarbiausias sklandus,

natūralus teksto perteikimas vertimo kalba. D grupės dokumentai verčiami Komisijos vidaus reikmėms. Taigi, ES institucinis vertimas sutampa su įvairiomis specializuoto vertimo sritimis, reikalaujančiomis skirtingų vertimo prieigų. Nors ES vertėjų atrankos konkursuose konkrečios specializuotos vertimo sritys paprastai neskiriamos, dažniausiai vertėjai specializuojasi kurioje nors konkrečioje srityje, nes tai leidžia užtikrinti aukštesnę vertimo kokybę (Lafeber 2018: 77).

ES institucijose vertimo kokybei skiriama daug dėmesio. Kiekviena ES institucija yra sukūrusi savo kokybės užtikrinimo sistemą, taikomą tiek etatiniams (vietos) vertėjams, tiek išorės vertimo paslaugų teikėjams. Nors ES vertimo kokybės samprata nėra universaliai apibrėžta, esama tam tikrų kriterijų, kuriais vadovaudamasi institucijos vertina galutinio vertimo produkto kokybę. Pavyzdžiui, naujausiose Europos Komisijos gairėse¹¹ išorės rangovams, parengtose paskelbus viešuosius pirkimus naujam išorės vertimo ciklui, nustatyta, kad kokybė apima tokius kriterijus kaip tikslumas, tinkamas terminijos vartojimas, taisyklinga gramatika, stilius, tinkamas citavimas ir tinkamas formatavimas. Panašūs kokybės reikalavimai pateikiami ir naujausiose Europos Parlamento gairėse¹², kuriose pažymima, kad kalbiniai kokybės aspektai tai – tikslumas, aiškumas, gramatikos ir rašybos normų laikymasis, tinkama terminija ir citavimas. Nors etatiniams vertėjams taikomi kokybės reikalavimai viešai neskelbiami, tikėtina, kad jie yra bent jau panašios aprėpties ir turinio, kaip kokybės reikalavimai, taikomi išorės vertėjams. Vadinasi, ES vertimo kokybė yra daugiasluoksnė sąvoka. Ją galima apibūdinti kaip tikslaus vertimo, tikslios terminijos vartojimo, intertekstualumo (citavimo) ir gramatikos taisyklių laikymosi visumą. Šie kokybės aspektai, kartu su institucinio vertimo tikslais bei tekstų kategorijomis, laikytini vienais pagrindinių veiksnių, lemiančių pasirenkamą ES vertimo strategiją. Šioje disertacijoje analizuojami tik A kategorijos tekstai – teisės aktai, kuriems taikomi griežčiausi vertimo reikalavimai. Toliau aptariami ES teisės aktų ypatumai ir jų vertimo į lietuvių kalbą klausimai.

1.2 ES teisės aktai ir jų vertimo strategijos

ES sutartyje ir Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) įtvirtintas principas, kad Sąjungos teisės aktai priimami tik tose srityse, kuriose jai

¹¹ https://commission.europa.eu/document/download/74a0c754-81c5-4a33-9547-9f58f53d9c6e_en?filename=DGT_Translation_quality_evaluation_Info%20pack_for_FL_contractors_27.02.2024.pdf.

¹² https://xtcomm.ep.europa.eu/pluginfile.php/4951/mod_resource/content/6/Quality%20Handbook%20for%20External%20Contractors%20T8.pdf.

sutartimis suteikti teisėkūros įgaliojimai (Craig, de Burca 2015: 73). Tai – išimtinės kompetencijos sritys: „muitų sąjungos, vidaus rinkos, pinigų politikos valstybių narių, kurių valiuta yra euro, biologinių jūrų išteklių apsaugos pagal bendrą žuvininkystės politiką, bendros prekybos politikos¹³“, taip pat pasidalijamosios kompetencijos srityse – be kita ko, „vidaus rinkos, ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos, žemės ūkio ir žuvininkystės, aplinkosaugos ir energetikos¹⁴“. Kita vertus, ES teisės aktai iš esmės neturi poveikio tokiose srityse kaip žemės teisė, baudžiamoji ir šeimos teisė (Ingman 2006: 137), kurios priklauso išimtinai valstybių narių kompetencijai. Taigi, ES ir ne ES teisėkūros sritys aiškiai apibrėžtos ir įtvirtintos ES konstitucinėje sąrangoje.

ES teisės aktų visuma skirstoma į pirminės ir antrinės teisės aktus (Biel 2017: 159; Syrpis 2015). Pirminės teisės aktai – tai ES sutartys, sudarančios ES konstitucinį pagrindą (Fairhurst 2007; Robertson 2015: 35). Sutartyse vartojamos sąvokos ir terminai turi viršenybę kitų – antrinių – teisės aktų atžvilgiu. SESV sutarties 288 straipsnyje išvardyti tokie antrinės teisės aktai ir jų apibrėžtys:

- 1) „reglamentai – visuotinai taikomi teisės aktai, privalomi ir taikomi valstybėse narėse visu tekstu;
- 2) direktyvos – privalomos kiekvienai valstybei narei, kurios jos skiriamos, rezultato, kurį reikia pasiekti atžvilgiu, bet, kitaip nei reglamentai, jos valstybių narių valdžios institucijoms suteikia galimybę pasirinkti įgyvendinimo formą ir būdus;
- 3) sprendimai – teisės aktai, privalomi visiems. Tuo atveju, jei sprendime nurodomi adresatai, jis privalomas tik jiems;
- 4) rekomendacijos ir nuomonės – privalomosios galios neturintys teisės aktai“¹⁵.

Kaip matyti, SESV „antrinės teisės aktais“ laikomi ir dokumentai, neturintys norminės teisinės galios (t. y., rekomendacijos). Taigi, SESV 288 straipsnyje norminiai ir nenorminiai teisės aktai sudaro bendrą „teisės aktų“ kategoriją (Steiner *et al.* 2006: 56). Norminių teisės aktų taikymo nacionaliniu lygmeniu aprėptis nevienoda. Reglamentai privalomi visoms valstybėms narėms tokiu tekstu ir tokiu turiniu, kokiu yra paskelbti. Sprendimai taip pat taikomi visuotinai arba tik tam tikrose valstybėse narėse tam tikriems subjektams. Rekomendacijos teisiškai neprivalomos jokiems subjektams.

¹³ SESV 3 straipsnio 1 dalis.

¹⁴ SESV 4 straipsnio 1 dalis.

¹⁵ Cituota iš SESV 288 straipsnio.

Nors direktyvos, kaip ir reglamentai, privalomos visoms valstybėms narėms, kitaip nei reglamentai, jos įgyvendinamos ne visa apimtimi ir ne visu tekstu, o į nacionalinę teisę perkeltiant tik tas nuostatas, kurios dar nėra priimtos. Valstybės narės direktyvų nuostatas perkelia priimdamos atitinkamas įgyvendinimo teisėkūros priemones.

Borchardt (2013: 113) pabrėžia, kad Sutartimis ir antrinės teisės aktais užtikrinama, jog „dėl sąveikos su nacionalinės teisės aktais nesumenktų Sąjungos teisės reikšmė“. Tai, kad direktyvos ir reglamentai yra nevienodos taikymo aprėpties ir skirtingai įgyvendinami valstybių narių lygmeniu teisės aktai, turi tiesioginės įtakos jų kalbinei raiškai. Pavyzdžiui, Biel (2017a: 60) nurodo, kad reglamentų kalba yra tiksli ir aiški, nes nacionaliniu lygmeniu jie taikomi tiesiogiai ir visa apimtimi. Kita vertus, Holland ir Webb (2013: 362) teigia, kad direktyvos pasižymi aptakia ir nekonkrečia kalba ir formuluotėmis. Biel (2017a: 60) priduria, kad ši aptakumą lemia direktyvų perkėlimo pobūdis. Į nacionalinę teisę turi būti perkeltamos tik direktyvų nuostatos, o ne formuluotės. Taigi, direktyvų perkėlimas orientuotas į jose iškeltų tikslų įgyvendinimą. Direktyvų kalba aptaki ne atsitiktinai, nes rezultatų siekia valstybės narės, vadovaudamosi savo diskrecija.

Vienas iš tipinių direktyvų kalbos aptakumo pavyzdžių yra tai, kad jose, palyginti su reglamentais, gausu tariamosios nuosakos veiksmažodžių. Pavyzdžiui:

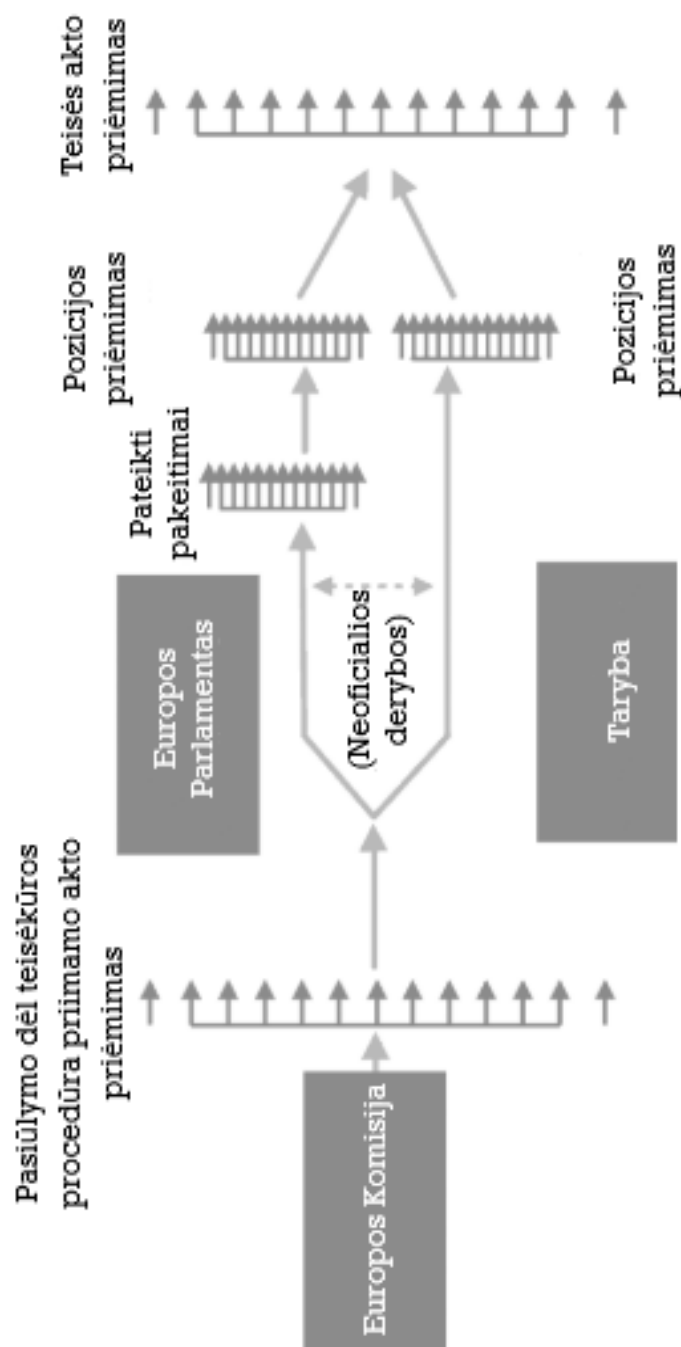
- (i) remiantis 15 straipsnio 4 dalimi, siūlomas sutikimo galiojimo terminas, kuris neturėtų būti ilgesnis nei dešimt metų.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/18/EB

Veiksmažodžiu *neturėtų* čia realizuojamas silpnas deontinis modalumas. Tokia deontinio modalumo raiška nebūdinga norminiams valstybių narių nacionalinės teisės aktams ir ES reglamentams, kurie turi būti įgyvendinami tiesiogiai.

Teisės teoretikų nuomonės dėl direktyvų naudingumo išsiskiria. Vieni pasisako už tai, kad ne tiesiogiai nacionalinėje teisėje taikomi reglamentai, o direktyvos turėtų būti vyraujantys ES teisės aktai. Pavyzdžiui, Lopatka (2019: 32–34) nurodo, kad Austrijos teisininkų darbo grupė, teikdama pasiūlymus dėl geresnio proporcingumo ir subsidiarumo principų užtikrinimo ES, siūlė, kad būtų priimama daugiau direktyvų, nes jos leidžia nacionaliniams ir regioniniams parlamentams glaudžiau įsitraukti į teisėkūros procesą direktyvose keliamais tikslais. Kiti tyrėjai, pavyzdžiui, Pozzo (2015: 77) nurodo, kad skirtingose valstybėse narėse keblu suderinti direktyvų nuostatas, nes atskirose teisinėse sistemose direktyvų nuostatos aiškinamos savaip.

Dažniausiai ES norminiai teisės aktai priimami įgyvendinant vadinamąją įprastą teisėkūros procedūrą. Ji apima kelis etapus (Cosmai 2007: 79–80; Baaij 2018:10–11). Pirmuoju (parengiamuoju) etapu Europos Komisija parengia pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, prie kurio gali būti pridedami papildomi aiškinamieji dokumentai. Antruoju etapu Parlamentas ir Taryba svarsto pasiūlymą. Parlamento komitetai ir atskiri nariai gali teikti savo pakeitimus, dėl kurių priėmimo Parlamentas vykdo balsavimą. Priimti pakeitimai įtraukiami į Parlamento poziciją. Trečiuoju etapu Taryba ir Parlamentas priima savo pozicijas ir, jas suderinus, pasiekiamas ketvirtasis – teisės akto priėmimo – etapas. ES *Oficialiajame leidinyje* paskelbus galutinį teisės akto tekstą ir įsigaliojimo terminą, valstybės narės įgyvendina jo nuostatas. Schematiškai šis teisėkūros procesas pateikiamas 1 paveiksle.

1 paveikslas. Pagrindiniai ES teisės aktų priėmimo etapai įgyvendinant įprastą teisėkūros procedūrą (paimta iš Baaij 2018: 11).

Skirtingais priėmimo etapais, ypač pateikimo (pasiūlymo) ir galutinis variantai dažniausiai parengiami anglų kalba, tada išverčiami į likusias oficialiąsias kalbas. Verčiami ir pakeitimai, ir pozicijos, nes daugelis jų viešai prieinami visuomenei. Galutinis teisės akto tekstas įsigalioja tik jį paskelbus visomis oficialiosiomis kalbomis. Koskinen (2014: 480–481) taikliai apibūdina šią situaciją teigdamas, kad „ES valdo vertimas“.

Nors ES teisės aktų vertimas yra specializuotas institucinis vertimas, vertimo tyrimų ir praktikos kontekste jis užima ypatingą vietą. Jokioje kitoje viršnacionalinėje organizacijoje nesukuriama tiek vertimo kalbų kombinacijų, kiek ES. Be to, tik ES lygmeniu sąveikauja ir tiek daug teisinių kultūrų, kurioms visoms, nepaisant jų skirtumų, turi galioti tos pačios viršnacionalinės ES teisinės nuostatos¹⁶. Todėl ES vertimo tyrimai negali apsiriboti tomis institucinio vertimo tyrimų metodikomis, kurios taikomos nagrinėjant, pvz., Jungtinių Tautų, turinčių šešias oficialiąsias kalbas, ar daugiakalbių jurisdikcijų, apimančių vieną teisinę sistemą (pvz., Kanados ar Šveicarijos) vertimus. ES teisinės sistemos pobūdis lemia jos kalbinės raiškos ypatumus. Pavyzdžiui, Sosoni ir Biel (2018: 2) teigimu, ES teisės aktai rengiami kaip „dekultūrizuoti“, neutralūs tekstai, kad juos būtų paprasčiau įgyvendinti nacionaliniu lygmeniu. ES tekstų kalba ir formuluotės, nutolusios nuo valstybėms narėms įprastų teisės kalbos normų, bet suniveliaavusios, visų pirma prancūziškąją, vokiškąją ir britiškąją¹⁷ teisėkūros tradicijas, yra hibridinės (Sosoni ir Biel 2018: 2) ir tas hibridiškumas atsispindi vertime (žr. 1. 3 poskyrį „Hibridiniai tekstai ir tekstinė atitiktis“). Konkrečiai teisei kultūrai nepritaikyti, viršnacionalinio pobūdžio tekstai verčiami orientuojantis į tai, kad tas pats tekstas skirtingomis kalbomis turėtų tą patį teisinį poveikį visomis kalbomis. Pavyzdžiui, verčiant teisės aktą į lietuvių kalbą neturi būti siekiama jo pritaikyti konkrečiai prie Lietuvos teisinės sistemos, bet verčiama taip, kad lietuviškasis tekstas atkartotų dekultūrizuotą, neutralų ir universalų originalo, skirtą visoms valstybėms narėms, tekstą. Tai yra viena iš priežasčių, dėl kurių tokie teisės aktai gali būti laikomi svetimais, neaiškiais ir neatitinkančiais nacionalinių teisės aktų žanro kriterijų.

Teisinis vertimas

Teisinis vertimas ir jo metodai, varijuojantys nuo griežto pažodinio vertimo iki orientavimosi į vertimo kalbą ir kultūrą, traktuojami nevienareikšmiškai

¹⁶ Kjær (2007: 79) šį reiškinį apibūdina taip: „teisinės priemonės kuriamos ES sistemoje, bet taikomos 27 skirtingose valstybių narių teisinėse sistemose“.

¹⁷ Didžiausių ES valstybių narių (iki 2020 m., kai iš ES galutinai išstojo Jungtinė Karalystė).

(žr. Šarčević 1997: 23–25). Bet kuriuo atveju tikslus originalo prasmės perteikimas yra svarbiausia teisinio vertimo siekiamybė, dažnai suprantama ne tik kaip turinio, bet ir kaip formos perteikimas:

„[Teisinių tekstų vertėjas privalo] parengti semantikos ir sintaksės požiūriu pažodinį vertimą, kad nebūtų daromas poveikis originalo teksto prasmei“.

(Poon 2005: 323)

Šis „ištikimybės originalo tekstui“ aspektas neabejotinai svarbus verčiant ES teisės aktus. Pavyzdžiui, Strandvik (2012: 33) aiškiai nurodo, kad ES vertėjo užduotis pirmiausiai yra orientuotis į originalo tekstą. Toks orientavimasis iš tiesų neapsiriboja vien tik originalo semantika; svarbus yra ir formos (įskaitant originalo sintaksines konstrukcijas) perteikimas, kad visos teisės akto vertimo versijos derėtų tarpusavyje (Baaij 2015a: 157). Vis dėlto atkaklus orientavimasis į originalą, perteikiant ir jo (daugiausia – anglų kalbos) sintaksę turi tam tikrų trūkumų. Bene akivaizdžiausias trūkumas yra tai, kad ES teisės aktų vertimai valstybėse narėse suprantami kaip „nenatūralūs“, sudėtingi ir neaiškūs, nes ES teisės aktų kalba neišvengiamai skiriasi nuo nacionalinių teisės aktų kalbos (Wagner 2001: 207). Taigi, ES teisės aktų vertime „natūralumas“ tikslumo prasme yra antraeilis dalykas. Kita vertus, ES „Bendrajame praktiniame vadove“, skirtame teisės aktų rengėjams ir vertėjams, keliamas tikslas, kad kiekvienoje valstybėje teisės aktą taikantys ir aiškinantys asmenys

„suvoktų tekstą ne kaip „vertimą“ blogąja to žodžio prasme, bet kaip tam tikros teisinės kalbos stiliaus tekstą. <...> Tekstai, kuriuose pilna skolinių, pažodinio vertimo ar žargonybių, yra sunkiai suprantami ir tampa Sąjungos teisės aktų, tokiais atvejais laikomų „svetimais“, kritikos šaltiniu.“

(Europos Sąjunga 2015: 18).

Šiuo tikslu akivaizdžiai apeliuojama į tai, kad ES tekstų vertimai dažnai pernelyg orientuoti į originalą, o tai gali pakenkti ES komunikacinei reputacijai. Taip į originalą orientuota vertimo praktika, kuri, kaip minėta, užtikrina visų teisės akto kalbinių versijų suderinamumą ir atitiktį, įvardijama kaip problemiškas ir vengtinas reiškinys. Taigi, ES vertimo praktikoje

susikerta du požiūriai į (teisinį) vertimą, arba dvi vertimo strategijos – eksteriorizavimas ir familiarizavimas¹⁸.

Eksteriorizavimas ir familiarizavimas

Eksteriorizavimo strategija orientuota į atidų sekimą originalu. Taikant šią vertimo strategiją „natūralumas“ ar sklandumas nėra esminiai kriterijai. Priešingai, vertimo tekste aiškiai perteikiamos originalo formos ypatybės (Baaij 2015a: 88). Kitaip tariant, eksteriorizuojant vertimą, siekiama, kad vertimas ir būtų suvokiamas kaip vertimas, jo specialiai nesiekiant pritaikyti prie auditorijai įprastų kalbinėsraiškos normų ir orientuojantis pirmiausiai į tikslų originalo turinio, o dažnai – ir formos perteikimą. Dėl šios priežasties eksteriorizavimas neretai tapatinamas su pažodiniu vertimu, arba griežtu originalo sakinių struktūros kalkiavimu. Toks tapatinimas tikslintinas. Nors eksteriorizavimas yra atviresnis pažodiniam vertimui nei familiarizavimas, pažodinis vertimas yra tik viena iš priemonių vertimo „svetimumui“ realizuoti. Kai kuriais atvejais pažodinis vertimas net neleidžia visapusiškai įgyvendinti eksteriorizavimo strategijos. Pavyzdžiui, panašią sintaksinę struktūrą turinčiose kalbose pažodinis vertimas lemia pernelyg didelį vertimo „natūralumą“ (Baaij 2015a: 97–98). Taigi, taikant eksteriorizavimo strategiją *par excellence* eksplicitiškai arba pagal nutylėjimą siekiama išlaikyti atstumą tarp verčiamo teksto ir jį skaitysiančios auditorijos kalbai bei kultūrai būdingesnių autentiškų tekstų¹⁹, įskaitant teisės tekstus.

Eksteriorizavimo strategijai priešinga į skaitytoją (arba į auditoriją) orientuota familiarizavimo strategija siekiama didesnio „natūralumo“²⁰. Ją taikant ieškoma būdų, kaip tiksliai perteikti mintį pasitelkiant vertimo kalbai įprastas raiškos priemones. Atrodo, kad būtent to siekiama cituotame „Bendrojo praktinio vadovo“ patarime. Nepaisant to, familiarizavimo strategija nėra parankiausia vertimo strategija verčiant norminius teisės aktus (Baaij 2015a: 163–165; Baaij 2015b: 118; Paolucci 2017: 255). Tam yra įvairių priežasčių, kurių bene svarbiausia yra vertėjo kompetencijų visais atvejais tiksliai interpretuoti teisinį tekstą taip, kad jį familiarizuojant nebūtų patiriama jokių prasmės nuostolių, ribotumas. Norminių teisės aktų vertimo

¹⁸ Vertimo tyrimų literatūroje šios strategijos dar vadinamos atitinkamai savinimu (*domestication*) ir svetiminiu (*foreignization*) (Venuti 2008) arba semantiniu ir komunikaciniu vertimu (Newmark 1991).

¹⁹ Eksteriorizavimo šalininkas Schroth (1986: 17) netgi teigia, kad ši strategija neleidžia „auditorijai daryti prielaidos, kad ji supranta daugiau, nei supranta iš tiesų“.

²⁰ Taip pat žr. Venuti (2008), kuris savinimą supranta kaip vertimo kalbos stiliaus ir kalbos normų paisymą, o svetimimą – kaip svetimės kalbos bruožų išsaugojimą.

kontekste netinkamas originalo nuostatų perteikimas gali lemti didelių ir brangių teisinių padarinių. Be to, skirtingose teisinėse sistemose terminai ir formuluočių gali turėti skirtingas reikšmes. Familiarizuojant kyla pagrįstos rizikos pernelyg „susavinti“ teisinį tekstą ir iškreipti jo prasmę. Kita vertus, jei teisės akto vertimas neturi jokios teisinės galios ir yra skirtas tik susipažinti, labai atkaklus orientavimasis į originalo formą nėra būtinas. Būtent todėl Paolucci (2017: 255) teigimu, norminius teisės aktus parankiausia eksteriorizuoti, o nenorminius – familiarizuoti.

ES teisinio vertimo praktika dažnai skiriasi nuo idealistinių „Bendrojo praktinio vadovo“ siekinių, nes pagrindinę vertimo strategiją ir vertimo būdus, taip pat galutinį teksto variantą nulemia įvairios aplinkybės ir vertėjų bei redaktorių profesinės nuostatos. Be to, „Bendrasis praktinis vadovas“ orientuotas į labai įvairių ES tekstų, įskaitant įvairius neteisinius tekstus, vertimą. Čia verta detaliau aptarti, kodėl universalistinis „Bendrojo praktinio vadovo“ tikslas, orientuotas į familiarizavimą, nėra tinkamas kalbant būtent apie ES teisės tekstus.

Visų pirma, kaip jau minėta, ES teisėje itin svarbi absoliučioji sutaptis tarp to paties teisės akto versijų skirtingomis kalbomis. Šis reikalavimas negali būti įvykdomas taikant į skaitytoją orientuotą familiarizavimo strategiją, nes valstybėse narėse vartojami skirtingi teisės terminai ir skirtingos teisinės formuluočių, kurios nebūtinai visapusiškai atitinka ES terminiją ir formuliuotes. Eksteriorizavimas leidžia vertimo tekste perteikti dekultūrizuotą ES teisės aktų turinį, nesiekiant jo pritaikyti prie konkrečios valstybės narės teisės aktų rengimo tradicijų (Bajčić ir Basaneže 2020: 3). Kita vertus, kuo labiau tekstas orientuotas į plačiąją visuomenę, tuo labiau jis familiarizuotinas. Pavyzdžiui, 2015 m. gairėse Komisija reikalauja užtikrinti, kad verčiant C grupės tekstus, t. y., informacinius tekstus visuomenei:

„tekstas būtų skaitomas kaip originalas vertimo kalba ir atitiktų teksto tipui keliamus reikalavimus; poveikis, sukuriamas vertimo kalba, yra vienas pagrindinių teisingo vertimo kriterijų“.

(Europos Komisija 2015: 13)

Priešingai, teisės aktų vertimo nurodymuose nuolat akcentuojama, kad būtina užtikrinti tikslumą:

„Visos kalbų versijos yra vienodai autentiškos. Jos turi perteikti tą pačią prasmę ir turėti tą patį teisinį poveikį visomis kalbomis ir visose teisinėse sistemose. Dėl vertimo kalbų ir kalbų versijų neatitikimų piliečiams, įmonėms ir valstybėms narėms neturi būti sudaroma jokių [pernelyg] palankių ar nepalankių sąlygų“.

„Atsižvelgiant į specifinį ES teisės pobūdį būtina atsargiai naudoti terminus, susijusius su konkrečių nacionalinių teisinių sistemų sąvokomis ar terminais“

(Europos Komisija 2015: 5)

Šios dvi citatos aiškiai parodo, kad ES teisės tekstų originalai ir vertimai yra griežtai viršnacionalinio pobūdžio ir neturi būti pritaikomi prie konkrečių valstybių narių, į kurių kalbas jie verčiami, poreikių. Taigi, taip, nors ir netiesiogiai, postuluoama pirmenybė eksteriorizavimui. Eksteriorizavimas, leidžiantis stipriai sumažinti riziką, kad bus netinkamai perteiktos originalo teisinės nuostatos, svarbus ir todėl, kad

„vertimo klaidos ir neatitikimai tarp kalbų versijų kelia pavojų, kad bus pradėti teisiniai procesai ir kils finansinė, politinė ir reputacinė žala <...> Be to, dėl to gali kilti sunkumų ir, galimai, klaidų, [teisės aktus] aiškinant ir įgyvendinant nacionaliniu lygmeniu“.

(Europos Komisija 2015: 6)

Kita vertus, informacinių tekstų vertimų siūloma neeksteriorizuoti, nes reputacinė žala kyla būtent dėl perteklinio sekimo originalu:

„stenkitės nekurti atstumo tarp siuntėjo/teksto ir skaitytojo labiau nei įprasta jūsų kalbai/kultūrai; skirtingose kultūrose ir vertimo kalbose nevienodai toleruojami formalūs ir išpūsti pasakymai ir puošnus stilius; perteikiant originalo toną ir retoriką neturi būti gaunamas pompastiškas ar netgi, jei to nesiekama, juokingas vertimo tekstas“.

(Europos Komisija 2015: 13)

Čia pacituoti teisinių ir informacinių tekstų vertimo strategijų skirtumai dar kartą patvirtina, kad ES teisiniai tekstai daugiausia eksteriorizuojami ir nepritaikomi prie valstybių narių teisinių kultūrų (žr. Biel ir Sosoni 2018: 134). Visgi vertėjai, redaktoriai ar teisininkai lingvistai ne taip retai bando tekstą bent iš dalies priderinti prie vertimo kalbos normų, pavyzdžiui, eksteriorizuodami terminus, bet familiarizuodami formuluočių sintaksę²¹. Vertimo strategijų pasirinkimą motyvuoja ir įvairios asmeninės vertėjų bei redaktorių nuostatos, pagrįstos preskriptyviniais „geros kalbos“ įsitikinimais, kuriais remiantis gali būti siekiama švelninti iš pažiūros pernelyg didelę originalo gramatinių formų įtaką vertimo tekstui, kuri „prastina“ jo kokybę.

²¹ <https://www.teismai.lt/lt/natalija-tocickiene-pagrindinis-teisininkams-lingvistams-tenkantis-issukis-tiksliai-ir-aiskiai-perteikti-teismo-zodi/10101>.

Vienas tolių familiarizavimo pavyzdžių galėtų būti sprendimas vietoj eksteriorizuoto originalo formų perteikimo rinktis sintaksines konstrukcijas, kurios stilistiškai būdingesnės nacionaliniams lietuvių teisės kalbos tekstams. Pažymėtina, kad eksteriorizavimo ir familiarizavimo strategijų derinimą kritikuoja dalis eksteriorizavimo šalininkų. Jie teigia, kad taip ES vertėjai orientuojasi ir į skaitytoją ir į originalą, bet galiausiai nepatenkina nei vieno iš jų (Baaij 2018: 146), ir tik eksteriorizavimu galima sėkmingai užtikrinti visų to paties dokumento versijų sutaptį įvairiais kalbos lygmenimis, įskaitant sintaksę (Baaij 2015b: 119).

1.3 Hibridiniai tekstai ir tekstinė atitiktis

Ankstesniame poskyryje pažymėta, kad „Bendrajame praktiniame vadove“ didelis dėmesys skiriamas vertimo natūralumui ir priimtinumui. Šiame dokumente sąvoka „vertimas blogąja prasme“ pabrėžiama neatsitiktinai. ES tekstai, įskaitant teisės aktus, nuolat sulaukia kritikos (Strandvik 2018: viii), dažnai dėl tokių formuluočių, kurios vertimo kalbos teisinėje kultūroje atrodo neįprastos. Problema tampa ypač aktuali tais atvejais, kai vertėjai pernelyg orientuojasi į originalą, eksteriorizuodami tiek terminiją, tiek gramatines konstrukcijas. Dėl šios priežasties „Bendrajame praktiniame vadove“ nuosekliai pabrėžiama, kad vertimo pagrindu laikomas tekstas turi būti kiek įmanoma aiškesnis ir tikslesnis. Rekomenduojama vengti „pernelyg įmantrių frazių ir sakinio fragmentų“ bei „ypač sudėtingų sakinių, sudarytų iš kelių frazių, šalutinių sakinių ar įterpinių“ („Bendrasis praktinis vadovas“: 20), taip pat „pernelyg sudėtingo formulavimo ir perdėto santrumpų vartojimo“ („Bendrasis praktinis vadovas“: 14). Tai, kad šiame vadove tekstų rengimas nuolat aptariamasis iš aiškaus ir suprantamo vertimo pozicijos, liudija, jog teisės aktų sakinių formulavimas, orientuotas į originalo tekstą, yra viena iš pagrindinių vertimo kliūčių ir dažnai nepalankios recepcijos valstybėse narėse priežastis. Todėl būtina atidžiau aptarti, kokie veiksniai lemia tokį vertimų vertinimą.

Vertimo tyrimai rodo, kad verstiniai tekstai neišvengiamai skiriasi nuo autentiškų, ta pačia kalba parašytų tekstų. Esminė šių skirtumų priežastis – originalo kalbos poveikis vertimui, kuris yra neišvengiamas (Baker 1993; Toury 1995; Halverson 2003; Olohan 2004; Malmkjær 2012). Nors poveikio mastas priklauso nuo taikomos vertimo strategijos (eksteriorizavimo, familiarizavimo ar jų derinio), jo egzistavimas nenuneigiamas. Skirtumai tarp originalo ir vertimo tekstų akivaizdžiausiai išryškėja eksteriorizavimo atveju. Kaip jau minėta, šios strategijos taikymas dažnai lemia tai, kad vertimas perima tam tikrus originalo kalbos požymius, įskaitant sintaksinius, kurie

vertimo kalbai gali būti arba nebūdingi, arba retesni, nors gramatikos požiūriu ir priimtini. Tokie verstiniai tekstai tampa vadinamaisiais „hibridiniais teksta“ (Schäffner, Adab 2001: 176), kuriuose persipina lingvistiniai originalo ir vertimo kalbų požymiai. Trosborg (1997a: 147) tokius tekstus apibrėžia kaip „dviejų ar daugiau kultūrų vertimo produktą“. Panašiai ir Biel (2017a: 54) pabrėžia, kad Europos Sąjungos ir Jungtinių Tautų dokumentai pasižymi itin dideliu hibridiškumo laipsniu. Hibridiškumą lemia tiek viršnacionalinis tarptautinių organizacijų pobūdis, lemiantis tekstų originalų kalbinę raišką, tiek vertimas.

ES, būdama viršnacionalinė organizacija, leidžia teisės aktus, neretai taikomus visoms 27-ioms valstybėms narėms. Tokie teisės aktai yra gerokai didesnės aprėpties nei nacionaliniai teisės aktai. Tai atsispindi ir jų leksikoje, kuri yra viršnacionalinio pobūdžio (terminai taikomi visai ES, o ne konkrečioms teisinėms valstybių narių sistemoms). Antra, ES teisės aktai kuriami tarpinstituciniu lygmeniu, šiame procese atsižvelgiant ir į įvairių kitų suinteresuotųjų subjektų nuomones ir interesus (Mori 2018a: 6). Trečia, skirtingų valstybių narių, institucijų ir subjektų derybų rezultatas – galutinis teisės aktas – verčiamas į likusias oficialiąsias kalbas, orientuojantis į tai, kad visi vertimai turi tarpusavyje visapusiškai sutapti. Taigi, svarbu, kad šie vertimai į skirtingas kalbas būtų visiškai suderinti reikšmės požiūriu, o tai neretai lemia ir formos sutaptį (Robertson 2013: 21) – siekiama išlaikyti panašaus ilgio sakinius, pastraipas ir bendrą teksto dalių išdėstymą. Galiausiai, tekstas, tenkinantis ES teisėkūros reikmes, atsiduria valstybių narių teisinėje realybėje. Būdamas ne tik tekstinis, bet ir funkcinis ES teisės aktų požymis, hibridiškumas ypač aiškiai atsiskleidžia direktyvų atveju – tai lemia jų aptaki kalbinė raiška, nebūdinga griežtiems ir konkretiems nacionaliniams norminiams teisės aktams.

Vertimo tyrimuose verstinių tekstų santykis su to paties žanro autentiškais teksta gali būti apibūdinamas Chestermano (2004) pasiūlyta „tekstinės atitikties“ (angl. *textual fit*) sąvoka, apimančia verstinių ir autentiškų tos pačios kalbos tekstų požymių skirtumų visumą. Kuo tekstinė atitiktis didesnė, tuo vertimas „natūralesnis“. Nors nėra vieningos nuomonės dėl to, kokie požymiai suteikia vertimui natūralumo arba užtikrina aukštą jo tekstinę atitiktį, galima išskirti kelis svarbiausius verstinių tekstų požymius, kuriais jie išsiskiria nuo ta pačia kalba skelbiamų autentiškų tekstų. Šiuos požymius pirmoji susistemino Baker (1993) ir pavadino juos „vertimo universalijomis“. Ji teigė, kad verstiniams tekstams būdinga požymių visuma: supaprastinimas (vertėjai supaprastina kalbą ir (arba) turinį); eksplikavimas (vertėjai paaiškina originalo reikšmes); normalizavimas (vertėjai linksta labiau laikytis vertimo kalbos normų, tam tikrais atvejais – net perdėtai); išlyginimas (vertėjai

stengiasi, kad tekstas neišsiskirtų iš kitų tekstų vertimo kalba) (Baker 1993: 243). Baker teigimu, vertimo universalijos nepriklauso nuo konkrečios kalbos; priešingai, jos egzistuoja automatiškai. Tačiau „vertimo universalijos“ vertimo tyrimų srityje nėra visuotinai pripažįstamos, nes vadovaujantis šia koncepcija radikaliam susiaurinami verstinių tekstų lingvistiniai požymiai, be to, „vertimo universalijos“ ne visada fiksuojamos verstuose tekstuose arba fiksuojamos ne visos. Biel (2017a: 99) pripažįsta, kad hipotezė apie verstinių tekstų požymius nėra atmestina, tačiau šiuolaikiniuose vertimo tyrimuose vietoj universalijų praktiškiau orientuotis į tendencijas. Šios tendencijos matomos ir Chestermano (2010: 41–42) apibrėžtose *galimose* vertimo universalijose, kurios apima:

- a) paprastinimą;
- b) konvencionalizavimą (perteklinių normų laikymąsi, hiperkorekciją);
- c) netipinę leksinę raišką;
- d) rečiau pasitaikančius vertimo kalbai būdingus požymius.

Netipinė leksinė raiška ir rečiau pasitaikantys vertimo kalbai būdingi požymiai neabejotinai veikia tekstinę atitiktį – šie bruožai dažniausiai yra tiesioginis originalo kalbos poveikio rezultatas. Kita vertus, paprastinimas ir konvencionalizavimas signalizuoja paties vertėjo pastangas maksimaliai priartinti tekstą prie vertimo kalbos normų. To siekdamas vertėjas dažnai sąmoningai eliminuoja visas raiškos formas, kurios nors bent kiek nutolsta nuo vyraujančių kalbos konvencijų. Paprastinimas ir konvencionalizavimas glaudžiai susiję su familiarizavimo strategija, o netipinė raiška bei rečiau pasitaikantys vertimo kalbai būdingi požymiai – su eksteriorizavimu. Čia paminėtinas dar vienas tekstinę atitiktį lemiantis atitikties veiksnys – originalo kalbos interferencija. Originalo kalbos interferencija apima ne tik lingvistinių struktūrų perkėlimą, bet ir platesnį kultūrinių, teisinių bei stilistinių normų perimamumą, kuris daro įtaką vertimo teksto funkciniam ir tekstiniam priimtinumui (Biel 2017: 107). Ši interferencija ypač ryški taikant eksteriorizavimo strategiją. Vienas pavyzdžių, kai originalo kalbos interferencija lemia mažesnę tekstinę atitiktį, yra Direktyvos 2010/13/ES 3 straipsnio 1 dalies vertimas:

(ii) *Member States shall ensure freedom of reception and shall not restrict retransmissions on their territory of audiovisual media services from other Member States for reasons which fall within the fields coordinated by this Directive.*

(iii) Valstybės narės užtikrina audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų priėmimo laisvę ir savo teritorijoje neriboja jų perdavimo iš kitų valstybių narių dėl priežasčių, kurios patenka į šią direktyvą koordinuojamas sritis.

(ii) pavyzdyje veiksmažodinė frazė (VP) *shall ensure freedom of reception* į vertimą perkelta pažodiškai – VP *užtikrina audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų priėmimo laisvę*. Sintaksiškai toks perkėlimas yra tinkamas: tranzityvinį veiksmažodį *užtikrina* komplementuoja daiktavardinė frazė (NP) *audiovizualinės žiniasklaidos priėmimo laisvę* (apie komplementavimą žr. 4 skyrių „Tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas“. Be to, terminas *žiniasklaidos paslaugų priėmimo laisvę* yra abstraktus ir direktyvoje tinkamas, nes, kaip minėta, direktyvos orientuotos į siekiamą rezultatą, o ne priemonę jam pasiekti (šuo atveju reikalaujama, kad nebūtų trikdžių priimti audiovizualinį turinį iš kitų valstybių narių). Kita vertus, aptakus direktyvos terminas tiek ją įgyvendinančiame įstatyme, tiek kituose Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojančiuose audiovizualinių paslaugų teikimą, konkretinamas ir siaurinamas. Pavyzdžiui, Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoje, kuria įgyvendinama minėta Direktyva 2010/13/ES, vartojamas terminas *laisvas audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų priėmimas*, be to, veiksmažodis *užtikrinti* keičiamas šabloniškesniu teisės kalbos veiksmažodžiu *laiduoti*:

(iv) Lietuvos Respublikoje laiduojamas laisvas audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų priėmimas iš Europos Sąjungos valstybių narių ir kitų Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos valstybių.

Visuomenės informavimo įstatymas

Vertime išlaikyta originalo sintaksinė struktūra, ypač modifikavimo lygmeniu (plačiau žr. 3 skyrių „Modifikavimas“, ypač 3.2 poskyrį). Originalo (anglų kalbos) daiktavardinė frazė *reasons* modifikuojama šalutiniu sakiniu (*which fall within the fields coordinated by this Directive*), ir identiška modifikavimo konstrukcija perkelta į vertimą: *priežasčių, kurios patenka į šia direktyva koordinuojamas sritis*. Nors ši konstrukcija atitinka originalą, ją būtų galima supaprastinti, pavertus šalutinį sakinį nefinitiniu dalyviniu pažyminiu: *patenkančių į šia direktyva koordinuojamas sritis* ir taip užtikrinti sklandesnį skaitomumą, bet vertime realizuojama sintaksinė konstrukcija (modifikavimas finitiniu šalutiniu sakiniu), formos atžvilgiu atitinkanti analogišką originalo teksto sintaksinę konstrukciją. Šis pavyzdys dar kartą iliustruoja, kaip verčiant ES teisės aktus atidžiai ir nuosekliai laikomasi eksteriorizavimo strategijos, jei tai leidžia lietuvių kalbos gramatika, vertime išlaikant originalo konstrukcijas ir nesiekiant jų priartinti prie vertimo teisės kalbai būdingesnės raiškos. Be to, matyti, kad vertimas yra hibridinis tekstas, kuriame vyrauja viršnacionalinė ES direktyvų terminija ir sintaksė, o tai lėmė

poreikį adaptuoti jo kalbinę raišką prieš perkeliant jo nuostatas į nacionalinę teisę. Vadinasi, ES direktyvos vertimas atliktas orientuojantis į originalą, surašytą anglų kalbos eurolektu, jo sintaksiniai ir leksiniai požymiai atsispindi lietuvių kalbos tekste (surašytame lietuvių kalbos eurolektu). Lietuvių kalbos eurolektu surašytas tekstas, prieš įgyvendinant jo nuostatas pakeistas taip, kad nebebūtų hibridinis – t. y., siekta, kad jo raiška būtų įprasta nacionalinių teisės aktų kalbos raiškai.

Originalo kalbos interferencijos sąvoką išsamiau susistemino Toury (1986; 1995), iškėlęs mintį, kad vertimo procese originalo kalbos lingvistiniai aspektai neišvengiamai persiduoda vertimo kalbai. Jis išskyrė teigiamą ir neigiamą interferenciją. *Teigiamoji interferencija* fiksuojama tada, kai originalo ir vertimo kalbos struktūros yra pakankamai panašios, todėl tam tikro originalo lingvistinio elemento tiesioginis perteikimas vertimo kalba nepažeidžia tos kalbos gramatikos normų. Kita vertus, *neigiamoji interferencija* stebima tada, kai dėl originalo įtakos į vertimą perkeliama originalo kalbos požymiai, kurie vertimo kalbai yra nebūdingi ar vartojami retai.

Biel (2017a), tirdama ES teisės vertimų į lenkų kalbą atitiktį Lenkijos nacionaliniams teisės aktams kalbinės raiškos ir gramatikos požymiais, vartoja Chestermano (2004) pasiūlytą „tekstinės atitikties“ (angl. *textual fit*) – autentiškų ir verstinių tekstų skirtumų – sąvoką, kurią papildė originalo kalbos interferencijos aspektu. Kadangi šios disertacijos objektas taip pat yra ES teisės aktų vertimai ir jų sintaksinis ryšys su Lietuvos teisės aktais, toliau bus laikomasi Biel siūlomo tekstinės atitikties traktavimo:

„Tekstinė atitiktis – tai kalbinių požymių visumos tarp palyginamo žanro verstinių ir autentiškų²² tekstų skirtumas“.²³

(Biel 2017: 119).

Išversti tekstai, ypač jei vertimai atliekami tarptautinių institucijų aplinkoje, laikomi hibridiniais tekštais, o jų tekstinė atitiktis autentiškiems tekstams kalba *X* gali labai skirtis. Tai lemia įvairūs kintamieji: originalo teksto ypatybės, vertimo strategijos, vertėjo kompetencijos, atitiktis kalbos *X* normoms ir t. t. Daugelis vertimo tyrimų patvirtina, kad verstinių tekstų kalba sistemingai skiriasi nuo autentiškų tekstų kalbos (pvz., Øverås 1998; Kenny 1999; Ji 2010; Becher 2011; Jiménez-Crespo 2015; Biel 2017, 2018). Kai

²² Žodis „autentiškas“ čia vartojamas kaip priešprieša vertimui. Pati Biel skiria *verstinius ir neverstinius* tekstus (*translations and nontranslations*).

²³ Čia ir kitur cituojami mokslo darbų teiginiai išversti disertacijos autoriaus.

kuriais atvejais didelės apimties tekstinės atitikties tyrimai leidžia nustatyti reikšmingų hibridinių tekstų ir autentiškų tekstų požymių skirtumų arba susistemintai pagrįsti daugelį anksčiau keltų verstinių tekstų kalbos požymių hipotezių. ES teisės aktų tekstinės atitikties tyrimai (Biel 2017; Mori *et al.* 2018) leido apibrėžti ir *eurolekto* sąvoką, kuri plačiau aptariama kitame poskyryje.

1.4 Eurolektai

Ankstesniuose poskyriuose buvo aptarti ES teisės aktų vertimo aplinkos, specifikos ir strategijų ypatumai. Šie ypatumai lėmė tai, kad pradėjo formuotis oficialiųjų ES kalbų atmainos. Lingvistiniuose tyrimuose tokių atmainų egzistavimas pradėtas fiksuoti jau XX a. pabaigoje. Kaip nurodo Biel (2017: 77–78), diskusijas dėl ES tekstų kalbos kitoniškumo iš pradžių skatino kritika jų neįprastumui nacionalinių teisės tekstų atžvilgiu. Šiam kitoniškumui, apimančiam ES tekstų kalbinių požymių visumą įvardyti, vartoti įvairūs terminai, tokie kaip *eurakalbė* ar *eurožargonas* (pvz., Jacobs 1994).

Terminą *eurolektas* pirmasis pavartojo Goffin (1990; 1994). Jis teigė, kad Europos Bendrijos tekstų kalba rengiami „specializuotu dialektu“, pasižyminčiu ne tik savitomis leksinėmis, bet ir gramatinėmis (morfosintaksės ir sintaksės) ypatybėmis. Laikui bėgant ir plečiantis vertimų kalbos tyrimų galimybėms, šis Goffino teiginys yra moksliskai įrodytas tiek teoriniuose, tiek praktinio pobūdžio tiriamuosiuose darbuose (pvz., Mori 2003; Biel 2017; Biel *et al.* 2019). Prieita prie išvados, kad ES teisės aktai skiriasi nuo nacionalinių ne tik leksikos, bet ir frazeologijos bei sintaksės požymiais. Šiuolaikinė, šioje disertacijoje vartojama *eurolekto* sąvoka, nekelianti neigiamų konotacijų ir nesuponuojanti išankstinių neigiamų nuostatų, iš esmės suformuluota XXI a. Ji gali būti aiškinama plačiai arba siaurai. Siaurąjį požiūrį suformulavo Mori (2003), kuri jo laikosi ir vėlesniuose savo darbuose. Pagal siaurąjį požiūrį *eurolektai* suprantami tik kaip oficialiųjų ES kalbų teisės kalbos atmainos:

„[Eurolektas] – tik ES teisės kalbos atmaina, kuri skiriasi nuo atitinkamos kalbos nacionalinės teisės kalbos atmainos. Taigi, ši sąvoka vartojama tik tais atvejais, kai ja įvardijama teisės kalba“

(Mori 2018a: 13).

Mori apibrėžtyje aiškiai nurodoma, kad *eurolektais* gali būti laikomos tik teisės kalbos atmainos. Šią siaurą apibrėžtį, tikėtina, nulėmė pačios Mori moksliniai interesai ir tuo metu prieinami duomenys: gausiausi tekstynai, leidę atlikti gretinamąją analizę, buvo būtent teisės kalbos tekstynai. Be to, iki

suformuluojant siaurąją eurolekto apibrėžtį, dauguma tyrimų taip pat rėmėsi ES teisės ir nacionalinių teisės dokumentų kalbos palyginimu (pvz., Nystedt 1998; Sosoni 2003; Piehl 2006). Siaurąja apibrėžtimi bent netiesiogiai atmetama prielaida, kad eurolektai galėtų apimti ir kitas ES institucijų kuriamas kalbos atmainas – pavyzdžiui, administracinių (ataskaitų, komunikatų, darbinių dokumentų) ar informacinių (pranešimų spaudai, politikos paaiškinimų ir kt.) tekstų kalbą. Vis dėlto, tokie tekstai taip pat verčiami ES institucijose: juos taip pat galima lyginti su atitinkamais autentiškais kalbos *X* tekstais. Šiuo aspektu pažymėtina platesnė eurolekto apibrėžtis, kurią pateikia Biel (2023):

„Eurolektas- tai „sueuropietinta“, ribota nacionalinės kalbos atmaina, vartojama Europos Sąjungos (ES), kaip viršnacionalinės organizacijos, poreikiams ir daugiakalbėje terpėje kuriama vertėjų ir kitų suinteresuotųjų subjektų“.

(Biel 2023: 672).

Biel (2023) siūloma eurolekto apibrėžtis nėra tokia restrikyvi – joje eurolektas neapsiriboja viena žanrine grupe – teisės aktais. Jau ankstesniame savo straipsnyje, paskelbtame po projekto *Eurofog* rezultatais paremtos monografijos pirmojo leidimo, Biel (2016: 199–200) nurodo, kad eurolektu rengiami tekstai priskiriami keturiems žanrams. Be jau minėtų ES teisės aktų, ji skiria (ES) teismo sprendimų, pranešimų ir ataskaitų bei interneto puslapių žanrus. Taigi, eurolektas laikytinas ne tiesiog ES tekstų žanru ar diskursu, o „sueuropietinta“ kalbos atmaina, kuria rengiami minėtų žanrų tekstai, sudarantys bendresnį ES diskursą. Platesnės apibrėžties validumą galima pagrįsti jau atliktais tyrimais, analizuojančiais ES institucijų rengiamus ir verčiamus kitų žanrų (ne tik teisės aktų) tekstus (pvz., Biel 2021b; Wasilewska 2021). Nepaisant to, kad Mori (2018a) ir Biel (2023) apibrėžtys yra skirtingos aprėpties jose pažymima, kad eurolektai yra kalbos atmainos, fiksuojamos ES institucijų tekstuose. Mori (2018a: 13) nedviprasmiškai pagrindžia lekto (t. y. kalbos atmainos) statusą: norint įsitikinti, kad egzistuoja kalbos *X* eurolektas, reikia nustatyti, ar lingvistiniai skirtumai egzistuoja daugiau nei vienu kalbos lygmeniu. Tai ypač pasakytina apie leksinius skirtumus, kurie patys savaime nesuponuoja eurolekto egzistavimo galimybes. Kaip rodo ankstesni tyrimai (pvz., Jacobs 1994; Piehl 2006), ES teisės tekstų leksika bet kuriuo atveju neišvengiamai skiriasi nuo nacionalinės teisės tekstų leksikos, nes juose vartojami viršnacionaliniai terminai. Kalbos *X* eurolektui įrodyti be leksinių skirtumų būtina nustatyti, ar tarp ta kalba parengtų ES tekstų ir nacionalinių tekstų egzistuoja sintaksės, morfosintaksės ar frazeologijos skirtumų. Šioje disertacijoje vadovaujamasi platesniąja Biel

(2023) eurolekto apibrėžtimi. Nors empirinę disertacijos medžiagą sudaro tik teisės aktai, nedaroma prielaida, kad eurolektai fiksuojami išimtinai teisės tekstuose.

Eurolektai gali būti suvokiami ir kaip vertimo tyrimų, ir kaip sociolingvistinis reiškiny: šiedu požiūrio taškai gali papildyti vienas kitą. Vertimo tyrimų kontekste eurolektai aprašomi kaip vertimo kalbos pavyzdžiai, kuriems būdingi tam tikri vidiniai požymiai, be kita ko nulemti originalo kalbos interferencijos, tad šiuo aspektu siekiama nustatyti tam tikras jų universalijas (cf. Mori 2018c: 374). Sociolingvistikos požiūriu, eurolektai – kalbos atmainos, nulemtos kalbų ir kultūrų kontaktų, kurias galima tirti, pavyzdžiui, kalbos ir lyties reprezentavimo klausimais (Cavagnoli ir Mori 2019 (red.); Caliendo ir Foubert 2022). Dalies tyrėjų nuomone eurolektų atsiradimas yra savaiminis procesas, kurį patiria kiekviena ES kalba. Pavyzdžiui, De Corte (2003: 70) nurodo, kad „eurolektų [atsiradimo] negalima išvengti, nes Sutartimis sukurta teisinė sistema reikalauja specifinės Bendrijos kalbos“. Jis turi omenyje tai, kad ES pirminės teisės aktai, būdami griežtai viršnacionalinio pobūdžio, kuria teisinę realybę, kuri negali būti įvardijama nacionaliniais terminais.

ES institucijų tekstai daugiausia rengiami darbinėmis kalbomis – anglų, prancūzų ir vokiečių, nors šias laikais dominuoja anglų kalba (Seracini 2020: 4). Anglų kalbos atmainą, vartojamą ES institucijų kontekste, prasmingiau vadinti anglų kalbos eurolektu, nes ji leksiniais ir gramatiniais požymiais pat skiriasi nuo anglų kalbos, vartojamos valstybėse narėse, kuriose yra valstybinė (Airijoje ir Maltoje, o iki 2020 m. – Jungtinėje Karalystėje). Kaip pažymi Biel (2017a: 65), iki Airijai ir Jungtinei Karalystei įstojant į EEB, anglų kalba nebuvo viena iš pirminių EEB darbo kalbų. Teisės aktai į anglų kalbą, kuriuos šios šalys turėjo perkelti į savo nacionalinę teisę, taip pat vėlesni teisės aktai buvo verčiami iš italų, prancūzų ir vokiečių kalbų, todėl anglų kalbos eurolektas susiformavo veikiamas šių kalbų eurolektų. Jis perėmė ne tik leksinių, bet ir tam tikrų sintaksinių bei frazeologinių šių eurolektų požymių, pavyzdžiui, tiesioginio vertimo nulemtą kolokacijų profilį, dažnesnę nominalizaciją, konservatyvesnę deontinio modalumo raiškos variantiškumą (Sandrelli 2018: 67–86). Ilgainiui anglų kalbos eurolektas tapo ES *lingua franca*, nes ES valstybėse narėse yra daugiau anglų kalbą nei prancūzų ar vokiečių kalbas mokančių asmenų, ypač po 2004 m., kai prie ES prisijungė narės iš Rytų Europos. Todėl, kaip teigia Seracini (2020: 31), lengviau vykdyti vertimo procesą iš anglų kalbos į kitas oficialiąsias kalbas, nes yra daugiau ją labai gerai mokančių vertėjų, be to, ji gali pasitarnauti kaip tarpinė kalba, kai reikia versti tekstus iš retesnių kalbų (pavyzdžiui, iš kroatų į lietuvių), bet nėra

jas mokančių vertėjų. Tokiu atveju tekstas pirmiausiai išverčiamas į anglų kalbą, o tada – į likusias kalbas.

Kaip nurodo Šarcevič (2001: 43), anglų kalbos eurolektu surašytuose teisės tekstuose kontinentinės teisės (t. y. teisinės sistemos, įsitvirtinusios kontinentinėje Europoje) terminija persidengia su bendrosios teisės tradicijos (įsitvirtinusios Jungtinėje Karalystėje ir priklausiusiose teritorijose) kalbinės raiškos požymiais. Kai kurių tyrėjų, pavyzdžiui, Pozzo (2014: 17), nuomone, praktinės paskatos, lėmusios būtent anglų kalbos eurolektu, kaip dominuojančios ES teisėkūros kalbos, įsitvirtinimą, kelia keblumų tinkamai perteikiant ir suderinant kontinentinės teisės terminus ir formuluotes. Taigi, anglų kalbos eurolektas, būdamas ES *lingua franca*, nuolat skolinasi ir reprodukuoja leksinius, fraziškumo ir gramatinius kalbų, kuriomis nuo ES įkūrimo būdavo surašoma Sąjungos teisė, požymius ir šiais požymiais skiriasi nuo kitų anglų kalbos atmainų. Šiuo atžvilgiu pasitvirtina jau minėtas Biel (2022) teiginys, kad eurolektai yra „veidrodiniai“: jie ne tik atspindi anglų kalbos eurolektu struktūrą, bet ir vienas kitą, nes skirtingų kalbų versijos formaliai laikomos tapačiomis. Taigi, anglų kalbos eurolektu hibridiškumas neišvengiamai persiduoda ir kitų kalbų eurolektams, kurie dėl šio hibridiškumo skiriasi nuo savo nacionalinių atmainų.

Eurolektu ir nacionalinės teisės kalbos atmainos santykis ypač aktualus direktyvų perkėlimo kontekste. Kadangi direktyvose nurodomi įgyvendinti teisėkūros tikslai, kuriuos turi įgyvendinti atskiros valstybės narės, jų įgyvendinimas realizuojamas pačių valstybių narių priimamais teisės aktais. Taigi, kitaip nei reglamentai, direktyvos nėra įgyvendinamos tokiu tekstu, kuriuo yra surašytos. Valstybės narės pačios pasirenka, kaip perkelti direktyvų turinį į nacionalinę teisę. Kaip pažymi Biel ir Doczekalska (2020: 190), kai kuriais atvejais direktyvų tekstai į nacionalinės teisės aktus perkeliama tiesiogiai be lingvistinių keitimų, ryškiai eksteriorizuojant ES sąvokas ir terminus, tačiau dažniau atliekami bent minimalūs pakeitimai terminijos, leksikos (Biel ir Doczekalska 2020), frazeologijos (Biel 2017a; Ruiz-Cortes 2020), morfologijos (Sandrelli 2018) ar sintaksės (Seracini 2020) lygmenimis, siekiant direktyvų nuostatas įgyvendinti atskirais nacionalinės teisės aktais, kurie surašomi nebe eurolektu, o nacionalinės teisės kalbos atmaina. Pavyzdžiui, ES direktyvų terminai gali būti ne tik „importuojami“ (taip į nacionalinę teisę įvedant ES sąvoką), bet ir keičiami, lokalizuojami ar visai neperkeliami, nes nacionalinėje teisės kalbos atmainoje egzistuoja labai panašios aprėpties terminas (Biel ir Doczekalska 2020: 206–207). Taigi, galima skirti du eurolektu santykio su nacionaline teisės kalba aspektus: eurolektu reiškinys gali būti neutralizuojamas arba perkeliamas į nacionalinę

teisės kalbą.. Kitaip tariant, eurolektas tam tikru mastu gali įsitvirtinti nacionalinės teisės kalboje.

Toliau aptariami svarbiausi eurolekto tyrimai, padėję pagrindus sistemingai šios specifinės kalbos atmainos analizei.

1.4.1 Eurolektų tyrimai

Kadangi eurolektai – specifinės ES institucijų kalbos atmainos – pradėti sistemingai tirti palyginti neseniai, šios srities tyrimų vis dar atlikta nedaug. Pirmieji darbai, kuriuose lyginami ES teisės aktų ir nacionalinių teisės tekstų kalbiniai požymiai, pasirodė XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje. Pavyzdžiui, Nystedt (1998), tyrusi italų kalba parengtus ES ir Italijos nacionalinius teisės dokumentus, nustatė reikšmingų skirtumų leksikos, gramatikos, dokumentų formatavimo bei stilistikos lygmenimis. Jos teigimu, šiuos skirtumus lėmė vertimas, o pačioms vertimo strategijoms įtakos turėjo ekstralingvistiniai – teisiniai, politiniai ir administraciniai – veiksniai. Nystedt išvalgos tapo atspirties tašku Mori (2003) tyrimas, kuriame aiškiai suformuluota prielaida, jog ES teisės tekstai sudaro atskirą nacionalinės teisės kalbos atmainą – eurolektą. Šią prielaidą ji pagrindė intralingvistine ES direktyvų analize, tirdama jų pokyčius po perkėlimo į Italijos teisę. Mori nustatė, kad perkėlimo metu daromos ne tik leksinės, bet ir sintaksinės, morfologinės bei stilistinės korekcijos, rodančios, kad direktyvų kalba šiais bruožais visapusiškai nedera su nacionalinių teisės aktų kalba. Panašios tyrimų krypties laikėsi ir kiti mokslininkai. Sosoni (2003) analizavo graikų kalba parengtus ES tekstus, juos lygindama su autentiškais Graikijos administraciniais teksta, daugiausia dėmesio skirdama diskurso struktūrų gretinimui. Ji padarė išvadą, kad ES tekstai skiriasi nuo nacionalinių ne tik dėl originalo kalbos poveikio, bet ir dėl vertimo strategijų, orientuotų į originalo konstrukcijų sekimą. Tuo tarpu Piehl (2006), atlikusi tekstynais pagrįstą suomių kalbos ES ir nacionalinius teisės tekstų tyrimą, nustatė, kad į suomių kalbą išversti ES teisės aktai pasižymi ilgesniais, sudėtingesnės struktūros sakiniais, dažnesniais dalyviniais modifikatoriais ir dažnesniais šalutiniais būdvardiniais sakiniais. Kartu Piehl (2006: 187–190) savo tyrime pažymėjo, kad šie sintaksiniai ES direktyvų bruožai nedaro didesnės įtakos suomių nacionalinei teisės kalbai.

Šiuos tyrimus vienija bendra prielaida – ES teisės tekstų kalba yra atskira teisės kalbos atmaina. Vis dėlto ankstyvųjų tyrimų apimtis ribota: dauguma jų buvo preliminarūs, orientuoti į problemos iškėlimą ar konkrečių kalbinių aspektų apžvalgą. Reikšmingiausią proveržį eurolektų tyrimo srityje turėjo vėliau atlikti du tyrimai – projektas *Eurofog* (Biel 2014; 2017) ir *Eurolect Observatory Project* (Mori et al. 2018). Šie tyrimai aprašomi toliau.

Projektas *Eurofog* buvo įgyvendinamas siekiant atsakyti į klausimą, ar ES teisės aktų lenkų kalba skiriasi nuo nacionalinių teisės aktų kalbos, ir, jei taip – koku mastu²⁴. Tyrimas visų pirma rėmėsi ES reglamentų ir direktyvų, jų įgyvendinimo aktų ir kitų Lenkijos teisės aktų frazeologijos analize, didžiausią dėmesį skiriant tokiems frazeologijos aspektams kaip leksinės samplaikos ir kolokacijos bei jų nulemtas kalbos fraziškumas. Sintaksės klausimai, tokie, kaip sąlygos sakiniai ar sintaksinė subordinacija, aptarti daugiausia iš diskurso perspektyvos. Fraziškumas ES ir Lenkijos nacionalinės teisės tekstuose gretintas tekstinės atitikties požymiais. Iškelta hipotezė, kad, nepaisant ES ir nacionalinės teisės aktų derinimo, ES teisės aktų kalba (lenkų kalbos eurolektas) skiriasi nuo Lenkijos nacionalinės teisės aktų kalbos. Tam, tyrėjos teigimu, yra dvi priežastys: 1) ES teisės aktų hibridiškumas, jų tikslai ir institucinės vertimo normos; 2) dėl vertimo proceso metu atsirandantys nuokrypiai ir antrosios kalbos interferencija (Biel 2017: 15). Suformuluoti du tyrimo klausimai:

- 1) kaip verstiniai ES teisės aktai skiriasi nuo autentiškų nacionalinių teisės aktų žanro (teksto struktūros ir gramatinių požymių) ir mikrostruktūros (terminų integravimo, terminų kūrimo ir leksinių kolokacijų) aspektais;
- 2) ar verstinių ir nacionalinių teisės aktų skirtumai turi poveikio Lenkijos teisės aktų kalbos „europėjimui“.

(Biel 2017: 16)

Projektas *Eurofog* yra pagrįstas tekstynais, nes jie „sudaro sąlygas analizuoti ir palyginti didelius duomenų kiekius siekiant objektyviai, patikimai ir sistemingai atskleisti kalbos bruožus“ (Biel 2017: 16). Naudoti tokie tekstynai: 1) palyginamasis ES teisės aktų tekstynas; 2) lenkų teisės kalbos tekstynas; 3) Nacionalinis lenkų kalbos tekstyno, apimantis įvairaus žanro tekstus. Atliekamam tyrimui atskirai sudarytas tik lenkų teisės kalbos tekstynas.

Palyginamąjį tekstyną sudarė reglamentų ir direktyvų patekstyniai, gauti iš *JRC-Acquis* duomenų bazės. Tekstynas dvikryptis – jį sudaro vienkaliai direktyvų ir reglamentų patekstyniai anglų ir lenkų kalbomis. Lenkų kalbos patekstynį sudarė 23 479 tekstai ir 48,2 mln. žodžių (angl. *tokens*) (478 776

²⁴ Jo rezultatai paskelbti Łucjos Biel monografijoje *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translation Law* (2017).

žodžių tipų, angl. *types*), o anglų kalbos patekstynei sudarė 23 545 tekstai ir 53,8 mln. žodžių (311 980 žodžių tipų).

Teisės lenkų kalbos tekstyną sudarė 2011 m. rugpjūčio mėn. galioję Lenkijos teisės aktai – 755 tekstai (6,84 mln. žodžių). Į jį įtraukta Lenkijos Respublikos konstitucija ir įvairūs kiti teisės aktai. Jis taip pat sudarytas iš dviejų patekstynei: teisės aktų, priimtų iki stojimo į ES (1999 m.) ir teisės aktų, priimtų po stojimo į ES (2011 m.). 1999 m. pasirinkti todėl, kad tais metais ES įtaka Lenkijos teisėkūrai vis dar buvo nedidelė. Šis patekstynei atliko „kontrolinio potekstynei“ funkciją – jo duomenys buvo pasitelkti siekiant palyginti 1999 m. ir 2011 m. tekstų kalbą.

Galusiai tyime buvo pasitelkiamas ir referencinis Nacionalinis lenkų kalbos tekstynas (reiškinio dažnio vartosenai bendrame lenkų kalbos kontekste patikrinti). Statistinė tekstynų duomenų analizė rėmėsi tik normalizavimu. Absoliutieji dažniai normalizuoti milijonui žodžiui.

Tyrimas orientuotas į ES teisės aktų vertimus į lenkų kalbą, siekiant analizuoti vertimo poveikį teisės kalbai, t. y. išsiaiškinti, ar egzistuoja ES teisės aktų vertimo kalbos ir nacionalinės lenkų teisės kalbos panašumų ir skirtumų. Pirmiausia, buvo atlikta leksikos ir gramatikos parametrų analizė, pagrįsta tekstynų lingvistikos principais, kuriais remiantis buvo analizuojami skirtingi kalbos reiškiniai. Metodika apėmė ir registro variantiškumo analizę bei žanro tyrimus, kad būtų galima nustatyti teisinių formuluočių ES teisės aktuose ir nacionalinės teisės aktuose skirtumus, jų perkėlimo ar neutralizavimo tendencijas.

Tyrimas parodė, kad egzistuoja tam tikrų lenkų kalbos eurolekto ir nacionalinės lenkų teisės kalbos skirtumų, nors „atrodo, kad nacionalinių teisės aktų leksiniai ir gramatiniai požymiai santykinai atsparūs verstų ES teisės aktų įtakai“. Skirtumai, nustatyti įvairiais kalbos lygmenimis apibendrinti 1.2 lentelėje:

1.2 lentelė. Esminiai projekto *EUROFOG* rezultatai.

Lygmuo	Požymiai
Leksika	ES teisės aktuose dažniau vartojama specifinė viršnacionalinė terminija, kuri dažnai yra tiesiogiai verčiama iš anglų kalbos.
Frazeologija	Nacionalinės teisės aktams nebūdingos tam tikros ES kolokacijos, atsiradusios kaip vertimo rezultatas.
Modalumo raiška	ES teisės aktų kalboje dažniau vartojami specifiniai nacionalinės teisės aktams mažiau būdingi deontinių modalumą žymintys veiksmažodžiai.

Lygmuo	Požymiai
Morfosintaksė ir sintaksė	ES teisės aktuose dažniau fiksuojamos neveikiamųjų dalyvių konstrukcijos ir šalutiniai sakiniai, kurie ne visada būdingi nacionalinei teisės kalbai. Pavyzdžiui, dažniau buvo vartojami tikslo sakiniai, rečiau – priežasties sakiniai. ES teisės aktuose dažnesnė nominalizacija.

Tai, kad nenustatyta didesnio ES teisės aktų poveikio lenkų kalbai, rodo, kad nacionalinė lenkų teisės kalba tuo metu, kai buvo atliekamas tyrimas, iš esmės buvo atspari ES teisės aktų kalbos poveikiui. Autorė pripažįsta, kad „generalizuoti nacionalinės teisės kalbos požymiai yra stabilūs ir atsparūs pokyčiams“ (Biel 2017a: 300). Vis dėlto, matyti, kad lenkų kalba skelbiami ES teisės aktai surašyti specifine, savitais požymiais pasižyminčia teisės kalbos atmaina, kuriai būdingas eksplikavimas ir nacionalinei teisės kalbai neįprastos kolokacijos. Tyrime daugiausia dėmesio buvo skiriama frazeologijai, jai priskirtos ir paprastai į frazeologijos tyrimų sritį nepatenkančios kategorijos, tokios, kaip modalumas ar sintaksinis modifikavimas. Taigi, lenkų kalba skelbiami ES teisės aktai surašyti specifine, savitais požymiais pasižyminčia teisės kalbos atmaina, pasižyminčia ne tik savotišku fraziškumu, bet ir leksiniais ir gramatiniais požymiais, kuriais jis skiriasi nuo nacionalinės lenkų teisės kalbos.

Projektas *Eurolect Observatory Project*

Mori *et al.* įgyvendinto projekto *Eurolect Observatory Project* tikslas buvo aprašyti vienuolika eurolektų remiantis vieninga metodika ir vieningais principais. Tyrimo rezultatai paskelbti monografijoje *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law* (Mori *et al.* 2018). Tyrimo tikslas – sistemingai aprašyti anglų, prancūzų, vokiečių, nyderlandų, suomių, graikų, italų, latvių, maltiečių, lenkų ir ispanų kalbomis paskelbtų ES direktyvų ir jų perkėlimo aktų leksinius ir gramatinius požymius. Vadovautasi nuostata, kad eurolektas, kaip atskira teisės kalbos atmaina, išskirtinas tais atvejais, kai esama statistiškai reikšmingų direktyvų ir jų perkėlimo aktų kalbinių skirtumų daugiau nei vienu kalbos lygmeniu. Parengtas bendras tyrimo planas, kurio principai taikyti visoms tiriamoms kalboms. Jis apima tris lygmenis: leksinį (ES terminus, skolinius, kolokacijas), gramatinį (morfologiją, morfosintaksę ir sintaksę) bei teksto (diskurso) lygmenį (teksto dėstymą, organizavimą, siejimą). Tyrimo protokolas pateikiamas 1.3 lentelėje.

1.3 lentelė. Eurolect Observatory Project tyrimo protokolas (Mori 2018a: 19).

Lygmuo	Euristinės kategorijos		
	ES kilmės reiškiniai	Kontakto nulemti bruožai	Intralingvistinis variantiškumas
Leksika	• Europizmai; • ES neologizmai; • ES daiktavardiniai žodžių junginiai; • ES metaforos; • Semantiniai europizmai; • ES akronimai	Kontakto nulemti variantai: skoliniai, struktūros (vediniai, junginiai) Kalkės Semantinės kalkės	Leksinės distribucijos skirtumai: aukštesnio/žemesnio registro variantai; lotynizmai; mišrus registras; pasenę žodžiai; leksinis variantiškumas
Leksinė morfologija		Morfemų skoliniai; Eurolekto inspiruoti morfologijos variantai	
Tarptautinės priesagos ir neoklasikiniai junginiai			
		Kontakto nulemta morfologinio produktyvumo formuojant žodžius laipsnis	
Veiksmažodžio morfologija		Laikai ir nuosakos atsižvelgiant į teisės aktų leidėjo tikslą, teksto funkciją ir teisinę sistemą; Teisės kalbos bruožai: deontinis modalumas; beasmenės struktūros; modaliniai veiksmažodžiai; neveikiamoji rūšis; preterito ir perfekto dalyviai	
Morfosintaksė	Su eurolektu susijusios samplaikos (N-gramos)		Nominalizacija vs. verbalizacija; teisinių, –administracinių kolokacijų vartoseną; sudėtiniai prielinksniai teisės kontekstui kurti
Sintaksė	Su eurolektu susijusi žodžių tvarka		Sakinio sudėtingumo skirtumai; Įprastų sakinių jungimo priemonių vartoseną
	Sintaksinės kalkės		
Tekstualumas/D iskursas	Makrostruktūrinis teksto organizavimas		Interferencijos žymikliai ir loginės jungimo priemonės
	Su eurolektu susijusios nuoseklumo kūrimo priemonės		
			Teisinių nuostatų kūrimo būdai

Projektas vykdytas pasitelkiant išsamaus palyginamojo tekstyno duomenis. Šis tekstynas sudarytas iš ES direktyvų, paskelbtų tiriamomis kalbomis 1999–2008 m. laikotarpiu (660 direktyvų) ir jų perkėlimo į valstybių narių nacionalinę teisę priemonių. Duomenys buvo normalizuojami 1 milijonui žodžių, statistiniai rezultatai tikrinti pasitelkiant logaritminio tikėtinumo testus (logaritminis tikėtinumas ir kiti tekstynų duomenų statistinio ir praktinio reikšmingumo rodikliai aprašomi 2 skyriuje). Šiuo projektu pirmą kartą siekta susistemintai aprašyti ir senuosius, ir naujuosius eurolektus (šalių, įstojusių 2004 m.) ir tai iki šiol yra didžiausias daugiakalbis eurolektų tyrimas, atliktas laikantis vieningų metodologijos principų.

Daugelio tirtų kalbų atveju fiksuota pakankamai leksinių ir gramatinių direktyvų kalbos ir jų perkėlimo aktų kalbos požymių, leidžiančių teigti, kad yra susiformavę tų kalbų eurolektai. Tai ypač pasakytina anglų (Sandrelli 2018), prancūzų (Patin ir Megale 2018), vokiečių (Proia 2018), suomių (Mikhailov ir Piehl: 2018), italų (Mori 2018b), lenkų (Biel 2018a) kalbų atveju. Priešingai, latvių kalbos atveju nebuvo pakankamai duomenų nustatyti, ar egzistuoja latvių kalbos eurolektas (Dilans 2018)²⁵, nes statistiškai reikšmingi direktyvų ir jų perkėlimo aktų kalbos požymių skirtumai fiksuoti tik leksikos lygmeniu. Kitais atvejais išskirta įvairių direktyvoms būdingų leksinių ir gramatinių požymių, kuriuo galima suskirstyti į dvi pagrindines kategorijas. Pirma – direktyvose dažniau nei jų įgyvendinimo aktuose vartojami leksiniai ir gramatiniai reiškiniai; antra – direktyvose rečiau vartojami leksiniai ir gramatiniai reiškiniai. Pirmosios kategorijos reiškiniai laikomi esminiais eurolekto egzistavimo požymiais. Atskirai aprašyti kiekvienos kalbos rezultatus nėra prasmės, bet galima išskirti svarbiausius nustatytus eurolektų leksinius ir gramatinius požymius.

Pirma, leksiniu lygmeniu eurolektai pasižymi ES realijoms ir terminams įvardyti vartojamų žodžių gausa. Tai natūralus ir nuspėjamas eurolektų požymis, nes, kaip jau minėta, viršnacionalinis ES pobūdis neišvengiamai lemia tai, kad nacionaliniai terminai ir nacionalinė leksika plačiąja prasme netinka įvardyti 27 valstybėms narėms bendrų sąvokų. Antra, morfologijos lygmeniu nustatyta, kad eurolektams būdingesnė žodžių daryba pasitelkiant lotynų ir graikų kalbų priesagas. Tokios priesagos fiksuotos ir kalbų,

²⁵ Paminėtina, kad Dilanso atliktame tyrime nebuvo visapusiškai laikomasi tyrimo plano. Nuo jo nukrypa metodologijos dalyje, nemažą dalį tyrimo atliekant kaip etnografinį tyrimą, daugiau grindžiamą ES institucijų vertėjų nuomone, o ne tekstynų analize. Todėl dėl tyrimo išvados, kad nėra pakankamai duomenų latvių kalbos eurolekto egzistavimui įrodyti, kyla pagrįstų abejonių Disertacijos autoriaus žiniomis, disertacijos rengimo metu nebuvo atlikta daugiau latvių kalbos eurolekto tyrimų.

neturinčių ryšio su romanų kalbomis (pavyzdžiui, suomių) eurolektuose. Trečia, sintaksės lygmeniu eurolektai pasižymi ilgesniais ir sudėtingesniais sakiniais. Pavyzdžiui, eurolektams būdingesni sudėtiniai sakiniai, įskaitant sakinius, į kurių sudėtį įeina šalutiniai prijungiamieji dėmenys. Manytina, kad sintaksės lygmenį, visų pirma veikia eksteriorizavimo strategija, kurią taikant originalo teksto sintaksinės konstrukcijos perkeliamos verčiant. Sintaksės lygmuo ir jau minėtas leksinis lygmuo yra ryškiausi eurolektų požymiai. Mažiausiai variantiškumo fiksuota morfologijos lygmeniu.

Kadangi atliekant tyrimus lygintos direktyvos ir jų perkėlimo aktai, padaryta įžvalgų ir apie direktyvų kalbos įtaką perkėlimo aktų kalbai, nors tai nebuvo tyrimo tikslas. Daugeliu atvejų tokia įtaka, kaip ir galima tikėtis, fiksuota leksikos lygmeniu; kita vertus, morfologijos ir sintaksės lygmeniu fiksuota ribota įtaka. Šiuo požiūriu išsiskyrė anglų kalbos eurolekto tyrimas (Sandrelli 2018), nes į Jungtinės Karalystės teisę ES direktyvos dažniau perkeltos tiesioginiu direktyvų tekstu.

Nepaisant to, kad projektu *Eurolect Observatory Project* padarytas didelis proveržis eurolektų tyrimo srityje, visų pirma – pasiūlius ir pritaikius išsamų, daugiasluoksnį tyrimo modelį, įgyvendinamą naudojantis gausiais tekstynų duomenimis, paminėtina ir keletas trūkumų. Visų pirma, tyrimų protokole be paaiškinimų supriešinamos „leksinės morfologijos“ ir „veiksmažodžio morfologijos“ sąvokos (Mori 2018a: 19). „Veiksmažodžio morfologijai“ priskiriama tik viena gramatinė rūšies kategorija ir įvairios semantinės kategorijos, tokios kaip modalumas (Declerck 2006: 38); „beasmenės struktūros“, kaip ir „neveikiamoji rūšis“ turėtų būti sintaksės objektas. Šios veiksmažodžio gramatinės kategorijos realizuojamos sintaksės lygmeniu. Neaišku ir tai, kodėl „morfosintaksės“ komponentas apima frazeologijos reiškinius, tokius, kaip kolokacijos, ar sintaksės reiškinius, tokius, kaip nominalizacija. Antra, protokolo laikytasi ne visuose tyrimuose. Pavyzdžiui, Biel (2018) papildomai pasitelkia referencinį lenkų teisės kalbos tekstyną, o Dilans (2018) atlieka ES institucijų vertėjų apklausas ir taip nukrypsta nuo vieningo tyrimo modelio. Šiaip ar taip minėtųjų tyrimų naudingumas neabejotinai atsveria jų trūkumus.

Tiek *EUROFOG*, tiek *Eurolect Observatory Project* rezultatai paskatino atlikti daugiau eurolektų tyrimų, pvz., Koźbiał 2020; Biel 2021b; Wasilewska 2021; Caliendo ir Foubert 2022; Hrežo ir Bednárová-Gibová 2022). Koźbiał (2020) ir Biel *et al.* (2021) tyrė ESTT ir Lenkijos teismų kalbos požymius, Wasilewska (2021) – administracinių ES tekstų lenkų kalbos požymius. Šiuose tyrimuose dar kartą parodyta, kad lenkų kalbos eurolektas yra atskira lenkų teisės kalbos atmaina, be kita ko, turinti specifinę sintaksę. Caliendo ir Foubert (2022), dėmesį skyrę sociolingvistinei eurolekto perspektyvai, atliko

lyties reprezentavimo ES tekstuose nacionaliniuose Prancūzijos teisės aktuose analizę ir nustatė, kad ir ES, ir Prancūzijos teisės aktuose, pateikiant nuorodas į skirtingų lyčių asmenis, vyrauja vyriškoji giminė. Šiuo požymiu prancūzų kalbos eurolektas artimas nacionalinei prancūzų teisės kalbai. Hrežo ir Bednárová-Gibová (2022) atliko pirminį slovākų eurolekto tyrimą, kurio duomenys leidžia išskirti ne tik leksinius, bet ir morfosintaksinius slovākų eurolekto požymius. Taigi, eurolektų tyrimai neabejotinai aktualūs, kadangi egzistuoja daug neištirtų ir neaprašytų eurolektų, ypač – naujųjų (šalių, įstojusių į ES nuo 2004 m., oficialiųjų kalbų) eurolektų. Kartu matyti, kad net ir tyrinėti eurolektai gali būti toliau tiriami.

1.4.2 Lietuvių kalbos eurolektas

Kaip jau minėta, Biel (2022) teigimu, egzistuoja 24 *veidrodiniai eurolektai*, kitaip tariant – kiekviena oficialioji ES kalba turi savo eurolektą, kuris savo ruožtu yra metakonstrukcijos, t. y. viršnacionalinės ES kalbos, išraiška. Vadovaujantis šia mintimi, lietuvių kalba, kaip ir bet kuri kita oficialioji ES kalba, turi savo europinę atmainą. Kol kas nėra atlikta tiriamųjų ar teorinių darbų, kuriuose būtų tiesiogiai minima lietuvių kalbos eurolekto sąvoka ar bandyta įrodyti jo egzistavimą. Šiame poskyryje pateikiamos prielaidos, leidžiančios suponuoti lietuvių kalbos eurolekto buvimą ir poreikį atlikti jo tyrimus.

Eurolektai pradeda formuotis šalims kandidatėms pradėjus į savo oficialiąsias kalbas versti ES teisės aktus (Biel 2023: 673). Todėl tikėtina, kad lietuvių kalbos eurolektas pradėjo formuotis 1998 m., kai Lietuvoje, pradėjus derybas dėl narystės Europos Sąjungoje, pradėti versti ES teisės aktai ir kiti dokumentai (Murinienė 2008: 170). Kaip nurodo Ban (2013: 60), tokia praktika taikoma visose šalyse kandidatėse. Jos iki stojimo į ES privalo į nacionalinę teisę perkelti tuo metu galiojantį *acquis communautaire* – ES teisės aktų teisyną. Tam būtina šiuos teisės aktus išversti į šalies oficialiąją kalbą arba kalbas. Lietuvoje šiam tikslui buvo įkurtas Vertimo, dokumentacijos ir informacijos centras, atsakingas už vertimo darbų koordinavimą. Biel (2023: 675) pažymi, kad *acquis communautaire* vertimo atsakomybė iki stojimo teko išimtinai nacionalinėms institucijoms, o ES institucijos teikė tik konsultacinę ir ribotą finansinę paramą. Todėl ir Lietuvoje šiuo laikotarpiu atliekami vertimai daugeliu atvejų buvo nestandartizuoti, rengiami *ad hoc*, siekiant patenkinti didelę paklausą ir vykdyti *acquis communautaire* perkėlimo terminus. Biel (2023: 675) nurodo, kad Lenkijoje susidurta su panašiomis problemomis, nes buvo neįvertintas *acquis communautaire* mastas ir trūko kvalifikuotų vertėjų bei kitų specialistų.

2004 m., Lietuvai įstojus į ES, vertimo veiklos koordinavimą perėmė ES institucijos. Šiuo etapu taip pat pradėti plačiau kelti vertimo kokybės klausimai. Manytina, kad tam didelės įtakos turėjo du veiksniai. Pirma, vertimas į lietuvių kalbą tapo instituciniu vertimu, todėl institucijos buvo suinteresuotos gera jų rengiamų ir skelbiamų tekstų receptija. Kokybės klausimai buvo aktualūs kalbant apie vertimus į visas 10 naujųjų oficialiųjų kalbų, nes vertimo į šias kalbas kokybė pirmuosius keletą metų buvo laikoma nepakankamai gera (Biel 2023: 667). Tą lėmė tai, kad institucijose trūko vertėjų ir redaktorių, o išorės vertėjų darbo kokybė ne visais atvejais atitikdavo aukštos kokybės reikalavimus. Nepakankama vertimų kokybė kėlė sunkumų tiek ES institucijoms, tiek nacionaliniu lygmeniu. Lietuvių kalbos atveju teisinių pastabų, dažnai kritikuota vertimų kalba. Pavyzdžiui, 2008 m. Lietuvos Respublikos Seime surengtoje konferencijoje „Lietuvių kalba Europos Sąjungos erdvėje“ kalbininkė Albina Aukšoriūtė savo pranešime ES teisės aktų vertimo kokybę kritikavo ne tik dėl leksinių klausimų, bet ir dėl sintaksės, pabrėždama, kad dėl vertimų „keičiasi sakinio struktūra, jie labai ilgi ir nesklandūs; padaugėjo daiktavardinių konstrukcijų“ (cit. in Leonavičienė ir Liepuoniūtė 2013: 95–96). Šie veiksniai lėmė glaudesnę institucijų ir VLKK bendradarbiavimą, kuriuo buvo siekiama gerinti vertimų kalbos kokybę. Kad tuo buvo suinteresuotos ir pačios ES institucijos, matyti ir iš cituoto „Bendrojo praktinio vadovo“ rekomendacijų, kuriose netiesiogiai nurodoma, kad vertimai turi būti aukštos tekstinės atitikties. Be to, netinkama vertimų kokybė lėmė administracinių išlaidų. Nors nepavyko rasti duomenų apie ES institucijų taikomas nuobaudas išorės vertėjams į lietuvių kalbą, Biel (2022: 667) nurodo, kad 2005 m. Europos Komisija rangovams skyrė finansines nuobaudas už 4,4 proc. vertimo užduočių, kurios buvo atliktos nekokybiškai.

VLKK ir institucijų bendradarbiavimas daugeliu atžvilgių iš tiesų buvo produktyvus, ypač terminijos srityje. Vienas iš tokių kokybės gerinimo būdų buvo esamų lietuvių administracinės kalbos normų įtvirtinimas verčiant europinius tekstus, kitaip tariant, suartinant nacionalinių ir europinių tekstų kalbą. Žinoma, toks ES ir Lietuvos teisės kalbos suartinimas turi įtakos tam, kad lietuvių kalbos eurolektas vystosi gana ribotomis sąlygomis ir panašėja į nacionalinę teisės kalbą, nes anglų kalbos eurolekto, iš kurio verčiama didžiausia dalis tekstų, požymiai, kiek tai įmanoma, neutralizuojami. Eurolektų panašėjimas su nacionalinės teisės kalba būdingas ir kitoms kalboms, pavyzdžiui, lenkų (Biel 2023)²⁶. Lietuvių kalbos eurolekto

²⁶ Manytina, kad eurolekto ir nacionalinės teisės kalbos skirtumai mažiausi tais atvejais, kai kalba yra oficialiai vartojama vienoje valstybėje narėje.

standartizacija bene geriausia atspindi „ES institucijų vertimo į lietuvių kalbą vadovė“ (Europos Sąjunga 2015; 2020; toliau – „ES vadovas“), kuriame pateikiami lietuvių kalbos normos neatitinkantys vertimo būdai ir jų taisymai.

Nors sąvoka „lietuvių kalbos eurolektas“ Lietuvos vertimo tyrimuose kol kas nėra plačiai²⁷ vartojama, atlikti atskiri ES teisės aktų vertimo į lietuvių kalbą aspektų tyrimai leidžia manyti, kad ši kalbos atmaina egzistuoja, be kita ko, sintaksės atžvilgiu. Pavyzdžiui, viename ankstyvesnių ES dokumentų lietuvių kalba tyrimų Murinienė (2008) nustatė, kad ES teisės aktų pavadinimų vertimo būdai dažnai neatitinka lietuvių administracinės kalbos normų – juose dažniau vartojamos konstrukcijos su prielinksniais ir veikiamosios rūšies dalyviais. Pastaruosius atvejus ji laikė originalo sintaksės formų kalkiavimu.

Skirtinguose tyrimuose taip pat nagrinėti ES ir Lietuvos teisės tekstų diskurso žymikliai (Černiuvienė, Dambruskas 2013), frazeologija (Noreika, Šeškauskienė 2017), leksika (Murinienė 2012), sintaksė (Vladarskienė 2011, 2012; Leonavičienė, Liepuoniūtė 2013) ir terminologija (Stunžinas 2017, 2018; Zaikauskas 2014, 2015). Šie darbai parodė, kad ES teisės tekstų kalba leksiniais ir gramatiniais ar diskursyvumo požymiais skiriasi nuo lietuvių nacionalinės teisės aktų kalbos.

Atskirai paminėtinas Černiuvienės ir Dambrusko (2013) tyrimas, kuriame buvo analizuojami loginių jungčių vertimai ESTT tekstuose iš prancūzų į lietuvių kalbą. Jų duomenimis, ESTT sprendimuose lietuvių kalba fiksuota gerokai didesnė loginių jungčių įvairovė nei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose. Nors dalis jungčių verčiamos vienodai, kitos – ypač opozicijos, išvadų ar patikslinimo jungtys – pateikiamos keliais skirtingais būdais, nefiksuojamais nacionaliniuose tekstuose. Autoriai pažymi, kad tokia raiška rodo prancūzų teisės kalbos, kuria²⁸ dažnai rengiami ESTT dokumentai, poveikį vertimams į lietuvių kalbą:

„tyrimas parodė, kad didelė loginių jungčių įvairovė būdinga prancūzų teisės kalbai ir nebūdinga lietuvių teisės kalbai“

(Černiuvienė ir Dambruskas 2013: 112).

Tai leidžia daryti prielaidą, kad vertimo proceso metu lietuvių kalbos eurolektas perima kai kurias kitų kalbų eurolektų ypatybes ir jos toliau reprodukuojamos instituciniuose vertimuose. Nors pats tyrimas buvo

²⁷ Apie termino „eurolektas“ vartojimo galimybę, tyrimų kryptis žr. Pekūnas (2024).

²⁸ Atsižvelgiant į tai, kas minėta anksčiau, šią prancūzų teisės kalbos atmainą prasminga vadinti prancūzų kalbos eurolektu.

palyginti nedidelės apimties (12 ESTT sprendimų ir 4 Konstitucinio Teismo nutarimai, po maždaug 80 000 žodžių kiekviename tekste), jis atskleidė reikšmingus iš pažiūros sinonimiškų ir lygiaverčių diskurso priemonių vartojimo dažnių skirtumus. Pavyzdžiui, junginys *vis dėlto* Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktuose buvo fiksuotas vos vieną kartą, o ESTT dokumentuose – 26 kartus. Panašiai yra su vertinamosiomis jungtimis (*žinoma, aišku, konkrečiai* ir kt.), kurios nebūdingos lietuvių nacionalinės teisės kalbai, bet palyginti dažnai vartojamos ES tekstuose.

Tyrėjų dėmesio yra sulaukę ir ES teisės dokumentų vertimo į lietuvių kalbą sintaksės klausimai. Šioje srityje daugiausia darbų yra paskelbusi Rasuolė Vladarskienė. Vienu pirmųjų šios srities tyrimų laikytinas jos (2005) straipsnis, kuriame kritiškai vertinama verstinių tekstų sakinių struktūra. Autorės teigimu, verčiant ES dokumentus į lietuvių kalbą dažnai perimama lietuvių administracinės kalbos tradicijai nebūdinga sakinių forma, perkeliama sekant originalo sakinių pavyzdžiu. Anot Vladarskienės (2005), tokia kalbinė raiška yra susijusi su originalui būdingu siekiu norminamas situacijas aprašyti kuo išsamiau, tačiau šis tikslumas neretai virsta pertekliniu detalizavimu:

„ES dokumentams būdingas ypatingas tikslumas, stengiamasi kaip įmanoma tiksliau (taip pat ir išsamiau) aprašyti norminamas situacijas, kartais tai atrodo kaip nereikalingas tuščiažodžiavimas, kartais tą patį galima pasakyti ir bendresniais pasakymais, nevardijant visų smulkmenų“

(Vladarskienė 2005: 112)

Autorės nuomone, ES teisės aktams būdingas „tuščiažodžiavimas“ yra glaudžiai susijęs su anglų kalbos²⁹, kuriais surašyti jų originalai, analitine žodžių tvarka, jai būdingomis prielinksninėmis konstrukcijomis ir daiktvardiniais žodžių junginiais, taip pat labai ilgais sakiniais. Kritiškai vertindama ES dokumentų sakinių formos eksteriorizavimą, Vladarskienė pabrėžia, kad ši praktika daro poveikį lietuvių administracinei kalbai. Ji siūlo

„rengiant nacionalinius teisės aktus „išsaugoti savo savitumą, o ne kopijuoti ES dokumentų tekstus. <...> vengti pažodinių verstinių konstrukcijų, tačiau pasimokyti tokių dalykų, kurių administracinei kalbai trūko, pavyzdžiui, dalykinio tikslumo, bet jį reikšti lietuvių kalbai būdingomis priemonėmis“.

(Vladarskienė 2005: 113)

²⁹ Tiksliau – anglų kalbos eurolekto.

Nepaisant to, kad autorė daugiausia vadovaujasi preskriptyviniu požiūriu į kalbos vartoseną ir teisinių tekstų sudarymo principus, ji pripažįsta, kad „iš ES dokumentų galima pasimokyti dalykinio tikslumo, kad būtų išvengta galimybės skirtingai tekstą interpretuoti“ (Vladarskienė 2005: 112). Nepaisant to, raginama išsaugoti nacionalinės teisės aktų kalbos savitumą naudojant „lietuvių kalbai būdingas priemones“, t. y. nekalkiuoti ES teisės aktų originalo sintaksinių konstrukcijų, jose esančių pažodinių vertimų, perimti tik tai, kas „tinka lietuvių kalbai“ (Vladarskienė 2005: 113). Taigi, šiame jau 2005 m. paskelbtame straipsnyje nurodoma, kad skiriasi ES teisės aktų kalba ir nacionalinės teisės aktų kalbos sintaksė.

Vėlesniame ES tekstams skirtame straipsnyje Vladarskienė (2011) nagrinėja apriboto veiksmo raiškos priemonės, kurios neretai neatitinka lietuvių administracinei kalbai būdingos sintaksės. Pavyzdžiui, ji nurodo, kad ES tekstuose dažnai vartojamos lyginamosios konstrukcijos su konkrečia data, kai veiksmo trukmė apribojama nurodant įmanomą anksčiausią ar vėliausią veiksmo atlikimo momentą. Vienas tokių autorės nagrinėjamų raiškos pavyzdžių – padalyvio konstrukcija, apimanti frazė *anksčiau nei*:

(v) Tačiau susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo, sudarytas anksčiau nei 2012 m. birželio 21 d., taip pat galioja, jei jis atitinka 6 ir 7 straipsniuose nustatytas sąlygas.

(Vladarskienė 2011: 118)

Vladarskienė (2011: 119) nurodo, kad lietuvių administracinei kalbai įprastesnė raiška – vietoj tokio pobūdžio padalyvinių konstrukcijų vartoti prielinksninę konstrukciją su prielinksniu *iki*, bet griežtai (v) pavyzdyje pažymėtos padalyvio konstrukcijos nekritikuoja, pažymėdama, kad jos pasirinkimą galėjo lemti siekis aiškiai pabrėžti laiko ribą. Kita vertus, autorės nuomone, ES dokumentų tekstuose pernelyg gausiai vartojami veiksmažodiniai abstraktai (*nomina actionis*). Ji teigia, kad veiksmažodinių abstraktų gausą vertimuose lemia du veiksniai: pirma, pats tekstų pobūdis (administracinei kalbai būdingi veiksmažodiniai abstraktai) ir originalo (anglų kalbos) įtaka:

„Administracinė kalba apskritai pasižymi abstrakčiųjų veiksmažodinių daiktavardžių gausa, o verčiant iš anglų kalbos ši raiškos forma pasidaro labai dažna net ten, kur veiksmus galima versti veiksmažodžiais. Veiksmažodinių daiktavardžių gausą ES dokumentų vertimuose gali skatinti siekis kuo tiksliau perteikti originalo mintį, deja, kartais tikslumas suvokiamas pernelyg primityviai – verčiama tomis pačiomis raiškos formomis tam tikros prielinksninės konstrukcijos vertinamos neigiamai, kai jos sudarytos su veiksmų pavadinimais (veiksmažodiniais abstraktais)“.

(Vladarskienė 2011: 123)

Taigi, Vladarskienė dar kartą pažymi, kad į lietuvių kalbą išverstuose ES teisės aktuose linkstama perkelti originalo teksto sintaksines formas. Kaip kritikuotiną vertimo rezultatą ji aptaria toliau pateikimą pavyzdį:

(vi) Pakeitimai dėl taikytinos teisės, padaryti po sutarties sudarymo (- sudarius sutartį), neturi įtakos formaliam jos galiojimui ir negali neigiamai paveikti trečiųjų šalių teisių.

(Vladarskienė 2011: 124)

(vi) pavyzdyje rekomenduojama prielinksninę konstrukciją *po sutarties sudarymo* keisti dalyvine konstrukcija *sudarius sutartį*, kuri laikoma normine. Autorė laikosi preskriptyvinio požiūrio, pabrėždama, kad „ES dokumentų vertimuose, kur siekiama prestižinės raiškos ir dažnai net šalutiniai normos variantai yra peikiami kaip netinkami vartoti, skleidžiama vengtina vartosena“ (Vladarskienė 2011: 124). Ji pažymi, kad sintaksiniai šablonai gali įsitvirtinti per dažnai kartojamas ES tekstų formuluotes, pvz.:

„prielinksnio *po* vartojimą palaiko tai, kad ES dokumentų vertimuose kaip šablonas įsitvirtino toks sakiny:

Šis reglamentas įsigalioja kitą dieną po jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje“.

(Vladarskienė 2011: 125)

Šis pastebėjimas leidžia daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos eurolektui būdingas tam tikrų sintaksinių konstrukcijų įtvirtinimas ir produkavimas, net jei jos nėra norminės. Tokia mintis toliau plėtojama Vladarskienės (2012) darbe apie šalutinių būdvardinių sakinių vartosena. Jame probleminiais laikomi sakiniai, kuriuose šalutiniai būdvardiniai sakiniai³⁰ žymi veiksmų seką:

(vii) Remdamasi šiomis konsultacijomis, ES parengė patikslintą projektą, kuris (=o šis; jis) buvo pristatytas 2012 m. birželio 5 d. Vienoje įvykusiame susitikime (=Remdamasi šiomis konsultacijomis, ES parengė patikslintą projektą. Jis buvo pristatytas 2012 m. birželio 5 d. Vienoje įvykusiame susitikime).

(Vladarskienė 2012: 66–67)

Vladarskienė teigia, kad šalutinis būdvardinis sakiny, vartojamas veiksmų sekai, o ne pažymimojo žodžio (šiuo atveju – daiktavardžio *projektą*)

³⁰ Lietuvių kalbotyroje taip pat vartojamas terminas „pažyminio“ arba „pažymimieji“ šalutiniai sakiniai. Dėl vartosenos žr. 3.2 poskyrį.

požymiui žymėti, yra neteiktinas ir keistinas šalutiniu sujungiamuoju sakiniu, nes lietuvių kalbos norma reikalauja būdvardinius šalutinius sakinius vartoti tik požymiui reikšti, o kitais atvejais, pavyzdžiui, kai nurodoma veiksmų seka ar vienu metu vykstantys veiksmai, reikalingas sujungimas ar prijungimas bejungtukių ryšiu (Vladarskienė 2012: 66–68). Kartu teigiama, kad tokį normos neatitinkantį šalutinių būdvardinių sakinių vertimą lemia originalo kalbos interferencija:

„Dabartinėje bendrinėje kalboje dėl tokios struktūros pažymimųjų sakinių plitimo, matyt, kalta ir kitų kalbų įtaka <...>. Tokia kitų kalbų įtaka ryškėja ir administracinėje kalboje verčiant į lietuvių kalbą Europos Sąjungos dokumentus“.

(Vladarskienė 2012: 66).

Kalbant apie ES tekstų lietuvių kalba sintaksės tyrimus, paminėtinas didesnės apimties Leonavičienės ir Liepuoniūtės (2013) tyrimas, kuriame analizuojamas ESTT generalinio advokato išvadų leksinių analitinių konstrukcijų³¹ vertimas iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą. Tyrimo medžiagą sudaro skirtingų laikotarpių (2003–2008 m. ir 2009–2013 m.) ESTT generalinio advokato išvadų tekstai. Nustatyta, kad nepriklausomai nuo vertimo laikotarpio, tokios konstrukcijos daugiausiai verstos veiksmažodžiu, rečiau – „daiktavardinėmis konstrukcijomis“³² ar daiktavardžiu. Vertimas „daiktavardinėmis konstrukcijomis“, t. y. originalo konstrukcijų formos perkėlimas į vertimo tekstą sudaro apie trečdalį visų vertimo atvejų, įskaitant 15 konstrukcijų, kurias autorės laiko normos pažeidimais ir siūlo versti veiksmažodžiais (pvz., *nedaro nuorodos, padaryti pažeidimą*); tokių normos neatitinkančių konstrukcijų 2009–2013 m. laikotarpiu beveik nefiksuojama. Taigi, vertimuose nestebima didelių nuokrypių nuo lietuvių teisės kalbai būdingos kalbinės raiškos³³. Kitaip tariant, tikėtina, kad teisminių dokumentų diskursas nepasižymi dideliais lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinės teisės

³¹ Leksinėmis analitinėmis konstrukcijomis autorės laiko visų pirma pagalbinio veiksmažodžio ir daiktavardžio junginius, kuriuos galima pakeisti vienu veiksmažodžiu, pvz. *prendre en considération – considérer* (Leonavičienė ir Liepuoniūtė 2013: 97).

³² Autorės „daiktavardinėmis konstrukcijomis“ laiko tokias frazes kaip *pateikė tokį klausimą* (Leonavičienė ir Liepuoniūtė 2013: 102). Nors daiktavardis iš tiesų yra tokių junginių komponentas, atrodytų, kad tai yra veiksmažodžio projekcijos, taigi, veiksmažodinės frazės, kuriose daiktavardis yra veiksmažodžio komplementas, žr. Tallerman 2020: 115.

³³ Pirmenybė veiksmažodinėms frazėms, kaip įprastinis ES teisės aktų leksinių samplaikų vertimo būdas, postuluojuama ir Noreikos ir Šeškauskienės (2017) straipsnyje.

kalbos skirtumais. Vėlesniame straipsnyje Leonavičienė (2020), aptardama ESTT generalinio advokato išvadų vertimo iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą šalutinių sakinių aspektus, nurodo, kad šalutiniai būdvardiniai sakiniai³⁴ (apie 70 proc. atvejų) verčiami analogiška konstrukcija – tos pačios formos ir funkcijos šalutiniu sakiniu. Autorė nurodo, kad tokį sprendimą lemia siekis versti funkciškai ir formaliai originalo sintaksinę konstrukciją atitinkančiu sintaksiniu vienetu (Leonavičienė 2020: 28). Kiti tokių šalutinių sakinių vertimo būdai (vertimas kitokiais šalutiniais sakiniais ar frazėmis) vartojami rečiau. Netiesiogiai užsimenama apie eksteriorizavimo strategiją:

„[...] daugeliu atvejų pasirinkdami vertimą pažyminiu ir šalutiniu pažyminio sakiniu vertėjai siekia kuo tiksliau perteikti teisinio teksto turinį ir vertimuose menkai nutolsta nuo originalo kalbai būdingos raiškos“.

(Leonavičienė 2020: 29)

Kaip jau minėta, eksteriorizavimas, orientuotas į originalo tekstą, vertime realizuojamas ne tik to originalo reikšmės, bet formos perteikimu vertimo kalba. Atrodo, kad ši strategija, kuri, kaip pažymėta, kai kurių teisinio vertimo teoretikų (pavyzdžiui, Baaij 2018) laikoma už familiarizavimą priimtinesne norminių teisinių tekstų vertimo strategija, vyrauja ir ES vertimuose į lietuvių kalbą. Eksteriorizavimas svariai prisideda prie to, kad vertėjams teikiant pirmenybę originalo formoms, kai kurios iš jų įsitvirtina kaip šabloniniai lietuvių kalbos eurolekto variantai, kurie sąmoningai reprodukuojami vėlesniuose vertimuose. Gali būti, kad toks reprodukuojimas susiaurina reikšmės požiūriu lygiaverčių sintaksinių konstrukcijų konkurenciją ES tekstuose lietuvių kalba ir rodo, kad lietuvių kalbos eurolektas standartizuojasi nepriklausomai nuo išorės veiksnių. Konkrečiau – jei tam tikra forma, būdinga originalo teksto eurolektui, gali būti vartojama lietuvių kalbos eurolekte, ji bus vartojama kaip pirminė forma. Šalutinių būdvardinių sakinių vertimas visų pirma tokiomis priemonėmis taip pat gali būti lietuvių kalbos eurolekto sintaksę formuojantis veiksnys, nes „gausus šalutinių pažyminio sakinių vartojimas gali būti laikomas lietuvių kalbos verstinių teisės tekstų kalbos ypatumu“ (Leonavičienė 2020: 33).

Aptarus aukščiau minėtus mokslo darbus matyti, kad yra pakankamai empirinės medžiagos, kuria remiantis galima teigti, kad lietuvių ES teisės aktų kalba skiriasi nuo nacionalinės teisės aktų kalbos. Kadangi tokie skirtumai fiksuojami ne tik leksikos, bet ir sintaksės srityje, pagrįstai teigtina, kad lietuvių kalbos eurolektas egzistuoja ir yra validus tyrimų objektas. Taip pat

³⁴ Autorės vartojamas terminas – *šalutiniai pažyminio sakiniai*.

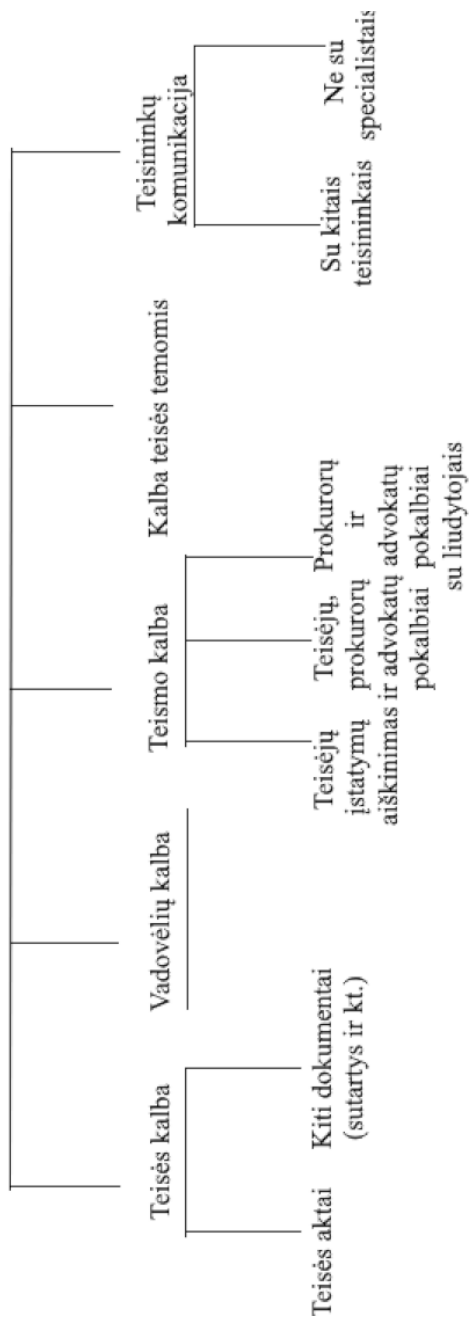
pabrėžtina, kad lietuvių kalbos eurolektas nuolat sąveikauja su nacionalinės teisės kalba. Tai lemia nuolatinis ES dokumentų, įskaitant ES teisės aktus, vertimas į lietuvių kalbą. Kaip matyti iš aptartų straipsnių, neatmestina, kad lietuvių kalbos eurolektas gali turėti įtakos lietuvių nacionalinės teisės aktų kalbai, o sintaksė gali būti vienas iš kalbos lygmenų, kuriuose tokia įtaka juntama.

Ši disertacija yra pirmasis bandymas sistemingai nagrinėti lietuvių kalbos eurolekto sintaksę ir galimą jos įtaką lietuvių nacionalinės teisės aktų kalbai. Kitaip nei ankstesniuose, preskriptyvinės orientacijos tyrimuose, čia vadovaujamasi deskriptyvine prieiga: siekiama aprašyti pagrindinius eurolekto sintaksinius bruožus ir galimą sąveiką su nacionalinės teisės kalba nesivadovaujant normatyviniu pagrindu („vartotina / nevartotina“). Tyrimas grindžiamas tekstynų duomenimis, kurie analizuojami taikant statistinius ir kokybinius metodus. Tyrimo medžiaga ir taikomi metodai išsamiai aprašomi 2 skyriuje.

1.5 „Teisinė kalba“ ir „teisės kalba“

Užbaigiant įvadinę dalį, prasminga aptarti sąvokas „teisinė kalba“ ir „teisės kalba“, kurios neretai vartojamos sinonimiškai. Teisės diskurso tyrimuose šiedvi sąvokos paprastai nelaikomos tapačiomis. Pavyzdžiui, Kurzon (1989: 283–284), skirdamas „teisinę kalbą“ (*legal language*) ir „teisės kalbą“ (*language of the law*), nurodo, kad „teisinė kalba“ apima specialiąją kalbos atmainą, vartojamą įvairiuose teisiniuose kontekstuose, įskaitant sakytinę ir rašytinę teisininkų komunikaciją, teisės vadovėlius, teisėjų kalbas ir kt., o „teisės kalba“ – specialiąją kalbos atmainą, kuria surašomi teisiniai dokumentai (teisės aktai, sutartys, testamentai ir kt.). Panašiai „teisės kalbą“ nuo „teisinės kalbos“ skiria Trosborg (1997b: 20). Jos teigimu „teisinė kalba“ (*legal language*) apima viso teisės diskurso kalbą, o „teisės kalba“ – jos atšaką, kuria surašomi dokumentai. Taigi, „teisės kalba“ laikoma „teisinės kalbos“ atšaka. Trosborg pateikiama klasifikacija iliustruojama 2 paveiksle.

Teisinė kalba

2 paveikslas. Teisinės kalbos atšakos (iš Trosborg 1997b: 20).

Kaip matyti iš 2 paveikslo, teisinę kalbą Trosborg skirsto į skirtingus komunikacinius tikslus turinčias atmainas. Kiekviena iš šių atmainų pasižymi savitais bruožais (Bhatia 1993:227). Pavyzdžiui, teisės aktų kalba turi būti išsami, lakoniška ir tiksli. Teismo kalboje advokatai ir prokurorai gali imtis įvairių retorinių priemonių, siekdami įtikinti teismą. Teisininkų komunikacijoje su kitais teisininkais pasitelkiama daugiau teisinio žargono nei komunikuojant su ne teisės specialistais, pavyzdžiui, teikiant komentarus žiniasklaidai ar informuojant savo klientus. Atsižvelgiant į šias klasifikacijas, „teisinė kalba“ gali būti apibrėžiama kaip įvairiuose teisiniuose kontekstuose vartojama specialioji kalbos atmaina, o „teisės kalba“ – kaip jos dalis, skirta, be kita ko, norminių dokumentų rengimui.

Teisinė kalba apima plačią „teisinių žanrų“ kategoriją, kuriai priskiriami įvairūs teisiniai žanrai (Jopek-Bosiacka 2010: 36). Kaip nurodo Biel (2017a: 23), galima išskirti tam tikrą teisinių žanrų hierarchiją, kurioje teisės aktai užima labai svarbią vietą. Bhatia (2006: 6–7) teigia, kad teisės aktai yra esminiai teisiniai tekstai, dėl kurių ir kuriais remiantis gali būti rengiami kiti, žemesnę padėtį hierarchijoje užimantys teisės tekstai. Vadovaujantis šiuo požiūriu ES direktyvos ir jas įgyvendinantys nacionalinės teisės aktai hierarchinėje struktūroje užima tą pačią vietą.

Lietuvoje rengiamuose teisėtyros ir teisinio diskurso darbuose „teisės kalbos“ ir „teisinės kalbos“ sąvokos nėra nusistovėjusios. Pavyzdžiui, Pečkuvienė (2005: 141) nurodo, kad „teisės kalba“ yra specifinė kalba, kuri

„vartojama teisėsaugos institucijose, ja rašomi kodeksai, įstatymai, įsakymai, potvarkiai, nutarimai ir kiti teisės aktai, kuriais visuomenė naudojasi juos skaitydama, cituodama, komentuodama“

(Pečkuvienė 2005: 141)

Tokia „teisės kalbos“ apibrėžtis iš esmės atitinka Kurzon ir Trosborg klasifikaciją, nes joje kalbama apie teisės aktų kalbą. Miežanskienė ir Tartilaitė (2014: 65), aptardamos teisinę kalbą viešajame administravime, teigia, kad

„teisiniai dokumentai sudaromi vartojant specializuotą teisinę kalbą, o piliečiams kartais sunku juos teisingai suprasti ir vadovautis jų nurodymais. Šiame kontekste ir reikia aiškiai teisiškai komunikuoti“

(Miežanskienė ir Tartilaitė 2014: 65)

Šiuo atveju sąvokos niveliuojamos, nes teisinių dokumentų rengimo kalba ir jos aiškumas susiejami su būtinybe vykdyti aiškią viešąją komunikaciją. Kai kuriuose, daugiausia – preskriptyviniuose taikomuosiuose tyrimuose,

išskiriamos dar kitos sąvokos. Pavyzdžiui, Paulauskienė (2004) vartoja terminus „teisininkų kalba“ ir „įstatymų kalba“, pastarąją tapatindama su teisės aktų rengimo kalba. Ši skirtis taip pat dera su minėta Kurzon ir Trosborg klasifikacija.

Šioje disertacijoje „teisės kalba“ taip pat laikoma specifine teisinės kalbos atmaina, kuria rengiami teisinių žanrų hierarchijoje svarbią vietą užimantys teisės aktai, tokie kaip ES direktyvos, jų įgyvendinimo aktai ir kiti norminiai teisės aktai. Kartu paminėtina, kad lietuvių kalbotyros taikomuosiuose darbuose, taip pat įvairiose viešosiose kalbos rengybos ir tvarkybos rekomendacijose teisės kalba ir teisinė kalba dažnai aptariamos bendresniame „administracinės kalbos“ kontekste ir laikomos šios specialiosios kalbos atšakomis. Pavyzdžiui, Vladarskienė (2006), aptardama nenormines administracinės kalbos problemas, nagrinėja Lietuvos ir ES teisės aktų tekstų pavyzdžius. Kniūkšta (2005: 13) administracinei kalbai taip pat priskiria ir teisės aktų kalbą. Šioje disertacijoje plačioji sąvoka „administracinė kalba“ nevartojama, nes tyrimui aktuali tik teisės kalba, t. y. kalbos atmaina, kuria parengtos ES direktyvos ir jų įgyvendinimo aktai.

2. TYRIMO MEDŽIAGA IR METODOLOGIJA

Pastaraisiais dešimtmečiais tekstynų lingvistikos metodai plačiai taikomi atliekant deskriptyvinius kalbos tyrimus. Tekstynų lingvistiką McEnery *et al.* (2006: 8) laiko „metodologija, kurią galima pritaikyti įvairiose lingvistikos srityse ir teorijose“. Taigi tekstynų lingvistikos metodus galima pasitelkti ir atliekant vertimo tyrimus. Tai matyti ir iš anksčiau aprašytų eurolektų tyrimų, kurių duomenys gauti iš tekstynų ir apdoroti taikant tam tikrą tekstynų tyrimų metodologiją. Tokia metodologija leidžia tirti ir aprašyti didelius kalbos duomenų kiekius. Todėl tekstynų (elektroninio formato autentiškos³⁵ kalbos rinkinių, reprezentuojančių tam tikrą kalbą arba jos atmainą (McEnery *et al.* 2006: 5)) duomenys leidžia empiriškai patvirtinti, paneigti arba koreguoti teiginius apie konkrečią kalbą ir tos kalbos reiškinių vartoseną, įskaitant vertimo kalbos reiškinius (Laviosa 2010: 84). Ilgą laiką tekstynų lingvistikoje vertimo kalbai buvo skiriama labai mažai dėmesio, nes ji laikyta „nenatūralia“ ir nereprezentatyvia (Baker 1996: 175). Idėją tekstynus pasitelkti vertimų kalbos tyrimams pirmoji iškėlė Baker (1993), pasiūliusi remiantis tekstynų duomenimis empiriškai aprašyti vertimo universalijas (žr. 1.3 poskyrį). Tai, kad verstinė kalba pradėta tirti empiriškai, ją suvokiant ne kaip „prastesnę“, „nenatūralią“, „sufabrikuotą“ kalbą, o kaip atskirą, deskriptyvinės analizės vertą reiškinį³⁶, Pym (2004: 2) nuomone, tapo vertimo tyrimų paradigmos pokyčiu.

Tekstynai pradėti daug dažniau naudoti vertimo tyrimuose. Juos pasitelkiant aprašomos ne tik vertimo universalijos, bet ir įvairūs kiti vertimo kalbos aspektai, įskaitant verstinės kalbos frazeologijos ir kitų kalbos lygmenų, taip pat verstinių bei autentiškų tekstų santykio tyrimus (pvz., Mauranen ir Kumajäki 2004; Janset ir McGillivray 2012; Ivaska *et al.* 2022). Kaip ir kiti tekstynų tyrimai, vertimo kalbos tyrimai gali būti arba tekstynais pagrįsti arba tekstynų inspiruoti (Tognini-Bonelli 2001: 65; 85). Tekstynais pagrįsti (*corpus-based*) tyrimai atliekami siekiant patvirtinti arba paneigti tam tikrą iš anksto suformuluotą teoriją ar hipotezę. Pavyzdžiui, vadovaujantis mintimi, kad verstai tekstai pasižymi iš minėtų Chestermano (2010: 41–42) išskirtų tendencijų – paprastinimu – tekстыne galima ieškoti tokio paprastinimo pavyzdžių. Kita vertus, tekstynų inspiruotuose (*corpus-driven*)

³⁵ *Autentiška kalba* reiškia tai, kad tekstyno medžiagą sudaro atskiri autentiški tekstai, parengti ne siekiant patenkinti konkretaus tekstyno poreikius. Tekstai gali būti labai įvairūs. Transkribuota šnekamoji kalba taip pat laikoma tekstu.

³⁶ Baker (1996: 175) teigimu, vertimas yra „komunikacinis įvykis, kurį formuoja jo tikslai, sunkumai ir produkavimo kontekstas“.

tyrimuose teorija formuluojama be išankstinės hipotezės, remiantis tik empirine tekstyno medžiaga (Tognini-Bonelli 2001: 85). Šuo atveju naudojantis empirine tekstyno medžiaga ir nesivadovaujant jokia teorija ar prielaidomis būtų siekiama nustatyti ir aprašyti pastebėtus vertimo kalbos reiškinius. Nors tokia dichotomija iš esmės pripažinta, nuomonės dėl jos pagrįstumo išsiskiria. Pavyzdžiui, McEnery ir Hardie (2012: 6) apskritai atmeta „tekstynų inspiruotų tyrimų“ egzistavimo galimybę. Jie teigia, kad tekstynų lingvistika yra tik metodas teorijai įrodyti. Be to, daugelis tyrimų, kuriuose pasitelkiami tekstynai, turi tiek tekstynais pagrįstų, tiek tekstynų inspiruotų tyrimų bruožų (Pontradolfo 2019: 16). Kadangi šioje disertacijoje nekeliamas tikslas nagrinėti giluminius tekstynų lingvistikos teorinius klausimus, joje apsiribojama bendrosiomis ir nusistovėjusiomis tekstynų lingvistikos sąvokomis.

Kadangi šios disertacijos empirinis tyrimas grindžiamas išankstine teorija ir hipoteze, kad egzistuoja lietuvių kalbos eurolektas ir kad jis gali daryti įtakos lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei, jis laikytinas tekstynais pagrįstu tyrimu. Tekstynų medžiagą sudaro duomenys, kuriais pasinaudojus atliekamas tyrimas. Toliau aprašomi tyrime vartojami tekstynų lingvistikos terminai, tekstynai, jų sudarymo principai ir sudėtis (sąranga).

2.1 Tekstynai ir jų sąranga

2.1.1 Terminijos pastabos

Šiame poskyryje aprašomi šioje disertacijoje vartojami tekstynų lingvistikos terminai. Čia pateikiami terminai kituose kontekstuose gali žymėti skirtingas sąvokas.

Visų pirma atkreiptinas dėmesys į tekstynų tipus. Šioje disertacijoje pasitelkiami ir nagrinėjami trijų tipų tekstynų duomenys. *Palyginamuoju tekstynu* čia laikomas vienkaltis tekstynas, kurį sudaro du patekstiniai: ES direktyvų lietuvių kalba patekstynis ir ES direktyvas įgyvendinančių Lietuvos nacionalinių teisės aktų patekstynis. Šiuo aspektu *palyginamojo tekstyno* sąvoka atitinka vertimo tyrimų kontekste įprastą tokio tekstyno tipo sąvoką, suformuluotą Baker (1995: 234):

„[Palyginamieji tekstynai – tai] du atskiri tekstų ta pačia kalba rinkiniai. Vieną rinkinį sudaro autentiški ta kalba paskelbti tekstai, o kitą – vertimai į tą kalbą iš kurios nors originalo kalbos ar kalbų <...> Abu tekstynai turėtų apimti tą pačią sritį, kalbos atmainą ir būti panašios apimties“.

Ne vertimo tyrimų kontekste sąvoka *palyginamasis tekstynas* dažnai taikoma tekstynams, kuriuos sudaro to paties žanro tekstai skirtingomis kalbomis, atrinkti pagal tuos pačius kriterijus. Kaip nurodo Granger (2018: 2), tokie tekstynai, paprastai pasitelkiami kontrastyvinei analizei atlikti, sudaromi iš autentiškų (ne verstų) tekstų. Šiuo aspektu jie skiriasi nuo Baker naudojamos apibrėžties, pagal kurią palyginamojo tekstyno dėmenys yra ta pačia kalba paskelbti to paties žanro tekstai, kurių vieni yra vertimai, o kiti – ne. Svarbu pažymėti, kad Baker apibrėžtyje vertimų patekstinio nesudaro autentiškų tekstų vertimai. Juos vienijantis bruožas yra tai, kad jie priklauso tai pačiai sričiai (žanrui), apima tą pačią chronologiją ir yra atrinkti pagal tuos pačius principus. Granger (2018: 2) taip pat pažymi, kad kontrastyvinėje lingvistikoje palyginamieji tekstynai paprastai yra daugiakalbiai, o vertimo tyrimuose – vienkaliai. Taigi, *vienkalbiu palyginamuoju tekstynu* (arba tiesiog *palyginamuoju tekstynu*) šioje disertacijoje visais atvejais laikomas toks tekstynas, kurį sudaro to paties žanro a) verstiniai tekstai kalba X; b) neverstiniai tekstai kalba X.

Šiuo aspektu palyginamieji tekstynai skiriasi nuo *lygiagrečiųjų tekstynų*³⁷. McEnery ir Hardie (2012: 20) nurodo, kad lygiagretieji tekstynai sudaryti iš tekstų originalo kalba ir jų vertimų į kurią nors kalbą ar kelias kalbas. Tokie tekstynai būna sulygiuoti taip, kad originalo ir vertimo segmentai eitų lygiagrečiai (Malmkjær 1998: 539; Bernardini ir Ferraresi 2022: 487). Taigi, *lygiagrečiuoju tekstynu* šioje disertacijoje vadinamas tekstynas, kurį sudaro a) tekstai kalba Y; b) tų tekstų vertimai į kalbą X. Kadangi lygiagretieji tekstynai sudaryti iš originalo tekstų ir jų vertimų, jie dar vadinami *vertimo tekstynais* (Weisser 2022: 96).

Galiausiai apibrėžtinas *referencinis tekstynas*. Anthony (2022: 109) nurodo, kad tekstynų duomenų analizėje (jo aptariamam atvejui – raktinių žodžių) prasminga palyginti gautus dažnių rezultatus su dažniais kitame tekste, reprezentuojančiame kokią nors kalbos standartą. Referencinis tekstynas turėtų būti nepriklausomas nuo tekstyno, kurio duomenys tikrinami. Naudojantis referencinio tekstyno duomenimis galima nustatyti, kiek tyrimo tekste (palyginamajame ar lygiagrečiajame) fiksuoti dažniai koreliuoja su dažniais, fiksuojamais už to tyrimo tekstyno ribų. Šiuo aspektu referencinis tekstynas atlieka atraminio tekstyno vaidmenį. Šioje disertacijoje *referenciniu tekstynu* laikomas Lietuvos teisės aktų, tiesiogiai nesusijusių su palyginamojo tekstyno tekstais, tekstynas.

Toliau aprašomi šios disertacijos tyrime naudojami tekstynai.

³⁷ Kai kurie autoriai *lygiagrečiaisiais tekstynais (parallel corpora)* vadina daugiakalbius palyginamuosius tekstynus (pvz., McEnery ir Hardie 2012: 19).

2.1.2 Vienkalbis palyginamasis ES direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstynas (COMP)

Vienkalbis palyginamasis tekstynas (toliau – COMP) sudarytas iš į lietuvių kalbą išverstų ES Tarybos ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų ir jas įgyvendinančių Lietuvos teisės aktų. Tai – pagrindinis ir svarbiausias šios disertacijos empirinių duomenų šaltinis.

Tekstų atrankos principai. Į lietuvių kalbą išversti direktyvų tekstai surinkti iš ES teisės aktų duomenų bazės *Eur-Lex*. Direktyvos atrinktos atsitiktine tvarka, laikantis vieno esminio atrankos principo – į tekstyną įtrauktos tik tos direktyvos, kurios jo kaupimo metu buvo perkeltos į Lietuvos nacionalinę teisę. Informacija apie perkėlimo į kiekvienos valstybės narės teisę priemones (teisės aktus) pateikiama *Eur-Lex* direktyvų apraše. Į tekstyną direktyvų tekstai įtraukti ne visa apimtimi, apsiribojant norminėmis (dėstymo) ir konstatuojamosiomis dalimis (*recitals*). Vadovautasi mintimi, kad nors konstatuojamosios dalys³⁸ nesudaro norminio direktyvos korpuso, jų vaidmuo perkėlimo procesui svarbus, nes konstatuojamosios dalys aiškinamos³⁹ ir įtraukiamos į perkėlimo aktų rengimo procesą⁴⁰. Taigi, jų formuluotės ne tik tirtinos direktyvų sintaksės aspektais, bet ir direktyvų sintaksės santykio su nacionalinių teisės aktų, kuriais jos perkeliamos, sintaksės aspektais. Kitų direktyvų tekstų dalių, tokių kaip priedėliai ir priedai, nuspręsta į tekstyną neįtraukti, nes jose pateikiama daugiausia techninė lydimoji informacija, tokia kaip formulės ar skaičiavimai ir techninės specifikacijos. Ši informacija paprastai nėra norminio pobūdžio ir retai įtraukiama į įgyvendinimo aktus. Taip pat į tekstyno sudėtį neįtrauktos direktyvų nurodomosios dalys (*citations*), nes jos apima tik šablonines nuorodas į ankstesnius ES teisės tekstus, aktualius konkrečios direktyvos kontekste. Nurodomosios dalys taip pat neperkeliamos į nacionalinę teisę. Direktyvų tekstai apima laikotarpį nuo 1970 iki 2004 m. imtinai ir nuo 2005 iki 2020 m. imtinai.

³⁸ Dalys, kuriose parašomi direktyvos tikslai.

³⁹ Vienas tokių pavyzdžių – Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos raštas Lietuvos Respublikos Seimui dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 24 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIIP-1139 atitikties Europos Sąjungos teisei (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?ifwid=id0ftcfjt&documentId=TAIS.459997&category=TAK>), kuriame pateikiamos nuorodos į perkeliama direktyvos preambulės konstatuojamųjų dalių turinį.

⁴⁰ Pavyzdžiui, Direktyvos (ES) 2017/541 ir nacionalinių teisės aktų atitikties lentelėje 12 konstatuojamoji dalis tampa pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą kriminalizuojamos veikos korekcijos priežastimi.

Kaupiant direktyvas lygiagrečiai buvo kaupiami ir jas įgyvendinantys Lietuvos Respublikos teisės aktai. Kiekvienas įgyvendinimo aktas į tekstyną buvo įtrauktas remiantis *Eur-Lex* apraše pateikta atskirų direktyvų perkėlimo į Lietuvos teisę informacija, kurioje pateikiamos nuorodos į konkrečius įgyvendinimo aktus (žr. 3 paveikslą).

The screenshot shows the 'Perkėlimas į nacionalinę teisę' (Transposition into national law) section of the e-TAR system. The interface includes a sidebar with navigation options: 'Tekstas', 'Informacija apie dokumentą', 'Procedūra', and 'Perkėlimas į nacionalinę teisę'. The main content area displays a list of legal acts related to the transposition of EU directives into Lithuanian law. The list includes the following items:

- Perkėlimo į nacionalinę teisę terminas:** 01/01/2001
- 1. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-855**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 45; Paskelbimo data: 2002-05-04
- 2. Lietuvos Respublikos archyvų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-2084**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 57; Paskelbimo data: 2004-04-20
- 3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 478 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 9 d. nutarimo Nr. 21 „Dėl Lietuvos Respublikos pozicijos Europos Sąjungos institucijose nagrinėjams klausimais rengimo, derinimo, pristatymo ir Europos Sąjungos teisės (acquis communautaire) perkėlimo į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę ir jos įgyvendinimo“ pakeitimo“**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 57; Paskelbimo data: 2005-05-05
- 4. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. X-736**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 77; Paskelbimo data: 2006-07-14
- 5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 10 d. nutarimas Nr. 144 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. liepos 4 d. nutarimo Nr. 674 „Dėl laboratorijų, sertifikacijos ir kontrolės įstaigų paskyrimo ir paskelbimo (notifikavimo) taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 21; Paskelbimo data: 2010-02-20
- 6. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18 straipsnių, antrojo skirsnio pavadinimo pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo priedo papildymo įstatymas Nr. XI-917**
 Oficialusis leidinys: Valstybės žinios; OL numeris: 79; Paskelbimo data: 2010-07-03
- 7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 1, 2, 9, 43 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo nauju ketvirtuoju skirsniu ir 9-11 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas Nr. XI-934**

3 paveikslas. *Eur-Lex* pateikiama informacija apie 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/53/ES dėl pramoginių ir asmeninių laivų, kuria panaikinama direktyva 94/25/EB perkėlimą į Lietuvos nacionalinę teisę.

Kiekvienos į tekstyną įtrauktos direktyvos įgyvendinimo aktai surinkti iš duomenų bazių *e-TAR* ir *e-Seimas*. Remiantis *Eur-Lex* pateikiama perkėlimo informacija, išrinkti visi tos pačios direktyvos įgyvendinimo aktai (viena direktyva paprastai įgyvendinama keliomis ar keliolika teisėkūros priemonių). Kadangi direktyvos gali apimti ne vienai nacionalinės teisės sričiai taikytinas nuostatas, o toks taikymas gali būti nevienodos aprėpties, kai kurie teisės aktai, perkeltantys direktyvas parengti kaip visiškai nauji teisės aktai, kiti – kaip jau galiojančių teisės aktų pakeitimai. Šiuo atveju nuspręsta perkėlimo aktų nediferencijuoti pagal rūšį ir aprėptį ir į COMP tekstyną įtraukti kiekvieną perkėlimo aktą. Perkėlimo aktų tekstai apima laikotarpį nuo 1998 iki 2004 m. imtinai ir nuo 2005 iki 2020 m. imtinai. Atskaitos taškus pasirinkti 1998 m., nes nuo tų metų į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę pradėtas aktyviai perkelti ES *acquis communautaire*.

Tekstyno sandara. COMP tekstyną sudaro du stambūs patekstiniai – ES direktyvų lietuvių kalba patekstinis (toliau – COMP_{ES}) ir perkėlimo į nacionalinę teisę teisės aktų patekstinis (toliau COMP_{LT}). COMP_{ES} patekstinį sudaro du smulkesni patekstiniai: COMP_{ES1} ir COMP_{ES2}. COMP_{ES1} sudaro

direktyvos, paskelbtos nuo 1970⁴¹ iki 2004 m. imtinai, o COMP_{ES2} patekstinį – direktyvos, paskelbtos nuo 2005 m. iki 2020 m. imtinai. Atitinkamai į du smulkesnius patekstynius skirstomas ir COMP_{LT} patekstinis – COMP_{LT1} patekstinį sudaro direktyvų perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę teisės aktai, priimti nuo 1998 m. iki 2004 m. imtinai, o COMP_{LT2} patekstinį – teisės aktai, priimti nuo 2005 m. iki 2020 m. imtinai. COMP_{LT} ir COMP_{ES} taip smulkiau suskirstyti tam, kad būtų galima patikrinti, kiek dažnai kuris nors nagrinėjamas sintaksinis reiškinytis fiksuotas direktyvose ir jų įgyvendinimo aktuose laikotarpiu, kai ES direktyvos buvo verčiamos ir perkeliamos į nacionalinę teisę siekiant narystės ir kiek – Lietuvai tapus visateise ES nare. Tekstyno sandaros schema pateikiama 2.1 lentelėje.

2.1 lentelė. COMP sandara.

Palyginamasis ES direktyvų ir įgyvendinimo aktų tekstynas (COMP)			
COMP _{ES} (direktyvos)		COMP _{LT} (įgyvendinimo aktai)	
812 471 žodis		2 047 747 žodžiai	
COMP _{ES1} (nuo 1970 m. 2004 m. imtinai)	COMP _{ES2} (nuo 2005 m.)	COMP _{LT1} (nuo 1998 m. 2004 m. imtinai)	COMP _{LT2} (nuo 2005 m.)
375 137 žodžiai	437 334 žodžiai	962 561 žodis	1 085 186 žodžiai
16 022 sakiniai	17 245 sakiniai	68 455 sakiniai	61 736 sakiniai
121 tekstas	41 tekstas	147 tekstai	254 tekstai

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis matyti, kad mažiausios apimties patekstinis yra COMP_{ES1}. Taip yra todėl, kad iki 2004 m. priimtos į lietuvių kalbą išverstos direktyvos yra gerokai mažesnės apimties nei vėlesnės direktyvos. Direktyvų apimties didėjimo (teksto ilgėjimo) tendencija išryškėja palyginus COMP_{ES1} tekstų skaičių su COMP_{ES2}. Nors pastarąjį patekstinį sudaro trečdaliu mažiau direktyvų, jo žodžių skaičius sudaro 116 proc. COMP_{ES1} žodžių skaičiaus. Galima įžvelgti dar vieną požymį – įgyvendinimo aktų patekstiniai gerokai didesnės apimties nei direktyvų patekstiniai. Tai, kaip jau minėta, nulėmė direktyvų įgyvendinimo pobūdis – viena direktyva gali būti įgyvendinama ne vienu teisės aktu. Įgyvendinimo aktų, kuriais perkeliama vienos direktyvos nuostatos, skaičius gali labai varijuoti (nuo

⁴¹ Atskaitinis taškas pasirinktas 1970 m., nes tais metais paskelbtos anksčiausios direktyvos, kurios į nacionalinę teisę perkeltos COMP_{LT} aktais. Lietuva perkėlė palyginti nedidelį skaičių iki 1990 m. priimtų direktyvų, tik tas, kurios galiojo vykstant stojimo procesui. Direktyvos, išverstos iki 2004 m., daugiausia į nacionalinę teisę perkeltos prieš Lietuvai įstojant į ES. Jos buvo privalomo įgyvendinti ES *acquis communautaire* dalis.

kelių iki keliolikos). 2.2 lentelėje nurodomos į COMP_{LT} įtrauktų teisės aktų rūšys.

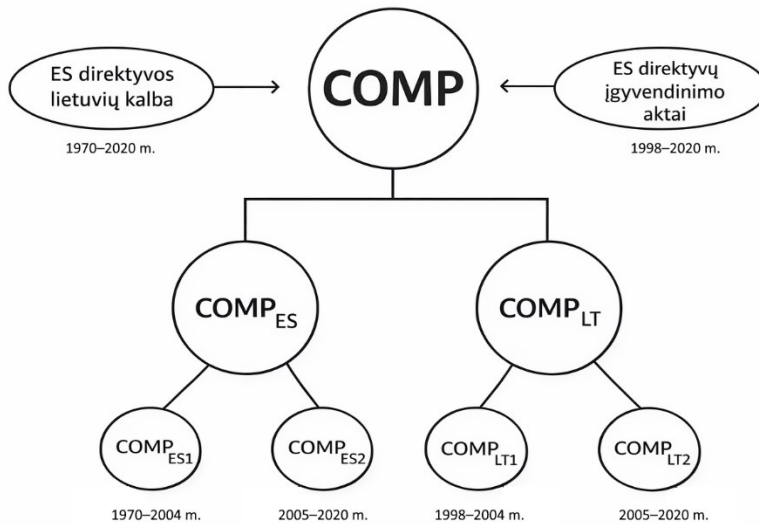
2.2 lentelė. COMP_{LT} patekstyinių sudėtis pagal tekstų tipus.

COMP _{LT1}		COMP _{LT2}	
Įstatymai	63	Įstatymai	132
Vyriausybės nutarimai	17	Vyriausybės nutarimai	33
Ministrų įsakymai	45	Ministrų įsakymai	54
Kiti teisės aktai (įstaigų, komisijų, kitų valdžios institucijų)	22	Kiti teisės aktai (įstaigų, komisijų, kitų valdžios institucijų)	35
Iš viso:	147	Iš viso:	254

COMP_{LT} patekstyinių tekstų tipų duomenys rodo, kad direktyvos į nacionalinę teisę dažniausiai perkeliama įstatymais (42,86 proc. dokumentų COMP_{LT1} ir 51,96 proc. dokumentų COMP_{LT2}). Antra dažniausia įgyvendinimo priemonė abiejuose COMP_{LT} patekstyniuose – ministrų įsakymai (30,61 COMP_{LT1} ir 21,25 proc. COMP_{LT2}). Vyriausybės nutarimai sudaro 11,56 proc. COMP_{LT1} ir 12,99 proc. COMP_{LT2} tekstų, o likę dokumentai (įvairių kitų valdžios institucijų teisės aktai) sudaro atitinkamai 14,96 proc. COMP_{LT1} ir 13,77 proc. COMP_{LT2} tekstų. Nors COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} apimtis nevienoda, į jų sudėtį įeinantys tekstai yra tos pačios tematikos, o skirtingų rūšių teisės tekstų proporcijos abiejuose patekstyniuose taip pat panašios. Todėl COMP yra subalansuotas. Kadangi jo patekstyiniai apima tos pačios hierarchijos pačią žanrinę grupę (teisės aktus), tą pačią chronologiją, o jų tekstai atrinkti vadovaujantis tais pačiais principais, jis atitinka vienkaltio palyginamojo tekstyno (pagal Baker (1995) apibrėžtį) reikalavimus.

Kalbant apie COMP_{LT2}, paminėtina ir tai, kad didelę dalį į jį įtrauktų teisės aktų sudaro įstatymus keičiantys teisės aktai. Tokių teisės aktų turinį gali sudaryti ne tik tikslinamos nuostatos, bet ir galutinis keičiamo teisės akto tekstas. Tokiu atveju jie yra gerokai ilgesnės apimties nei teisės akai, kurie priimami ne kaip ankstesnius teisės aktus keičiantys aktai, o kaip visapusiškai naują reglamentavimą nustatantys teisės aktai. Taigi, COMP_{LT1} yra mažesnės apimties ir dėl to, kad jį sudaro trumpesni teisės aktai, o jų pakeitimai, kuriais perkeliama vėlesnės direktyvų nuostatos, įtraukti į COMP_{LT2}. Kaupiant COMP_{LT} patekstyinį pastebėta, kad, kai galima, Lietuvos teisėkūroje teikiama pirmenybė jau esančio teisės akto papildymui ar keitimui, o ne naujo teisės akto priėmimui.

Vertėtų aptarti dar du svarbius COMP sudarymo aspektus. Be jau minėtų objektyvių priežasčių, lemiančių nevienodą jo patekstynių apimtį, tam tikrais atvejais tos pačios direktyvos įgyvendinimo aktus reikėjo įtraukti į skirtingus patekstynius. To priežastis – direktyvas į nacionalinę teisę tam tikrais atvejais galima perkelti palaipsniui, per kelerių metų laikotarpį. Tai ypač aktualu kalbant apie direktyvas, kurios buvo priimtose 1999–2004 m. laikotarpiu, prieš Lietuvai įstojant į ES: kai kurie direktyvų aspektai perkelti iki 2004 m., todėl juos perkeliantys dokumentai įtraukti į COMP_{LT1}, o kiti – jau po 2004 m., todėl tokie perkėlimo dokumentai įtraukti į COMP_{LT2}. Schematiškai COMP sudėtis pavaizduota 4 paveiksle.

4 paveikslas. COMP tekstyno sudėtis.

Tekstyno duomenų apdorojimas. Direktyvų tekstai, *Eur-Lex* paprastai skelbiami trimis formatais: *.html*, *.docx* ir *.pdf*. Didžioji dalis, prieinama *.html* formatu, tiesiogiai nukopijuota ir konvertuota į *.txt* formato failus. Toks pats konvertavimo būdas taikytas *.docx* formato direktyvoms. Tiesioginis kopijavimas nebuvo įmanomas apdorojant direktyvas, kurios *Eur-Lex* skelbiamos tik *.pdf* formatu. Tokių direktyvų dalis buvo nedidelė. Jų tekstai perrašyti ranka tiesiai į *.txt* failą. Surinkus ir konvertavus direktyvų tekstus į *.txt* formatą ir jas sugrupavus pagal metus, gauti du *.txt* failai, kurie pagal juos sudarančių tekstų skelbimo laikotarpį buvo įtraukti į COMP_{ES1} ir COMP_{ES2}. Išvalius medžiagą nuo „triukšmo“, t. y. pataisius netinkamai persikėlusius

žodžius ir skaičius, neatpažintus simbolius, ištrinus netekstinius duomenis ir t. t. gautas švarus tekstas, kurį buvo galima apdoroti tekstyno įrankiu.

Direktyvų perkėlimo aktų tekstai atrinkti iš svetainių *e-Seimas* ir *e-TAR*. Kitaip nei direktyvos, visi perkėlimo aktai buvo prieinami *.html* formatu. Todėl juos buvo galima daug paprasčiau konvertuoti į *.txt* plėtinio failus. Šių failų tekstai, atsižvelgiant į jų paskelbimo laiką, priskirti COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} patekstyniams. Jie taip pat buvo išvalyti ir parengti naudoti tekstynų įrankiu. Apdorojimui ir tolesniam darbui pasirinktas įrankis *Sketch Engine*. Svarbiausias motyvas, lėmęs būtent šio įrankio pasirinkimą, buvo jo patogi vartotojo sąsaja ir techninės galimybės, kurios, palyginti su nemokamais tekstynų įrankiais (pavyzdžiui, galimybė tiesiog paieškos lange rašyti *Corpus Language Query* (CQL) kodą, kuris paspartina ir patikslina paiešką) pasirodė parankesnės. Dar vienas svarbus kriterijus buvo tai, kad *Sketch Engine* bandomuoju tekstynų apdorojimo metu veikė stabiliausiai; be to, kadangi tai internetinis įrankis, sumažėjo tikimybė, kad duomenys bus prarasti įvykus kompiuterio ar programinės įrangos gedimams, nes tekstynai saugomi debesyje.

Galutinis, darbui tinkamas tekstyno variantas buvo gautas *.txt* formato failus perkėlus į *Sketch Engine* ir jų pagrindu sukūrus keturis patekstynius: jau minėtus COMP_{ES1}, COMP_{ES2}, COMP_{LT1} ir COMP_{LT2}. ES direktyvų tekstus apimantys COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} drauge vadinami COMP_{ES}, o direktyvų įgyvendinimo aktų tekstus apimantys COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} drauge vadinami COMP_{LT}.

2.1.3 Referencinis Lietuvos nacionalinių teisės aktų tekstynas REF

Tekstyno sandara. Referencinis Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės aktų tekstynas (REF) apima 1998–2020 m. laikotarpiu paskelbtus teisės aktus. Tekstinė medžiaga, kaip ir kaupiant COMP_{LT} patekstynius, buvo gauta iš duomenų bazių *e-TAR* ir *e-Seimas*. Tekstyną sudaro norminiai teisės aktai: įstatymai, įsakymai, potvarkiai ir kiti neteisminiai dokumentai, kuriais neįgyvendinama ES teisė. Tai, kad šiais teisės aktais nebūtų įgyvendinami ES teisės aktai, buvo esminis REF medžiagos atrankos kriterijus. Juo vadovaujantis siekta, kad tekstai reprezentuotų išimtinai nacionalinės teisės aktus, kuriems ES direktyvų kalba hipotetiškai neturėtų tiesioginės įtakos. Didžiausią dalį tokių teisės aktų sudaro iki derybų dėl stojimo į ES pradžios priimti įstatymai arba įstatymai, reglamentuojantys išimtinai Lietuvos nacionalinės kompetencijos sritis. Tekstyną sudaro du patekstyniai, kurių chronologinės ribos atitinka COMP patekstynių chronologines ribas: REF₁ (apima teisės aktus, skelbtus 1998–2004 m. laikotarpiu) ir REF₂ (apimančiu

teisės aktus, skelbtus 2005–2020 m. laikotarpiu). REF sandaros schema nurodyta 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė. REF sandara.

Referencinis Lietuvos teisės aktų tekstynas (REF)	
REF ₁	REF ₂
459 286 žodžiai	586 898 žodžiai
33 156 sakiniai	48 305 sakiniai
Iš viso: 1 046 184 žodžiai, 364 tekstai.	

Kaip jau minėta REF apima įvairius teisės aktus: daugiausia – įstatymus, taip pat – vyriausybės nutarimus, Seimo nutarimus, ministrų įsakymus, valstybės įstaigų vadovų ir pareigūnų įsakymus ir potvarkius, taip pat savivaldybių lygmens teisės aktus: nutarimus, įsakymus ir kt. Konkretūs į REF įtrauktų teisės aktų tipai nurodyti 3.4 lentelėje.

3.4 lentelė. REF patekstynių sudėtis pagal tekstų tipus.

REF ₁		REF ₂	
Įstatymai	107	Įstatymai	76
Vyriausybės nutarimai	24	Vyriausybės nutarimai	29
Ministrų įsakymai	14	Ministrų įsakymai	21
Kiti teisės aktai (įstaigų, komisijų, vietos valdžios teisės aktai)	35	Kiti teisės aktai (įstaigų, komisijų, vietos valdžios teisės aktai)	58
Iš viso:	180	Iš viso:	184

Kaupiant REF buvo siekiama užtikrinti jo subalansuotumą. Manytina, kad šis kriterijus įgyvendintas, nes abu REF patekstyniai yra panašios apimties, juos sudarančių tekstų tipai taip pat yra panašių proporcijų: įstatymai sudaro 59,44 proc. REF₁ tekstų ir 41,30 proc. REF₂ tekstų, vyriausybės nutarimai – 13,33 proc. REF₁ tekstų ir 15,76 proc. REF₂ tekstų, ministrų įsakymai – 7,77 proc. REF₁ tekstų ir 11,41 proc. REF₂ tekstų, o kiti teisės aktai – 19,44 proc. REF₁ tekstų ir 31,52 proc. REF₂ tekstų. Labiausiai skiriasi įstatymų ir kitų teisės aktų proporcijos. Tai galima paaiškinti tuo, kad iki 1998–2004 m. laikotarpiu buvo priimta daugiau su ES nesusijusių įstatymų, kadangi Lietuva oficialiai dar nebuvo Sąjungos narė. Todėl kad REF₂ įstatymai sudaro mažesnę teisės aktų dalį, nes Lietuvai tapus ES nare šiek tiek sumažėjo kompetencijos sričių, kuriose vyrauja nacionalinė teisėkūra.

Tekstyno duomenų apdorojimas. Techniniai REF sudarymo aspektai iš esmės nesiskyrė nuo COMP_{LT} sudarymo aspektų. Teisės aktų tekstai konvertuoti į .txt plėtinio failus. Jie, atsižvelgiant į paskelbimo metus, perkelti

į du .txt failus, kurių pagrindu sudaryta REF₁ ir REF₂ medžiaga. Prieš šiuos failus įkeliant į tekstynų apdorojimo įrankį, jie išvalyti, pašalinant nelingvistinius elementus – formules, vaizdus ir kitą teksto tvarkyklės nenuskaitomą informaciją. Atlikus šį žingsnį, .txt failai įkelti į *Sketch Engine*, kur jiems priskirtos REF₁ ir REF₂ žymos.

2.1.4 Lygiagretusis tekstynas *EurLex 2016*

Biel (2017a: 123) nurodo, kad vienkalbiai palyginamieji tekstynai, kuriuose nėra pateikiami originalo tekstai, vis dažniau laikomi pakankamu ir vieninteliu vertimo kalbos tyrimų šaltiniu, bet jie neleidžia tiksliai įvertinti, kas lemia tam tikrus vertimo kalbos požymius. Todėl savo tyrime ji pasitelkė ir lygiagretųjį tekstyną, apimantį ES direktyvas anglų kalba ir jų vertimus į lenkų kalbą. Panaši, bet ne identiška strategija pasitelkiama ir atliekant šios disertacijos tyrimą. Lygiagretusis tekstynas pasitelkiamas tada, kai COMP ir REF tekstynuose fiksuojami statistiškai reikšmingi duomenys ir reikia išsiaiškinti juos nulėmusias vertimo priežastis. Rengiantis bandomajam tyrimui buvo sumanyta surinkti savo lygiagretųjį tekstyną, bet vėliau šios minties atsisakyta, įvertinus tai, kad jau yra prieinamas labai išsamus ES lygiagretusis tekstynas – *EurLex 2016*.

Tekstynas *EurLex 2016* prieinamas *Sketch Engine* platformoje. Jis yra daugiakryptis⁴² lygiagretusis tekstynas, į kurį įtraukta visų rūšių ES teisės aktų visomis ES oficialiosiomis kalbomis. Naudojantis šiuo tekstynu galima segmentų (sakinių) lygmeniu palyginti tų pačių teisės aktų versijas visomis oficialiųjų kalbų kombinacijomis. Disertacijai aktuali vertimo iš anglų kalbos į lietuvių kalbą kombinacija, nes, kaip jau minėta, direktyvos dažniausiai verčiamos iš anglų kalbos. Angliškąją tekstyno dalį sudaro 629 722 593 žodžių, lietuviškąją – 323 151 426 žodžių. *Sketch Engine* aplinkoje tekstyną galima suskirstyti į patekstynius, kuriuos sudaro skirtingų rūšių teisės aktai. Atliekant šios disertacijos tyrimą pasitelktas tik direktyvų patekstynis.

Naudojantis *EurLex 2016* lygiagrečiaja paieška galima patikrinti, kaip į lietuvių kalbą verčiamos tyrimui aktualios anglų kalbos sintaksinės konstrukcijos arba atvirkščiai – kaip direktyvų tekstų lietuvių kalba sintaksinės konstrukcijos vartojamos originalo (pagal nutylėjimą – anglų kalbos) tekste. *EurLex 2016* nėra pagrindinis empirinio tyrimo šaltinis. Jis pasitelkiamas siekiant iliustratyvumo: parodyti, kaip vertimo procese

⁴² „Daugiakryptis“ reiškia, kad tas pats tekstas prieinamas visomis įmanomomis kalbų kombinacijomis, pavyzdžiui, anglų-lietuvių, lietuvių-latvių, latvių-anglų ir pan.

formuojasi eurolekto reiškiniai. Didelė tekstyno apimtis leidžia rasti nemažai pavyzdžių, kuriuos komentuojant galima aiškinti tyrimui aktualius duomenis. Pažymėtina, kad *EurLex 2016* apima teisės aktus, paskelbtus tik iki 2016 m. Šiuo aspektu jis nedera su COMP ir REF tekstynais, kurių chronologinės ribos baigiasi 2020 m. Nepaisant to, kadangi jis nėra pagrindinis duomenų šaltinis, šis neatitikimas neturėtų daryti didesnės įtakos tyrimo rezultatams.

2.1.5 Kiti duomenų šaltiniai

Be COMP, REF ir *EurLex 2016* šioje disertacijoje tam tikrais atvejais pasitelkiami ir kiti duomenų šaltiniai, visų pirma – siekiant geriau iliustruoti nagrinėjamą reiškinį. Jie naudojami tada, kai reikalingi aktualiosios vartosenos, su tekstyno medžiaga tiesiogiai nesusiję pavyzdžiai. Visų pirma pasitelkiamas sistemoje *Sketch Engine* prieinamas bendrojo pobūdžio lietuvių kalbos tekstynas *Lithuanian Web 2021*, apimantis 135 472 798 žodžius (7 070 241 dokumentą). Savo apimtimi *Lithuanian Web 2021* panašus į „Dabartinės lietuvių kalbos tekstyną“, bet jo tekstai yra naujesni. Būtent todėl teoriniuose skyriuose jo pavyzdžiai naudojami bendresniems lietuvių kalbos sintaksės reiškiniams iliustruoti. Kadangi *Lithuanian Web 2021* pavyzdžiai yra iliustraciniai, neatliekama jokia šio tekstyno duomenų analizė. Tyrimui aktualiems anglų kalbos pavyzdžiams iliustruoti pasitelkiama medžiaga iš bendrojo pobūdžio tekstyno *BNC Web*. Be to, kai kuriais atvejais pasitelkiami į tekstynus neįtraukti *eTAR* ir *e-Seimas* duomenų bazių pavyzdžiai, tokie kaip ne norminiai teisės aktai, kurie į REF patekstynį nebuvo įtraukti, nes priklauso kitam nei teisės aktai tekstų tipui.

2.2 Metodologija

Toliau aprašoma tekstynų duomenų tyrimo metodologija. Pirmiausiai aptariami tyrime taikomos aprašomosios statistikos, po to – aiškinamosios statistikos principai, statistinių verčių aprašymo ir duomenų aiškinimo principai. Lygiagrečiam tekstynui *EurLex 2016*, kurio duomenys vartojami tik iliustratyvumo tikslais, ši metodika netaikoma, nes nenaudojami jokie jo statistiniai duomenys. Taip pat ji netaikoma kitų duomenų šaltinių, nurodytų 2.1.5 poskyryje, atveju.

2.2.1 Aprašomoji statistika

Tekstynų tyrimuose aprašomoji statistika reiškia viso tekstyno duomenų aprašymą (Brezina 2018: 3). Esminiai tokios statistikos rodmenys jau pateikti COMP ir REF tekstynų sudėties aprašymuose. Smulkiau kiekvieno iš

nagrinėjamų patekstynių aprašomoji statistika pateikiama poskyriuose, kuriuose nagrinėjamas kuris nors atskiras sintaksinis reiškiny. Dažnai aprašomoji statistika apima gana daug įverčių, pavyzdžiui, medianą arba žodžių ir žodžių tipų santykį ar standartinius nuokrypius (Brezina 2018: 58; Wasilewska 2021: 74). Šioje disertacijoje aprašomoji statistika apsiriboja duomenų aprašymu plačiąja prasme, be papildomų aprašomosios statistikos rodiklių skaičiavimų, nes bandomojo tyrimo metu paaiškėjo, kad medianos rodikliai nėra iš esmės svarbūs aprašant gautus duomenis, o standartiniai nuokrypiai automatiškai apskaičiuojami nustatant efekto dydį (žr. 2.2.2 poskyrį). Pateikiami tokie aprašomosios statistikos elementai:

- i) Absoliutūs dažniai. Tai – kiekviename palyginamojo ir referencinio patekstyne fiksuojami grynieji reiškinių dažnio rodikliai: kiek tokių rodiklių užfiksuojama, tiek jų ir pateikiama. Pavyzdžiui, jei patekstyne tam tikro reiškinių dažnis yra $n=250$, tai 250 yra absoliutusias to reiškinių dažnis.
- ii) Normalizuoti dažniai. Kadangi palyginamojo ir referencinio tekstynų patekstiniai yra skirtingos apimties, pateikiami juose fiksuotų reiškinių normalizuoti dažniai. Normalizavimo procesas paaiškinamas 2.2.2 poskyryje „Aiškinamoji statistika“.

Kai tai aktualu tyrimui, pateikiama ir tam tikrų sintaksinių reiškinių dažnių skirtinguose patekstyniuose proporcija. Aprašomosios statistikos rodmenys visais atvejais pateikiami standartinėje lentelėje, kurioje jie susisteminti. Ši statistika iš esmės rodo tik tekstynų duomenų dydžius ir dažnius. Duomenų interpretavimui pasitelkiama aiškinamoji statistika.

2.2.2 Aiškinamoji statistika

Aiškinamoji statistika suprantama kaip statistinių duomenų interpretavimas, leidžiantis daryti išvadas apie kalbos reiškinius ir pačią kalbą (Levshina 2015: 7). Šiam tyrimui pritaikyti Wasilewskos (2021: 74–79) aprašyti aiškinamosios statistikos komponentai. Visų pirma, aiškinamoji statistika yra susijusi su tekstynų reprezentatyvumu. Nors nėra bendros nuomonės dėl to, kokie požymiai nulemia tekstyno reprezentatyvumą, čia apsiribojama tuo, kiek tekstyno imtis turi atspindėti populiacijos (teisės aktų) sintaksinių bruožų visumą. Atsižvelgiant į tai, kad COMP ir REF patekstiniai yra suderinti, jų tekstai yra tos pačios hierarchijos ir žanrinės grupės, o tekstai į patekstynius sugrupuoti pagal tas pačias chronologines ribas, manytina, kad tekstynai tinkamai reprezentuoja populiaciją. Įvertinus tekstynų reprezentatyvumą,

taikomi toliau aprašomi aiškinamosios statistikos metodai, padedantys išvengti duomenų iškraipymo.

Duomenų normalizavimas. Jeigu tarpusavyje lyginami nevienodos apimties tekstynai ar jų patekstyniai, lyginamų reiškinių duomenys turi būti normalizuojami tam tikros atraminės vertės (bazės) atžvilgiu (žr. Brezina 2018: 43). Kadangi šioje disertacijoje tiriamas sakinių lygmuo, atraminės bazės vienetu laikomi sakiniai. Kaip matyti 2.1 ir 2.3 lentelėse, COMP ir REF patekstynių sakinių skaičius nevienodas, todėl reikia normalizuoti duomenis. Kadangi atskirų patekstynių sakinių skaičius neviršija 20 000, atramine verte pasirinkta 10 000 sakinių. Normalizavimas atliekamas pasitelkiant tokią formulę:

$$\text{absoliutus dažnis/apimtis sakiniiais} \times 10\,000.$$

Čia absoliutus dažnis reiškia visus tam tikro sintaksinio reiškinių (šioje disertacijoje – sakinio/klauzos tipo) atvejus fiksuotus kuriame nors patekstynyje; jis padalijamas iš patekstynio sakinių skaičiaus ir padauginimas iš 10 000. Taip galima užtikrinti, kad reiškinys, kurio absoliutus dažnis didesnės apimties tekстыne A yra $n=250$, o mažesnės apimties tekстыne B – $n=100$, nebūtų aiškinamas A tekstynui nei B tekstynui daug būdingesnis reiškinys.

Duomenų normalizavimas yra vienas pagrindinių tekstynų duomenų statistinio apdorojimo principų (Brezina 2018: 43), naudojamas užtikrinti, kad dėl skirtingos tekstynų apimties nebūtų iškraipomi tyrimo rezultatai. Kita vertus, jo pritaikomumas ribotas, nes jis neparodo, ar tam tikro kalbos reiškinio dažnesnis ar retesnis pasikartojimas skirtinguose tekstynuose ar jų patekstyniuose yra pakankamai reikšmingas, ar atsitiktinis. Statistiniam reikšmingumui apskaičiuoti atliekamas logaritminio tikėtinumo testas.

Logaritminio tikėtinumo testai. Tekstynų lingvistikoje dažnai pasitelkiamas statistinio dažnių skirtumo reikšmingumo rodiklis yra logaritminio tikėtinumo (angl. *log likelihood*, LL) testas. Jis ypač parankus tada, kai lyginami bent dviejų tekstynų duomenys ir ypač, kai dirbama su ne itin dideliais duomenų kiekiais (cf. Rayson 2003). Kadangi šiam tyrimui sukaupiti tekstynai nėra labai didelės apimties, statistinį juose fiksuotų reiškinių reikšmingumą nuspręsta įvertinti pasitelkiant LL testus. LL apskaičiuojama taikant tokią formulę:

$$LL = 2 \sum_i RF_i * \ln \left(\frac{RF_i}{EF_i} \right)$$

(Rayson ir Garside 2000: 3)

Čia RF reiškia absoliutųjį dažnį, EF – numanomą dažnį (reiškinio skaičių tekстыne, padaugintą iš bendro to reiškinio dažnio ir padalinto iš bendro reiškinio tipo (pvz, žodžių) skaičiaus, o $\ln$ – logaritmas, kurio konstanta yra Eilerio skaičius (Rayson ir Garside 2000: 3)). Lyginant du patekstynius LL vertės apskaičiuojamos taip:

$$LL = 2 * \left(\left(RF_1 * \ln \left(\frac{RF_1}{EF_1} \right) \right) + \left(RF_2 * \ln \left(\frac{RF_2}{EF_2} \right) \right) \right)$$

(Wasilewska 2021: 76)

Šiame tyrime naudojama speciali internetinė atvirosios prieigos LL skaičiuoklė – Paulo Raysono ir Lankasterio universiteto sukurtas įrankis *Log-likelihood and effect size calculator*⁴³. Skaičiuoklėje suvedus absoliučiuosius nagrinėjamo reiškinio dažnius lyginamuose patekstyniuose ir nurodžius tų patekstynių apimtį (šio tyrimo atveju – kiekvieno iš dviejų lyginamų tekstynų ar patekstynių sakinių skaičių), gaunama tam tikra LL reikšmė. LL reikšmė statistiškai reikšminga, jei ji siekia bent 3,84, o galimumo vertė (p) yra $< 0,05$. Gavus bent tokią LL reikšmę, tikimybė, jog fiksuojami reiškinių skirtumai nėra atsitiktiniai, siekia bent 95 proc. Skaičiuoklėje gali būti gauta teigiama arba neigiama LL vertė. Jos aiškinamas priklauso nuo to, kas lyginama. Pavyzdžiui, jeigu lyginamo reiškinio dažnio tekстыne A ir tekстыne B statistinis skirtumas rodo LL vertę, didesnę nei 3,84, tai rodo, kad A tekстыne jis vartojamas dažniau nei B tekстыne ir šis skirtumas nėra atsitiktinis. Kita vertus, didelis LL trūkumas yra tai, kad nors jis ir yra labai svarbus statistinio reikšmingumo rodiklis, lyginant tekstynų duomenis neretai gaunamos didelės LL reikšmės ir daromos skubotos išvados, nes vadovaujantis tik LL verte neįvertinamas nagrinėjamo reiškinio variantiškumas tekстыne (Lijffijt *et al.* 2016: 395). Vadovavimasis tik LL įverčiais gali turėti rimtų pasekmių tyrimo rezultatų interpretavimui ir išvadoms, ypač vertinant kintamųjų tarpusavio ryšį ar sąsajas skirtinguose tekstynuose. Pavyzdžiui, Brezina ir Mayerhof (2014: 16) nustatė, kad 500 atsitiktiniu būdu atrinktų aštuonių priklausomų kintamųjų grupių, vadovaujantis LL įverčiais klaidingai teigiami rezultatai gauti 48–99 proc. atvejų. Be to, LL nerodo gautų rezultatų praktinio reikšmingumo (*meaningfulness*) (Ridge ir Kudenko 2010: 272; Wasilewska 2021: 78). Taigi, statistinis reikšmingumas leidžia daryti pagrįstą prielaidą, kad tam tikras reiškinys iš tiesų būdingesnis vienam tekstynui ar patekstyniui, bet vien juo remiantis negalima tinkamai įvertinti kintamųjų santykio

⁴³ <https://ucrel.lancs.ac.uk/llwizard.html>.

stiprumo (praktinio duomenų koreliacijos reikšmingumo). Todėl, siekiant vengti kategoriškų ir klaidingai teigiamų išvadų, būtina įvertinti ne tik LL, bet ir efekto dydį (Ridge ir Kudenko 2010: 272).

Efekto dydis nepriklauso nuo imties dydžio (Rosenfeld ir Penrod 2011: 84) ir rodo nagrinėjamų reiškinių asociacijos laipsnį (Ellis 2010: 4). Tekstynų lingvistikoje taikomi įvairūs efekto dydžio apskaičiavimo būdai (galimybių santykis (*odds ratio* ir Coheno *d*; žr. Brezina 2018: 19). Pasirinktas efekto dydžio apskaičiavimo metodas priklauso nuo to, koks statistinis testas naudojamas. Šioje disertacijoje efekto dydis įvertinamas apskaičiuojant tris rodiklius: Bayeso faktoriaus aproksimaciją, procentinį diferencialą (%DIFF) ir efekto dydžio įtaką LL (ELL). Procentinis diferencialas, arba %DIFF (Gabrielatos ir Marchi 2011) rodo to paties reiškinio normalizuotų dažnių dviejuose tekstynuose ar patekstyniuose proporcijų skirtumą. Jis apskaičiuojamas taip:

$$\text{DIFF} = \frac{(\text{NF in SC} - \text{NF in RC}) \times 100}{\text{NF in RC}}$$

Čia *NF* reiškia normalizuotą dažnį, *SC* – tekstyną A, *RC* – tekstyną B. %DIFF, kaip efekto dydžio įvertis gali būti naudojamas su bet koku statistinio reikšmingumo testu. Kaip nurodo Malamatidou (2017: 65), nėra vienos ribos, nuo kurios %DIFF įvertis rodytų reikšmingą efekto dydį. Vertinimas yra reliatyvus ir priklauso nuo normalizuotų dydžių. Jei normalizuoti dydžiai santykinai dideli, 50 proc. skirtumas laikytinas nedideliu, o jei jie santykinai maži – toks pats skirtumas laikytinas dideliu. %DIFF vertinamas tik su LL. Jei LL nesiekia kritinės 3,84 vertės ($p < 0,05$), net ir labai didelis %DIFF įvertis nelaikomas reikšmingu.

Bayeso faktoriaus aproksimacija (Wilson 2013: 6) yra svarbus rodmuo siekiant įvertinti sąlyginę tikimybę, kad teigiama hipotezė (H_1) ir kad neteisinga alternatyvi neigiama hipotezė (H_0)⁴⁴, lygi. Jei gaunami įverčiai nuo 3 iki 10, pasitvirtina, kad esama reikšmingos duomenų koreliacijos H_1 suformuluotam teiginiui pagrįsti, o įverčiai, aukštesni nei 10, rodo labai didelį tikėtinumą, kad pasitvirtino H_1 . Taigi, Bayeso faktoriaus aproksimacija iš esmės svarbi siekiant pagrįsti arba atmesti H_1 teiginį.

Trečiasis šioje disertacijoje naudojamas efekto dydžio rodiklis – efekto dydžio įtaka LL (ELL) (Johnston *et al.* 2006), kurios vertės apima diapazoną nuo 0 iki 1. ELL leidžia įvertinti, skirtumą tarp realaus (*observed*) ir

⁴⁴ Formuluoiant teigiamą hipotezę, neigiama – nepasitvirtinanti hipotezė (Paquot ir Bestgen 2009: 6).

numanomo (*expected*) dažnio. Kuo aukštesnė ELL vertė, tuo šis skirtumas didesnis, o tai savo ruožtu rodo didesnę kintamųjų asociacijos laipsnį. ELL įvertis pasitelkiamas todėl, kad statistinis kintamųjų reikšmingumas vertinamas apskaičiuojant LL (Malamatidou 2017: 65).

Pasirinktų efekto dydžio vertinimo rodiklių visuma jau yra sėkmingai pritaikyta ankstesnių eurolektų tyrimų metodikoje (pvz., Wasilewska 2021). Efekto dydis ypač svarbus aptariant galimą eurolekto įtaką lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei, nes būtent šis rodiklis rodo, kiek reiškinys *X* turi praktinės svarbos reiškiniui *Y*. Taip galima išvengti klaidingai teigiamų rezultatų ir daryti užtikrintesnes išvadas.

Atlikus duomenų statistinę analizę atliekama jų analitinė-kokybinė analizė. Rezultatai iliustruojami konkrečiais tekstynų pavyzdžiais. Atliekant analitinę-kokybinę analizę pateikiami iliustratyviausi aptariamo reiškinio pavyzdžiai, gretinami aptariami duomenys, daromos tarpinės išvados.

2.2.3 Kitos pastabos

Nors taikant tekstynų lingvistikos metodus galima gauti daug vertingos ir reprezentatyvios informacijos, svarbu atkreipti dėmesį į keletą klausimų, susijusių su šioje disertacijoje naudojamais tekstynais.

Pirmiausia, pažymėtina, kad COMP ir REF yra specializuoti tekstynai, apimantys tik norminių teisės aktų tekstus. Taigi jie nereprezentuoja kitokių teisės ar platesniam administraciniam diskursui priskiriamų tekstų. Antra, į šiuos tekstynus įtraukti tik galutiniai, oficialūs juridinę galią turintys (ar jų priėmimo metu įgiję) teisės aktai. Sekant ES institucijų ir Lietuvos Respublikos institucijų raštvedybos ir dokumentų rengimo taisyklėmis, teisės aktų tekstai skelbiami tik juos suredagavus. Taigi, tyrime neatsiskleidžia ir negali atsiskleisti nei tarpiniai direktyvų vertimo, nei intralingvistinio jų perkėlimo požymiai, nei jas įgyvendinančių teisės aktų projektų turinys. Kaupiant tekstyną griežtai laikytasi *tertium comparationis* principo reikalavimų, t. y. siekta, kad medžiaga derėtų proporcijų, žanro, srities ir imties laikotarpio aspektais (McEnery *et al.* 2006: 48). Todėl CORP sudaro tik galutiniai teisės aktai, neįtraukiant paruošiamųjų dokumentų, tokių, kaip poveikio vertinimai, atitikties lentelės ar ES institucijų siūlomi direktyvų pakeitimai, nes tokie administraciniai dokumentai nepatenka į teisės aktų hierarchijai priskiriamų tekstų grupę. Be to, kaip pažymi Biel (2017a: 131), svarbu atsižvelgti ir į kontekstinę atitiktį, t. y., kiek galima lyginti pateiktynių turinį. ES teisės aktai ir nacionaliniai teisės aktai konteksto atžvilgiu tarpusavyje dera tik iš dalies. Tai, kaip jau minėta, lemia skirtingas ES ir nacionalinių teisės aktų pobūdis ir jų paskirtis.

Taip pat pažymėtina, kad tekstynai visais atvejais reprezentuoja ne visus be išimties kalboje *X* egzistuojančius kalbos reiškinius, o tik tuos reiškinius, kurie yra tekstynų medžiagoje. Žinoma, tai pasakytina ir kalbant apie COMP bei REF. Taigi disertacijoje nagrinėjamos problemos yra susijusios su tekstynų medžiaga. Neatmestina, kad platesnis tyrimas, apimantis įvairesnius tekstus ir žanrus, duotų kiek kitokių rezultatų. Galiausiai pažymėtina, kad disertacijoje naudojami tekstynai nėra morfologiškai anotuoti, todėl tai apsunkino automatinę paiešką. Neretai didelę dalį darbo teko atlikti iš dalies rankiniu būdu, peržiūrėti kiekvieną tiriamo reiškinio pavyzdį siekiant įsitikinti automatinės paieškos rezultatų aktualumu. Nors dėtos visos pastangos į tyrimą įtraukti visų reiškinų pavyzdžių, nedidelė dalis pavyzdžių galėjo likti nepastebėta. Kita vertus, jei tokių praleidimų ir nepavyko išvengti, jie neturėtų daryti reikšmingos įtakos tyrimo rezultatams.

Rezultatai pateikiami tyrimo dalyje, kurią sudaro skyriai „Modifikavimas“ ir „Tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas“, pavadinti pagal tai, kuris sintaksinis reiškinys tiriamas. Šiedu sintaksiniai reiškiniai pasirinkti tyrimo pagrindu, nes jie laikomi vienais iš pagrindinių (Hornstein *et al.* 2006: 205; (Holvoet 2009a: 72)⁴⁵ sintaksinių ryšių. Tyrimo dalyje pristatomas šių sintaksinių ryšių ir tiriamų jų pavyzdžių teorinis kontekstas, aiškinamoji ir aprašomoji statistika ir kokybinė analizė.

⁴⁵ Dar gali būti skiriamas specifikavimas, bet jis daugiausia nagrinėjamas *X-bar* sintaksėje ir šiai disertacijai nėra aktualus.

TYRIMO DALIS

Ivadinės pastabos

Teisiniam diskursui būdingos specifinės sintaksinės konstrukcijos ir sakinio sudėtinių elementų išdėstymo būdai, kurais jis skiriasi nuo kitų kalbos vartojimo sričių (Hiltunen 2012: 41). Be to, specifinė teisės tekstų sintaksė yra viena iš komunikacinių kalbos formų, kuriomis užtikrinamas didesnis ar mažesnis teisinių tekstų, kaip konkrečios ir specializuotos žanrinės grupės, įtraukumas (Goodrich 1987: 175). Nepaisant to, moksliniuose tyrimuose teisės (o ypač – ES teisės) kalbos sintaksėi skiriama palyginti nedaug dėmesio. Didžiausia teisės tekstų sintaksės tyrimų dalis orientuota į struktūrinės semiotikos ir semantikos klausimus (Nowak-Far 2023: 38). Šiuose tyrimuose sintaksinė analizė daugiausia pasitelkiama aptariant teisinio turinio propozicijų pragmatines ir diskursyvines funkcijas teisės aktų adresatų ir adresantų atžvilgiu. Taigi, teisės kalbos tyrimuose sintaksės ir semantikos klausimai neretai nagrinėjami drauge, o sintaksė laikoma vienu esminių teisinių tekstų stilistikos elementų (Nowak-Far 2023: 39–40). Dėl šios priežasties neretai teisės kalbos sintaksės tyrimai apsiriboja teisinio diskurso registro ir stilistikos klausimais.

Teisės kalbos tyrimuose skiriami šios specialiosios kalbos atmainos sintaksės požymiai, tokie kaip sakinių ilgis, jų sudėtingumas, sakinio dėmenų organizacija, beasmenės ir neveikiamosios rūšies dalyvių konstrukcijos, nominalizacija, modifikavimas, koordinavimas ir kt. (žr. Trosborg 2008: 200; Frade 2008: 285; Hiltunen 2012: 41). Hiltunen (2012: 40) pabrėžia, kad tokios sintaksinės ypatybės yra ne tik teisės tekstų skiriamieji požymiai, bet ir konkrečios teisinės kultūros požymiai, rodantys, kokiais principais remiantis joje kuriamas teisės diskursas ir atskiros jam priskiriamų tekstų rūšys, pavyzdžiui, teisės aktai. Skirtingose šalyse, vartojančiose tą pačią kalbą, teisės kalba gali skirtis ir tokie teisės kalbos skirtumai yra skirtingos teisinės kultūros⁴⁶ atspindys. Europos Sąjungos teisinė kultūra taip pat skiriasi nuo jos valstybių narių teisinių kultūrų (Leiss 2023: 472–474). Kaip jau minėta, vienas iš ES teisinės kultūros bruožų yra jos teisės aktų kalba, atsispindinti 24-iose eurolektuose – „europinėse“ ES valstybių narių oficialiųjų kalbų atmainose, kurios nuo nacionalinės teisės kalbų skiriasi ir sintaksės požymiais.

⁴⁶ Sunde (2023: 18) „teisinę kultūrą“ teisės idėjas ir su ja susijusius lūkesčius, kurie įgyvendinami taikant institucinę ar į ją panašią praktiką. Leiss (2023: 472) nurodo, kad teisinė kultūra būdinga atskiroms jurisdikcijoms, kartu pažymėdamas, kad jurisdikcijomis galima laikyti ne tik valstybes, bet ir platesnius politinius darinius, pavyzdžiui, Europos Sąjungą.

Šioje disertacijoje centrinis tyrimo objektas yra lietuvių kalbos eurolekto sintaksė. Sintaksė yra labai platus kalbos lygmuo. Vienoje disertacijoje neįmanoma apimti visų lietuvių kalbos eurolekto sintaksės požymių, todėl apsiribojama dviem sintaksiniais reiškiniais – modifikavimu ir komplementavimu. Šiedu pagrindiniai sintaksinės priklausomybės ryšio tipai (Matthews 1981: 146; Holvoet 2009: 72) šioje disertacijoje nagrinėjami sisteminiu ir funkciniu požiūriu siekiant patikrinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingų jų skirtumų ES direktyvų ir Lietuvos nacionalinės teisės aktų kalboje, leidžiančių tokius skirtumus laikyti lietuvių kalbos eurolekto požymiais. Taip pat siekiama atsakyti į klausimą, ar tokie statistiškai reikšmingi lietuvių kalbos eurolekto sintaksės požymiai daro įtakos lietuvių nacionalinės teisės aktų kalbos sintaksei. Kadangi modifikavimas ir komplementavimas savo ruožtu yra platūs sintaksiniai reiškiniai, nuspręsta nagrinėti po vieną šių reiškinų tipą. Tiriant modifikavimą apsiribojama į lietuvių kalbą išverstų ES direktyvų ir Lietuvos nacionalinės teisės aktų vardažodžių ir daiktavardinių frazių postmodifikavimu trijų tipų šalutiniais būdvardiniais sakiniais (3 skyrius), o komplementavimo tyrime nagrinėjami tų tekstų tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo būdai.

3. MODIFIKAVIMAS

Šiame skyriuje aprašomi COMP ir REF patekstyniuose fiksuoti vardažodžių ir daiktavardinių frazių postmodifikavimo atvejai. Pirmiausiai pateikiama šiame tyrime vartojama modifikavimo ir modifikatoriaus apibrėžtis bei terminai. Toliau aptariami trys postmodifikavimo tipai: postmodifikavimas finitiniiais šalutiniais būdvardiniais sakiniais, postmodifikavimas dalyviniais šalutiniais būdvardiniais sakiniais ir postmodifikavimas bendraties šalutiniais būdvardiniais sakiniais.

3.1 Modifikavimas kaip sintaksės reiškiny

Sandų sintaksės teorijoje įprasta laikyti, kad žodžių junginio (frazės) nariai yra nelygiaverčiai. Pavyzdžiui, frazėje *stato namą* pagrindinis dėmuo – šios frazės pamatinis žodis⁴⁷ – veiksmažodis *stato*, nulemiantis visos frazės leksinę kategoriją (iš to – veiksmažodinė frazė, VP). Galima skirti du sintaksinės priklausomybės tipus – komplementavimą ir modifikavimą (Matthews 1981: 146). Komplementavimo ryšį, kuris plačiau aptariamas 4 skyriuje, iliustruoja aukščiau pateikta VP *stato namą*. Joje tranzityvinis veiksmažodis *stato* prisijungia papildinį – daiktavardį *namą*. Papildiniu einantis daiktavardis *namą* yra būtinas, specifinių semantinių ypatybių turintis frazės narys, be kurio nebūtų galima realizuoti veiksmažodžio reikšmės, todėl veiksmažodis jį ir prisijungia (žr. Tallerman 2020: 115). Bet ne visi nuo pamatinio žodžio priklausomi frazės nariai yra privalomi. Pavyzdžiui, frazėje *gražus namas* pamatinis žodis – daiktavardis *namas*, nulemiantis frazės leksinę kategoriją (daiktavardinė frazė, NP, cf. Dixon 2010a: 106), gali būti praleistas, nes daiktavardis neprivalo būti apibūdinamas (Matthews 2014: 248). Taigi, modifikuojantys žodžiai – modifikatoriai – nors ir yra priklausomi nuo frazės pamatinio žodžio, to žodžio atžvilgiu nėra privalomi. Pavyzdžiui, Holvoet ir Judžentis (2003: 119) nurodo, kad

„kalbos vienetas *B* modifikuoja vienetą *A*, jeigu *A* ir *B* yra sintaksiškai nelygiaverčiai (siejami prijungiamuoju ryšiu) ir *A* semantinio bei sintaksinio valentingumo atžvilgiu nereikalauja *B* kaip būtinojo papildymo“.

(Holvoet ir Judžentis 2003: 119)

⁴⁷ Angl. *head*. Lietuvių kalbotyros darbuose nėra nusistovėjęs universalus terminas, kuriuo būtų įvardijamas šis frazės dėmuo. Pavyzdžiui, Vaskelaitė (2003) vartoja terminą „pagrindinis dėmuo“, o Holvoet (2009) – „pradas“. Terminą „pamatinis žodis“ pasiūlė dr. Artūras Ratkus.

Būdvardžiai (arba būdvardžio funkciją atliekantys dalyviai) yra vieni pagrindinių daiktavardžių modifikatorių (žr. Givón 2001a: 84; Givón 2001b: 6; Schachter ir Shopen 2007: 13; Dixon 2010b: 84). Modifikatorių funkciją gali atlikti ir kitoms leksinėms kategorijoms priklausančius žodžiai. Pavyzdžiui, prieveiksmiai modifikuoja veiksmazodžius (Matthews 1981: 121). Atkreipkite dėmesį į šį pavyzdį:

(1) Greitai važiuoja.

(1) pavyzdyje pabrauktas prieveiksmis *greitai* priklauso nuo veiksmazodžio *važiuoja*, bet veiksmazodis jo nereikalauja ir veiksmazodinę frazę gali sudaryti vienas. Šiuo atžvilgiu prieveiksmis atlieka sintaksinę modifikatoriaus funkciją, analogišką būdvardžiui anksčiau aptartoje daiktavardinėje frazėje *gražus namas*. Taigi, būtinybės realizuoti konkretų sintaksinį dėmenį aspektas yra vienas svarbiausių modifikavimą nuo komplementavimo skiriančių požymių:

Modifikavimas – sintaksinės konstrukcijos tipas, kuriame pamatinis žodis vartojamas su elementu, kurio jis nereikalauja.

Matthews 2007: 248.

Modifikatoriaus funkcija gali vykti ne tik frazės ribose, bet ir už jų. Tokią modifikavimo funkciją atlieka ne tik žodžiai ar frazės, bet ir sakiniai ar sakinių dėmenys (Thompson *et al.* 2007: 237; Dixon 2010a: 93; Dixon 2010b: 81). Tai iliustruoja (2) pavyzdys⁴⁸:

(2) Kvietė kartu prisiminti *Kristoforą*, kuris laikomas keliautojų globėju.

Lithuanian Web 2021

(2) pavyzdyje daiktavardis *Kristoforas* modifikuojamas šalutiniu sakiniu *kuris laikomas keliautojų globėju*. Modifikuojamas daiktavardis sintaksiškai nereikalauja papildymo. Todėl šalutinis sakinytis sintaksės atžvilgiu yra fakultatyvus. Kita vertus, jis atlieka svarbią semantinę funkciją, nes juo pateikiama kontekstinė, daiktavardį *Kristoforas* papildanti informacija. (2) sakinį perrašius taip, kad daiktavardžio *Kristoforą* modifikavimas būtų realizuotas ne šalutiniu sakiniu, o atributiniu modifikatoriumi, gaunamas funkciškai lygiavertis sakinytis:

⁴⁸ Visi topografiniai išskyrimai – disertacijos autoriaus.

Taigi, (2) ir (3) pavyzdžiai skiriasi tik modifikatoriaus forma ir pozicija modifikuojamojo žodžio atžvilgiu. (2) pavyzdyje modifikatorius, realizuojamas šalutiniu sakiniu, yra postnominalinis, nes eina po modifikuojamo daiktavardžio. (3) pavyzdyje modifikatorius yra prenominalinis, nes eina prieš modifikuojamą daiktavardį.

Šalutiniai sakiniai, atliekantys modifikatoriaus funkciją, gali būti skirstomi pagal modifikavimo savybes, remiantis leksinių kategorijų analogija. Kaip jau minėta, daiktavardžius prototipiškai modifikuoja būdvardžiai. Todėl daiktavardžius modifikuojantys šalutiniai sakiniai gali būti laikomi būdvardiniais sakiniiais, nes atlieka būdvardžio leksinei kategorijai būdingą daiktavardžių modifikavimo funkciją. Atitinkamai, veiksmažodžius prototipiškai modifikuoja prieveiksmai, todėl juos modifikuojantys šalutiniai sakiniai yra prieveiksminiai šalutiniai sakiniai ir t. t. Lietuvių kalbotyroje tokių šalutinių sakinių skirstymą, pagrįstą sintaksinių savybių analogija, pirmieji sistemingai pasiūlė Holvoet ir Judžentis (2003: 117–118)⁴⁹. Šalutiniai būdvardiniai sakiniai būna finitiniai arba nefinitiniai.

Finitinių šalutinių būdvardinių sakinių pagrindą sudaro asmenuojamoji veiksmažodžio forma (Holvoet ir Judžentis 2003: 120). Pavyzdžiui:

- (4) Tačiau žmonės, kurie serga šia liga, dažnai ieško kitų būdų sumažinti egzemos simptomus.

Struktūros požiūriu finitiniai būdvardiniai šalutiniai sakiniai yra santykiniai sakiniai: prie pagrindinio sakinio dėmens jie jungiami santykinio jungtuku (dažniausiai jungtuku *kuris*) ar kitu santykinio žodžiu. Priešingai, nefinitiniuose būdvardiniuose šalutiniuose sakiniuose veiksmažodis yra neasmenuojamosios formos. Pagal neasmenuojamąją veiksmažodžio formą Holvoet ir Judžentis (2003: 120) skiria dalyvinius ir bendraties būdvardinius šalutinius sakinius. Pavyzdžiui:

- (5) Žmogus, neturintis patirties statybose, gali juos sumontuoti savo rankomis.

⁴⁹ Akademinėje „Lietuvių kalbos gramatikoje“ (1976), „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (1997; 2005) ir daugelyje lietuvių kalbos sintaksės darbų (pvz., Sirtautas ir Grenda 1988; Labutis 2002) šalutiniai sakiniai skirstomi vadovaujantis tradicine „sakinio dalių“ analogija. Taigi, būdvardiniai sakiniai laikomi pažyminio sakiniiais, prieveiksminiai – aplinkybių, daiktavardiniai – papildinio ir t. t.

- (6) Esant poreikiui, gali būti svarstoma dėl *paramos gyvūnams globoti ir gydyti*, tačiau naujos teritorijos įsisavinimo ir statybų ministerija finansuoti negalės.

Lithuanian Web 2021

(5) pavyzdyje šalutinis sakiny *neturintis patirties statybose* yra dalyvinis būdvardinis sakiny, nes jo veiksmažodžio forma *neturintis* yra esamojo laiko dalyvis, o (6) pavyzdyje pažymėtas šalutinis sakiny *gyvūnams globoti ir gydyti* laikomas bendraties būdvardiniu sakiniu, nes *globoti* ir *gydyti* yra bendraties formos veiksmažodžiai.

Tiek finitiniai, tiek dalyviniai būdvardiniai šalutiniai sakiniai atlieka tą pačią sintaksinę – daiktavardžių modifikatorių – funkciją. Neretai juos galima laikyti funkciniais sinonimais, kaip matyti iš toliau pateikiamų pavyzdžių:

- (7) Tačiau *žmonės, kurie serga šia liga*, dažnai ieško kitų būdų sumažinti egzemos simptomus.

Lithuanian Web 2021

- (8) Tačiau *žmonės, sergantys šia liga*, dažnai ieško kitų būdų sumažinti egzemos simptomus.

Lithuanian Web 2021

(7) ir (8) pavyzdžiuose pažymėti postmodifikatoriai dera tiek semantinėmis, tiek sintaksinėmis savybėmis. Juose realizuojama ta pati informacija apie modifikuojamą daiktavardį (*žmonės*), jų veiksmažodžiai yra to paties gramatinio laiko. Todėl manytina, kad finitinį ar nefinitinį postmodifikatorių galima pasirinkti laisvai.

Holvoet ir Judžentis (2003: 172) teigia, kad dalyvinius sakinius galima transformuoti į santykinius įterpiant santykinį įvardį ir pakeičiant veiksmažodžio formą. Vis dėlto tokią transformaciją sėkmingai galima atlikti ne visais atvejais. Ji įmanoma, kai santykinis įvardis gali atlikti ir atlieka finitinio šalutinio sakinio veiksnio funkciją. Kai tokio veiksnio nėra, ši transformacija tampa neįmanoma, kaip matyti iš (9) pavyzdžio:

- (9) Tikrai nelaukiu tos *dienos, kada mano vaikas pradės eiti į mokyklą*.

Lithuanian Web 2021

Šiuo atveju neįmanoma pavartoti gramatiškai taisyklingo dalyvinio atitiktens, todėl toks sakiny negali būti pertvarkytas į dalyvinį sakinį, nepaisant to, kad yra santykinis.

Bendraties būdvardiniai šalutiniai sakiniai nuo finitinių ir dalyvinių skiriasi ne tik forma, bet ir funkcija – jie dažniausiai žymi pažymimojo žodžio paskirtį, o jų funkcinė aprėptis apskritai yra siauresnė (Holvoet ir Judžentis 2003: 172). Galiausiai, skiriasi būdvardinių sakinių mobilumas: tik dalyviniai būdvardiniai sakiniai gali būti tiek prenominaliniai, tiek postnominaliniai, kaip matyti iš (8) pavyzdžio transformacijos (10):

(10) Tačiau sergantys šia liga žmonės dažnai ieško būdų sumažinti egzemos simptomus.

Taigi, nors visų trijų tipų šalutiniai būdvardiniai sakiniai atlieka sintaksinių modifikatorių funkciją, jie nėra tarpusavyje ekvivalentiški nei formos, nei reikšmės, nei pozicijos atžvilgiu.

3.2 Finitiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai

3.2.1 Apibrėžtis ir tipai

Finitiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai yra vienas iš santykinų sakinių (*relative clauses*) potipių. Šiame poskyryje pateikiamos skirtingų autorių pozicijos šių šalutinių sakinių klausimu ir išskiriamos bei paaiškinamos toliau disertacijoje vartojamos sąvokos.

Tradicinis aiškinimas grindžiamas formaliaisiais santykinio sakinio požymiais, konkrečiai – tuo, kad prie modifikuojamojo pagrindinio sakinio dėmens santykinis sakinyss prijungiamas išreikštu ar neišreikštu santykinio žodžiu (Matthews 1981: 67; Huddleston, Pullum ir Peterson 2002: 1033–1034⁵⁰; Andrews 2007: 206; Radford 2019: 15–52 ir 264). Taigi, terminu „santykinis sakinyss“ dažnai įvardijami būtent finitiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai. Platesnėje tipologinėje perspektyvoje „santykinis sakinyss“ gali apimti daugiau sintaksinių konstrukcijų. Viena autoritetingiausių tipologinių darbų Dixon (2010b: 314) kanoninę santykinio sakinio konstrukciją (*relative clause construction*) apibrėžia kaip turinčią šiuos požymius:

- i) konstrukciją sudaro du sakinio dėmenys – pagrindinis sakinyss ir santykinis sakinyss; jiedu sudaro vieną sakinį ir vieną intonacinį vienetą;

⁵⁰ Jie santykinio žodžiu laiko santykinius įvardžius (*who, which, whose* ir t.t.) ir reliatyvizatorių *that*; reliatyvizatorius gali būti išreikštas arba numanomas, bet suponuojama, kad jis bet kurio atveju yra anaforinis elementas, įeinantis į santykinio sakinio sudėtį.

- ii) konstrukcijos nariai turi bendrą argumentą, t. y., argumentą⁵¹, kuris priskiriamas tiek pagrindiniam, tiek santykiniam sakiniui;
- iii) santykinis sakinyss yra pagrindiniame sakinyje išreikšto bendro argumento sintaksinis modifikatorius; pagal tai, kaip santykinis sakinyss semantiškai papildo bendrojo argumento reikšmę, jis gali būti restriktyviniis arba nerestriktyviniis;
- iv) santykinis sakinyss turi bazinę sakinio (klauzos)⁵² struktūrą – predikatą ir predikato reikalaujamus centrinius argumentus⁵³.

Taigi, Dixon (2010b) terminu *santykinis sakinyss* vadina tiek finitinius, tiek nefinitinius sakinio lygmens modifikatorius. Todėl tokie būdvardiniai dalyviniai sakiniai, kaip (5), ir būdvardiniai bendraties sakiniai, kaip (6), vadovaujantis minėtais Dixon išskirtais santykinio sakinio kriterijais, taip pat galėtų būti laikomi santykiniais sakiniais, nes postmodifikuojamasis žodis yra bendras pagrindinio ir šalutinio sakinio dėmenų argumentas. Dėl praktinių sumetimų šioje disertacijoje santykiniais šalutiniais sakiniais laikomi tik tie finitiniai šalutiniai sakiniai, kurie prie pagrindinio sakinio dėmens jungiami santykiniu žodžiu. Atitinkamai, santykiniu būdvardiniu šalutiniu sakinium (toliau – S_{rel}) vadinamas toks finitinis sakinyss, kuris modifikuoja pagrindinio sakinio dėmens daiktavardį ar daiktavardinę frazę.

Sintaksės darbuose (pvz., Givón 2001b: 11; Dixon 2010b: 314; de Vries 2018: 9) skiriami du S_{rel} funkciniai tipai – restriktyviniiai ir nerestriktyviniiai

⁵¹ Dixon (2010a: 98) gramatiniais argumentais laiko įvairias vardažodines ir ne vardažodines konstrukcijas, įskaitant PP. Taip jis daro esminę skirtį tarp argumentų ir predikatų, realizuojamų veiksmažodžiais. Dixon nuomone tradiciškai į predikatų struktūras įtraukiami vardažodžiai, tokie, kaip papildiniai, neturėtų būti laikomi predikatų dalimis.

⁵² Čia ir kitur terminas *sakinyss* vartojamas plačiąja prasme, juo gali būti įvardijami ir sakinio dėmenys. Taip daroma todėl, kad bazinė disertacijos sintaksinė terminija, adaptuota iš Judženčio ir Holvoeto (2003), kur „sakinio“ sąvoka apima ir sakinio dėmenis (žr. anksčiau nurodytus šalutinių *sakinių* tipus). Pats Dixon (2010a: 75) nurodo, kad sakiniais laikytinos tik tokios klauzos, kurios turi aiškias ribas ir kurios gali būti suprantamos, kaip pagrindinės klauzos, fakultatyviai galinčios prisijungti kitas klauzas

⁵³ Anot Dixon (2010a: 97–98) bazinė klauzos struktūra susidaro iš predikato (veiksmažodžio) ir bent vieno argumento. Privalomuosius argumentus, kurie yra arba nurodyti, arba implikuoti, jis vadina *centriniais argumentais* (*core arguments*), kitus – *periferiniais argumentais* (*peripheral arguments*). Pavyzdžiui, sakinyje *John hit the vase with a stick* centriniai argumentai yra *John* (veiksnyss) ir *the vase* (papildinyss), nes tranzityvinis veiksmažodis reikalauja papildinio, o veiksnys yra išorinis argumentas. PP *with a stick* čia yra periferinis argumentas, kuris nėra reikalaujamas tranzityvinio veiksmažodžio, o pats veiksmažodis *hit* yra predikatas. Daugelyje kitų šio sakinio traktavimų visa VP *hit the vase with a stick* būtų laikoma predikatu.

S_{rel} . Restriktyvieniai S_{rel} ⁵⁴ apriboja savo modifikuojamo elemento reikšmę, o nerestriktyvieniai – ne (Dixon 2010b: 314; Loock 2010: 7–12; Cornish 2017: 1–5). Nerestriktyvieniai S_{rel} lingvistinėje literatūroje, remiantis analogija, kad jie yra apozicijoje su savo žymimais žodžiais, dar vadinami apozityviniais S_{rel} (de Vries 2006: 229; Loock 2010: 1). Esminis apozityvinių S_{rel} požymis yra tai, kad jie modifikuoja elementus, kurių reikšmės paprastai siaurinti nebereikia, pvz., tikrinius vardus (Givón 2001b: 11), o restriktyviniais S_{rel} modifikuojamų žodžių reikšmės turi būti konkretinamos. Palyginkite:

(11) *Asmeniui, kuris yra pavojingoje zonoje*, periodiškai siunčiami pranešimai.

Lithuanian Web 2021

(12) Nugalėtoja tapo Švedijos atstovė *Josefin Olsson*, kuri bendroje įskaitoje surinko 27 baudos taškus.

Lithuanian Web 2021

Tik (11) pavyzdyje S_{rel} laikytinas restriktyviniu, nes juo konkretizuojama modifikuojamo daiktavardžio (toliau – antecedentas) *asmeniui* reikšmė. Toks konkretizavimas yra būtinas, nes nesukonkretintas daiktavardis *asmeniui* (bendras S_{rel} ir pagrindinio sakinio dėmens argumentas) gali reikšti bet koki narij, galintį patekti į juo reiškiamų referentų aibę. S_{rel} sukonkretinus daiktavardžio *asmeniui* reikšmę, iš visos referentų aibės išskiriami konkretūs jos nariai, apibrėžiant referentą šalutinio sakinio propozicijos turiniu.

Kita vertus, (12) pavyzdyje S_{rel} *kuri bendroje įskaitoje surinko 27 baudos taškus* savo antecedento *Josefin Olsson* neapibrėžia išskirdamas jį iš aibės, nes antecedentas realizuojamas tikriniu vardu, kuris yra unikalios klasės atstovas. S_{rel} pateikiama informacija nėra esminė, ją vadovaujantis iš visos asmenų aibės neišskiriamas.

Tais atvejais, kai S_{rel} antecedentas yra tikrinis vardas, nekyla abejonių dėl S_{rel} nerestriktyvumo. Kitais atvejais, kai antecedentas yra bendrinis daiktavardis, siekiant nustatyti S_{rel} tipą, reikia atlikti semantikos (praleidimo) testą (cf. Loock 2010: 162). Toks testas būtinas vertinant tokus S_{rel} , kaip (13) pavyzdyje:

⁵⁴ Pažymėtina, kad lietuvių kalbotyros darbuose nėra nusistovėjusio termino, kuriuo būtų įvardijami tokie S_{rel} . Čia pasirinktas terminas *restriktyvinius S_{rel}* netiesiogiai perimtas iš Semėnienės (2007). Pažūsis (2014) nerestriktyviniams sakiniams įvardyti siūlo terminą *neapibrėžiamieji pažymimieji sakiniai*; tuo remiantis restriktyvieniai S_{rel} galėtų būti vadinami ir *apibrėžiamaisiais S_{rel}* .

(13) Dėl to teisės akto reikia kreiptis į *tarnybą*, kuri turi kompetencijos nagrinėti tokius klausimus.

(13) pavyzdyje pagrindinio sakinio dėmens daiktavardis *taryba* gali būti modifikuojamas tiek restriktiviai, tiek nerestriktiviai. Laikantis prielaidos, kad jis modifikuojamas nerestriktiviai, t. y., kad referentas yra iš anksto apibrėžtas, būdvardinį sakinį galima pašalinti nepatiriant prasmės (semantinių) nuostolių⁵⁵:

(13b) Dėl to teisės akto reikia kreiptis į tarnybą.

Jei kontekstinės aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad daiktavardis *taryba* nurodo tiek adresanto, tiek adresato vienodai suvokiamą unikalios klasės atstovą, išskirtą iš visos aibės, toks šalutinio sakinio propozicijos pašalinimas yra pateisinamas, nes propozicijos turinys nėra iš esmės svarbus antecedentui apibrėžti. Tik restriktyviniais S_{rel} pilnai realizuojama referento, realizuojamo modifikuojamąja NP, semantika, konkrečiai – apribojant referento reikšmę ir sukonkretinant ją nuo generalizuotos iki apibrėžtos (Loock 2010: 10–16; Cornish 2017: 2). Todėl jei (13) pavyzdyje daiktavardis *taryba* tekste minimas pirmą kartą ir jei siekiama, kad S_{rel} būtų realizuojama konkreti to daiktavardžio reikšmė, S_{rel} yra restriktyvnis ir jo pašalinti negalima. Todėl S_{rel} praleidimas yra validus tik tada, kai antecedento apibrėžtumas išplaukia iš platesnio konteksto.

Nustatant S_{rel} restriktyvumo tipą semantinio privalomumo kriterijus svarbesnis nei antecedento gramatinės savybės. Palyginkite toliau pateikiamus pavyzdžius:

(14) Tą dieną susimąščiau, kaip reta *žmonių*, kurie pažįsta mano širdį.

Lithuanian Web 2021

(15) Nenoriu pasirodyti susireikšminusi, nepadariau jokio žygdarbio ir nepamaitinau Afrikoj *vaikų*, kurie, beje, yra gerokai laimingesni nei sterilūs ir visko pertekę europiečių vaikeliai.

Lithuanian Web 2021

Daugelyje tekstyne *Lithuanian Web 2021* fiksuotų partityvinių objektu einančių daiktavardžių, realizuojamų kilmininko linksniu pavyzdžių, kaip (14) sakinyje, modifikuojami restriktiviai. Taip yra todėl, kad jais

⁵⁵ Loock (2010: 162) nurodo, kad apozityvinių S_{rel} praleidimas sukelia tik pragmatinių ir informacinių nuostolių.

realizuojamas neapibrėžtas kiekis ar objekto dalis (DLKK: 510; Vaičienė 2014: 320), todėl jų reikšmė konkretinama. (14) pavyzdyje pašalinus S_{rel} *kurie pažįsta mano širdį* daiktavardžio *žmonių* reikšmė būtų generalizuota, todėl būtų patiriamas semantikos nuostolis:

(14b) Tą dieną susimąsčiau, kaip reta žmonių.

Semantikos nuostolis kyla iš to, kad daiktavardžio *žmonių* reikšmė tampa pernelyg plati, neaišku, į ką referuojama. Šalutinis būdvardinis sakinyje *kurie pažįsta mano širdį* yra būtinas antecedento reikšmės suvokimui. Taigi, semantikos testas parodo, kad (14) pavyzdyje S_{rel} portatyviniu objektu einanti kilmininko linksnio daiktavardį modifikuoja restriktyviai. Kita vertus, nors (15) pavyzdyje daiktavardis *vaikų* taip pat eina partityviniu objektu, pašalinus jį modifikuojantį S_{rel} tokių prasmės nuostolių kaip (14b) nepatiriama:

(15b) Nenoriu pasirodyti susireikšminusi, nepadariau jokio žygdarbio ir nepamaitinau Afrikoj vaikų.

Atsižvelgiant į (15) S_{rel} turinį matyti, kad juo realizuojama visų pirma pragmatinė vertinamojo pobūdžio informacija, kurios perteikimas yra fakultatyvus. S_{rel} turiniu išplečiamas antecedento denotavimas, bet S_{rel} egzistavimas ar neegzistavimas nėra iš esmės svarbus antecedento reikšmei suvokti, kaip (14) sakinyje. Vadinasi, (15) sakinyje pašalinus S_{rel} patiriami tik pragmatiniai nuostoliai. Išnagrinėjus (14) ir (15) paaiškėja, kad linksnis gali nulemti apibrėžtumą, bet ne visada jį nusprendžia.

Semantikos testas leidžia kelti klausimą, kiek S_{rel} iš tiesų yra fakultatyvūs, t. y., gramatiškai neprivalomi elementai. Manytina, kad tik apozityviniai S_{rel} yra visapusiškai fakultatyvūs tiek semantikos, tiek sintaksės požiūriu. Jie gali būti praleisti nepatiriant nei semantinių, nei gramatinių nuostolių. Kaip matyti iš ankstesnių pavyzdžių, restriktyviniai S_{rel} nėra semantiškai fakultatyvūs. Jie fakultatyvūs tik sintaksiškai.

Apozityviniai S_{rel} yra skirtingos funkcinės aprėpties. Šioje disertacijoje vadovaujamosi Loocko (2010) monografijoje išskirtais trimis apozityvinių S_{rel} tipais: relevantiškumo (*relevance*) apozityviniais S_{rel} , subjektyvumo (*subjectivity*) apozityviniais S_{rel} ir tęsamos (*continuative*) apozityviniais S_{rel} . Nepaisant to, kad veikalas skirtas anglų kalbos apozityviniams S_{rel} , tokiu principu galima skirstyti ir lietuvių kalbos apozityvinius S_{rel} . Loocko išskirti funkciniai apozityvinių S_{rel} tipai aprašomi toliau.

Relevantiškumo apozityvinius S_{rel} Loock (2010: 105) sieja su papildoma kontekstine informacija apie antecedentą:

„Relevantiškumo apozityvinis S_{rel} vartojamas siekiant suteikti relevantiškumo antecedentui ar predikatui, į kurį jis įeina. Nors antecedentas identifikuojamas grynai iš referencinės perspektyvos, laikoma, kad jis nėra pakankamai apibrėžtas, kad būtų galima jį patį vieną vartoti diskurse, bent jau kalbant apie tikslinę auditoriją“

(Loock 2010: 105)

Taigi, relevantiškumo apozityviniai S_{rel} yra komentarų, papildomos informacijos turinio šalutiniai sakiniai. Jie paprastai ir turimi omenyje aprašant apozityvinių S_{rel} funkcijas⁵⁶:

(16) *At the Dayton conference in 1995, which ended the war in Bosnia, he was still central to American diplomatic efforts <...>*

‘1995 m. Deitono konferencijoje, kuria buvo užbaigtas karas Bosnijoje, jis ir toliau atliko esminį vaidmenį atliekant Amerikos diplomatijos veiksmus <...>.

(Loock 2010: 106)

(16) pavyzdyje pabrauktu apozityviniu S_{rel} tikslinama kontekstinė NP *Dayton conference in 1995* informacija, nurodant jos esminį rezultatą, kurio adresatas gali ir nežinoti. Tokia papildoma informacija antecedento niekaip neapibrėžia, tik palengvina tikslesnį jo suvokimą (Loock (2010: 106) tai vadina bendros kognityvinės erdvės (*shared cognitive space*) kūrimu). Anksčiau aptartame (12) pavyzdyje šalutinis sakinys taip pat laikytinas relevantiškumo apozityviniu S_{rel} , nes juo realizuojama papildoma, neesminė kontekstinė informacija apie modifikuojamą tikrinį daiktavardį (*Josefin Olsson*).

Subjektyvumo apozityviniais S_{rel} reiškia vertinamojo, parentetinio pobūdžio informacija apie antecedentą, pavyzdžiui, požiūris arba nuomonė:

(17) *Such defensive reactions are, in part, a response to the growing problem of litigation, which is creating a culture of punishment.*

‘Tokia gynybinė reakcija iš dalies yra atsakas į didėjančią teisminių ginčų problemą, kuri kuria baudimo kultūrą’.

(Loock 2010: 120)

⁵⁶ Pavyzdžiui, Cinque (2020: 5) teigimu apozityviniai S_{rel} „tiesiog prideda papildomos informacijos apie pamatinį žodį [terminu „pamatinis žodis“ Cinque vadina antecedentą– aut.]“.

(17) pavyzdyje NP *teisminių ginčų problemą* subjektyviai apibūdinama taip, kaip ją vertina kalbėtojas. Šiuo požymiu (17) pavyzdys panašus į (15) pavyzdį, kuriame taip pat pateikiamas subjektyvus kalbėtojo požiūris į antecedentą.

Skiriamas ir trečias tipas: tąsos apozityviniai S_{rel} . Šio tipo apozityviniai sakiniai turi veiksmų sekos reikšmę.

(18) *So we asked a man, who shrugged his shoulders and disappeared into a nearby shop.*

‘Taigi, paklausėme [kažkokio] vyro, kuris truktelėjo pečiais ir nuskubėjo į netoliese buvusią parduotuvę’.

(Loock 2010: 97)

(18) sakinyje pagrindinio dėmens veiksmazodis *asked* (‘paklausėme’) prisijungia papildinį – NP *a man* (‘vyro’). Ši NP šalutiniame sakinyje pronominalizuojama santykiniu įvardžiu *who* (‘kuris’). Pagrindinio sakinio veiksmazodis *asked* ir šalutinio sakinio VP *shrugged his shoulders* (‘truktelėjo pečiais’) ir *disappeared into a nearby shop* (‘nuskubėjo į netoliese buvusią parduotuvę’) sudaro veiksmų seką. Schematiškai ją galima pavaizduoti taip:

paklausėme → truktelėjo pečiais → nuskubėjo

Kitaip nei kiti S_{rel} , tąsos apozityviniai S_{rel} leidžia plėtoti pasakojimą antecedentui priskirdami ne savybes, o nurodydami jo atliekamą veiksmą. Kaip ir kiti apozityviniai S_{rel} , tąsos apozityviniai S_{rel} gali būti atskirti nuo savo antecedento. Jais reiškiamus veiksmus galima realizuoti atskirais sakiniais. Palyginkite:

(19) *So we asked a man. He shrugged his shoulders and disappeared into a nearby shop.*

Taigi, paklausėme [kažkokio] vyro. Jis truktelėjo pečiais ir nuskubėjo į netoliese buvusią parduotuvę

(Loock 2010: 98)

Tai, kad veiksmų seką galima realizuoti arba tąsos apozityviniais S_{rel} , arba atskirais sakiniais, rodo, kad pasirinkimą, kurį veiksmų sekos būdą pasirinkti, lemia ne gramatika, o diskurso kūrimas. Kaip pažymi Loock (2010: 98–99), anglų kalbos tekstuose tąsos apozityvinių S_{rel} vartoseną motyvuota semantiškai ir pragmatiškai. Jie pasitelkiami tada, kai norima pabrėžti, kad antecedento atliktas ar kitaip jam priskiriamas veiksmas yra priežastiniu ryšiu priklausomas nuo pagrindiniame sakinyje reiškiamo veiksmo. Tąsos S_{rel}

žymima veiksmų seka, kai šalutinis sakinyš tęsia pagrindinio sakinio propozicijoje pradedamą plėtoti veiksmą. Looock (2010: 96–97) išskiria tąsąs S_{rel} kaip vienintelį S_{rel} tipą, kuriuo reiškiamas *naujas* poslinkis laiko skalėje. Tekstyne *Lithuanian Web 2021* taip pat dažnai pasitaiko tokių sakinių, kuriuose veiksmų seka reiškia tąsąs apozityviniu S_{rel} . Pavyzdžiui:

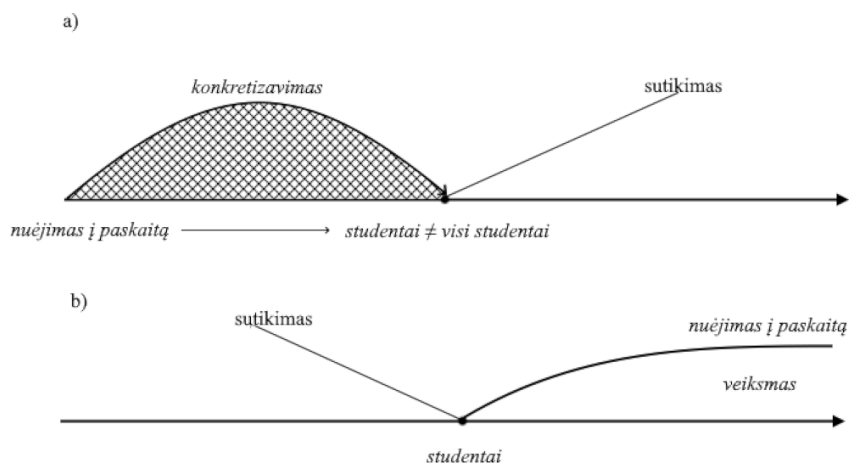
(20) Tai, kas vyksta, pastebėjo atsitiktinis praeivis, jis iškviatė policiją, kuri greitai sulaike plėšiką.

Lithuanian Web 2021

(20) sakinyje, kaip ir (18) sakinyje, S_{rel} reiškiamas pagrindinio dėmens antecedento *policiją* atliekamas veiksmas.

Siekiant nustatyti, ar S_{rel} yra tąsąs apozityvinis S_{rel} , būtina atsižvelgti į pragmatinį ryšį tarp pagrindinio ir šalutinio sakinio propozicijų ir įvertinti kontekstą, kuriame toks šalutinis sakinyš vartojamas. Tai iliustruoja (21) pavyzdys:

(21) Sutikau *studentus*, kurie nuėjo į paskaitą.

5 paveikslas. S_{rel} reiškiamos informacijos interpretavimas.

Schemoje (a) pavaizduotas tipinis restrikyvinio modifikavimo atvejis, kai S_{rel} konkretizuoja antecedento (NP *studentus*) reikšmę, jam priskirdamas tam tikrą ypatybę – šiuo atveju, ankstesnio veiksmo rezultatą (t. y. buvimą paskaitoje). Semantikos požiūriu, antecedentas modifikuojamas restrikyviai, nes iš visos galimos referentų aibės (visų studentų) išskiriama tik ta grupė, kuri įvykdė tam tikrą veiksmą (nuėjo į paskaitą). Taip antecedentas specifiškai

apribojamas diskurso kontekste. S_{rel} taip pat atitinka sintaksinio modifikavimo kriterijus, nes yra fakultatyvus. Jis gali būti pašalintas nepažeidžiant sakinio gramatinio taisyklingumo, bet yra integralus ir reikalaujamas semantikos požiūriu. Modifikavimas S_{rel} šiuo atveju yra analogiškas prenominalinio modifikavimo analogas (*į paskaitą nuėję studentai*), kuriame NP *studentai* modifikuoja dalyvis *nuėję*.

Schema (b) rodo, kad S_{rel} antecedentui priskiriama informacija jo nekonkretizuoja (taigi, S_{rel} yra apozityvinis), nors jis yra modifikatorius, kurio sintaksiškai nereikalauja pagrindinio sakinio NP *studentai*. Šiuo atveju keblėsnis savybės priskyrimo aspektas. Restriktyvieniai ir relevantiškumo apozityviniai S_{rel} savo antecedentui priskiria tam tikrą nuolatinę savybę. (b) atveju antecedentui S_{rel} priskiriama savybė yra epizodinė⁵⁷. Ji aktuali tik tiek, kiek bus atliekamas būsimas veiksmas; ja nerealizuojami, nekonkretinami ir nekomentuojami antecedento požymiai. Taigi, šalutiniu sakiniu reiškiamą propozicija nesiejama su pačiu antecedentu, o išplaukia iš ankstesnio veiksmo. Tąsios apozityvinis S_{rel} antecedentui vėliau atliekamu veiksmu epizodinę savybę gali būti priskirta ir tais atvejais, kai antecedentas reiškia ne asmenį ar juridinį subjektą, o daiktą ar sąvoką:

(22) Mažosios Lietuvos reikalų taryba pasirašė *raštą, kurį nusiuntė Vyriausybei, susisiekimo ministrui, prezidentui*, tačiau deramo dėmesio jis nesulaukė.

Lithuanian Web 2021

(22) pavyzdyje NP *raštą* reikšmė šalutiniu sakiniu nekonkretizuojama. Priešingai, antecedentui priskiriama epizodinė savybė, realizuojama su juo susijusiu veiksmu, kurio jis pats neatlieka. Vadinas, tąsios apozityviniais S_{rel} veiksmų seka gali būti realizuojama neatsižvelgiant į antecedento agentišumą.

⁵⁷ Alexiadou (2014: 94) nurodo, kad būdvardžiai daiktavardžiui gali priskirti nuolatinę (*permanent*) ar epizodinę (*temporary*) savybę. Epizodinės savybės priskiriamos vadinamuoju *etapo lygmeniu* (*stage-level*), kai savybė aktuali tam tikru etapu. Etapo lygmuo skiriasi nuo individualaus lygmens (*individual level*), kai savybės yra nuolatinės. Pavyzdžiui, sakinyje *Parduotuvė yra didelė* būdvardis *didelė* daiktavardžiui *parduotuvė* priskiria nuolatinę savybę, nes individualiu lygmeniu daiktavardis *parduotuvė* įgyja požymių visumą, kuria jis nuolat skiriasi nuo kitų tos pačios reikšmės daiktavardžių. Sakinyje *Parduotuvė yra atidaryta* būdvardžio funkciją atliekantis dalyvis *atidaryta* daiktavardžiui priskiria epizodinę savybę, kuri trunka tik tam tikrą laiką (opozicija *atidaryta* : *uždaryta*). Taigi, tąsios apozityviniai S_{rel} savo modifikuojamam daiktavardžiui ar NP taip pat gali priskirti epizodinę savybę, kuri etapo lygmeniu aktuali tiek, kiek yra atliekamas S_{rel} nurodomas veiksmas.

3.2.2 Finitinių S_{rel} traktavimas lietuvių kalbotyros kontekste

Ankstesnio poskyrio pradžioje pateiktoje Dixon (2010b) suformuluotų santykinio sakinio kriterijų santraukoje ir kitose S_{rel} apibrėžtyse įžvelgiami ir sintaksiniai (gramatinio fakultatyvumo), ir semantiniai (restriktyvumo ir nerestriktyvumo) kriterijai. Sintaksinių ir semantinių kriterijų deriniu iš esmės vadovaujamasi ir aprašant S_{rel} „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (Ambrazas (red.) 2005; toliau – DLKG). Kalbant apie sintaksinį aspektą, šioje gramatikoje nurodoma, kad šalutiniai finitiniai būdvardiniai sakiniai (DLKG vartojamas terminas *daiktavardžio pažymimieji sakiniai*⁵⁸) žymi pagrindiniame dėmenyje esančius atraminius žodžius – daiktavardžius ir jų pakaitalus arba įvardžius (DLKG 674–676)⁵⁹. Nors apibrėžtyje finitiškumas nėra atskirai pažymėtas, DLKG pateikiami S_{rel} pavyzdžiai leidžia manyti, kad jais pripažįstami tik finitiniai sakiniai:

(23) Vaikai sužiūro į *taką*, kuriuo buvo atėję.

(DLKG: 674).

Be to, nors DLKG pateikiamoje S_{rel} apibrėžtyje nesinaudojama sintaksinio modifikavimo sąvoka, modifikavimo funkcija implikuojama kaip S_{rel} požymis. Vis dėlto modifikavimas nagrinėjamas daugiau kaip semantinis, o ne sintaksinis reiškiny. Tai atsispindi DLKG išskiriamose trijose S_{rel} kategorijose („pagal reikšmę skiriamus dėmenų tarpusavio santykius“, 675–676).

Pirma, nurodoma, kad S_{rel} turi *išskiriamąją reikšmę*⁶⁰ – „apibūdina pažymimojo žodžio reiškiamą daiktą ar asmenį“:

(24) Janulis pravėrė pirkios duris ir įėjo *trobon*, kurių jis gimė ir augo.

(DLKG 2005: 675).

Antra, S_{rel} „kokybiškai apibūdina pažymimojo žodžio reiškiamą daiktą (*kokybinė reikšmė*)“:

(25) Jis kaip sykis geidė tokio *vėjo*, kuris pritartų siautuliui.

(DLKG 2005: 676).

⁵⁸ Lietuvių kalbotyros darbuose iki Holvoet ir Judženčio (2003) S_{rel} , vadovaujantis sakinio dalių analogija, dar vadinti *pažyminio šalutiniais sakiniais* (Labutis 2002). DLKG *pažymimojo sakinio* kategorija, į kurią patenka vadinamieji daiktavardžių pažymimieji sakiniai ir įvardžių pažymimieji sakiniai, apima šalutinius sakinius, kurie struktūriškai ir funkciškai ekvivalentiški Holvoet ir Judženčio skiriamiems finitiniams šalutiniams būdvardiniams sakiniams. Čia ir kitur, cituojant kalbotyros darbus, citatose vartojama originali tų darbų terminija.

⁵⁹ Šie pažymimieji žodžiai yra S_{rel} antecedentai,

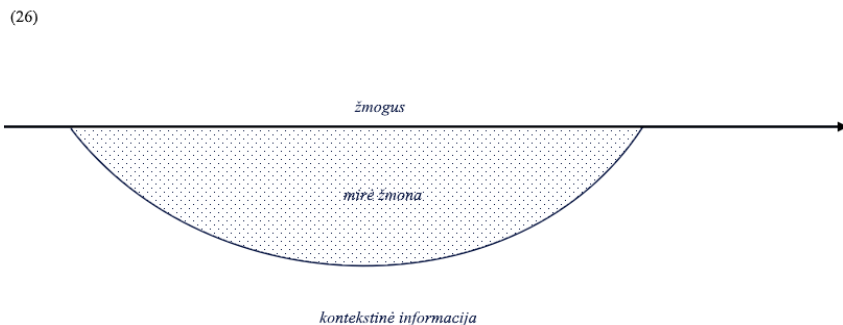
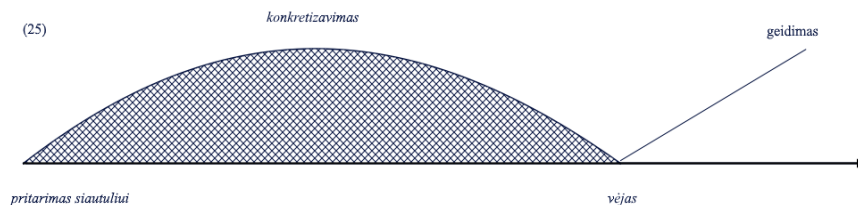
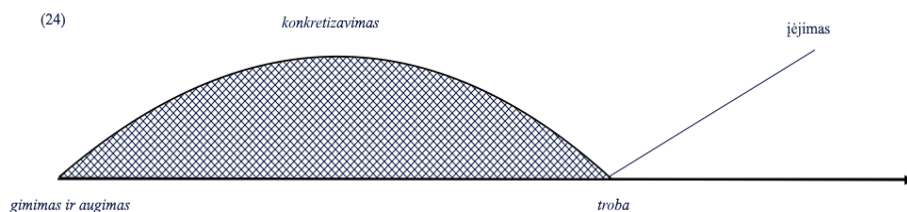
⁶⁰ Žymėjimai kursyvu – disertacijos autoriaus.

Galiausiai, išskiriama ir trečioji – *pasakojamoji, arba naratyvinė reikšmė*, realizuojama tada, kai „šalutiniu sakiniu pasakomas naujas teigimas apie dalyką, reiškiamą pažymimuoju žodžiu“:

(26) Senų senovėje gyveno senas *žmogus*, kuriam mirė žmona.

(DLKG 2005: 676).

Šis DLKG pateikiamas S_{rel} aprašas kiek painus. Visų pirma tai lemia aptakios apibrėžtys. Pavyzdžiui, nors ir išskiriamoji, ir kokybinė funkcijos apima *apibūdinimą*, tik kokybinė funkcija apima *kokybinį apibūdinimą*, aiškiai nenurodant, kuo jis skiriasi nuo *ne kokybinio* apibūdinimo. Galima manyti, kad taip daroma skirtis tarp S_{rel} restriktyvumo ir nerestriktyvumo. (24) ir (25) pavyzdžiuose šalutiniai sakiniai neabejotinai restriktyvieniai: jų antecedentų reikšmė konkretizuojama. (26) pavyzdyje S_{rel} gali būti vertinamas ir kaip komentaras:

(26) pavyzdyje šalutinį sakinį galima perskaityti ir kaip tāsos apozityvinį S_{rel} , jei turima omenyje vėlesnis su antecedentu susijęs veiksmas (cf. gyveno → mirė žmona).

Panašiai S_{rel} aprašomi ir DLKG pirmtakėje „Lietuvių kalbos gramatikoje“ (Ulvydas *et al.* (red.) 1976; toliau – LKG III), tik joje vartojama kitokia terminija. Skiriami būdvardiniai ir įvardiniai pažymimieji sakiniai. Būdvardiniai pažymimieji sakiniai⁶¹ atitinka DLKG daiktavardinius pažymimuosius sakinius, taigi, jie yra ir S_{rel} :

(27) Jis grįžo iš *pirties*, kuri buvo net pačiam sodžiaus gale.

(LKG III: 825)

LKG pateikiamas S_{rel} aprašas kiek platesnis ir apima daugiau tokių šalutinių sakinių sintaksinių požymių, įskaitant santykinių žodžių, kuriais jie jungiami prie pagrindinio sakinio dėmens, skirstymą į derinamuosius ir nederinamuosius. Nurodoma, kad morfologiškai kaitomi santykiniai įvardžiai (*kuris* formos) sudaro derinamuosius sakinius, o nekaitytinės jungimo prie pagrindinio dėmens priemonės (santykinaisrieveiksmiai ir jungtukai) – nederinamuosius sakinius (LKG 824–830).

Nors LKG pateikiamame S_{rel} apraše aptariamos jų „sintaksinės reikšmės“, akivaizdu, kad aprašomos semantinės šių šalutinių sakinių funkcijos. „Išskiriamoji reikšmė“ neabejotinai restriktvyinė:

„Šalutinis dėmuo apibūdina pažymimojo žodžio reiškiamą daiktą ar asmenį, jį išskirdamas iš kitų panašių daiktų ar asmenų.“

(LKG III: 826)

Restriktvyiniams galima priskirti ir „kokybinės reikšmės“ šalutinius būdvardinius sakinius:

„Šalutinis dėmuo kokybiškai apibūdina pažymimojo žodžio reiškiamą daiktą, nusakydamas jo reikšmę, būseną ar požymį“

(LKG III: 827)

Sudėtingiau interpretuoti „naratyvinę reikšmę“. Iš pažiūros ji atitinka apozityvinius S_{rel} , nes „pažymimojo žodžio sąvokos neišskiria ir kokybiškai neapibūdina, bet pasako su ja susijusį naują teigimą“ (LKG III: 827). Tikėtina,

⁶¹ Nurodoma, kad „būdvardinių pažymimųjų sakinių šalutiniai dėmenys panašiai kaip būdvardžiai pažymi pagrindiniame sakinyje esančius daiktavardžius ar jų pakaitalus“ (LKG: 823). Taigi, jau LKG remiamasi leksinių kategorijų analogija.

kad šiai reikšmei priskirtini ir tąsos apozityviniai S_{rel} (nors lietuvių kalbotyros darbuose jie neskiriami):

(28) Apie vienuoliktą valandą atėjo gražus ponas, kuris sako: „Merga, merga, einam šokti!“

(LKG: 827)

(28) pavyzdys funkciškai tapatus (18) anglų kalbos pavyzdžiui, nes čia taip pat įžvelgtina veiksmų seka. Pirmasis veiksmas reiškiamas pagrindiniame sakinyje (*atėjo gražus ponas*), antrasis – S_{rel} (*sako „Merga, merga, einam šokti!“*). Kita vertus, LKG šis sakinyš atskirai nekommentuojamas ir traktuojamas kaip dar vienas naratyvinės funkcijos pavyzdys, kuris „savo prasme papildo pagrindinio dėmens turinį“.

Kituose lietuvių kalbotyros darbuose S_{rel} aprašomi labai panašiai kaip LKG ir DLKG arba dar siauriau. Pavyzdžiui, Labutis (2002: 334–335), aprašydamas „pažyminio šalutinius sakinius“ skiria tik tris funkcijas, kurios visais atvejais yra restriktyvinės (tiesiogiai daiktą apibūdinantys, neapibrėžtą daikto požymį papildantys ir santykiniai⁶² pažyminio sakiniai). Nors Holvoetas ir Judžentis (2003) pateikia visiškai naują S_{rel} traktavimą, remdamiesi būdvardžio leksine kategorija jie taip pat nebrėžia skirties tarp šių sakinių restriktyvumo ir apozityvumo. Tai, kad lietuvių kalbos S_{rel} gali būti restriktyviniai, neginčijama. Apozityvinių S_{rel} tyrimų trūkumas lemia nišą lietuvių sintaksės teorijoje. Remiantis 3.2.1 pateiktais tekстыne *Lithuanian Web 2021* rastais pavyzdžiais galima teigti, kad lietuvių kalboje taip pat galima skirti tris apozityvinių S_{rel} grupes, atitinkančias Looocko (2010) pasiūlytą tipologiją.

3.2.3 Finitiniai S_{rel} teisės diskurse. Tąsos apozityvinių S_{rel} vertimo klausimai

Goźdz-Roszkowski (2011: 136) teigimu, teisės tekstuose postnominaliniai šalutiniai sakiniai, įskaitant S_{rel} , yra būdingas teisės kalbos požymis, o Hiltunen (2012: 41) nurodo, kad remiantis skirtingais skaičiavimais, teisės anglų kalboje S_{rel} sudaro apie pusę visų sintaksinės subordinacijos atvejų. Viename sakinyje gali būti keletas S_{rel} . Tai galima iliustruoti šiuo anglų kalbos pavyzdžiu:

⁶² Sąvoka *santykiniai* Labučio veikale naudojama šalutiniams pažyminio sakiniams su poriniais jungiamaisiais žodžiais įvardyti. Pavyzdžiui, santykiniu sakiniu jis laiko tokį sakinį: *Kokią knygą paimu, tokią paskaitau* (Labutis 2002: 335).

(29) a requirement for arrangements to be made, in cases *where a key for data is not deposited with another person, which otherwise secures that the loss of a key, or its becoming unusable, does not have the effect that the information contained in a record kept in pursuance of any provision made by or under any enactment or subordinate legislation becomes inaccessible or incapable of being put into intelligible form.*

(Hiltunen 2012: 44)

(29) pavyzdyje yra trys S_{rel} . Pirmiausiai matyti didžiausios apimties restrikytinis S_{rel} , kuriuo modifikuojama NP *cases* ('atvejai'):

(29a) *where a key for data is not deposited with another person, which otherwise secures that the loss of a key, or its becoming unusable, does not have the effect that the information contained in a record kept in pursuance of any provision made by or under any enactment or subordinate legislation becomes inaccessible or incapable of being put into intelligible form;*

Tai – didžiausia S_{rel} projekcija, į kurią integruoti du smulkesni S_{rel} : apozityvinis S_{rel} , kuriuo modifikuojamas sakinio dėmuo *where a key for data is not deposited with another person* (29b) ir restrikytinis S_{rel} , kuriuo modifikuojama NP *the effect* (29c):

(29b) *which otherwise secures that the loss of a key, or its becoming unusable, does not have the effect that the information contained in a record kept in pursuance of any provision made by or under any enactment or subordinate legislation becomes inaccessible or incapable of being put into intelligible form;*

(29c) *that the information contained in a record kept in pursuance of any provision made by or under any enactment or subordinate legislation becomes inaccessible or incapable of being put into intelligible form.*

(29c) pavyzdyje pateikiamas restrikytinis S_{rel} integruotas į daiktavardinę papildinio funkciją atliekantį šalutinį sakinį *that the loss of a key, or its becoming unusable, does not have the effect that the information contained in a record kept in pursuance of any provision made by or under any enactment or subordinate legislation becomes inaccessible or incapable of being put into intelligible form*. Taigi, teisės anglų kalboje šalutiniai sakinio dėmenys gali sudaryti didelę dalį sudėtinių sakinių matricos. Kaip pažymi Crystal ir Davy (2019: 201), anglų teisės kalboje sudėtiniai sakiniai apima daug prijungiamųjų dėmenų, kurie kituose diskursuose būtų realizuojami atskirais sakiniais – tai yra viena iš priežasčių, dėl kurių anglų teisės kalbai būdingi labai ilgi sakiniai, o tai lemia tradiciškai susiklostęs siekis plačią teisinę normą nustatyti vienu sakiniu (Maley 1994: 25).

Lietuvių teisės kalbos sintaksė vis dar tebėra palyginti mažai tyrinėta sritis, todėl nėra ir daug darbų, kuriuose būtų nagrinėjami S_{rel} vartojimo Lietuvos teisės tekstuose klausimai. Vladarskienė (2005: 112) yra nurodžiusi, kad lietuvių administracinei (vadinasi, ir teisės) kalbai būdinga, kai galima, formuluoti ne ilgus sudėtinius sakinius, o trumpesnius atskirus sakinius. Šio tyrimo tikslais surinkto su ES tiesiogiai nesusijusių Lietuvos nacionalinės teisės aktų tekstyno medžiaga iš esmės leidžia pritarti šiam teiginiui. Viena vertus, S_{rel} REF patekstyniuose yra palyginti dažnai naudojama sintaksinė priemonė. Kita vertus, sudėtiniam sakinyje neretai apsiribojama vienu – dviem S_{rel} . Pavyzdžiui:

(30) *Vartotojai, kurių įrenginiai prijungti prie skirstomojo tinklo ir kurie elektros energiją perka iš nepriklausomo tiekėjo*, atsiskaitydami su skirstomųjų tinklų operatoriumi už elektros energijos persiuntimo paslaugą skirstomaisiais ir perdavimo tinklais, moka:

REF₂

Pastebėtina tai, kad REF patekstyniuose vyrauja restriktyviniai S_{rel} , o apozityvinių S_{rel} beveik nefiksuojama. Tuo remiantis galima daryti prielaidą, kad autentiškuose su ES nesusijusiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose S_{rel} atlieka iš esmės apibrėžiamąją restriktyvinę funkciją.

Kaip jau minėta, skirtingose teisinėse kultūrose vyrauja skirtingos teisinės kalbos tradicijos. Tai tampa ypač aktualu verčiant vienoje teisinėje kultūroje parengtus teisės tekstus į kitos teisinės kultūros kalbą. Kaip jau minėta, ES – viršnacionalinės institucijos – teisės aktai, surašyti daugiausia anglų kalbos eurolektu, paprastai į kitas kalbas verčiami pažodiškai, jų kultūriškai neadaptuojant prie valstybių narių teisinių kultūrų (įskaitant teisės kalbos tradicijas) normų (Sosoni 2018: 184). Anglų kalbos eurolektas pasižymi ilgais, sudėtingais sakiniais, kurių sudėtingumą neretai nulemia ir savotiška žodžių tvarka (Gardner 2017: 153), atsirandanti dėl to, kad sekama nusistovėjusiomis eurolekto sintaksės formomis arba produkuojamos naujos, ne ES anglų teisės kalbai nebūdingos formos. Taigi, į kitus eurolektus verčiant ES teisės tekstus perkeliama anglų kalbos eurolekto sintaksinė konstrukcija, įskaitant S_{rel} . Galima kelti prielaidą, kad originalo formos perkėlimas būdingas ir verčiant ES tekstus į lietuvių kalbos eurolektą. Pavyzdžiui, įvadinėje dalyje minėtame Leonavičienės (2020: 28) tyrime nustatyta, kad ESTT generalinio advokato išvadų tekstuose, išverstuose iš prancūzų kalbos eurolekto, S_{rel} daugiausiai verčiami analogiška forma – kaip S_{rel} .

Tais atvejais, kai tarp originalo sintaksinių konstrukcijų atitiktis bendrinės lietuvių kalbos normoms yra neaiški, eksteriorizavimo rezultatai virsta

diskusijų objektu. Tai pasakytina apie originalo tąsos apozityvinių S_{rel} perkėlimą analogišku šalutiniu sakiniu. Viena vertus, kaip matyti iš 3.2.2 poskyryje pateiktų pavyzdžių, tąsos apozityviniai S_{rel} aktualiojoje lietuvių kalbos vartosenoje fiksuojami. Jie taip pat fiksuojami ir ES direktyvų tekstuose. Pavyzdžiui:

(31) Po svarstymo, jeigu pavyksta pasiekti bendrą sutarimą, Europos Vadovų Taryba per keturis mėnesius nuo sustabdymo grąžina projektą *Tarybai*, kuri nutraukia įprastos teisėkūros procedūros sustabdymą.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 48 straipsnis

(31) pavyzdyje pažymėtas S_{rel} struktūriškai ir funkciškai atitinka anksčiau parašytus tąsos apozityvinius S_{rel} . Tai nėra apibrėžiamasis, restriktyvnis sakiny, nes jo antecedentas (daiktavardis *Tarybai*) yra tikrinis pavadinimas, nereikalaujantis konkretizavimo. Kartu tai nėra relevantiškumo apozityvinis S_{rel} , nes bendras dokumento, kuriame vartojamas sudėtinis sakiny, kontekstas leidžia įžvelgti veiksmų seką – S_{rel} realizuojamas vėlesnis antecedento *Tarybai* atliekamas veiksmas. Palyginus (31) pavyzdžio vertimą su originalu matyti, kad versta perkeliant ir išlaikant originalo S_{rel} formą ir funkciją:

(32) *After discussion, and in case of a consensus, the European Council shall, within four months of this suspension, refer the draft back to the Council, which shall terminate the suspension of the ordinary legislative procedure.*

(31) ir (32) pavyzdžiuose veiksmų išdėstymas ir jų gramatinis įforminimas visiškai sutampa. Vertinant veiksmų seką platesniame kontekste nekyla abejonių dėl to, kad antecedentui tiek originalo, tiek vertimo tekste priskiriama deontinė pareiga, kuri turi būti įgyvendinama po ankstesnio veiksmo:

Projekto sustabdymas → projekto grąžinimas Tarybai → Taryba nutraukia įprastos teisėkūros procedūros sustabdymą

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo tekste lietuvių kalba tąsos apozityviniai S_{rel} fiksuojami septynis kartus ir sudaro 5 proc. visų S_{rel} (didžiausia dalis – restriktyvniai S_{rel}). Vis dėlto, kaip jau minėta, preskriptyviniuose lietuvių kalbos darbuose tąsos apozityviniai S_{rel} laikomi normos pažeidimu, nes S_{rel} negali būti reiškiamas veiksmų seka (žr. Vladarskienė 2012, taip pat žr. Pažūsis 2014: 438). Viena iš galimų priežasčių, dėl kurių tąsos apozityviniai S_{rel} norminėje vartosenoje laikomi klaidingais – ribotas S_{rel} funkcinės aprėpties, pateikiamos DLKG ir LKG III, aiškinimas (žr. 3.2.2 poskyrį „Finitinių S_{rel} traktavimas lietuvių kalbotyros kontekste“)

aiškinimas, vadovaujantis prielaida, kad S_{rel} gali realizuoti tik savo antecedento savybę, o veiksmų eiga turi būti reiškia kitomis priemonėmis:

„[S_{rel}] neteiktinas ypatybei, kuri kyla iš veiksmo, vykstančio vėliau už pagrindinį (tarinio) veiksmą, reikšti, kai turi būti pasakomas ne požymis, o veiksmo subjektas arba objektas, pvz.: Ieškovė tvirtina, kad Komisijos įgaliojimai skirti baudas įmonei pasibaigė priėmus 2006 m. lapkričio 29 d. sprendimą, kurį (=o šį) panaikino ir pakeitė Europos Sąjungos Bendrasis Teismas 2011 m. liepos 13 d. sprendimu byloje T-59/07; Likusią metų dalį rengtasi šešioliktos narės – Slovakijos – prisijungimui, kuris (=o jis) oficialiai įvyko 2009 m. sausio 1 dieną.“

Administracinės kalbos aktualijos

Remiantis šuo *Administracinės kalbos aktualijų* išaiškinimu matyti, kad pagal galiojančią kalbos normą tāsos apozityviniai S_{rel} turi būti keičiami nepriklausomais sakinio dėmenimis. Taigi, keistina sudėtinio sakinio sudėtis – sintaksinė subordinacija, kurioje vėlesnis veiksmas realizuojamas prijungiamuoju šalutiniu sakiniu, keistina sintaksinė koordinacija, kur vėlesnis veiksmas realizuojamas savarankišku sakinio dėmeniu. Atsižvelgiant į tai, kad tāsos apozityviniai S_{rel} pragmatikos lygmeniu gali konkuruoti su nepriklausomais sakinio dėmenimis ir atskirais sakiniais (Loock 2010: 97), neatmestina prielaida, kad tokia preskriptyvinė pozicija grindžiama ne sintaksės, o semantikos, pragmatikos ar stilistikos motyvais. Kaip pažymi Vladarskienė (2012: 65), norminamuosiuose darbuose tāsos apozityviniai S_{rel} laikomi netaisyklingais todėl, kad pažeidžia lietuvių bendrinės kalbos S_{rel} logikos ir semantikos kriterijus. Semantikos kriterijaus pažeidimas grindžiamas tuo, kad tāsos apozityvinių S_{rel} funkcinė aprėptis neatitinka tipinės S_{rel} semantinės – pažymimosios – funkcijos. Logikos kriterijaus pažeidimu laikoma tai, kad „vėlesnis veiksmas negali apibrėžti ankstesnio“. Jei apozityvinių S_{rel} semantika antecedento atžvilgiu gali būti diskusijų objektas, loginio kriterijaus taikymas nelaikytinas korektišku, nes, kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, tāsos apozityviniai S_{rel} apskritai neatlieka apibrėžimo funkcijos. Įdomu tai, kad Vladarskienė (2012: 66) pripažįsta, kad „neteiktiną vartoti prijungiamąjį pažymimąjį sakinį būtų sunku laikyti visiškai neatitinkančiu lietuvių kalbos pažymimųjų sakinių sistemos“. Kita vertus, ji taip pat pažymi, kad tokie sakiniai būdingesni tautosakai, bet laikytini nesistemiškais, t. y., neatitinkančiais bendrinės kalbos normų, nes norminimo pagrindas – siekis užtikrinti kalbos, įskaitant sintaksę, sistemiškumą (Vladarskienė 2012: 62; 68).

Kadangi tāsos apozityviniai S_{rel} ES dokumentuose lietuvių kalba jau yra iš dalies aptarti lietuvių kalbotyros darbuose ir todėl, kad kaupiant šio tyrimo medžiagą tokių šalutinių sakinių nustatyta oficialiuose ES dokumentuose,

keliama hipotezė, kad tąsos apozityviniai S_{rel} yra vienas iš lietuvių kalbos eurolekto požymių, kurį jis dėl vertimo perėmė iš anglų kalbos eurolekto. Be to, daroma prielaida, kad šis galimas lietuvių kalbos eurolekto požymis dėl intralingvistinio lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinės lietuvių teisės kalbos kontakto gali daryti įtakos ES direktyvų perkėlimo ir kitų Lietuvos nacionalinės teisės aktų kalbai. Hipotezė tikrinama tolesniame skyriuje, kuriame aprašomi ir analizuojami tekstynų duomenys.

3.2.4. Duomenys

COMP

COMP tekstyno analizė atlikta dviem etapais. Pirmuoju etapu atliekant automatizuotą paiešką išrinkti visi kiekvieno COMP patekstyvio S_{rel} . Paieška vykdyta *Sketch Engine paieškos* įrankiui atrinkti visus sakinius, į kurių sudėtį įeina santykinis įvardis *kuris* (tikrintos visos jo gramatinių linksnių, gramatinių giminių ir gramatinių skaičių formos. Sistemai atrinkus visus S_{rel} , rankiniu būdu iš jų atrinkti tąsos apozityviniai S_{rel} . 3.1 lentelėje pateikiamas kiekvieno patekstyvio bendras S_{rel} skaičius, taip pat – absoliutūs ir normalizuoti tąsos apozityvinių S_{rel} dažniai.

3.1 lentelė. Tąsos apozityvinių S_{rel} dažniai COMP patekstyniuose.

Patekstynis	Bendras S_{rel} skaičius	Tąsos apozityvinių S_{rel} absoliutus dažnis	Tąsos apozityvinių S_{rel} normalizuotas dažnis / 10 000 sak.	Tąsos apozityvinių S_{rel} procentinė dalis nuo visų S_{rel}
COMP _{ES1}	6 318	36	22,47	0,56 proc.
COMP _{ES2}	6 878	15	8,69	0,21 proc.
COMP _{LT1}	9 492	13	1,89	0,13 proc.
COMP _{LT2}	10 258	16	2,60	0,15 proc.
COMP _{ES} bendras	13 196	51	14,12	0,38 proc.
COMP _{LT} bendras	19 750	29	2,22	0,14 proc.

Kitaip nei tikėtasi, tąsos apozityviniai S_{rel} sudarė labai nedidelę visų S_{rel} dalį (nuo 0,13 iki 0,56 proc. visų S_{rel} atvejų) tiek direktyvų (COMP_{ES}), tiek jų įgyvendinimo aktų (COMP_{LT}) patekstyniuose. Vis dėlto, vertinant bendras tendencijas, COMP_{ES} patekstyniuose tąsos apozityviniai S_{rel} fiksuojami gerokai dažniau. Normalizuoti dažniai rodo, kad abiejuose direktyvų patekstyniuose (COMP_{ES} bendras) jos 6,36 karto dažnesnės nei įgyvendinimo aktuose (COMP_{LT} bendras). Tąsos apozityviniai S_{rel} dažniausiai fiksuoti

COMP_{ES1} patekstyne, kuris apima direktyvų tekstus, išverstus iki 2004 m. imtinai. Kaip matyti iš COMP_{LT1} duomenų, tuo pačiu laikotarpiu skelbtuose šias direktyvas įgyvendinančių Lietuvos teisės aktų tekstuose tąsos apozityviniai S_{rel} fiksuoti net 11,8 kartų rečiau (normalizuotu dažniu). Lyginant COMP_{ES2} ir COMP_{LT2} taip pat matyti, kad tąsos apozityvinių S_{rel} COMP_{LT2} patekstyne taip pat vartojami rečiau – normalizuotas dažnis jame mažesnis 3,34 karto.

Vertinant COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} duomenis pastebimas ryškus tąsos apozityvinių S_{rel} atvejų skaičiaus mažėjimas – COMP_{ES2} jų nustatyta 2,5 karto mažiau (vertinant normalizuotą dažnį). Galima kelti prielaidą, kad S_{rel} pradėti dažniau keisti kitomis veiksmy sekos raiškos priemonėmis (greičiausiai, vietoj sintaksinės subordinacijos pasitelkiant koordinaciją, nes pradėta griežčiau laikytis bendrinės kalbos normos reikalavimų) arba veiksmy seka rečiau realizuota originalo tekstuose. Pastarasis veiksnys galėjo turėti tiesioginio poveikio verstų direktyvų tekstų duomenims.

Priešinga tendencija stebima lyginant COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} duomenis. Paaiškėjo, jog normalizuotas S_{rel} dažnis COMP_{LT2} patekstyne padidėjo 1,37 karto. Prieš atliekant šį skaičiavimą tikėtasi, kad direktyvų tekstuose mažėjant tąsos apozityvinių S_{rel} skaičiui, jie turėtų retėti ir direktyvas įgyvendinančiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktų tekstuose. Kadangi COMP_{LT1} COMP_{LT2} patekstyniuose fiksuoti tąsos apozityvinių S_{rel} normalizuoti dažniai ir procentinės išraiškos panašūs, nuspręsta daryti tarpinę prielaidą, kad COMP_{LT2} fiksuotas tąsos apozityvinių S_{rel} skaičiaus padidėjimas (nuo 0,13 iki 0,56 proc. nuo visų S_{rel}) neviršija paklaidos ribų.

Taip pat pažymėtina, kad tąsos apozityvinių S_{rel} dažnių pokyčiai lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} bei COMP_{LT1} ir COMP_{LT2}, nekoreliuoja su tąsos apozityvinių S_{rel} atvejų pokyčiais, fiksuotais lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{LT1} bei COMP_{ES2} ir COMP_{LT2}. Lyginant skirtingų laikotarpių direktyvų patekstynius stebimas 2,5 karto sumažėjęs tąsos apozityvinių S_{rel} normalizuotas dažnis, o nacionalinių teisės aktų patekstyniuose tąsos apozityvinių S_{rel} , priešingai, padidėjo 1,37 karto. Tai, kad ES direktyvos tąsos apozityviniai S_{rel} fiksuojami gerokai dažniau, leidžia daryti prielaidą, kad jie yra lietuvių kalbos eurolekto požymis, nors jis ir yra ne itin ryškus (direktyvose tąsos apozityviniai S_{rel} sudaro labai nedidelę visų S_{rel} dalį, bet ji didesnė nei direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose). Kartu galima daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos eurolekto sintaksė šiuo aspektu neturėjo tiesioginės sisteminės įtakos įgyvendinimo aktų sintakse.

Siekiant įvertinti, ar gauti duomenys ir suformuluotos tarpinės prielaidos yra statistškai ir praktiškai reikšmingi, atlikti papildomi skaičiavimai – logaritminio tikėtinumo (LL) testas, procentinis diferencialas (%DIFF),

Bayeso faktoriaus aproksimacija ir efekto dydžio įtaka logaritminiam tikėtinumui. Šių skaičiavimų rezultatai pateikiami 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė. Tąsų apozityvinių S_{rel} logaritminis tikėtinumas ir efekto dydis COMP patekstyniuose.

Lyginami patekstyniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
COMP _{ES1} ir COMP _{LT1}	68,47, $p < 0,001$	1083,17	57,13	0,00036
COMP _{ES2} ir COMP _{LT2}	10,59, $p < 0,001$	235,62	-0,69	0,0007
COMP _{ES1} ir COMP _{ES2}	10,52, $p < 0,001$	158,32	0,11	0,0010
COMP _{LT1} ir COMP _{LT2}	0,70, $p > 0,05$	-26,72	-11,08	0,00000
COMP _{ES} bendras ir COMP _{LT} bendras	70,81, $p < 0,0001$	588,24	58,80	0,00016

Vertinant apibendrintus COMP_{ES} ir COMP_{LT} patekstynių duomenis, fiksuoti statistiškai reikšmingi tąsų apozityvinių S_{rel} dažnių skirtumai. Tai patvirtina aukšta kritinė logaritminio tikėtinumo vertė (70,81) ir itin žema p vertė ($< 0,0001$), rodanti, jog tikimybė, kad skirtumas yra atsitiktinis siekia vos 0,01 proc. Abiejuose COMP_{ES} patekstyniuose tąsų apozityviniai S_{rel} fiksuojami 588,24 proc. dažniau nei abiejuose COMP_{LT} patekstyniuose. Labai aukšta Bayeso faktoriaus aproksimacijos vertė (58,80) leidžia patvirtinti hipotezės (H_1) dalį, jog tąsų apozityviniai S_{rel} daug būdingesni direktyvoms. Kita vertus, žema ELL vertė (0,00016) indikuoja, kad skirtumo praktinis reikšmingumas yra nedidelis. ELL vertei įtakos turi tai, kad tąsų apozityviniai S_{rel} tiek COMP_{ES}, tiek COMP sudaro nedidelę visų sakinių dalį.

Lyginant laikotarpį iki 2004 m. imtinai (COMP_{ES1} ir COMP_{LT1}) pasitvirtina, kad direktyvų tekstuose tąsų apozityviniai S_{rel} vartoti statistiškai reikšmingai dažniau (LL 68,47, $p < 0,001$; %DIFF – 1038,17). Labai aukšta Bayeso faktoriaus aproksimacijos vertė (53,17) leidžia šioje imtyje patvirtinti H_1 pirmąją dalį, kad lietuvių kalbos eurolektui būdingesni tąsų apozityviniai S_{rel} . Analogiška situacija stebima lyginant laikotarpį nuo 2005 m. (COMP_{ES2} ir COMP_{LT2}). Čia fiksuojama direktyvoms būdingesnė tąsų apozityvinių S_{rel} vartoseną taip pat nėra atsitiktinė (LL 10,59, $p < 0,001$), šį rezultatą patvirtina ir aukšta %DIFF vertė (235,62). Visgi neigiama Bayeso faktoriaus aproksimacijos reikšmė (-0,69) verčia šioje imtyje teikti pirmenybę alternatyviai „nulinei hipotezei“. Taigi, laikotarpiu nuo 2005 m. direktyvų

tekstams būdingesnis postmodifikavimas tąsos apozityviniais S_{rel} nėra sisteminis ir aiškiai koreliuotas.

Nepaisant to, svarbu, kad tarpusavyje lyginant $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT}$ duomenų statistinį ir praktinį reikšmingumą, pasitvirtino nagrinėjant normalizuotus dažnius iškelta prielaida, kad tąsos apozityviniai S_{rel} yra lietuvių kalbos eurolekto požymis, bet jis niuansuotas. Atmestina antroji H_1 dalis, kad lietuvių kalbos eurolektui būdingesni tąsos apozityviniai sakiniai turėjo aiškos įtakos direktyvų įgyvendinimo aktų sintaksei. Nors $COMP_{LT2}$ rasta daugiau tąsos apozityvinių S_{rel} nei $COMP_{LT1}$, šis pokytis neviršija paklaidos ribų ($p > 0,05$), tad laikytinas atsitiktiniu. Tąsos apozityviniai S_{rel} yra specifinė veiksmų sekos realizavimo priemonė, kurios didesnio dažnio $COMP_{ES}$ patekstyniuose statistinis patikimumas yra akivaizdus. Siekiant palyginimui nustatyti, kaip dažnai tąsos apozityviniai S_{rel} vartojami su ES nesusijusių teisės aktų kalboje, tolesniu etapu įvertinti referencinio teksto (REF) duomenys.

REF

REF teksto tąsos apozityvinių S_{rel} duomenys atrinkti tokiu pačiu principu, kuris buvo pritaikytas atrenkant COMP teksto tąsos apozityvinių S_{rel} . Absoliučią ir normalizuotą dažnių duomenys pateikiami 3.3 lentelėje.

3.3 lentelė. Tąsos apozityviniai S_{rel} REF patekstyniuose.

Patekstynis	Bendras S_{rel} skaičius	Tąsos apozityvinių S_{rel} absoliutus dažnis	Tąsos apozityvinių S_{rel} normalizuotas dažnis / 10 000 sak.	Tąsos apozityvinių S_{rel} procentinė dalis nuo visų S_{rel}
REF ₁	3 512	9	2,71	0,25 proc.
REF ₂	3 662	22	4,55	0,6 proc.
REF bendras	6010	31	3,80	0,51 proc.

Duomenys rodo, kad ir REF tekстыne tąsos apozityviniai S_{rel} yra periferinis reiškinys Nors lyginant abiejų laikotarpių patekstynius matyti, kad tąsos apozityvinių S_{rel} vartosena dažnėja (REF₂ normalizuotas tąsos apozityvinių S_{rel} dažnis padidėjo 1,67 karto, o procentinė šių šalutinių sakinių dalis (0,6 proc.) didesnė nei bet kuriame COMP patekstynyje), neatmestina tikimybė, toks padidėjimas neviršija paklaidos ribų. Atlikus statistinio ir praktinio reikšmingumo analizę gauti rezultatai pateikiami 3.4 lentelėje.

3.4 lentelė. Tąsos apozityvinių S_{rel} logaritminio tikėtinumo ir efekto dydis REF patekstyniuose.

Lyginami patekstyviai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
REF ₁ ir REF ₂	1,78, $p > 0,05$	-41,72	-9,52	0,00001

Rezultatai neleidžia teigti, kad REF patekstyniuose fiksuoti tąsos apozityvinių S_{rel} dažnių skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Tai rodo žema LL vertė (1,78) ir aukšta p vertė ($>0,05$), kuriomis remiantis dažnio svyravimai laikytini atsitiktiniais. Tai patvirtina ir itin žema ELL vertė (0,00001). Neigiama Bayeso faktoriaus aproksimacija (-9,52) leidžia atmesti iš tarpinės prielaidos galėjusią kilti hipotezę dėl sistemingo tąsos apozityvinių S_{rel} vartosenos dažnėjimo Lietuvos nacionalinių teisės aktų, nesusijusių su ES direktyvomis, kalboje. Taigi, nežymus tąsos apozityvinių S_{rel} skaičiaus padidėjimas REF₂ patekstyntyje tėra paklaidos ribų neviršijantis atsitiktinumas.

Kad lietuvių kalbos eurolektas šiuo požiūriu nedaro tiesioginės įtakos ne tik direktyvų įgyvendinimo aktų, bet ir kitų nacionalinės teisės aktų kalbai, tampa akivaizdu tiesiog palyginus apibendrintus COMP_{LT} ir REF fiksuojamus normalizuotus tąsos apozityvinių S_{rel} normalizuotus dažnius (2,22 ir 3,80). Remiantis jais matyti, kad direktyvas įgyvendinančiuose teisės aktuose tąsos apozityviniai S_{rel} vartojami net rečiau nei su ES nesusijusių teisės aktų tekstuose. Apibendrinant statistinę analizę, darytina išvada, kad tąsos apozityviniai S_{rel} yra statistiškai reikšmingas, bet niuansuotas lietuvių kalbos eurolekto požymis, tačiau jis nedaro sisteminės įtakos lietuvių nacionalinės teisės kalbos sintaksei.

3.2.5 Diskusija. Tąsos apozityviniai S_{rel} direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstuose

COMP_{ES} tąsos apozityviniai S_{rel} dažniausiai modifikuoja tikrinius daiktavardžius (institucijų, organizacijų ir kt. pavadinimus), taip pat pareigas reiškiančius daiktavardžius. Tokiu apozityviniu modifikavimu jiems dažniausiai priskiriami įpareigojantys (deontiniai) veiksmai, kurių vykdytojais turi būti patys modifikuojamieji daiktavardžiai. Pavyzdžiui:

(33) Pastabos, pagrįsti prieštaravimai ir atsakymai siunčiami *Komisijai*, kuri nedelsdama išplatina juos visoms kompetentingoms institucijoms.

(COMP_{ES1})

(33) pavyzdyje pagrindinio sakinio dėmeniui *Komisijai* S_{rel} priskiriama prievolė, realizuojama nauju veiksmu, kurį modifikuojamuoju žodžiu *Komisijai* įvardijamas teisinis subjektas turi atlikti po to, kai bus atliktas

pagrindiniame sakinio dėmenyje nurodytas veiksmas. Taigi, (33) pavyzdyje tąsą apozityvinis S_{rel} nurodo ne inherentinę savo antecedento ypatybę, o priskiria jai procedūrinę savybę, atsirandančią tik antecedentui realizuojant S_{rel} reiškiamą veiksmą. Procedūrinė savybė, kitaip nei epizodinė savybė, kyla tam tikromis ją nulemiančiomis aplinkybėmis ir neskiria antecedento iš visos tuo antecedentu reiškiamos sąvokos (*komisijų*) aibės. Tai, kad $COMP_{ES}$ vyrauja tokios – deontinės – tąsą apozityvinių, neretai – procedūrines savybes apimančios S_{rel} reikšmės, nėra netikėta, nes direktyvos yra norminiai teisės aktai, kuriais daugiausia nustatomos pareigos ir prievolės.

Kaip ir tikėtasi, $COMP_{ES}$ patekstyntyje fiksuoti tąsą apozityvinių S_{rel} pavyzdžiai yra eksteriorizavimo rezultatas. Tai paaiškėja patikrinus sakinių, į kurių sudėtį įeina tąsą apozityviniai S_{rel} , formuluotes originalo kalba. Pavyzdžiui:

(34a) *The matter shall be referred to the Electronic Toll Committee referred to in Article 31(1), which shall deliver its opinion within three months.*

Eur Lex 2016

(34b) Klausimas perduodamas svarstyti *31 straipsnio 1 dalyje nurodytam Elektroninės rinkliavos komitetui, kuris per tris mėnesius pateikia savo nuomonę.*

$COMP_{ES2}$

(34a) ir (34b) funkcinė ir formalioji raiška sutampa. Pagrindinio dėmens NP *31 straipsnio 1 dalyje nurodytam Elektroninės rinkliavos komitetui* tiek originale, tiek ir vertime į lietuvių kalbą pasitelkiant S_{rel} priskiriamas įpareigojimas, realizuojamas kaip naujas veiksmas, atliekamas po pagrindiniame sakinio dėmenyje nurodyto veiksmo. Tiek (34a), tiek (34b) išlaikomas pragmatinis priežastingumas, ankstesnį ir vėlesnį veiksmus integruojant į vieną sudėtinį sakinį ir traktuojant veiksmų seką kaip dviejų glaudžiai susijusių veiksmų realizavimą. Vėlesnio veiksmo realizavimas sujungimu (koordinavimu) ar atskiru sakiniu rodytų, kad veiksmai yra labiau atsieti vienas nuo kito (Loock 2010: 98). Galima įžvelgti ir semantinį priežastingumą – paneigus veiksmą pagrindiniame dėmenyje (*Klausimas perduodamas svarstyti 31 straipsnio 1 dalyje nurodytam Elektroninės rinkliavos komitetui*), vėlesnis veiksmas negalėtų įvykti.

Antroji, retesnė, tąsą apozityvinių S_{rel} vartojimo $COMP_{ES}$ sritis apima atvejus, kai modifikuojami antecedentai, kurie yra ne deontinio veiksmo realizatoriai, o recipientai. Tokie antecedentai dažniausiai turi teisinės priemonės, dokumento ar siekinio reikšmę, bet gali turėti ir kai kurių tikrinių

vardų ar teisinių subjektų reikšmę. Siekiant įsitikinti, ar tokiais atvejais S_{rel} yra tąsos apozityviniai sakiniai, būtina formaliuosius sintaksinius kriterijus derinti su platesne semantine sudėtinio sakinio interpretacija. Pavyzdžiui:

(35) Išskyrus atvejus, kai sutartis skaidyti į pirkimo dalis yra privaloma pagal šio straipsnio 4 dalį, perkančiosios organizacijos nurodo *pagrindines savo sprendimo neskaidyti sutarties į pirkimo dalis priežastis, kurios įtraukiamos į pirkimo dokumentus arba 84 straipsnyje nurodytoje atskiroje ataskaitoje*.

COMP_{ES2}

Nagrinėjamame sakinyje daiktavardis *priežastis* jau yra išskirtas iš visos referentų aibės jį apibrėžus atributiškai ir gavus NP *pagrindines savo sprendimo neskaidyti sutarties į pirkimo dalis priežastis*. Todėl nėra būtinybės jam priskirti naujas savybes. Vadinasi, tą NP modifikuojantis S_{rel} yra apozityvinis. Kadangi NP nurodomos *priežastys* nėra *a priori* egzistuojantis dalykas, visi su juo susiję veiksmai gali būti realizuojami tik vėliau. Todėl S_{rel} implikuojamas modalumas, t. y. tam tikrų aplinkybių atsiradimo galimumas. Todėl (35) pavyzdyje S_{rel} yra tąsos apozityvinis S_{rel} .

Tais atvejais, kai originalo tąsos apozityviniai S_{rel} modifikuoja tikrinių vardų reikšmės neturinčius daiktavardžius ir NP, direktyvų tekstų vertime į lietuvių kalbą griežtas eksteriorizavimas taikomas daug rečiau. Priešingai, daugiausia pasitelkiamas modelis *ir X*, kuriame *X* yra NP proforma⁶³:

(36a) *For this purpose, the Commission may request from the Member States information, which shall be supplied without undue delay.*

Eur Lex 2016

(36b) Tuo tikslu Komisija gali valstybių narių prašyti *informacijos, ir ji turi būti suteikta nedelsiant*.

COMP_{ES1}

Tokiu vertimo modeliu pasiekama dviejų tikslų. Pirma, užtikrinamas didesnis aiškumas, nes adresatui nekyla abejonių dėl veiksmų eigos, sumažėja netikslaus interpretavimo galimybė (t. y. nereikalingas atributinės savybės priskyrimas originalo S_{rel} modifikuojamam žodžiui). Antra, nepažeidžiama lietuvių kalbos norma. Kaip minėta, nuo 2006 m. ES institucijose vertimo kokybei, įskaitant kalbos taisyklingumą, pradėta skirti labai daug dėmesio. Mokymai, kurių metu vertėjai buvo raginami laikytis norminių kalbos

⁶³ Funkcinis žodis, pakeičiantis kitą žodį ar frazę (Radford 2009: 62).

kultūros reikalavimų, kurie vėliau buvo kodifikuoti ES „Vertimo vadove“, taip pat nuodugnesnis redagavimas, greičiausiai, yra vienos iš priežasčių, nulėmusių tai, kad COMP_{ES2} tekstuose tāsos apozityviniai S_{rel} fiksuoti daug rečiau nei COMP_{ES1}. COMP_{ES2} tekstuose buvo daugiau atvejų, kai originalo tāsos apozityviniai S_{rel} keisti ne koordinavimu, o kitomis priemonėmis. Pavyzdžiui

(37a) Such decision shall be notified forthwith to the party concerned, who shall at the same time be informed of the legal remedies available under the laws in force in the Member State concerned and of the time limits to which such remedies are subject.

Eur Lex 2016

(37b) Apie tokį sprendimą nedelsiant pranešama suinteresuotai šaliai, kartu ją informuojant apie galimas teises priemones pagal atitinkamoje valstybėje narėje galiojančius įstatymus ir kokie terminai taikomi tokioms priemonėms.

COMP_{ES2}

(37b) pavyzdyje deontinio veiksmo recipientas NP *suinteresuotai šaliai* nemodifikuojama; proforma *ją* integruojama į naują nefinitinį šalutinį sakinio dėmenį. Nefinitiniame sakinyje pabrėžiamas pats deontinis veiksmas, NP proformą įforminus kaip veiksmazodžio *informuojant* papildinį. Verčiant analogu (*kuri kartu informuojama...*) ar koordinavimo modeliu ir *X (ir ji kartu informuojama)*, NP proforma būtų realizuota veiksniumi ir taip labiau atitiktų formaliąją originalo sintaksinę struktūrą. Visgi ir šiais atvejais galima konkurencija su pasirinktu vertimo būdu neturi didesnės įtakos sakinio semantikai, nes NP *suinteresuotoji šalis* vis tiek yra deontinio veiksmo recipientas, o ne įpareigojamas veiksmą atlikti teisinis subjektas. Nagrinėjamas pavyzdys rodo, kad eksteriorizavimas nėra vienintelė ir neginčijama direktyvų vertimo strategija – galimas nukrypimas nuo originalo sintaksinių formų, kai vertime tinkamai realizuojama jo reikšmė.

Atlikus originalo ir COMP_{ES} pavyzdžių analizę teko atmesti pavyzdžių, kuriuose iš pirmo žvilgsnio vartojami tāsos apozityviniai S_{rel}. Pavyzdžiui:

(38) Valstybės narės priima įstatymus ir kitus teisės aktus, kurie, įsigalioję per dvejus metus nuo pranešimo apie šią direktyvą, ją įgyvendina.

COMP_{ES1}

(38) pavyzdyje pažymėtą šalutinį sakinį galima aiškinti dvejopai. Viena vertus, jis galėtų būti tāsos apozityvinis S_{rel}, panašiai kaip (35). Tokiu atveju

sakinio turinys interpretuotinas kaip įpareigojimas pagrindinio dėmens teisiniam subjektui (NP *valstybės narės*) atlikti su NP *teisės aktus* susijusį deontinį veiksmą. Ši interpretacija galima ir dėl to, kad į S_{rel} įterptas dalyvinis šalutinis būdvardinis sakinytis, kuriuo reiškiamos aišrios chronologinės ribos, iki kurių veiksmas privalo būti atliktas. Kitu atveju (38) pavyzdžio S_{rel} gali būti ir restriktyvusis S_{rel} , konkretizuojantis antecedentų – NP *įstatymus* ir *kitus teisės aktus* reikšmę. Patikrinus (38) pavyzdžio originalo tekstą, paaiškėjo, kad jame vertime fiksuotas S_{rel} apskritai nevartotas:

(39) *The Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive within two years of its notification.*

Eur Lex 2016

Nagrinėjant (39) pavyzdžio turinį matyti, anglų kalbos eurolektu surašytame tekste NP *the laws, regulations and administrative provisions* (įstatymai, reglamentai ir administracinės priemonės) modifikuojama S_{rel} [*which are*] *necessary to comply with this Directive* ('kurie yra būtini, kad būtų galima laikytis šios direktyvos'). (38) pavyzdyje trūksta esminių originalo teksto vienetų – *regulations and administrative measures* suredukuota iki NP *kitus teisės aktus*, taip pat netinkamai išverstas restriktyvusis originalo S_{rel} . Kita vertus, vertime išlaikyta originalo S_{rel} restriktyvumo semantika, nes matyti, kad NP *įstatymus* ir *kitus teisės aktus* reikšmė konkretizuojama, išskiriant NP iš kitų referentų.

Galiausiai pažymėtina, kad kai kuriais direktyvų tekstuose fiksuoti tąsos apozityviniai S_{rel} nerealizuoja deontinės reikšmės. Tokiais atvejais pateikiamos nuorodos į jau įvykusį veiksmą, visų pirma – konstatuojamosiose dalyse, kuriose pateikiama foninė direktyvos priėmimui svarbi informacija. Pavyzdžiui:

(40) buvo konsultuotasi su *Europos Audito Rūmais*, kurie priėmė nuomonę.

COMP_{ES2}

Semantikos testas rodo, kad (40) S_{rel} atitinka abu tąsos apozityvinių S_{rel} kriterijus – jis fakultatyvus savo tikrinio antecedento *Audito Rūmai* atžvilgiu ir juo realizuojamas antecedento atliktas vėlesnis veiksmas pagrindiniame dėmenyje reiškiamo veiksmo atžvilgiu. Tokių, nedeontinių tąsos apozityvinių S_{rel} , fiksuota tik dviem atvejais – po vieną COMP_{ES1} ir COMP_{ES2}. Šis rezultatas nėra netikėtas, nes teisės aktų nuostatos paprastai orientuojamos į ateitį. Praeities įvykiai, nurodomi konstatuojamosiose direktyvų dalyse, skirti loginiam jų priėmimo pagrindimui ir neturi norminės galios.

Apibendrinant, direktyvų tekstuose lietuvių kalba fiksuojama sistemingu atveju, kai tąsos apozityviniais S_{rel} žymima veiksmų seka, ypač jei tikrinei NP arba pareigas žyminčiai NP priskiriamas vėlesnis deontinis veiksmas.

Kalbant apie $COMP_{LT}$ patekstynius, juose tąsos apozityviniai S_{rel} fiksuojami dar rečiau nei direktyvose. Panašiai kaip $COMP_{ES}$ patekstyniuose, $COMP_{LT}$ tąsos apozityviniais S_{rel} antecedentams priskiriami įpareigojantys veiksmai, taigi, kuriamos deontinės reikšmės. Kaip ir direktyvose, taip visų pirma modifikuojamos tikrinių pavadinimų reikšmę turinčios NP, paprastai reiškiančios institucijas, organizacijas ir pan., ir realizuojančios deontinį veiksmą. Pavyzdžiui:

(41) Veiklos vykdytojas pateikia ataskaitas patikrinti Aplinkos ministerijos įgaliotam *LLAIF*, kuris įvertinęs ataskaitą pagal šios Tvarkos pateiktus 2 priede nustatytus kriterijus išduoda veiklos vykdytojiui proceso tinkamumo patvirtinimo pažymą.

$COMP_{LT1}$

(42) Susisiekimo ministerija per 2 darbo dienas įsakymo kopiją perduoda *Uosto direkcijai*, kuri su įsakymu per 2 darbo dienas supažindina uosto terminalo vadovą.

$COMP_{LT2}$

(41) pavyzdyje NP *LLAIF* šalutiniu sakiniu priskiriama vėlesnė prievolė, realizuojama veiksmu (*vertinimo* ir *išdavimo* reikšmė) po pagrindiniame sakinio dėmenyje realizuoto su NP siejamo veiksmo (*patikrinimo* reikšmė). Analogiškai galima aiškinti ir (42) pavyzdį. Taigi, (41) ir (42) funkciškai ir formaliai atitinka (33) ir (34b) sakinius.

$COMP_{LT}$ patekstyniuose fiksuoti tik deontinę reikšmę realizuojantys S_{rel} . Tokio rezultato ir buvo galima tikėtis atsižvelgiant į norminį⁶⁴ tekstų pobūdį, grindžiamą visų pirma aiškiu prievolių ir požymių nustatymu.

$COMP_{LT}$ patekstyniuose veiksmų seka daugiausia realizuojama pasitelkiant ne S_{rel} , o koordinavimą. Tokiais atvejais vėlesnis veiksmas reiškiamas nepriklausomu sakinio dėmeniu ar atskiru sakiniu. Tokiu atveju koordinavimas yra daugiausia gretinamojo pobūdžio, atitinkantis modelį o/X , kur X yra veiksmą atliekančio daiktavardžio ar NP proforma, pavyzdžiui:

(43) Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje skelbiamus skelbimus perkančiosios organizacijos privalo pateikti Viešųjų pirkimų tarnybai, o ši per 3 darbo dienas juos privalo paskelbti Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje.

$COMP_{LT2}$

⁶⁴ „Norminis“ čia reiškia teisės aktų pobūdį, o ne atitiktį kalbos normai.

Toks modelis atitinka preskriptyvinius kalbos kultūros nurodymus. Jo vyrovimą galima paaiškinti tuo, kad net ir tais atvejais, kai veiksmų sekai reikšti galėtų būti pasitelkti S_{rel} , prieš paskelbiant teisės aktus, jie, pagal raštvedybos reikalavimus, patikrinami dėl kalbos klaidų ir taip pašalinama didesnė dalis neatitikčių normai. Pastebėtina, kad šio tyrimo tikslais sukaupto tekstyno $COMP_{LT}$ patekstyniuose nefiksuotas vėlesnio veiksmo realizavimas koordinuojančia fraze ar sakiniu, atitinkančia modelį *ir* $[X]$ ⁶⁵, kuris fiksuotas direktyvų vertimuose ir preskriptyviniuose darbuose siūlomas kaip dar vienas veiksmų sekos raiškos būdas.

Pažymėtina, kad $COMP_{LT}$ patekstyniuose žymint veiksmų seką palyginti retai apsiribojama veiksmiais viename sakinyje. Priešingai, tais atvejais, kai NP X priskiriamas deontinis veiksmas, arba kai ji yra tokio veiksmo recipientas, jos proforma, o taip pat – vėlesnį deontinį veiksmą realizuojanti propozicija, dažniausiai realizuojamos nauju sakiniu. Vienas tokio realizavimo pavyzdžių pateikiamas toliau:

(44) Informacija apie servitutų nustatymo procedūras bei sąlygas, taikytinas pagal šį straipsnį ir kitus teisės aktus, ir nustatytus servitutus įrengti elektroninių ryšių infrastruktūrą pateikiama Ryšių reguliavimo tarnybai. Ji šią informaciją skelbia viešai šios institucijos nustatyta tvarka ir sąlygomis.

$COMP_{LT1}$

Nagrinėjamame (44) pavyzdyje vėlesnis deontinis veiksmas priskiriamas NP *Ryšių reguliavimo tarnybai* ir realizuojamas nauju sakiniu. Šiuo atžvilgiu gauti rezultatai atitinka Vladarskienės (2005: 112) teiginį, kad nacionaliniams administraciniais tekstams būdingesni trumpi sakiniai, turinys rečiau realizuojamas ilgais sudėtiniais sakiniiais. Tai rodo ir šiai disertacijai sukaupytų tekstynų statistiniai duomenys. $COMP_{ES}$ tekstų sakiniai yra gerokai ilgesni nei $COMP_{LT}$ ir REF sakiniai. Vidutinis $COMP_{ES}$ sakinių ilgis – 30,90 žodžių, $COMP_{LT}$ – 21,13 žodžių, o REF – 17,39 žodžių.

Deontinių veiksmų sekos vardijimas atskirais sakiniiais būdingas ir REF patekstynių medžiagai, pavyzdžiui:

(45) Gimus kūdikiui, šeimai mokama 6 minimalių gyvenimo lygių (toliau – MGL) dydžio vienkartinė pašalpa. Ji mokama už kiekvieną gimusį gyvą kūdikį vieno iš tėvų (ar turimo vienintelio iš tėvų) prašymu.

REF_1

⁶⁵ Pavyzdžiui: „Seimas pateikia pasiūlymą ir jįs priimamas per 5 dienas“.

(46) Jeigu minėtas (-i) asmuo (-enys) yra užsienio valstybės pilietis, Ginklų fondas persiunčia jo duomenis (vardą, pavardę, asmens kodą ar gimimo datą, gyvenamąją vietą, telefono ryšio ir, jei turi, fakso numerius) Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybai. Ji privalo patikrinti, ar šiam (šiems) asmeniui (asmenims) pagal užsienio valstybės, kurios pilietis jis yra, pateiktus duomenis, nėra (yra) taikomi minėti Įstatymo nustatyti teisės dirbti darbą, susijusį su licencijuojama veikla, apribojimai.

REF₂

Kitaip nei direktyvų tekstuose, kuriuose pagal anglų kalbos eurolekto modelį dažnesni ilgi sakiniai, nes vieno sakinio matricoje išvardijama daug reglamentavimo nuostatų, Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose atskiros nuostatos, įskaitant veiksmų sekas, į vieno sakinio matricą jungiamos rečiau. Toks veiksmų sekos išdėstymas atskirais sakiniiais kaip (45) ir (46) pavyzdžiuose leidžia išvengti dviprasmiškų sudėtinių prijungiamųjų sakinių. Atskirai išdėstyti deontiniai veiksmai gali būti interpretuojami *ad hoc*, nepatiriant nepageidaujamų reikšmės nuokrypių. Direktyvose veiksmų seka skirtingais sakiniiais nereiškiama ir dėl to, kad visomis oficialiosiomis kalbomis paskelbtų ES teisės aktų sakinių ilgis ir forma turi derėti. Tai svarbu siekiant užtikrinti teisės aktų straipsnių ir dalių tolygų išdėstymą, kad būtų galima nesunkiai palyginti to paties teisės akto versijas skirtingomis kalbomis. Ši vertimo nuostata vadinama „taško taisykle“ (*the full-stop rule*; Trosborg 1997: 152) Taigi, jeigu veiksmų seka realizuojama ilgu sudėtinio sakiniu originalo tekste, veiksmų vertimo tekstuose negalima skaidyti atskirais, trumpesniais sakiniiais. Lietuvos nacionalinės teisės aktams toks ekstralingvistinis reikalavimas netaikomas.

Kita vertus, atliekant tyrimą paaiškėjo, kad tąsos apozityviniai S_{rel} būdingiausi ne įstatymams ir vyriausybės nutarimams, t. y., nacionalinio lygmens Lietuvos teisės aktams, o regioninio ir vietos lygmens teisės aktams, tokiems, kaip savivaldybių tarybų nutarimai (50) arba institucijų vidaus dokumentai (51). Paprastai juose deontinis veiksmas priskiriamas teisiniam subjektui, kuris tą veiksmą turi atlikti:

(47) Viešosios informacijos rengėjas paklausimus telefonu teikia *Mero patarėjui, kuris perduoda juos darbuotojams ir konsultuoja dėl atsakymo turinio ir formos.*

REF₂

(48) Ministrui susipažinus ir užrašius rezoliuciją šie dokumentai perduodami *Administracijos departamentui, kuris perduoda juos užduoties vykdytojams.*

REF₂

(47) ir (48) pavyzdžiai, funkciškai atitinkantys anksčiau aptartus tšas apozityvinių S_{rel} pavyzdžius, įrodo, kad tšas apozityviniai S_{rel} lietuvių kalboje, įskaitant teisinį diskursą, gali būti produkuojami spontaniškai. Tai, kad jie dažnesni REF, o ne COMP_{LT} patekstyniuose, buvo netikėtas rezultatas.

Apibendrinant šio poskyrio diskusiją, išskirtini tokie svarbiausi aspektai. Ir direktyvose, ir jas įgyvendinančiuose Lietuvos teisės aktuose, ir kituose Lietuvos teisės aktuose tšas apozityviniai S_{rel} nėra labai dažna veiksmų sekos raiškos priemonė, nors direktyvų tekstuose jie vartojami statistiškai reikšmingai dažniau nei Lietuvos nacionalinės teisės aktuose. Ir direktyvose, ir Lietuvos nacionalinės teisės aktuose jais paprastai realizuojami deontiniai veiksmai, po pagrindiniame dėmenyje nurodyto veiksmo priskiriami NP, kurios paprastai turi tikrinių vardų ar pareigų reikšmę. Direktyvų tekstuose fiksuoti tšas apozityviniai S_{rel} yra eksteriorizavimo rezultatas. Vis dėlto, tiek direktyvose, tiek Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose veiksmų seka dažniausiai reiškia pasitelkiant koordinavimą. Direktyvų tekstuose, laikantis originalo sakinio ribų, koordinavimas dažniausiai vykdomas sudėtinio sakinio ribose, veiksmo atlikėjo atliekamą ar jam priskiriamą veiksmą realizuojant formule *o [ir] X*, kur *X* yra to veiksmo atlikėjo ar recipiento proforma. Tokiu būdu veiksmų seka reiškia ir direktyvas įgyvendinančiuose bei kituose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose. Vis dėlto, nacionalinės teisės aktuose taip pat įprasta veiksmų seką realizuoti atskirais sakiniais. Toks realizavimas direktyvų tekstams nebūdingas, nes verčiant ES teisės aktus siekiama, jei tai įmanoma, užtikrinti panašų sakinių ilgį.

Tai, kad tšas apozityviniai S_{rel} statistiškai reikšmingai dažniau fiksuoti COMP_{ES} patekstyniuose, leidžia daryti prielaidą, kad jie gali būti lietuvių kalbos eurolekto sintaksės požymis. Nors šis požymis nėra stipriai išreikštas COMP tekstyno medžiagoje (tai rodo labai nedidelė ELL vertė), statistinis jo reikšmingumas ir ankstesnis Vladarskienės (2012) tyrimas, kuriame ji nustatė nemažai tšas apozityvinių S_{rel} vartosenos atvejų kitokio pobūdžio (ne teisės aktų) ES tekstuose, leidžia manyti, kad tšas apozityviniai S_{rel} rečiau vartojami ES direktyvų tekstuose lietuvių kalba, bet gali būti dažniau vartojami kitokio pobūdžio tekstuose. Kadangi direktyvos yra svarbią vietą teisės tekstų hierarchijoje užimantys dokumentai, neatmestina, kad jų galutiniai variantai, prieš jas paskelbiant, nuodugniai suredaguojami, kad atitiktų lietuvių kalbos normas, todėl jose rečiau vartojami tokie reiškiniai kaip tšas apozityviniai S_{rel} . Neatmestina, kad atlikus kitokio pobūdžio ES tekstų analizę būtų galima gauti kitokių rezultatų. Šią prielaidą reikėtų patikrinti didesnės apimties ir įvairesnės sudėties tekstinų duomenimis.

3.3 Dalyviniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai

3.3.1 Dalyvinių šalutinių būdvardinių sakinių sintaksės ir semantikos aspektai

Nefinitiniai nesantykiniai šalutiniai būdvardiniai sakiniai apima dvi būdvardinių sakinių grupes: dalyvinius nefinitinius šalutinius būdvardinius sakinius (toliau – S_{part}) ir būdvardinius nefinitinius šalutinius bendraties būdvardinius sakinius (toliau – S_{inf}). Šiame poskyryje aptariami S_{part} vartosenos ES direktyvose ir jų įgyvendinimo aktuose klausimai.

Bendriausia prasme S_{part} yra nefinitiniai šalutiniai sakiniai, kurių veiksmazodis yra esamojo ar būtojo laiko dalyvis, ir kurie prie pagrindinio sakinio dėmens nejungiami santykiniu įvardžiu (Sleeman 2017: 3). Funkciškai ir sintaksiškai S_{part} , kaip ir S_{rel} , yra modifikatoriai. Pavyzdžiui:

(49) Mažų mažiausiai, kreditoriai, turintys užtikrintų ir neužtikrintų reikalavimų, turi būti išskirti į atskiras grupes restruktūrizavimo plano priėmimo tikslais.

(COMP_{ES2})

(49) pavyzdyje pažymėtas šalutinis sakinytis *turintys užtikrintų ir neužtikrintų reikalavimų* modifikuoja pagrindinio sakinio daiktavardį *kreditoriai*. Tai, kad S_{part} šiame pavyzdyje yra modifikatorius, rodo jo sintaksinis fakultatyvumas daiktavardžio *kreditoriai* atžvilgiu: S_{part} iškėlus į atributinę poziciją NP *užtikrintų ir neužtikrintų reikalavimų turintys kreditoriai*, AP *užtikrintų ir neužtikrintų reikalavimų turintys*, kaip įprasta, nėra daiktavardžio reikalaujamas frazės elementas. Kita vertus, (49) pavyzdyje S_{part} nėra fakultatyvus savo modifikuojamo daiktavardžio atžvilgiu. Jis daiktavardį *kreditoriai* apibrėžia, priskirdamas jam konkrečių savybių ir išskirdamas iš visos aibės. Todėl S_{part} , kaip ir S_{rel} , gali būti restriktyviniai arba nerestriktyviniai (Sleeman 2017: 4). Palyginkite:

(50) *Amerika, turinti pačią giliausią teismų tradiciją,* pamatys, kokia čia yra byla ir kur jos galai sukaišioti.

Lithuanian Web 2021

(50) pavyzdyje S_{part} modifikuoja tikrinį daiktavardį *Amerika*, kurio papildomai konkretizuoti nereikia. Jis, kaip relevantiškumo ir subjektyvumo S_{part} , nėra būtinas nei sintaksės, nei semantikos atžvilgiu. Jį pašalinus nebūtų patiriama kritiškai svarbių semantikos nuostolių, nes jame pateikiamas relevantiškumą kurianti papildoma, neesminė informacija. Todėl nagrinėjamame pavyzdyje S_{part} yra apozityvinis.

Kadangi S_{part} neretai atlieka tas pačias sintaksines ir semantines funkcijas kaip S_{rel} , kalbotyros darbuose jie neretai laikomi pastarųjų redukcijomis (Larson ir Yamakido 2008; Harwood 2017: 2; Cinque 2020: 203). Ši nuostata nėra universali (pvz., žr. Mel'čuk 2021: 246), bet šioje disertacijoje bus vadovaujamasi nuostata, kad S_{part} iš esmės yra redukuoti S_{rel} .

DLKG ir LKG S_{part} laikomi ne prijungiamaisiais sakinio dėmenimis, o greičiau būdvardinėmis frazėmis – vadinamaisiais išplėstiniais dalyviniais pažyminiiais⁶⁶ ⁶⁷(LKG III: 414–415; DLKG 555–556). S_{part} , kaip prijungiamuosius šalutinius sakinius, lietuvių kalbos gramatikoje pirmieji pradėjo traktuoti Holvoet ir Judžentis (2003). Jų teigimu:

„šalutinis sakinyš ne visada turi laiko ir nuosakos požymius, nes jo reikšmė tėra sudėtinio sakinio reikšmės dalis, o jo laiko bei modalumo požymius bent iš dalies lemia pagrindinis sakinyš. Be to, dėl tapačios referencijos (koreferentiškumo) asmens formos šalutiniuose sakiniuose nėra būtinos“.

Holvoet ir Judžentis 2003: 120

Taigi, Holvoet ir Judženčio siūlomas traktavimas dera ir su ankstesniame poskyryje aptartu Dixon (2010a) šalutinių būdvardinių sakinių traktavimu. Visų pirma, S_{rel} tenkina bazinės santykinės konstrukcijos kriterijus: juose predikacija realizuojama veiksmožodžiu (šiuo atveju – nefinitine veiksmožodžio forma – dalyviu), jie turi centrinį argumentą (jis gali būti už S_{rel} ribų), o jų modifikuojamas pagrindinio dėmens antecedentas tampa S_{part} ir pagrindinio dėmens bendru argumentu. S_{rel} centrinis argumentas gali sutapti su bendru jo ir pagrindinio sakinio dėmens argumentu. Pavyzdžiui:

(51) Naftos chemijos produktų gamykloms siūlomi sprogimų nesukeliantys *kranai*, gebantys dirbti su lengvaisiais ir sunkiasvoriais kroviniais.

Lithuanian Web 2021

(51) pavyzdyje pagrindinio dėmens daiktavardis *kranai* modifikuojamas pabrauktu S_{part} . Daiktavardis yra vienas iš S_{part} centrinių argumentų – jo veiksnys ir drauge – bendras argumentas, kuriuo S_{part} dalijasi su pagrindiniu sakinio dėmeniu, tą daiktavardį modifikuodamas (daiktavardis *kranai* yra S_{part} antecedentas. Kitas S_{part} centrinis argumentas – VP *dirbti su lengvaisiais ir sunkiasvoriais kroviniais*, einantis dalyvio *gebantys* papildiniu.

⁶⁶ Taip pat žr. Labutis 2002: 323–324.

Holvoetas ir Judžentis (2003: 172) nurodo, kad į S_{part} „tereikia įdėti santykinį įvardį ir dalyvį pakeisti asmenuojamąja forma“ ir taip galima gauti S_{rel} . Vadinasi, S_{part} pagal poreikį galima pakeisti S_{rel} . Palyginkite:

(52a) Menininkas vos už 260 eurų pilnai įsirengė *butą*, kuris atlieka tiek gyvenamos erdvės, tiek darbo vietos paskirti.

Lithuanian Web 2021

(52b) Menininkas vos už 260 eurų pilnai įsirengė butą, atliekanti tiek gyvenamosios erdvės, tiek darbo vietos paskirti.

Nekyla abejonių, kad (52a) ir (52b) pabraukti šalutiniais sakiniais yra vienodos funkcinės aprėpties restriktyviniai postmodifikatoriai. Tokia tarpusavio substitucija yra įmanoma, nes šalutinio sakinio reikšmė abiem atvejais siejama su antecedentu, kuriam priskiriama nuolatinė savybė. Kita vertus, S_{rel} ne visais atvejais galima sklandžiai, nepatiriant gramatikos ir semantikos nuostolių, pakeisti S_{part} . Palyginkite:

(53a) Pasirodo, Sandra – toks anarchistės vardas – nuomoja dar vieną *butą*, kur gyvena dvi abejingos merginos.

Lithuanian Web 2021

(53b) ?Pasirodo, Sandra – toks anarchistės vardas – nuomoja dar vieną *butą*, gyvenamą dviejų abejingų merginų.

Kitaip nei (52a) atveju, (53a) pavyzdyje pabrauktu S_{part} modifikuojamas daiktavardis *butą* įgyja epizodinę (laikino apgyvendinimo, nuomos) savybę, bet neatlieka veiksmo ar funkcijos. Tekstynė *Lithuanian Web 2021* S_{part} , kuriais antecedentui priskiriamos epizodinės savybės, paprastai realizuoja tam tikrą nuolat ar epizodiškai antecedento atliekamą veiksmą. Pavyzdžiui:

(54) Caucagua miestelyje sėdom į *mikroautobusą*, važiuojanti apie 10 km mūsų reikiamu greitkelio.

Lithuanian Web 2021

Taigi, nors (53b) yra gramatiškai taisyklingas, semantiškai jis neįprastas, nes antecedentas nėra veiksmo atlikėjas. Semantinį neįprastumą patvirtina tai, kad *Lithuanian Web 2021* pavyzdžiai, kuriuose fiksuojamas S_{part} , kurio veiksmazodis yra neveikiamosios rūšies dalyvis *gyvenamas* visais atvejais žymi nuolatinę antecedento savybę. Vadinasi, nors S_{part} substitucija S_{rel} galima tiek gramatikos, tiek semantikos požiūriu, S_{rel} substitucija S_{part} yra priimtina gramatikos, bet ne visais atvejais – semantikos požiūriu. Tačiau substitucijų

galimybė reiškia, kad daugeliu atvejų kalboje įmanoma S_{rel} ir S_{part} konkurencija.

Aptarti (49) ir (50) pavyzdžiai rodo, kad S_{part} gali būti restriktyviniai arba apozityviniai. *Lithuanian Web 2021* tekстыne daugiausia fiksuojama restriktyvinių S_{part} . Apozityviniai S_{part} šiame tekстыne paprastai yra relevantiškumą realizuojantys postmodifikatoriai. Pavyzdžiui:

(55) Visa, kas pasakyta apie Rašto aiškinimo būdą, galiausiai palikta spręsti Bažnyčiai, vykdančiai Dievo jai pavestą įgaliojimą bei tarnybą prižiūrėti bei aiškinti jo žodį.

Lithuanian Web 2021

(55) pavyzdyje šalutiniu sakiniu modifikuojamas *Bažnyčiai* nekonkretizuojama, nes tai yra tikrinis daiktavardis – institucijos pavadinimas. Todėl semantiškai fakultatyvus S_{part} yra relevantiškumo apozityvinis S_{rel} , kuriuo realizuojama ne esminė informacija apie antecedentą. Taigi, S_{rel} ir S_{part} yra labai panašias sintaksines ir semantines funkcijas atliekantys modifikatoriai.

DLKG ir LKG III, kuriose S_{part} laikomi išplėstiniais dalyviniais pažyminiiais, ir šiomis gramatikomis besiremiančiuose sintaksės mokslo darbuose aiški S_{rel} apozityvumo ir restriktyvumo skirtis nedaroma. DLKG ir LKG III ribotai aptariamoms ir tokių šalutinių sakinių sintaksės ypatybės. Pavyzdžiui, LKG III (414) S_{part} aptariami dalyvinių derinamųjų pažyminių ribose. Tai, kad kai kuriuose iš pateikiamų pavyzdžių iliustruojami S_{part} , galima spręsti iš jų postnominalinės pozicijos, pavyzdžiui:

(56) Abi merginos žiūrėjo į vyrą, einantį tiesiog dvaro pusėn.

(LKG III: 414)

LKG III S_{part} funkciją atliekantys postmodifikatoriai priskiriami derinamųjų pažyminių grupei. Panašiai S_{part} traktuojami DLKG, kurioje jie taip pat priskiriami prie išplėstinių derinamųjų pažyminių ir aptariami pagal pažyminių bruožus. Daugiau dėmesio S_{part} skiria Labutis (2002: 323–324). Jis S_{part} laiko išplėstiniais pažyminiiais, nurodydamas, kad jie skiriasi nuo prenominalinių derinamųjų pažyminių:

„Ypatingas jis [išplėstinis pažyminis] tuo, kad linkęs sakinyje turėti savarankiškumą, autonomiją, nes sudaro antrinio predikato centro užuomazgą; be to, jis konkuruoja su pažyminio šalutiniu sakiniu“.

Labutis 2002: 323

Čia atkreiptinas dėmesys į du Labučio teiginius. Pirma, jis pripažįsta, kad S_{part} konstrukcijos bent iš dalies savarankiškesnės nei prenominaliniai pažyminiai, kur NP visada prisišliejusios prie daiktavardžio. Taigi, S_{rel} , jo teigimu, panašesni į šalutinius sakinio dėmenis, kurie sintaksinėje hierarchijoje užima aukštesnę vietą, pavyzdžiui, prenominaliniai modifikatoriai. Antra, jis nurodo, kad S_{part} konkuruoja su S_{rel} („pažyminio šalutiniais sakiniiais“). Šios konkurencijos Labutis plačiau neaprašo. Remiantis tuo, kas aptarta aukščiau, galima manyti, kad ji egzistuoja todėl, kad S_{part} ir S_{rel} gali būti nesunkiai paverčiami vieni kitais. Šių šalutinių sakinių konkurencija lietuvių kalbotyros darbuose nėra plačiau aptariama. Daugiausia dėmesio skiriama formaliesiems S_{part} distribucijos sakinyje aspektams, tokiems, kaip skyryba (pvz., Drukteinis 2007), bet jų semantikos, pragmatikos ir vaidmens diskurse klausimai lieka periferijoje.

Anglų teisės kalboje S_{part} sudaro nemažą dalį nefinitinių šalutinių sakinių (Hiltunen 2018: 45). Jie būdingi ir anglų bei kitų kalbų eurolektams (Mori 2011: 115). Biel (2017a: 210) nurodo, kad jos nagrinėtame lenkų kalbos eurolekto surašytame ES *acquis* tekстыne vien esamojo laiko dalyvio konstrukcijų dažnis siekia 30 000 atvejų milijonui žodžių ir tai, greičiausiai, yra anglų kalbos eurolekto įtakos rezultatas. Panašią prielaidą daro Sosoni *et al.* (2018: 187), kurie nustatė, kad ES direktyvose graikų kalba dalyvinės konstrukcijos dėl vertimo iš anglų kalbos eurolekto yra daug dažnesnės nei tas direktyvas įgyvendinančiuose teisės aktuose. Taigi, S_{rel} turėtų sudaryti ženklią dalį postmodifikatorių ir direktyvų tekstuose lietuvių kalba. Biel (2017a: 81) užsimena, kad ES teisės aktų vertimai į anglų kalbą kritikuoti dėl to, kad vertėjai pernelyg laisvai į vertimus perkeldavo dalyvines konstrukcijas, įskaitant postmodifikatorius, kuriomis pakeisdavo lenkų teisės kalbai priimtinesnius S_{rel} . Neatmestina, kad taikant eksteriorizavimo strategiją į ES direktyvų tekstus lietuvių kalba taip pat vartojama daugiau S_{part} . Kita vertus, Cozma (2023: 7) teigia, kad ES tekstų vertėjai į rumunų kalbą nefinitinius anglų kalbos postmodifikatorius vertime dažniau realizuoja finitiniais S_{rel} , o tokie ir panašūs sintaksiniai keitimai gali būti nulemti siekio laikytis rumunų teisės kalbai būdingesnių finitinių formų. Ilgametė disertacijos autoriaus kaip ES institucijų vertėjo patirtis taip pat rodo, kad ES teisės aktuose, parengtuose anglų kalbos eurolektu, S_{rel} dažniau pasitelkiami kaip postmodifikatoriai nei S_{part} . Todėl nuspręsta šį pastebėjimą patikrinti tekstyno duomenimis. Keliami hipotezė, kad postmodifikavimas S_{rel} būdingesnis ES direktyvų tekstams ir kad tokių postmodifikatorių vertimas į lietuvių kalbą analogiška sintaksine forma lemia tai, jog lietuvių kalbos eurolektui būdingesnis postmodifikavimas S_{rel} , o ne S_{part} . Kartu daroma prielaida, kad dėl S_{rel} statistiškai dažniau

vartojami direktyvų įgyvendinimo aktuose nei su ES nesusijusiuose teisės aktuose.

3.3.2 Tekstynų duomenys

COMP

S_{part} paieška COMP patekstyniuose įvykdyta keliais etapais. Pirmuoju etapu atlikta morfologinė paieška. *Sketch Engine* pateikta užklausa išrinkti visus atvejus, kai sakinyje vartojamas žodis, turintis morfologinių esamojo, būtojo ir būsimojo laiko dalyvių (veikiamosios ir neveikiamosios rūšies) požymių, pavyzdžiui, samplaikas *ntis, ntys, nčių, (nt)iems,ęs, ntis, nti* ir t. t. Pažymėtina, kad absoliuti dauguma dalyvių buvo esamojo laiko dalyviai. Antruoju etapu rankiniu būdu atrinkti atvejai, kai dalyvis patenka į S_{part} konstrukciją. Trečiuoju etapu atmesti visi pusdalyviniai S_{part} , nes jie negali konkuruoti su S_{rel} ⁶⁸. Duomenys pateikiami 3.5 lentelėje. Joje iliustratyvumo tikslais taip pat pateikiami anksčiau nustatyti S_{rel} dažniai.

3.5 lentelė. S_{rel} ir S_{part} dažniai COMP patekstyniuose.

Patekstynis	S_{rel}		S_{part}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
COMP _{ES1}	6 318	3 943	1 107	690,92
COMP _{ES2}	6 878	3 988	1 422	824,58
COMP _{LT1}	9 492	1 386	2 513	367,10
COMP _{LT2}	10 258	1 661	3 110	503,75
COMP _{ES} bendras	13 196	3 965	2 529	760
COMP _{LT} bendras	19 750	1 517	5 623	431,90

Remiantis gautais duomenimis, tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose vyrauja postmodifikavimas S_{rel} . Apibendrinus normalizuotų dažnių duomenis matyti, kad direktyvų patekstyniuose S_{rel} sudaro žymiai didesnę postmodifikatorių dalį. Šis rezultatas patvirtina aukščiau aptartus direktyvų sakinių sudėtingumo požymius. Kadangi direktyvose teikiama pirmenybė S_{rel} , joms būdingesni ilgesni sakiniai. Taip pat nustatyta, kad

⁶⁸ S_{part} , kurių veiksmažodis yra pusdalyvis, negali konkuruoti su S_{rel} . Pavyzdžiui, sakinyje *Žmonės, dainuodami dainas, dirbo darbą*, pažymėtas S_{part} negali būti pakeistas S_{rel} substitutu, nes nemodifikuoja pagrindinio daiktavardžio. Čia *dainuodami dainas* greičiau yra prieveiksminis modifikatorius, modifikuojantis VP *dirbo darbą*.

direktyvų tekstams, palyginti su įgyvendinimo aktais, daug būdingesnis postmodifikavimas bendrąja prasme.

Remiantis apibendrintais duomenimis, $COMP_{LT}$ patekstyniuose, pirmenybė taip pat teikiama S_{rel} tipo postmodifikatoriams. Apibendrinta kiekybinė analizė rodo, kad direktyvų tekstuose S_{rel} fiksuota 5,21 karto dažniau nei S_{part} . Lyginant postmodifikatorių variantiškumą direktyvų patekstyniuose, matyti, kad S_{rel} išlieka stabiliai vyraujanti postmodifikavimo priemonė. $COMP_{ES1}$ fiksuotų S_{part} normalizuotas dažnis (3 943) beveik identiškas $COMP_{ES2}$ (3 988). Kita vertus, lyginant direktyvų patekstyinių normalizuotus S_{part} dažnius, nustatyta, kad $COMP_{ES2}$ patekstynyje S_{part} normalizuotas dažnis padidėjo 1,19 karto. Šį saikingą padidėjimą galėjo nulemti kitų eurolektų tyrimuose (pavyzdžiui, Biel 2017; Sosoni *et al.* 2018) aprašytas polinkis ES teisės aktų vertime eksteriorizuoti anglų kalbos eurolektų dalyvines sintaksines konstrukcijas.

Analizuojant $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$ duomenis paaiškėjo, kad postmodifikavimo pasitelkiant S_{rel} normalizuotas dažnis $COMP_{LT2}$ patekstynyje saikingai padidėjo 1,20 karto (nuo 1 386 iki 1 661). Postmodifikavimo pasitelkiant S_{part} normalizuotas dažnis tame pačiame patekstynyje, palyginti su $COMP_{LT1}$, taip pat saikingai – 1,37 karto (nuo 367 iki 503). Lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$ pastebėtina, kad direktyvų tekstuose S_{rel} normalizuotas dažnis yra 2,84 karto, o S_{part} – 1,88 karto didesnis. Panašios proporcijos išliko ir vėlesniu laikotarpiu: $COMP_{ES2}$ S_{rel} fiksuota 2,40 karto, o S_{part} – 1,63 karto daugiau (normalizuotais dažniais).

Taigi, nepaisant chronologinių imčių ribų, direktyvų ir jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose fiksuotos S_{rel} ir S_{part} proporcijos išlieka panašios. Didėjant vieno iš postmodifikatorių normalizuotam dažniui direktyvų tekstuose didėjo atitinkamas dažnis jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose. Galima daryti prielaidą, kad padidėję postmodifikavimo pasitelkiant tiek S_{rel} , tiek S_{part} , normalizuoti dažniai rodo, jog direktyvas įgyvendinančiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose postmodifikavimas tampa dažnesniu sintaksiniu reiškiniu, o tai leidžia įžvelgti eurolektų įtaką. Kartu pasitvirtina hipotezė, kad S_{rel} yra gerokai dažnesni direktyvų modifikatoriai, o šis požymis labai stabiliai fiksuojamas abiejuose $COMP_{ES}$ patekstyniuose.

Siekiant įvertinti tarpinės išvados patikimumą, atlikti statistinio reikšmingumo ir efekto dydžio skaičiavimai. Jų rezultatai pateikiami 3.6 lentelėje.

3.6 lentelė. S_{rel} ir S_{part} skirtumų statistinis reikšmingumas COMP patekstyniuose.

Lyginami patekstyniai	LL S_{rel}	LL S_{part}	%DIFF S_{rel}	%DIFF S_{part}	Bayeso faktoriaus aproksimacija S_{rel}	Bayeso faktoriaus aproksimacija S_{part}	ELL S_{rel}	ELL S_{part}
COMP _{ES1} ir COMP _{LT1}	3724,19, $p < 0,0001$	280,13 $p < 0,0001$	184,39	88,21	3712,85	268,78	0,00551	0,00051
COMP _{ES2} ir COMP _{LT2}	2901,75 $p < 0,0001$	221,35 $p < 0,0001$	140,04	63,69	2890,48	210,07	0,00447	0,00041
COMP _{ES1} ir COMP _{ES2}	0,43 $p > 0,05$	19,59 $p < 0,0001$	1,13	16,21	9,99	9,17	0,00000	0,00008
COMP _{LT1} ir COMP _{LT2}	161,52 $p < 0,0001$	140,18 $p < 0,0001$	16,55	27,13	149,75	128,40	0,00014	0,00014
COMP _{ES} bendras ir COMP _{LT} bendras	6640,34, $p < 0,0001$	514,06 $p < 0,0001$	161,41	75,97	6628,33	502,05	0,00461	0,00042

Atlikta statistinė analizė patvirtina, kad postmodifikavimas yra gerokai būdingesnis direktyvų tekstams. LL ir %DIFF reikšmės rodo, kad abiejų tipų postmodifikatorių – S_{rel} ir S_{part} – didesni dažniai $COMP_{ES}$ patekstyniuose nėra atsitiktiniai. Itin didelė Bayeso faktoriaus aproksimacijos vertė, gauta apibendrinus abiejų nagrinėjamų laikotarpių ($COMP_{ES}$ bendras ir $COMP_{LT}$ bendras) duomenis– 6628,33), leidžia tvirtai pagrįsti H_1 iškeltą teiginį, kad direktyvų tekstams daug būdingesnis postmodifikavimas S_{rel} . Kad tai yra ne niuansuotas, o gana tvirtas lietuvių kalbos eurolekto požymis, rodo ir lyginant apibendrintus $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ tekstynuose fiksuotų S_{rel} ir S_{part} atvejų duomenis gauta daug aukštesnė ELL reikšmė (0,00461). Įvertinus šį rodiklį kartu su labai didele %DIFF reikšme ir abejonių nekeliančiu statistinio patikimumo, rodančio ryškiai dažnesnę S_{rel} vartoseną direktyvų tekstuose, teigtina, kad tai – lietuvių kalbos eurolekto požymis.

Direktyvų patekstynius lyginant chronologiniu požiūriu, nustatyta, kad S_{rel} dažnių pokytis $COMP_{ES2}$ patekstynyje nėra statistiškai reikšmingas rodmuo (LL 0,43; $p>0,05$). Tuo remiantis galima teigti, kad šiuo požymiu direktyvų tekstai homogeniški. Įdomu tai, kad S_{part} padidėjimas $COMP_{ES2}$ patekstynyje yra neatsitiktinis (LL 19,59, $p<0,001$), nors ir labai nedidelis. Kaip minėta, ši padidėjimą, greičiausiai, lėmė ES tekstų vertimo praktikoje dažnas polinkis, kai galima, tiesiogiai perkelti anglų kalbos eurolekto dalyvines konstrukcijas. Negalima atmesti ir atvirkštinės prielaidos, kad siekiant užtikrinti geresnę tekstinę atitiktį Lietuvos nacionaliniams teisės aktams, originalo S_{rel} pradėta dažniau versti S_{part} formos atitikmenimis.

Analizuojant nacionalinės teisės aktų patekstynių $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$ duomenis nustatyta, kad tiek S_{rel} , tiek S_{part} dažnių skirtumai, statistiškai reikšmingi ($p<0,001$), o tai patvirtina ir vidutinis %DIFF (16,55 S_{rel} , 27,13 S_{part}). Remiantis šiais skaičiavimais abiejų postmodifikatorių dažnėjimas direktyvas įgyvendinančiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose nėra atsitiktinis, bet jo efekto dydis, įvertinus ELL, nėra didelis.

Įdomu tai, kad abiejų tipų postmodifikatoriai pagal LL ir %DIFF vertę daug būdingesni direktyvų tekstams. Tai leidžia manyti, kad postmodifikavimas tampa vis dažnesniu direktyvas įgyvendinančių teisės aktų požymiu ir šia prasme jie tampa panašesni į direktyvas. Tas ypač pasakytina apie didėjančią S_{rel} skaičių direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose.

Apibendrinant pasakytina, kad nors S_{rel} ir postmodifikavimo reiškinyb būdingesni lietuvių kalbos eurolektui, o direktyvų įgyvendinimo tekstuose postmodifikavimas abiejų tipų šalutiniais sakiniais dažnėja, negalima vienareikšmiškai teigti, kad toks postmodifikavimo dažnėjimas direktyvų įgyvendinimo aktuose yra tiesioginis lietuvių kalbos eurolekto poveikio rezultatas.

COMP patekstyinių analizė atskleidė, kad direktyvų tekstams būdingesnis postmodifikavimas S_{rel} . Taip pat nustatyta, postmodifikavimas (tiek S_{rel} , tiek S_{part}) dažnėja direktyvas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose. Gavus šiuos statistiškai reikšmingus rezultatus, nuspręsta COMP duomenis palyginti su referencinio teksto REF duomenimis. Kadangi REF tekstai nėra tiesiogiai susiję su ES direktyvomis ir jų perkėlimo procesu, jie pasitarnauja kaip kontrolinė medžiaga nacionalinės teisės kalbos sintaksės tendencijoms nustatyti. Taikant tą pačią kelių etapų atrankos strategiją, *Sketch Engine* aplinkoje buvo nustatyti REF patekstyinių S_{rel} ir S_{part} atvejai. Jų absoliučių ir normalizuotų dažnių duomenys susisteminti 3.7 lentelėje.

3.7 lentelė. S_{rel} ir S_{part} dažniai REF patekstyniuose.

Patekstinys	Santykinis šalutinis būdvardinis sakiny (S _{rel})		Nesantykinis šalutinis dalyvinis būdvardinis (S _{part})	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
REF ₁	2933	884,60	913	262,39
REF ₂	3662	758,09	1218	252,14

Visų pirma pažymėtina, kad ir REF patekstyniuose vyrauja postmodifikavimas pasitelkiant S_{rel} . Šių postmodifikatorių normalizuotas dažnis abiejuose REF patekstyniuose mažesnis nei COMP_{LT} patekstyniuose (REF₁, palyginti su COMP_{LT1} – 1,56 karto, REF₂, palyginti su COMP_{LT2} – 2,19 karto). Priešingai nei COMP_{LT} patekstyinių atveju, kur stebimas mažėjimas, REF₁ ir REF₂ fiksuotas S_{rel} normalizuotas dažnis išlieka stabilus ar nežymiai mažėja (1,16 karto). Panaši tendencija atsiskleidžia normalizavus S_{part} dažnius. COMP_{LT2} patekstynyje jie fiksuoti beveik du kartus dažniau nei REF₂. Tokie duomenys rodo, kad postmodifikavimas lietuvių nacionalinės teisės aktų, nesusijusių su ES direktyvų įgyvendinimu, kalbai kur kas mažiau būdingas nei direktyvų įgyvendinimo aktų tekstams. Svarbu pabrėžti, kad ryškėjantis abiejų postmodifikatorių dažnių tarp COMP_{LT} ir REF atotrūkis tik patvirtina išvadą, kad postmodifikavimas yra lietuvių kalbos eurolekto požymis.

Siekiant įsitikinti, ar gauti normalizuotų dažnių duomenys yra statistiškai reikšmingi, atlikti skaičiavimai, kurių rezultatai pateikiami 3.8 lentelėje.

3.8 lentelė. S_{rel} ir S_{part} skirtumų statistinis reikšmingumas REF patekstyniuose

Lyginami patekstyniai	LL S_{rel}	LL S_{part}	%DIFF S_{rel}	%DIFF S_{part}	ELL S_{rel}	ELL S_{part}
REF ₁ ir REF ₂	38,53+, $p < 0,0001$	4,03+, $p < 0,05$	16,69	9,21	0,0006	0,00001
COMP _{LT1} ir REF ₁	487,40+, $p < 0,0001$	57,77+, $p < 0,001$	128,37	33,31	0,00058	0,00008
COMP _{LT2} ir REF ₂	1848,57+, $p < 0,0001$	456,48+, $p < 0,0001$	119,18	99,79	0,00192	0,0055

Atlikta analizė rodo, kad tiek S_{rel} , tiek S_{part} konstrukcijos REF₂ patekstyntyje fiksuojamos statistiškai reikšmingai rečiau nei REF₁. Taip pat nustatyta, kad abiejų postmodifikatorių dažnių skirtumai tarp REF patekstyinių yra statistiškai patikimi. Tačiau vertinant efekto dydžio rodiklius, rezultatai išsiskiria: tai, kad %DIFF vertės lyginant S_{rel} ir S_{part} dažnius REF patekstyinių viduje yra nedidelės, o gautos ELL reikšmės – itin žemos (0,0006 ir 0,00001), leidžia teigti, kad šie postmodifikavimo tendencijų pokyčiai neturi apčiuopiamo sisteminio poveikio; skirtumus, greičiausiai, nulėmė tekstynų apimties skirtumai.

Priešingi duomenys gauti lyginant COMP ir REF duomenis. Gautos gerokai didesnės %DIFF vertės (pvz., S_{rel} atveju 128,37 proc. lyginant COMP_{LT1} su REF₁ ir 119,18 proc. lyginant COMP_{LT2} su REF₂, funkciškai ir statistiškai reikšmingi ir S_{part} skirtumai šiuose patekstyniuose). Tuo remiantis galima teigti, kad tiek S_{rel} , tiek S_{part} yra daug būdingesni direktyvas įgyvendinantiems teisės aktams, o postmodifikavimas pasitelkiant S_{rel} juose dažnėja. Vis dėlto, nepaisant aukštą statistinį tokio skirtumo patikimumą rodančių LL verčių, gautos labai nedidelės ELL vertės sufleruoja, kad aptariamą skirtumą iš dalies galėjo lemti tekstynų apimties ypatumai arba kiti ekstralingvistiniai veiksniai. Kitaip tariant, lietuvių kalbos eurolekto labai būdingas postmodifikavimas per direktyvų įgyvendinimo aktus tiesiogiai nepersiduoda kitiems teisės aktams.

Apibendrinant statistinę analizę, galima teigti, kad H_1 pasitvirtino iš dalies. Nustatyta, kad S_{rel} yra stabilus ir dažnas postmodifikatorius direktyvų tekstuose, o direktyvas įgyvendinančiuose aktuose nuo 2005 m. jo vartoseną tapo dar dažnesnė. Kita vertus, žemi ELL įverčiai, gauti lyginant direktyvų įgyvendinimo tekstus, neleidžia labai užtikrintai teigti, jog dažnesnė S_{rel} vartoseną direktyvas įgyvendinančiuose aktuose lemiamą tiesiogiai ir tik eurolekto. Be to, lietuvių kalbos eurolekto būdingesnis dažnas postmodifikavimas abiejų tipų šalutiniais sakiniais neturi jokio didesnio poveikio ne tik direktyvų įgyvendinimo aktų sintaksei, bet ir ES neįgyvendinančių teisės aktų sintaksei.

3.3.3 Diskusija. S_{part} vartosena direktyvose ir jų įgyvendinimo aktuose bei konkurencija su S_{rel}

Kadangi H_1 pasitvirtino iš dalies, o statistinė analizė parodė, kad postmodifikavimas tiek S_{rel} , tiek S_{part} tampa būdingesniu, nors ir stipriai neišreikštu, direktyvas įgyvendinančių teisės aktų sintaksės požymiu, nuspręsta išnagrinėti keletą tekstynuose fiksuotų S_{part} ir S_{rel} vartosenos ir konkurencijos atvejų pavyzdžių.

Svarbiausias $COMP_{ES}$ patekstyniuose fiksuotas S_{part} požymis yra tai, kad jie dažniausiai pasitelkiami kaip restriktyviniai postmodifikatoriai. Pavyzdžiui:

(56) Jei asmenys, turintys leidimą prekiauti vaistais arba teisę tiekti vaistus visuomenei, taip pat gali pagal nacionalinę teisę verstis didmeninio veikla, tokiems asmenims reikia turėti 1 dalyje nurodytą leidimą.

$COMP_{ES2}$

Nagrinėjamame (56) pavyzdyje pabrauktas S_{part} konkretizuoja daiktavardžio *asmenys* reikšmę, priskirdamas jam nuolatinę savybę ir išskirdamas jį iš visos aibės. Tai, kad restriktyviniai S_{part} sudarė didžiąją dalį $COMP_{ES}$ patekstyniuose nustatytų S_{part} , greičiausiai, lemia direktyvų norminis pobūdis – siekiama konkretizuoti ir apibrėžti teisiniu subjektus ir jų funkcijas. Absoliučia dauguma atvejų restriktyvinių S_{part} antecedentai yra bendriniai daiktavardžiai ar bendrinių daiktavardžių frazės.

$COMP_{ES}$ patekstyniuose fiksuoti apozityviniai S_{part} beveik išimtinai būdingi tik $COMP_{ES1}$ tekstams. Jais modifikuojami tikriniai daiktavardžiai, daugiausia – dokumentų pavadinimai. Pavyzdžiui:

(57) kadangi yra taikytina 1996 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 96/29/Euratomas, nustatanti pagrindinius darbuotojų ir gyventojų sveikatos apsaugos nuo jonizuojančiosios spinduliuotės saugos standartus.

$COMP_{ES1}$

(57) pavyzdyje pabrauktas S_{part} laikytinas apozityviniu, nes jo antecedentas (1996 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 96/29/Euratomas) yra tikrinis konkretaus teisės akto pavadinimas. Nagrinėjamame pavyzdyje S_{part} yra relevantiškumo apozityvinis šalutinis sakiny, kuriuo plėtojama antecedento reikšmė, papildomai nurodant, kokias sritis jo referentas reglamentuoja. Į konkrečių teisės aktų pavadinimus integruoti apozityviniai S_{part} yra daug glaudžiau susiję su savo antecedентаis nei kitus tikrinius pavadinimus modifikuojantys apozityviniai S_{part} , pavyzdžiui:

(58) *valdančioji taryba, galinti pateikti tai įstaigai nurodymų ir instrukcijų*, vykdydys priežiūrą ir bus už tai atsakinga.

COMP_{ES2}

(58) pavyzdyje relevantiškumo apozityviniu S_{rel} pateikiama komentaro turinio informacija apie NP *valdančioji taryba*, bet tai yra visų pirma pragmatinio pobūdžio informacija, kuria realizuojama viena iš antecedento atliekamų funkcijų. Taigi, ji nėra esminė. Šiuo atžvilgiu sintaksinis apozityvinio S_{part} fakultatyvumas visapusiškai dera su semantiniu fakultatyvumu. (57) pavyzdyje S_{part} yra fakultatyvus sintaksiškai, bet dėl semantinio fakultatyvumo kyla abejonių. Viena vertus, (57) pavyzdyje tikrinis daiktavardis nereikalauja tolesnio semantinio konkretizavimo, todėl S_{part} galima laikyti apozityviniu. Kita vertus, tikrinis antecedentas ir jo apozityvinis postmodifikatorius sudaro nedalomą semantinę visumą. Toks teisės aktų ir kitų dokumentų pavadinimų reikšmę turinčių daiktavardžių postmodifikavimas COMP_{ES2} daug dažniau realizuojamas S_{rel} , o ne S_{part} :

(59) *2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB.*

COMP_{ES2}

Slinktis nuo relevantiškumo S_{part} link relevantiškumo S_{rel} COMP_{ES2} patekstyniuose daugiausia pradedama fiksuoti nuo 2011 metų. Atrodo, kad maždaug tuo metu pavadinimų aprašomosios dalys pradedamos realizuoti išimtinai S_{rel} . Ši slinktis gali būti nulemta preskriptyvinių taisyčių, kuriais remiantis buvo standartizuotas ES dokumentų pavadinimų vertimas. Pavyzdžiui, Murinienė (2008: 177–179) aptardama ES dokumentų pavadinimų vertimo klausimus, nurodė, kad personifikavimas, realizuojamas veikiamosios rūšies dalyviais, kaip (57) pavyzdyje, yra perteklinis ir metaforizuotas, skolin tas kalkiuojant anglų kalbos sintaksę, todėl – taisytinas. Jos duomenimis, tuo metu didžioji dalis ES dokumentų pavadinimų buvo sudaroma su S_{part} , kurių veiksmazodžio forma – esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvis. Kaip minėta, tai fiksuojama ir COMP_{ES1} medžiagoje. Tokie pavadinimus modifikuojantys S_{part} iš tiesų yra tiesioginio vertimo iš anglų kalbos eurolekto rezultatas. Pavyzdžiui, palyginkite (57) sakinio vertimą su originalu:

(60) *Whereas Council Directive 96/29/Euratom of 13 May 1996 laying down basic safety standards for the protection of the health of workers and the general public against the dangers arising from ionising radiation is applicable.*

Eur Lex 2016

Kaip matyti iš (60) pavyzdžio, originalo tekste NP *Directive 96/29/Euratom of 13 May 1996* modifikuojama S_{part} *laying down basic safety standards for the protection of the health of workers and the general public against the dangers arising from ionising radiation* ir toks analogiškas postmodifikavimo būdas pasitelktas verčiant į lietuvių kalbą. Dokumentų pavadinimų reikšmę turinčių daiktavardžių postmodifikavimas S_{part} neabejotinai buvo ankstyvojo lietuvių kalbos eurolekto požymis, kuriuo jis skyrėsi nuo nacionalinės teisės kalbos. Joje, remiantis *e-Tar* ir *eSeimas* duomenų bazėse skelbiamais nacionalinės teisės tektais, vyravo dokumentų pavadinimai, sudaromi su prielinksniu *dėl*, pavyzdžiui, *Istatymas dėl XXXX*. Murinienė (2008: 181), vadovaudamasi preskriptyvinio požičiūri į dokumentų pavadinimų sudarymą, teigė, kad tokius sakinius, kaip (57), reikėtų versti pasitelkiant būtent prielinksninę konstrukciją su komponentu *dėl*, bendratį arba šalutinį pažyminio sakinį, t. y. S_{rel} . Pastarasis būdas įsitvirtino, kaip matyti iš (59) pavyzdžio. Taigi, slinktis nuo S_{part} link S_{rel} dokumentų pavadinimuose laikytina vienu iš lietuvių kalbos sintaksės standartizavimo ir suniveliavimo su nacionalinės teisės kalbos sintakse požymių. Be to, nagrinėjant lygiagrečiojo tekstyno *Eur Lex 2016* medžiagą paaiškėjo, kad S_{part} kaip apozityviniai postmodifikatoriai įvairiuose ES tekstuose lietuvių kalba beveik nebepasitelkiami siekiant modifikuoti teisėkūros priemonių reikšmę turinčius daiktavardžius ir tais atvejais, kai jie neįeina į pavadinimo sudėtį. Palyginkite (61a) ir (61b):

(61a) *It is necessary to adopt a Regulation establishing a more uniform interpretation of the Union market abuse framework.*

(61b) Būtina priimti *reglamentą, kuriuo būtų nustatytas vienodesnis piktnaudžiavimo Sąjungos rinka sistemos aiškinimas*.

Eur Lex 2016

(61a) pavyzdyje NP *a regulation* postmodifikuojama S_{part} *establishing a more uniform interpretation of the Union market abuse framework*, kurio dalyvį *establishing* į lietuvių kalbą galima tiesiogiai versti esamojo laiko veikiančios rūšies dalyviu *nustatantį* ir originalo šalutinį sakinį įforminti analogišku lietuvių kalbos S_{part} *nustatantį vienodesnį piktnaudžiavimo Sąjungos rinkos sistema aiškinimą*. Nepaisant to, (61b) priimtas sprendimas daiktavardį *reglamentą* postmodifikuoti S_{part} . Nėra abejonių dėl to, kad viena iš svarbiausių šį sprendimą nulėmusių priežasčių – siekis vengti „nenorminio“ teisės aktų personifikavimo, t. y., jų nepostmodifikuoti pasitelkiant S_{part} .

Kai kuriais atvejais COMP_{ES} tekstuose fiksuota šalutinių sakinių, kurie struktūriškai primena apozityvinius S_{part}, bet yra kitokios funkcinės aprėpties sintaksinės konstrukcijos. Pavyzdžiui:

(62) *Taryba, atlikusi Komisijos parengtu veiklos vertinimu grindžiamą išankstinį bendradarbiavimo rezultatų vertinimą, gali spręsti dėl papildomų lėšų skyrimo.*

COMP_{ES2}

(62) pavyzdyje pabrauktas šalutinis sakinyš iš pažiūros galėtų būti daiktavardžio *Taryba* modifikatorius. Kita vertus, pabandžius atlikti jo substitucijos S_{rel} testą nepavyko gauti funkciškai ekvivalentiško sakinio:

(63) *Taryba, kuri atliko Komisijos parengtu veiklos vertinimu grindžiamą išankstinį bendradarbiavimo rezultatų vertinimą, gali spręsti dėl papildomų lėšų skyrimo.*

(63) gautas relevantiškumo apozityvinis S_{rel}, kuriuo realizuojama neesminė informacija apie tikrinį daiktavardį *Taryba*. Priešingai, (62) pavyzdyje labiau tikėtina, kad šalutinis sakinyš nėra koreferentiškas daiktavardžiui *Taryba*, o sietinas su VP *gali spręsti dėl papildomų lėšų skyrimo*, nes to šalutinio sakinio turinys ne apibūdina daiktavardį *Taryba*, o nurodo laiko sąlygą, susijusią su predikate realizuojamo veiksmo, priskiriamo daiktavardžiui *Taryba*, atlikimu. Kitaip tariant, (62) šalutinis sakinyš yra ne daiktavardžio *Taryba*, o minėtos VP modifikatorius – laiko aplinkybė. Vadinasi, (62) pavyzdyje fiksuojamas ne S_{part}, o prieveiksminis šalutinis sakinyš (S_{Adv}) (žr. Holvoet ir Judžentis 2003: 121). Tuo galima įsitikinti (62) šalutinį sakinį pakeitus finitiniu S_{Adv}:

(64) *Taryba gali spręsti dėl papildomų lėšų skyrimo [po to], kai atlieka Komisijos parengtą veiklos vertinimu grindžiamą išankstinį bendradarbiavimo rezultatų vertinimą.*

Tai, kad (62) šalutinis sakinyš yra prieveiksminis, rodo ir to pavyzdžio originalo tekstas:

(65) *The release of these additional amounts may be subject to the Council's prior examination of the results of cooperation on the basis of a performance assessment drawn up by the Commission.*

‘Šių papildomų sumų skyrimas gali būti grindžiamas ankstesniu Tarybos [atliktu] bendradarbiavimo rezultatų patikrinimu, kuris grindžiamas Komisijos parengtu rezultatų vertinimu’

Labiau pažodiniame (65) vertime matyti, kad (62) laiko aplinkybės semantika realizuojama teksto originalo kalba sakinio pradžioje, nurodant, kad veiksmas *sumų skyrimas* galimas tik remiantis daiktavardžio *Taryba* anksčiau atliktu veiksmu. Tokių prieveiksminių sakinių, kaip (62), COMP_{ES} patekstyniuose fiksuota vos keli, todėl plačiau jie neaptariami.

Tais atvejais, kai S_{part} formos šalutiniai sakiniai yra būdvardiniai postmodifikatoriai, jie gali konkuruoti su S_{rel}. Direktyvų tekstuose bene svarbiausias tokios konkurencijos šaltinis, kaip ir tikėtasi, yra originalo kalbos sintaksė: anglų kalbos eurolekto postmodifikatoriai į lietuvių kalbą, kai tai įmanoma, paprastai verčiami pagal analogiją: S_{rel} perteikiami kaip S_{rel}, o S_{part} – kaip S_{part}:

(66a) *Every person holding the nationality of a Member State shall be a citizen of the Union.*

(66b) *Kiekvienas asmuo, turintis valstybės narės pilietybę, yra Sąjungos pilietis.*

(67a) *The wine imported into the Community which may be used in making sparkling wines must derive from.*

(67b) *Importuotas į Bendriją vynas, kuris gali būti naudojamas putojantiems vynams gaminti, turi būti pagamintas iš*

Eur Lex 2021

Tiesioginis vertimas yra vyraujanti priemonė tais atvejais, kai originalo postmodifikatoriaus gramatinis įforminimas vertimo kalboje ekvivalentišku šalutiniu sakiniu yra priimtinas tiek gramatiškai, tiek semantiškai, tiek stilistiškai. Tai matyti iš (66a) ir (67a) pavyzdžių vertimų, kuriuose ši strategija ir taikyta. (66a) sudėtyje esantis originalo S_{part} *holding the nationality of a Member State* išverstas formaliuotu ir funkcinio atitikmeniu *turintis valstybės narės pilietybę*, o (67a) S_{rel} *which may be used in making sparkling wines* išverstas S_{rel} *kuris gali būti naudojamas putojantiems vynams gaminti*. Kadangi šio tyrimo medžiagą sudarančiuose direktyvų tekstuose originalo kalba vyrauja S_{rel} ir dažniausiai tokie postmodifikatoriai verčiami S_{rel}, finitiniai postmodifikatoriai vyrauja abiejuose COMP_{ES} patekstyniuose ir jų santykį su S_{part} lemia originalo formuluočių.

Nepaisant minėtos vyraujančios tendencijos ir atvejų, kai originalo būdvardiniai šalutiniai sakiniai vertime buvo įforminti ne tiesioginiu vertimu. Pavyzdžiui:

(68a) *"Third-country national" shall mean any person who holds a nationality or citizenship other than that of Sri Lanka or one of the Member States*

Eur Lex 2021

(68b) „trečiosios šalies pilietis“ – bet kuris asmuo, turintis kitą nei Šri Lankos ar vienos iš valstybių narių pilietybę.

COMP_{ES2}

(68a) restriktyviniis S_{rel} išverstas funkciškai jį atitinkančiu S_{part} *turintis kitą nei Šri Lankos ar vienos iš valstybių narių pilietybę*. Tokie keitimai (iš S_{rel} į S_{part}) fiksuoti dažniausiai (85 proc. visų atvejų). Pažymėtina, kad visais atvejais S_{part} substitutais COMP_{ES} patekstyniuose keisti tik restriktyviniai S_{rel} . Remiantis COMP_{ES} medžiagos duomenimis, dažniausiai toks vertimo būdas taikytas tais atvejais, kai antecedentas turi „asmens“ ar „subjekto“ reikšmę ir siekiama tą antecedentą priskirti siauresnei, konkretesnei grupei. (68b) matyti tipiškas tokio priskyrimo siauresnei kategorijai pavyzdys – NP *bet kuris asmuo* konkretizuojama, priskiriant ją kategorijai *asmuo, turintis tam tikrą pilietybę*. COMP_{ES} tekstuose toks modifikavimas S_{part} būdingiausias tais atvejais, kai modifikuojamasis daiktavardis ar NP yra antrinės predikacijos (jungiamojo veiksmažodžio *būti* komplemento) dalis. Tai matyti (68b). Be to, tokią kategorizavimo reikšmę realizuojančių S_{part} , modifikujančių antrinės predikacijos vardažodinį komponentą, pamatinio veiksmažodžio forma COMP_{ES} patekstyniuose paprastai yra esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyviai. Toks modifikavimas būdingas ir Lietuvos nacionalinės teisės aktų tekstams, pavyzdžiui:

(69) Bankas yra *juridinis asmuo, vykdomas savo įsipareigojimus sutartinių santykių pagrindu*.

REF

(69) pavyzdyje NP *juridinis asmuo* yra veiksmažodžio *yra* predikatyvas, taigi jis yra antrinės predikacijos narys, kaip ir (68b) sakinio NP *bet kuris asmuo*. S_{part} pamatinio veiksmažodžio forma nagrinėjame pavyzdyje taip pat yra esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvis *vykdomas*. NP *juridinis asmuo* priskiriamas tam tikrai referentų kategorijai, realizuojant savybę, kurią jis turi atitikti. Tiek (68b), tiek (69) pavyzdžių S_{part} galima pakeisti finitinais šalutiniais sakiniais ir gauti funkciškai ekvivalentiškus substitutus. Todėl manytina, kad sprendimą originalo S_{rel} versti pasitelkiant S_{part} tokiais atvejais kaip (68b), galėjo nulemti apgalvotas ar sąmoningas sekimas nacionalinės teisės aktų kalbos tradicija arba kalbos ekonomijos priežastys, pasirenkant trumpesnę substitutą. Tai – diskusinės galimybės, kurias verta tikrinti turint įvairesnių ir išsamesnių duomenų.

Fiksuota ir asimetriško vertimo atvejų, kai originalo S_{part} vertimo tekste buvo pakeičiamas S_{rel} , pavyzdžiui:

(70a) *Similarly, non-competition clauses must be limited to products and services constituting the economic activity of the joint venture.*

Eur Lex 2021

(71b) Panašiai nekonkuravimo sąlygos turi apsiriboti produktais ir paslaugomis, kurie sudaro bendros įmonės ūkinę veiklą.

COMP_{ES1}

(72a) *5 % by weight of garlic not satisfying the requirements of the class but meeting those of Class I or, exceptionally, coming within the tolerances of that class.*

(72b) 5 % svorio *tų česnakų, kurie neatitinka šios rūšies, bet atitinka I rūšies reikalavimus arba išimtinais atvejais atitinka tos rūšies nukrypimus.*

COMP_{ES2}

Atlikus substitucijų testą gauti nevienodi rezultatai. Palyginkite (73) ir (74):

(73) Panašiai nekonkuravimo sąlygos turi apsiriboti *produktais ir paslaugomis, sudarančiais bendros įmonės ūkinę veiklą.*

(74) 75 % svorio *tų česnakų, neatitinkančių šios rūšies, bet atitinkančių I rūšies reikalavimus arba išimtinais atvejais atitinkančių tos rūšies nukrypimus.*

Tik (73) yra visapusiškai ekvivalentiškas sakiniui, kuris išverstas pasitelkiant S_{rel} , t. y. (71b). Juose NP *produktais ir paslaugomis* modifikuojama restriktiviai. Pasirinkimas S_{part} versti S_{rel} šiuo atveju, greičiausiai, yra natūralios semantiškai ir sintaksiškai labai artimų postmodifikatorių konkurencijos rezultatas. Jam įtakos galėjo turėti tai, kad direktyvose S_{rel} yra dažnesni modifikatoriai, todėl S_{rel} buvo spontaniškai reprodukuotas vietoj S_{part} . Kita vertus, kyla abejonių dėl (74) semantinės atitikties (72b). (72b) pavyzdyje, akcentuojant dalies reikšmę pasirinktas rodomasis įvardis *tų*, modifikuojantis daiktavardį *česnakų*, ir taip gauta NP *tų česnakų*. Šioje NP įvardis determinuoja daiktavardžio *česnakų* reikšmę. Todėl S_{rel} yra papildomosios distribucijos narys, kuris restriktiviai modifikuoja jau apibrėžtą daiktavardį. (74) tiek gramatiškai, tiek semantiškai priimtinas tik iš NP *tų česnakų* pašalinus rodomąjį įvardį. Šį teiginį galima iliustruoti pasitelkiant daugiau panašios substitucijos pavyzdžių:

(75) Į iniciatyvinės grupės sudėtį buvo siūlomi *tie žmonės, kurie savo pasisakymais išreiškė asmenines pozicijas bei požiūrį dėl Lietuvos ateities.*

Lithuanian Web 2021

(76) Į iniciatyvinės grupės sudėtį buvo siūlomi žmonės, savo pasisakymais išreiškę asmenines pozicijas bei požiūrį dėl Lietuvos ateities.

(77) ? Į iniciatyvinės grupės sudėtį buvo siūlomi tie žmonės, savo pasisakymais išreiškę asmenines pozicijas bei požiūrį dėl Lietuvos ateities.

(77) pavyzdys semantiškai būtų priimtinas tik tuo atveju, jei rodomasis įvardis *tie* būtų grynai parodomosios reikšmės (cf. *tie, ten stovintys žmonės*). Kai jis yra apibrėžiamosios reikšmės, (75) substitucija galima tik (76), t. y., ji pašalinus. Taigi, modelis *tas [X], kuris* nepasiduoda pilnavertei substitucijai S_{part} , todėl (72b) yra vienintelis priimtinas variantas. Jo pasirinkimą nulėmė originalo semantika, nes originale daiktavardis *garlic* vartojamas anaforiškai (prieš tai teste išskirta česnakų grupė) – vertėjas tą išskyrimą sustiprino daiktavardį *česnakų* papildomai restriktiviai apibrėždamas rodomuoju įvardžiu. Tai savo ruožtu panaikino visapusiškos substitucijos galimybę.

Galiausiai paminėtina, kad direktyvų originalo restriktiviai S_{rel} ir S_{part} tam tikrais atvejais versti ne šalutiniu sakiniu, o prenominaliniu modifikatoriumi, pavyzdžiui:

(78a) *Consequently, the banks which were State-owned were able to be converted into public limited companies, with such conversion becoming mandatory in 1993.*

Eur Lex 2016

(79b) Valstybei priklausantys bankai galėjo būti pertvarkomi į akcines bendroves, o 1993 metais tai padaryti jie jau buvo įpareigoti.

COMP_{ES1}

(80a) *The Commission shall be assisted in this task by a special committee designated by the Council.*

Eur Lex 2016

(80b) Šią užduotį atlikti Komisijai padeda Tarybos paskirtas specialusis komitetas.

COMP_{ES2}

Tokios substitucijos prenominaliniais modifikatoriais fiksuotos palyginti retai. Jos daugiausia darytos tais atvejais, kai paeiliui pasitaikydavo grupė sudėtinių sakinių, į kuriuos įeina postnominalinių modifikatorių. Gali būti, kad prenominalinė modifikacija pasitelkta kaip būdas „taisyti“ vertimo kalbos raišką, stilistiniais sumetimais prenominalinius modifikatorius NP pasirenkant tam, kad tekstas būtų sklandesnis. Tai vienintelis pastebėtas tokio keitimo dėsningumas. Semantikos požiūriu prenominaliniai substitutai yra ekvivalentiški S_{part} ir S_{rel} . Taigi, originalui būdingas postmodifikavimas

vertime beveik visada įforminamas taip pat postmodifikatoriais, o tai savo ruožtu, yra lietuvių kalbos eurolekto požymis.

Apibendrinant, daugeliu atvejų konkurencija tarp S_{rel} ir S_{part} direktyvų tekstuose tegali būti paaiškinama paprastu variantiškumu, kai abu variantai yra lygiaverčiai tiek semantikos, tiek sintaksės požiūriu. Vis dėlto S_{rel} yra direktyvose neginčijamai vyraujantys postmodifikatoriai. Atmetus atvejus, kai S_{rel} konkurenciją su S_{part} riboja lietuvių kalbos sintaksė, S_{part} , kaip S_{rel} konkurentai, dažniausiai pasitelkiami siekiant vengti S_{rel} vartojimo paeiliui. Neatmestina galimybė, kad dažnas S_{rel} reprodukovimas direktyvų vertime gali lemti ir pasąmoningą S_{part} keitimą finitiniu šalutiniu sakiniu tais atvejais, kai abi šios konstrukcijos yra lygiavertės.

Atlikus $COMP_{LT}$ analizę paaiškėjo, kad direktyvas įgyvendinančiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose S_{part} vartojami tik restriktiviai. Šiuo požymiu $COMP_{LT}$ medžiaga skiriasi nuo $COMP_{ES}$ medžiagos, kurioje, kaip jau minėta, fiksuota ir apozityvinio postmodifikavimo pasitelkiant S_{part} atvejų.

Daugeliu atveju S_{rel} ir S_{part} $COMP_{LT}$ tekstuose vartojami sinonimiškai. Palyginkite (81) ir (82) pavyzdžius:

(81) *Asmuo, norintis gauti leidimą, turi pateikti prašymą ir dokumentus, nurodytus Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintame tvarkos apraše.*

$COMP_{LT2}$

(82) *Asmuo, kuris nori registruoti vaistinį preparatą tik Lietuvos Respublikoje, kai kitoje ar kitose EEE valstybėse šis preparatas neregistruotas, turi pateikti Valstybinei vaistų kontrolės tarnybai paraišką registruoti vaistinį preparatą pagal nacionalinę procedūrą.*

$COMP_{LT2}$

Tiek (81), tiek (82) pavyzdžiuose pabraukti šalutiniai sakiniai yra restriktyvieniai pagrindinio dėmens daiktavardžio *asmuo* modifikatoriai. S_{rel} pakeitus S_{part} ir atvirkščiai būtų gautos funkciškai lygiavertės propozicijos. Postmodifikatoriaus pasirinkimą, greičiausiai, lemia variantiškumas, nes daugeliu atvejų jie yra tos pačios funkcinės aprėpties. Negalima atmesti galimybės, kad S_{part} gali būti pasitelkiami siekiant vengti labai ilgų sakinių, nes, kaip jau minėta, trumpesni sakiniai yra Lietuvos nacionalinės teisės aktų kalbos požymis.

Vis dėlto, kaip rodo statistinė analizė, $COMP_{LT}$ medžiagoje S_{rel} yra vyraujantys postmodifikatoriai. Šiam rezultatui įtakos galėjo turėti tai, kad $COMP_{LT}$ teikiama pirmenybė tam tikrų veiksmažodžių finitinėms formoms. Pavyzdžiui:

(83) Vidaus vandenų laivas – bet kurio tipo savaeigis ar nesavaeigis keleivinis, krovininis, techninis (tarnybinis, mokslinio tyrinėjimo, techninio aptarnavimo ir kiti) laivas, keltas (keleivinis, krovininis, mišrus), kuris yra vidaus vandenyse

COMP_{LT2}

Veiksmažodis *būti* yra pats dažniausias veiksmažodis COMP_{LT} patekstyniuose. Pažymėtina, kad pirmenybė finitinei veiksmažodžio *būti* formai šalutiniuose sakiniuose gerokai būdingesnė COMP_{LT2} tekstams. Juose S_{part} su *būti* dalyvinėmis formomis fiksuotas 77 kartus, o COMP_{LT1} – 220 kartų. Kitaip tariant, S_{part} su veiksmažodžio *būti* nefinitinėmis formomis direktyvų įgyvendinimo aktuose, priimtuose nuo 2005 m., ženkliai sumažėjo (normalizuotais dažniais – 2,57 karto). Šis sumažėjimas tiesiogiai koreliuoja su S_{part}, kurių pamatinis veiksmažodis yra veiksmažodis *būti*, dažnių mažėjimu direktyvų tekstuose (žr. 3.9 lentelę).

3.9 lentelė. S_{part} su veiksmažodžiu *būti* dažniai COMP patekstyniuose.

	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Skirtumas tarp normalizuotų dažnių, kartais
COMP _{ES1}	44	27,46	-2,36
COMP _{ES2}	20	11,59	
COMP _{LT1}	220	32,13	-2,57
COMP _{LT2}	77	12,47	

Matyti, kad S_{part}, kurių pamatinis veiksmažodis yra *būti*, normalizuotas dažnis iki 2004 m. tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose, gerokai viršijo normalizuotą dažnį vėlesniu laikotarpiu. Šis sumažėjimas yra statistiškai reikšmingas (COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} atveju LL vertė 11,08, $p < 0,001$; COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} atveju LL vertė 57,81, $p < 0,001$). Didžiausias S_{part}, kurių pamatinis veiksmažodis yra *būti*, sumažėjimas fiksuotas lyginant COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} patekstynius. Taigi, tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose, skelbiamuose nuo 2005 m., S_{part}, kurių pamatinis veiksmažodis yra *būti*, greičiausiai, pradėti dažniau keisti S_{rel}. Todėl COMP_{LT} fiksuojama gerokai mažiau tokių sakinių kaip (84):

(84) Penimų ir veislinių avių ir ožkų siuntai, siunčiamai į kitą ES šalį iš *patvirtinto surinkimo centro, esančio Lietuvos Respublikos teritorijoje*.

COMP_{LT1}

COMP_{LT1} tekstuose teikta pirmenybė realizuoti vietos žymėjimą (lokalizaciją) naudojant S_{part} (lokalizacijai) žymėti, kaip iliustruojama (84) pavyzdyje. Kitais atvejais, antecedentą konkretizuojant, pirmenybė teikta

restriktyviniams S_{rel} . $COMP_{LT2}$ tekstuose ši skirtis iš esmės nebefiksuoja – S_{rel} antecedento atžvilgiu žymi ir vietą, ir jį konkretizuoja. Šiam postmodifikavimo poslinkiui įtakos galėjo turėti lietuvių kalbos eurolektas. ES tekstų, kuriuose, sekant originalo sintakse, vietos žymėjimas jau iki 2004 m. pradėtas realizuoti S_{rel} , ir tolydžio pradėjo konkuruoti su vietai žymėti pasitelkiamais S_{part} . Tokie atvejai yra eksteriorizavimo rezultatas, pavyzdžiui:

(85a) *The court referred to in paragraph 1 may order protective measures to protect the interests of local creditors by requiring the insolvency practitioner or the debtor in possession not to remove or dispose of any assets which are located in the Member State where its establishment is located unless this is done in the ordinary course of business.*

Eur Lex 2016

(85b) 1 dalyje nurodytas teismas gali skirti apsaugos priemonės vietos kreditorių interesams apsaugoti, tuo tikslu reikalaudamas, kad nemokumo specialistas arba savo turtu disponuojantis skolininkas neperkeltų ar neperleistų jokio *turto*, kuris yra valstybėje narėje, kurioje yra jo įsisteigimo vieta, išskyrus atvejus, kai tai daroma vykdant įprastinę veiklą.

$COMP_{ES2}$

Lyginant (85a) ir (85b) matyti, kad vertime vieta pažymima pasitelkiant S_{rel} , taip, kaip originalo tekste. Toks vietą žyminčių S_{part} keitimas S_{rel} , vietos žymėjimą įforminant daugiausia finitiniu šalutiniu sakiniu, yra vienas iš niuansuotų lietuvių kalbos eurolekto sintaksės požymių, galėjusių turėti įtakos įgyvendinimo aktų kalbai. Referencinio tekstyno duomenys rodo, kad su ES nesusijusiuose teisės aktuose S_{part} , kurių pamatinis veiksmažodis yra *būti*, atvejų skaičius po įstojimo į ES taip pat sumažėjo. Visgi šis sumažėjimas ne toks ryškus kaip direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų patekstyniuose.

3.10 lentelė. S_{part} su veiksmažodžiu būti dažniai REF patekstyniuose.

	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Skirtumas tarp normalizuotų dažnių, kartais
REF ₁	38	11,46	1,78
REF ₂	31	6,41	

Taigi, vietą žyminčių S_{part} keitimas S_{rel} yra vienas iš lietuvių kalbos eurolekto požymių, kuris galėjo turėti įtakos direktyvų įgyvendinimo kalbai. Šį teiginį reikėtų patikrinti pasitelkiant didesnės apimties ir įvairesnius tekstus apimančio tekstyno duomenis.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dalis veiksmažodžių, tokių, kaip *turėti*, *nustatyti*, *atlikti* $COMP_{LT}$ patekstyniuose dažniau yra S_{part} , o ne S_{rel} pamatiniai

veiksmazodžiai. COMP_{ES} patekstyniuose šie veiksmazodžiai dažniau yra S_{rel} pagrindiniai veiksmazodžiai, arba vartojami apylygiai tiek finitiniuose, tiek nefinitiniuose sakiniuose. Gali būti, kad tokiam rezultatui įtakos turi norminės COMP_{LT} tekstuose reglamentuojamos situacijos, kai antecedentas turi būti klasifikuojamas, panašiai kaip (69) pavyzdyje.

COMP_{LT} patekstyniuose taip pat buvo išskirta S_{Adv}, kurie modifikuoja ne pagrindinio sakinio NP, o pagrindinio sakinio dėmens VP. Pavyzdžiui:

(86) *Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, atlikusi tyrimą, priima motyvuotą sprendimą.*

COMP_{ES2}

Kaip (62) pavyzdyje, (86) sakinyje pabrauktas šalutinis sakinytis turi aplinkybių semantiką, todėl jo negalima laikyti S_{part}. Tokie sakiniai COMP_{LT} patekstyniuose fiksuoti panašiu dažniu kaip COMP_{ES} patekstyniuose.

Kaip jau minėta, COMP_{LT} patekstyniuose nefiksuota apozityvinių S_{part}. Taip pat juose nefiksuota relevantiškumo apozityvinių S_{rel}. Tai – svarbiausias požymis, kuriuo direktyvas įgyvendinantys nacionalinės teisės aktai S_{part} ir S_{rel} srityje skiriasi nuo direktyvų. COMP_{LT} fiksuota tik keletas tāsos apozityvinių S_{rel}. Greičiausiai tai, kad COMP_{LT} tekstuose nefiksuojama apozityvinių relevantiškumo šalutinių sakinių, lemia jų griežtas norminis pobūdis: išvardijamos pareigos, priskiriamos nuostatos ar kategorijos, bet tų pareigų, nuostatų ar kategorijų objektai neapibūdinami neesminiu, papildomu turiniu. Relevantiškumo apozityviniai šalutiniai sakiniai nebūdingi ir REF medžiagai. Relevantiškumo apozityviniai sakiniai fiksuojami kitokio pobūdžio teisės tekstuose, pavyzdžiui, teismo nutartyse (ypač jų aiškinamosiose dalyse):

(87) Teisinės valstybės principas turi apimti ir šią situaciją, kai viena valstybės institucija, turinti ne įstatymo, bet įstatymą įgyvendinančio teisės akto jai suteiktus įgaliojimus, t. y. VDI, išaiškina faktinę situaciją vienaip (nustato, kad darbdavys yra kaltas), o *prokuratūra, turinti įstatymo jai suteiktus įgaliojimus*, ištiria ir įvertina faktinę situaciją priešingai (darbuotojas pats kaltas dėl nelaimingo atsitikimo, pats atsisegė lyną, nors buvo patyręs).

(Nuasmeninta nutartis)

Apibendrinant šį poskyrį dar kartą pabrėžtina, kad H₁ pasitvirtino iš dalies. Direktyvų tekstuose S_{rel} fiksuojami daug dažniau nei S_{part}. Direktyvų įgyvendinimo aktuose tiek S_{rel}, tiek S_{part} fiksuojami santykinai rečiau nei direktyvų tekstuose. Vis dėlto, abiejų rūšių postmodifikatorių skaičius direktyvų įgyvendinimo aktuose statistiškai reikšmingai padidėjo. Tai rodo, kad postmodifikavimas tampa būdingesniu direktyvas įgyvendinančių teisės

aktų požymiu. Lyginant direktyvas įgyvendinančių teisės aktų postmodifikavimo rodiklius su kitų Lietuvos teisės aktų postmodifikavimo rodikliais nustatyta, kad dažnesnis postmodifikavimas yra statistiškai reikšmingas direktyvų įgyvendinimo aktų požymis. Kita vertus, gauti nedideli ELL rezultatai neleidžia nustatyti tvirto priežastinio ryšio tarp nustatytų statistiškai reikšmingų postmodifikavimo skirtumų tarp direktyvų, jų įgyvendinimo aktų ir kitų nacionalinės teisės aktų. Nepaisant to, nekvestionuotina, kad postmodifikavimas tiek S_{part} , tiek S_{rel} yra gerokai būdingesnis direktyvų tekstams nei jas įgyvendinančių teisės aktų tekstams, o juose postmodifikavimas savo ruožtu yra dažnesnis nei su ES direktyvomis tiesiogiai nesusijusiuose teisės aktuose.

Kokybinė analizė atskleidė, kad ir direktyvų, ir jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose S_{part} konkuruoja su S_{rel} , tik tai lemia skirtingos priežastys. Direktyvų tekstuose postmodifikatoriai dažniau gramatiškai įforminami sekant originalo, parengto anglų kalbos eurolektu, pavyzdžiu. Originalo S_{rel} dažniausiai verčiami S_{rel} , o $S_{part} - S_{part}$. Kadangi direktyvų tekstuose originalo kalba vyrauja S_{rel} , dėl analogiško gramatinio įforminimo S_{rel} vyrauja ir direktyvų tekstuose. Šiuo atžvilgiu gauti rezultatai sutampa su Leonavičienės ir Liepuoniūtės (2013) ir Leonavičienės (2020) atliktų tyrimų rezultatais. Direktyvas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose S_{rel} ir S_{part} konkurenciją daugiausia lemia anglų kalbos eurolekto sintaksinių formų perteikimas ir numanomas variantiškumas, nes daugeliu atvejų S_{part} ir S_{rel} funkcinė aprėptis sutampa. Atlikus kokybinę analizę paaiškėjo, kad vienas pagrindinių požymių, kuriais pasižymi $COMP_{LT}$ tekstai – polinkis vietos žymėjimo turinio S_{part} keisti S_{rel} . Tai gali būti tiesioginės lietuvių kalbos eurolekto įtakos požymis, nes direktyvų tekstams, greičiausiai dėl sekimo anglų kalbos eurolektu, būdingi vietos žymėjimo S_{rel} . Be to, nustatyta, kad direktyvas įgyvendinantiems teisės aktams, kaip ir kitiems Lietuvos nacionaliniams teisės aktams, nebūdingi apozityviniai relevantiškumo šalutiniai sakiniai. Priešingai, direktyvų tekstams būdingi tiek relevantiškumo S_{part} , tiek relevantiškumo S_{rel} . Tai – dar vienas lietuvių kalbos eurolekto požymis, kuriuo jis reprodukuoja anglų kalbos eurolekto požymius, bet nedaro apčiuopiamos įtakos nacionalinės teisės aktų kalbai.

3.4 Bendraties šalutiniai būdvardiniai sakiniai

Šiame poskyryje aptariami direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų bendraties šalutinių būdvardinių sakinių klausimai, siekiant patikrinti, ar šioje srityje esama statistiškai reikšmingų skirtumų.

Bendraties šalutiniai būdvardiniai sakiniai (toliau – S_{inf}) – tai nefinitiniai šalutiniai sakiniai, kurių pamatinis veiksmažodis yra bendraties formos:

(88) Nusipirkau *kirvį* malkoms kapoti.

(Holvoet, Judžentis 2003: 172)

(88) pavyzdyje daiktavardis *kirvį* modifikuojamas S_{inf} *malkoms kapoti*. Holvoet ir Judžentis (2003: 172) nurodo, kad S_{inf} nuo anksčiau aptartų S_{rel} ir S_{inf} skiriasi tuo, kad jais apibūdinama modifikuojamojo žodžio paskirtis. Pavyzdyje paskirtis priskiriama daiktavardžiui *kirvį*. Modifikacija S_{inf} gali būti tiek restriktyvinė, tiek nerestriktyvinė (Simonin 2013: 4; 15). Manytina, kad S_{inf} restriktyvumas priklauso nuo konteksto. (88) pavyzdyje S_{inf} savo antecedentą *kirvį* gali modifikuoti tiek restriktyviai, tiek nerestriktyviai. Semantinis testas, taikytas nustatant S_{rel} restriktyvumą, leidžia daryti abi interpretacijas. Jei daiktavardis *kirvį* suprantamas kaip inherentinę (kapojimo įrankio) paskirtį turintis daiktas, S_{inf} laikytinas nerestriktyviu. Kita vertus, jei daiktavardžiui *kirvis* priskiriama situacinė paskirtis, kuria jis skiriamas iš visos referentų aibės, S_{inf} laikytinas restriktyviu postmodifikatoriumi. Sintaksės požiūriu S_{inf} yra fakultatyvūs dėmenys, taigi atitinka šį modifikavimo kriterijų.

Tradicinėse lietuvių kalbos gramatikose laikomi vientisinio sakinio nariais, atliekančiais priemonės, tikslo aplinkybės arba pažyminio funkciją (LKG III: 172; DLKG: 552). Abi šias funkcijas S_{inf} priskiria ir Labutis (2002: 302–303), o Sirtautas ir Grenda (1988: 132) – tik tikslo aplinkybės funkciją. Vaskelaitė (2023: 9) S_{inf} dar priskiria paskirties funkciją. Taigi, lietuvių kalbotyroje funkcinė S_{inf} aprėptis aiškinama įvairiai – kaip priemonės, tikslo ar paskirties. Regis, šios semantinės funkcijos yra labilios, ypač, kai nėra aiškos semantinės „paskirties“ ir „tikslo“ ribos (žr. Vaskelaitė 2023: 9). Toliau S_{inf} funkcinė aprėptis disertacijoje vadinama „priemonės“ raiška, omeny turint tai, kad gali būti realizuojamas ir tikslas bei paskirtis, nes visos šios trys semantinės kategorijos yra susijusios.

Gramatinis paskirties ir ne paskirties reikšmių įforminimas tampa probleminis tais atvejais, kai S_{inf} realizuojami ne modifikavimo, o komplementavimo ryšiai. Pavyzdžiui:

(89) *Leidimą* namui statyti išduoda savivaldybės.

Lithuanian Web 2021

(88) sakinyje pažymėtas dėmuo *namui statyti* iš pažiūros yra S_{rel} . Vis dėlto daiktavardis *leidimą*, išvestas iš tranzityvinio veiksmažodžio *leisti* šiuo atveju

reikalauja papildymo, panašiai, kaip to reikalauja jo pamatinis veiksmažodis. Todėl *namui statyti* yra ne daiktavardžio *leidimą* modifikatorius, o komplementas (papildinys). Palyginkite (89) pavyzdį ir jo nominalizaciją (90a) ir (90b):

(90a) Leidžia namą statyti.

(90b) Leidimas namą statyti.

Veiksmažodinio abstrakto iš jo pamatinio veiksmažodžio paveldėta sintaksinė savybė prisijungti papildinį nedaro įtakos to papildinio semantikai – papildiniu *namą statyti* toliau reiškiamas paskirtis, nes komplementais, kurių forma atitinka S_{inf} , galima realizuoti tikslą ir paskirtį (žr. Dixon 2006: 39)⁶⁹.

Kadangi paskirties semantika yra inherentinis S_{inf} bruožas, gali būti, kad tokie veiksmažodiniai abstraktai, kaip (88) pavyzdyje, kai kada spontaniškai komplementuojami S_{inf} formos nefinitiniais komplementais, nes tokie komplementai taip pat turi paskirties reikšmę. Kita vertus, DLKG nurodoma, kad tokio pobūdžio sakiniuose kaip (88), daiktavardžiai turi būti komplementuojami tik konstrukcijomis su galininko linksnio daiktavardžiais:

„paskirties reikšmės neturinti bendratis, priklausoma nuo veiksmažodžių junginių su abstrakčios reikšmės daiktavardžio galininku (ar kilmininku) išlaiko įprastinį valdymą ir siejimą su galininku, pvz., *davė įsakymą tiltą statyti*“.

DLKG: 552

Šiame nurodyme apsiribojama semantiniu aiškinimu – daroma prielaida, kad tokiuose sakiniuose kaip *Davė įsakymą tiltą statyti* daiktavardis *įsakymą* neturi paskirties reikšmės, todėl negalima vartoti vadinamosios „naudininko su bendratimi“ konstrukcijos – S_{inf} , nes ji visada nurodo paskirtį. Remiantis šiuo išaiškinimu bendrinės lietuvių kalbos normoje (88) yra netaisyklingas pavyzdys. Preskriptyviniuose darbuose pernelyg nedetalizuojant įsitvirtinusi nuostata, kad S_{inf} nelaikytini tinkama priemone realizuoti paskirtį, jei jų modifikuojamas daiktavardis ar NP yra abstraktus ir nereikia paskirties (Šukys 2003: 146; Kniūkšta 2005: 211)⁷⁰. Tai atsispindi ir platesniuose praktiniuose kalbos normos veikaluose. Pavyzdžiui, „Administracinės kalbos patarimuose“ nurodoma, kad S_{inf} :

⁶⁹ Už šią vertingą pastabą dėkoju prof. Axeliui Holvoetui.

⁷⁰ Šukys (2003: 146) pripažįsta, kad nelengva atskirti, kada reikalingas naudininkas su bendratimi (prototipinis S_{inf}), o kada – galininkas su bendratimi ($S_{inf(ACC)}$). Dėl to daug ginčytasi ir kalbininkų bendruomenėje. Šukys vadovaujasi semantiniu kriterijumi siūlydamas įterpti į konstrukciją žodį „tinka“. Jei šis eksperimentas lemia semantiškai funkcionalų sakinį, vartotina S_{inf} , jei ne – $S_{inf(ACC)}$.

„Nevartojamas apibūdinti dalykui, pasakytam daiktavardžiu, nereiškančiu priemonės, pvz.: paraiška parodai rengti, banko licencijai gauti, licencijai pratęsti (=paraiška rengti parodą, gauti banko licenciją, pratęsti licenciją; parodos rengimo paraiška, licencijos pratęsimo paraiška); pasiūlymas darbui gerinti, sutarčiai sudaryti, akcijoms supirkti (=pasiūlymas gerinti darbą, sudaryti sutartį, supirkti akcijas; pasiūlymas, kaip gerinti darbą)“.

Administracinės kalbos aktualijos

Šis išaiškinimas taip pat remiasi tik semantiniais kriterijais, laikantis minties, kad S_{inf} yra paskirties reikšmę turintis šalutinis sakinyss, o šalutiniai papildinio sakiniai – ne. Kadangi aiškinimas yra semantinio pobūdžio, o priemonės semantika yra labili ir nėra aiškių jį ribojančių požymių, „Administracinės kalbos aktualijose“ kartu aptakiai nurodoma, kad:

„Naudininkas su bendratimi yra šalutinis variantas (pagrindinis variantas galininkas su bendratimi) apibūdinti dalykui, pasakytam daiktavardžiu, turinčiu priemonės atspalvį, pvz.: Nustačius faktus apie riebalų įtaką sveikatai, daugelio šalių sveikatos apsaugos tarnybos ėmėsi priemonių jų vartojimui mažinti (l mažinti jų vartojimą)“.

Administracinės kalbos aktualijos

Nepaisant to, kad veiksmožodinių abstraktų komplementavimas S_{inf} , o ne iš esmės tapačios funkcijos galininkinės formos (toliau – $S_{inf(acc)}$) komplementais neatitinka lietuvių kalbos normų, tekстыne *Lithuanian Web 2021*, be jau nagrinėto (88) pavyzdžio, yra daug tokio komplementavimo pavyzdžių. Jų yra ir ES tekstuose. Pavyzdžiui:

(91) Po to, kai asociacija pateikia *paraišką pagalbai gauti*, susijusi valstybė narė įgaliojama išmokėti asociacijai nustatyto dydžio išankstinį mokėjimą nustatytą pagal pagalbos sumą.

Eur Lex 2016

(91) pavyzdyje *pagalbai gauti* yra priemonės reikšmę turintis daiktavardžio *paraišką* komplementas. Tikėtina, kad toks komplementavimas gali būti būdingas lietuvių kalbos eurolektui, nes veiksmožodinių abstraktų komplementavimo pasitelkiant S_{inf} klausimas aptariamas ir ES instituciniame „Vertimo vadove“. Jame, vadovaujantis preskriptyvine prieiga, nurodoma, kad toks komplementavimas yra netinkamas.

Šios disertacijos autoriui vykdant vertimo ES institucijoms veiklą taip pat yra tekę gauti įvairių taisymsų ir patarimų, susijusių su S_{inf} ir $S_{inf(acc)}$ vartoseną. Dalis jų atitiko norminius išaiškinimus, dalis – ne. Pavyzdžiui, patyrę ES institucijų redaktoriai siūlė veiksmožodinius abstraktus komplementuoti pasitelkiant ne $S_{inf(acc)}$, o S_{inf} , nors tie veiksmožodiniai abstraktai ir neturėjo

priemonės semantikos, kuri postuluoja preskriptyviniuose nurodymuose. Todėl nuspręsta patikrinti, ar ES direktyvų tekstuose S_{inf} dažnai vartojami tik kaip savo antecedentų priemonės semantiką realizuojantys postmodifikatoriai. Keliami hipotezė (H_1), kad S_{inf} direktyvų tekstuose yra dažnos sintaksinės konstrukcijos, atliekančios ne tik postmodifikatorių, bet ir komplementų funkciją, o tai yra statistinis ir funkcinis lietuvių kalbos eurolekto požymis. Taip pat daroma prielaida, kad toks S_{inf} pasitelkimas komplementuoti veiksmožodinius abstraktus bus dažniau fiksuojamas ir direktyvų įgyvendinimo aktuose o tai, savo ruožtu, galima laikyti lietuvių kalbos eurolekto įtaka.

3.4.2 Tekstynų duomenys

COMP

Automatizuotai surinkus visus kiekvieno patekstynio sakinius, į kurių sudėtį įėjo bendraties konstrukcijos, rankiniu būdu atrinkti tik tie sakiniai, kurių šalutiniai dėmenys atitinka lietuvių kalbos S_{inf} formą. Kitaip tariant, atrinkti nefinitiniai sakiniai, sudaryti iš naudininko linksnio daiktavardžio ir veiksmoždžio bendraties. Duomenys pateikiami 3.11 lentelėje.

3.11 lentelė. S_{inf} dažniai COMP tekстыne.

Patekstynis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	% nuo bendro sakinių skaičiaus
COMP _{ES1}	98	66,78	0,61
COMP _{ES2}	143	82,92	0,82
COMP _{LT1}	473	69,10	0,69
COMP _{LT2}	306	49,56	0,49
COMP _{ES} bendras	241	72,44	0,72
COMP _{LT} bendras	779	59,83	0,59

Visų pirma atkreiptinas dėmesys į tai, kad S_{inf} formos konstrukcijos tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose fiksuojamos palyginti nedažnai – tai rečiausias visų šalutinių būdvardinių sakinių tipas. Abiejuose COMP_{ES} patekstyniuose S_{inf} vartojami dažniau nei abiejuose COMP_{LT} patekstyniuose (normalizuotų dažnių skirtumas sudaro 18 proc.). Lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} matyti, kad S_{inf} COMP_{ES} fiksuoti dažniau. Kita vertus, lyginant COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} gautas netikėtas rezultatas – COMP_{LT2} fiksuotas mažesnis S_{inf} normalizuotas dažnis. Taigi, nors direktyvų tekstuose S_{inf} dažnėjo, jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose, priešingai – jų atvejų skaičius sumažėjo. Remiantis tokiais rezultatais iškelta tarpinė prielaida, kad

S_{inf} gali būti būdingesni direktyvoms, o kartu – lietuvių kalbos eurolektui. Kartu iškelta prielaida, kad S_{inf} yra ne tokie būdingi direktyvas įgyvendinantiems teisės aktams. Siekiant įsitikinti rezultatų statistiniu reikšmingumu, atlikti statistiniai skaičiavimai. Jų rezultatai pateikiami 3.12 lentelėje.

3.12 lentelė. S_{inf} dažnių COMP tekстыne statistinio reikšmingumo rodikliai.

Lyginami patekstyiniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
COMP _{ES1} ir COMP _{LT1}	1,24, $p > 0,05$	-11,48	-10,11	0,0000
COMP _{ES2} ir COMP _{LT2}	24,06, $p < 0,0001$	67,30	12,79	0,0007
COMP _{ES1} ir COMP _{ES2}	5,47, $p < 0,05$	-26,24	-4,94	0,0003
COMP _{LT1} ir COMP _{LT2}	20,91, $p < 0,0001$	39,40	9,13	0,0003
COMP _{ES} bendras ir COMP _{LT} bendras	6,50 $p < 0,05$	21,07	-5,50	0,0001

Statistinio reikšmingumo testų rezultatai rodo, kad apibendrinus duomenis COMP_{ES} patekstyniuose fiksuojamas dažnesnis S_{inf} atvejų skaičius nėra atsitiktinis rodiklis. Kita vertus, nedidelį efekto dydį rodantys rezultatai (neigiama Bayeso faktoriaus aproksimacijos ir labai žema ELL) leidžia teigti, kad šis skirtumas yra praktiškai reikšmingas arba gali leisti sudaryti tvirtas prielaidas H_1 pirmajai daliai pagrįsti. Lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} gauta LL vertė rodo, kad nedidelis S_{inf} dažnio padidėjimas COMP_{ES2} patekstynyje yra statistiškai reikšmingas, bet neigiamas Bayeso faktoriaus aproksimacijos rodiklis ir visiškai jokios duomenų tarpusavio koreliacijos nerodanti ELL reikšmė leidžia manyti, kad S_{inf} vartosenos dažnis abiem tiriamais laikotarpiais direktyvose išliko panašus. Tai, kad COMP_{LT2}, palyginti su COMP_{LT1}, S_{inf} fiksuota rečiau, yra statistiškai reikšmingas, bet taip pat beveik jokio poveikio neturintis rezultatas. Lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{LT1} taip pat gauta labai žema LL vertė, neigiamas Bayeso faktoriaus aproksimacijos rodiklis ir nulinis ELL dydis. Tai reiškia, kad S_{inf} dažniai šiuose patekstyniuose visiškai nekoreliuoja. Vis dėlto palyginus COMP_{ES2} ir COMP_{LT2} nustatyta, kad tai, jog COMP_{ES2} fiksuota daugiau S_{inf} nei COMP_{LT2}, yra statistiškai reikšmingas rodmuo, bet praktinis tokio skirtumo efektas yra labai mažas. Darytina išvada, kad tai, jog direktyvų patekstyniuose S_{inf} tolydžio didėjo, o jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose – mažėjo, greičiausiai, nėra tarpusavyje susiję pokyčiai. H_1 dalis, kad lietuvių kalbos eurolektui būdinga dažnesnė S_{inf} vartoseną, atmestina

($COMP_{ES}$ bendras ir $COMP_{LT}$ bendras apibendrinta Bayeso faktoriaus aproksimacija – neigiama). Statistinė analizė neleidžia nei patvirtinti, nei atmesti antrosios H_1 dalies, teigiančios, kad direktyvų tekstuose S_{inf} formos konstrukcijos dažniau atlieka veiksmožodinių abstraktų komplementų funkciją.

Siekiant įvertinti, ar S_{inf} yra reti ir su ES nesusijusiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktų tekstuose, atlikta REF statistinė analizė.

REF

Siekiant įvertinti, ar S_{inf} yra reti ir su ES nesusijusiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktų tekstuose, atlikta analogiška REF statistinė analizė. REF patekstyniuose fiksuoti absoliutūs ir normalizuoti S_{inf} dažniai pateikiami 3.13 lentelėje.

3.13 lentelė. S_{inf} dažniai REF tekстыne.

Patekstynis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	% nuo visų sakinių
REF ₁	104	30,76	0,31
REF ₂	182	37,67	0,37

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis matyti, kad REF patekstyniuose S_{inf} taip pat sudaro labai nedidelę šalutinių sakinių dalį. Palyginus REF₁ ir REF₂, nustatyta, kad S_{inf} vartojimo normalizuotas dažnis REF₂ patekstynyje saikingai padidėjo (skirtumas sudaro 19 proc.). Taigi, kitaip nei $COMP_{LT}$ patekstyniuose, kuriuose fiksuotas tolygus S_{inf} normalizuotų dažnių mažėjimas, REF fiksuotas atvirkštinis procesas. Tai reiškia, kad tiek direktyvų, tiek su ja nesusijusių teisės aktų kalboje S_{inf} vartoseną dažnėja ir negalima atmesti galimybės, kad šis pokytis susijęs ne tik su S_{inf} atliekama postmodifikavimo funkcija, bet ir su galimai jiems dažniau priskiriama veiksmožodinių abstraktų komplementavimo funkcija. Siekiant išsiaiškinti, ar REF patekstyniuose fiksuoti skirtumai yra statistiškai reikšmingi ir viršija paklaidos ribą, atlikti statistinio reikšmingumo ir efekto dydžio skaičiavimai. Jų rezultatai pateikiami 3.14 lentelėje.

3.14 lentelė. S_{inf} dažnių REF tekстыne statistinio reikšmingumo rodikliai.

Lyginami patekstyniai	LL	%DIFF	Bayeso faktorius	ELL
REF ₁ ir REF ₂	2,26, $p \gg 0,05$	-16,75	-9,05	0,0001

Gauta labai nedidelė LL vertė (2,26, $p > 0,05$) rodo, kad padidėjimas neviršija paklaidos ribų, o žemi efekto dydžio rodikliai leidžia daryti išvadą, kad toks padidėjimas neturi didesnės praktinės reikšmės. Vadinas, REF

patekstyniuose S_{inf} yra gana pastovus, nedažnas šalutinio sakinio tipas ir šiuo požymiu REF nesiskiria nuo $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ patekstynių. Nei viename patekstynyje sakiniai, į kurių sudėtį įeina S_{inf} , nesudaro nė procento nuo visų fiksuotų sakinių. Toks statistinis rezultatas kiek netikėtas, nes keliant hipotezę tikėtasi, jog S_{inf} sakiniai bus palyginti dažni teisės aktų sakinių komponentai.

Apibendrinant statistinę analizę, pirmoji hipotezės dalis pasitvirtino – direktyvų tekstuose S_{inf} vartojami statistiškai dažniau. Siekiant patikrinti antrąją hipotezės dalį, susijusią su S_{inf} funkcinę aprėptimi, atlikta kokybinė analizė. Jos rezultatai aptariami toliau.

3.4.3 Diskusija

Šiame poskyryje aprašomi S_{inf} vartosenos atvejai, nustatyti $COMP$ patekstyniuose. Dažiausiai ir $COMP_{ES}$, ir $COMP_{LT}$ S_{inf} atlieka jiems įprastą daiktavardžių postmodifikatorių funkciją ir apibūdina antecedento paskirtį. Pavyzdžiui:

(92) Planas rengiamas siekiant užtikrinti optimalų ir veiksmingą infrastruktūros panaudojimą, suteikimą ir plėtrą, užtikrinant finansinę pusiausvyrą ir numatant priemonės šiems tikslams pasiekti.

$COMP_{ES2}$

Nagrinėjamame (92) pavyzdyje daiktavardis *priemonės* nėra veiksmožodinis abstraktas. Pasitelkiant S_{inf} *šiems tikslams pasiekti* atliekamas postmodifikavimas atitinka ir lietuvių kalbos normą. Kitaip nei tikėtasi, toks postmodifikavimas vyrauja abiejuose $COMP_{ES}$ patekstyniuose. Neatmestina prielaida, kad tai galėjo lemti aukštos kvalifikacijos vertėjų siekis laikytis kalbos normos arba tai, kad direktyvų tekstai prieš juos paskelbiant nuodugniai suredaguojami.

Vis dėlto, $COMP_{ES}$ tekstuose fiksuota ir atvejų, kai S_{inf} komplementuojami veiksmožodiniai abstraktai. Pavyzdžiui:

(93) Tais atvejais, kai taikoma 3 dalies pirmos pastraipos trečia įtrauka, nacionalinės reguliavimo institucijos Direktyvos 2002/21/EB (Pagrindų direktyva) 7 straipsnyje nurodyta tvarka Komisijai praneša apie savo sprendimus rinkos dalyviams nustatyti, keisti ar panaikinti įpareigojimus.

$(COMP_{ES1})$

(93) pavyzdyje daiktavardis *sprendimus* yra veiksmožodinis abstraktas, turintis veiksmo arba metaforizuoto dokumento pavadinimo, nulemta tokio

veiksmo, reikšmę. Preskriptyviniuose *Kanceliarinės kalbos patarimuose*⁷¹ nurodoma, kad ilgą laiką tokie dokumentai nelaikyti priemonėmis, todėl jų modifikavimas S_{inf} laikytas taisytinu. Šiuo metu pripažįstama, kad jie „gali būti laikytini tam tikromis priemonėmis“, nes padeda pasiekti tikslą. Tokiu atveju jų komplementavimas S_{inf} formos komplementais laikomas šalutiniu normos variantu. Pažymėtina, kad, greičiausiai, dėl ne tokių griežtų preskriptyvinių suvaržymų veiksmožodinių daiktavardžių, turinčių dokumentų reikšmę, komplementavimas pasitelkiant S_{inf} formos komplementus dažniau fiksuojamas COMP_{ES2} tekstuose, ne visada vadovaujantis įtvirtintais atitikties normai reikalavimais. Palyginkite (93) ir jo originalo tekstą (94):

(94) *In relation to the third indent of the first subparagraph of paragraph 3, national regulatory authorities shall notify decisions to impose, amend or withdraw obligations on market players to the Commission, in accordance with the procedure referred to in Article 7 of Directive 2002/21/EC (Framework Directive)*

Eur Lex 2016

(94) pavyzdyje daiktavardis *decisions* restriktyviai modifikuojamas S_{inf} *to impose, amend or withdraw obligations on market players*, konkretizuojant jo reikšmę priskiriant inherentinę paskirtį, kuria daiktavardis *decisions* išskiriamas iš aibės. Greičiausiai, vadovaujantis funkcinė analogija, verčiant priimtas sprendimas originalo teksto S_{inf} gramatiškai įforminti taip pat pasitelkiant S_{inf} . Vis dėlto, pažymėtina, kad tiesioginės anglų kalbos eurolekto įtakos tokiais atvejais išvelgti negalima, nes anglų kalboje morfologiškai neskiriami daiktavardžio galininko ir naudininko linksniai. Variantiškumą greičiausiai lemia tai, kad, kaip jau minėta, įvairioms kalboms būdinga tendencija paskirties konstrukcijas pasitelkti kaip komplementavimo strategijas (žr. Dixon 2006: 39). Greičiausiai, vertime bendraties S_{inf} , o ne $S_{inf(acc)}$ konstrukcijos produkuojamos kaip lygiavertės funkcinės aprėpties atžvilgiu. Tai, kaip minėta, gali lemti neaiški ir labili paskirties bei tikslo semantika. Tokių interpretacijoms atvirų variantų COMP_{ES} patekstyniuose fiksuota ir daugiau:

(95) Ji priima sprendimą dėl kiekvieno skundo, imasi veiksmų situacijai ištaisyti ir informuoja atitinkamas šalis apie savo motyvuotą sprendimą per nustatytą pagrįstą laiką, bet kuriuo atveju ne ilgiau kaip per šešias savaites nuo tada, kai gavo visą reikalingą informaciją.

COMP_{ES2}

⁷¹ <http://kanceliariniaipatarimai.lki.lt/?zodis=naudininkas>

(95) atveju pavyzdyje daiktavardis *veiksmų* gali būti aiškinamas kaip priemonės reikšmę turintis daiktavardis. Toks aiškinimas įmanomas, jei daiktavardis *veiksmų* reiškia būdus, kuriais galima siekti tikslo. Tokiu atveju, S_{inf} restriktvyviai apibrėžiamas daiktavardžio *veiksmų* pobūdis., t. y., galima manyti, kad tam tikru atveju reikia imtis konkretaus turinio veiksmų. Taip pagal analogiją, kaip (93) atveju, į vertimą perkeltas originalo S_{inf} . Nagrinėjamas pavyzdys dar kartą parodo, kad vadinamieji „tikslo komplementai“ dėl savo semantikos, kuri iš esmės atitinka S_{inf} paskirties semantiką, gali perimti S_{inf} formą. Direktyvų atveju tokiam tikslo komplementų įforminimui gali turėti originalo teksto sakinių struktūra.

Nagrinėjant $COMP_{ES}$ pavyzdžius paaiškėjo, kad veiksmožodiniai abstraktai, siekiant pabrėžti jų paskirtį, neretai modifikuojami ne S_{inf} , $S_{inf(acc)}$ ar normos atžvilgiu leistinomis VP, į kurias į eina galininko linksnio daiktavardis, o finitiniu šalutiniu sakiniu, nesivadovaujant originalo sakinio struktūra. Pavyzdžiui:

(96a) *take all appropriate corrective actions to bring the lift into compliance with those requirements.*

Eur Lex 2016

(96b) *imtųsi visų būtinų taisomųjų veiksmų, kad užtikrintų lifto atitiktį tiems reikalavimams.*

$COMP_{ES2}$

(96a) išverstas antecedentui *actions* S_{inf} priskiriamą paskirtį realizuojant S_{rel} , kurio pamatinis veiksmožodis yra tariamosios nuosakos. S_{rel} *kad užtikrintų lifto atitiktį tiems reikalavimams* yra funkciškai ekvivalentiškas S_{inf} , nes restriktvyviai modifikuodamas savo antecedentą *veiksmų*, jis jam priskiria inherentinę paskirtį. Palyginkite (96b) su (97) ir (98):

(97) *imtųsi visų būtinų taisomųjų veiksmų užtikrinti lifto atitiktį tiems reikalavimams.*

(98) *imtųsi visų būtinų taisomųjų veiksmų lifto atitikčiai tiems reikalavimams užtikrinti.*

(97) ir (98) pavyzdžiuose pateikiamos (96b) substitucijos yra funkciškai lygiavertės S_{rel} *kad užtikrintų lifto atitiktį tiems reikalavimams*. (97) pavyzdyje pateikta substitucija priimtina tiek semantikos, tiek preskriptyvinės sintaksės požiūriu, o (98) pavyzdžio substitucija, pasitelkiant S_{inf} , preskriptyviniu požiūriu priimtina tik tuo atveju, jei daiktavardis *veiksmų* neabejotinai turi priemonės reikšmę. Kitaip nei S_{inf} , S_{rel} preskriptyviniu požiūriu yra neutralus

šalutinis sakinys, kurį pasitelkiant išvengiama komplikuočių modifikuojamo žodžio semantikos interpretacijų. Taigi, nors direktyvų tekstuose vyrauja tipinis postmodifikavimas pasitelkiant S_{inf} – priemonės semantiką turinčiam antecedentui priskiriama paskirties reikšmė – fiksuota ir atvejų, kai S_{inf} realizuojami veiksmožodinių abstraktų komplementai. Kitaip nei tikėtasi, tokio komplementavimo atvejai fiksuoti retai. Be to, nustatyta, kad tais atvejais, kai kyla abejonių, ar antecedentas turi priemonės reikšmę, jo paskirtis realizuojama S_{rel} .

Kalbant apie $COMP_{LT}$ patekstynius, pažymėtina, kad juose vyrauja preskriptyvinius nurodymus atitinkantis priemonės reikšmę turinčių daiktavardžių postmodifikavimas pasitelkiant S_{inf} . Veiksmožodiniai abstraktai, kaip ir tikėtasi, beveik išimtinai modifikuojami ne S_{inf} , o $S_{inf(acc)}$:

(99) Jeigu rūpintojas sutikimo neduoda, sutuoktinio prašymu *leidimą sudaryti vedybų sutartį* gali duoti teismas.

$COMP_{LT1}$

Daug rečiau fiksuota atvejų, kai veiksmožodiniai abstraktai modifikuoti S_{inf} . Tokie atvejai šiek tiek dažniau nustatyti $COMP_{LT2}$ tekstuose:

(100) Pratybų dalyviai ir Aprašo 15.1–15.4 papunkčiuose nurodytų institucijų vadovai, gavę pratybų ataskaitą, pagal kompetenciją priima *nutarimus pratybų ataskaitose pateiktoms rekomendacijoms ir pasiūlymams įgyvendinti*.

$COMP_{LT}$

Tai, kad tokių pavyzdžių, kaip (100), $COMP_{LT2}$ patekstyniuose fiksuota nedaug, rodo, kad direktyvas įgyvendinančiuose teisės aktuose užtikrinama aukšta atitiktis preskriptyviniams reikalavimams. Manytina, kad tokį atsitiktinį veiksmožodinių abstraktų modifikavimą S_{inf} lėmė panašios priežastys, kurios buvo išskirtos aptariant direktyvų tekstus. Pirmoji priežastis – nevienareikšmė priemonės semantikos interpretacija, dėl kurios veiksmožodinio abstrakto komplementą linkstama realizuoti paskirties reikšmę turinčia S_{inf} forma. Antroji – ne tokie griežti preskriptyviniai suvaržymai, taikomi tais atvejais, kai veiksmožodinis abstraktas laikomas „priemonės atspalvį“ turinčiu daiktavardžiu.

Kaip ir $COMP_{ES}$ tekstuose, $COMP_{LT}$ veiksmožodiniai abstraktai taip pat modifikuojami paskirties reikšmę turinčiais S_{rel} :

(101) sužinojęs arba gavęs žinių apie neteisėtą paslaugos gavėjo veiklą arba apie tai, kad paslaugos gavėjo pateikta informacija įgyta, sukurta, pakeista ar naudojama neteisėtu būdu, skubiai imasi *veiksmų, kad panaikintų galimybę tokią informaciją pasiekti*.

$COMP_{LT2}$

(101) pavyzdyje daiktavardžio *veiksmų* postmodifikavimas pasitelkiant S_{rel} funkciškai atitinka (96b) pavyzdį. Taigi, paskirties reikšmę turintys S_{rel} vietoje S_{inf} ar VP, į kurių sudėtį įeina galininko linksnio daiktavardis, produkuojami spontaniškai.

Apibendrinant šį poskyrį pažymėtina, kad H_1 pasitvirtino tik iš dalies. Viena vertus, statistinės analizės rezultatai parodė, kad S_{inf} yra direktyvų tekstams būdingesni postmodifikatoriai. Kita vertus, gretinant S_{inf} funkcijas direktyvų ir jas įgyvendinančių teisės aktų medžiagoje nenustatyta ryškesnių skirtumų. Tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose S_{inf} yra reti postmodifikatoriai, kuriais paprastai modifikuojami paskirties reikšmę turintys daiktavardžiai. Abiejų tipų teisės aktų tekstuose nustatyta atvejų, kai S_{inf} formos VP komplementuoti akivaizdžios priemonės semantikos neturintys veiksmožodiniai abstraktai. Direktyvų atveju tai lėmė tiek originalo teksto įtaka, tiek VP realizuojamų komplementų tikslo reikšmė. Be to, tam įtakos galėjo turėti ir sušvelninti preskriptyviniai reikalavimai. Pastaroji priežastis galėjo lemti ir nedidelį variantiškumą direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. Taip pat pažymėtina, kad tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų tekstuose S_{inf} konkuruoja su S_{rel} . Gali būti, kad tokią konkurenciją nulemia galimybė S_{inf} semantinę funkciją realizuoti S_{rel} , nepatiriant prasmės nuostolių ir užtikrinant atitiktį kalbos normų reikalavimams. Galiausiai pažymėtina, kad tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktai nuodugniai suredaguojami prieš juos paskelbiant. Toks nuodugnus redagavimas galėjo nulemti, kad galutiniuose teisės aktų tekstuose, kurie sudaro COMP patekstyinių medžiagą, nefiksuota didelio S_{inf} vartosenos variantiškumo ar ryškios konkurencijos su $S_{inf(acc)}$.

4. TRANZITYVINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ KOMPLEMENTAVIMAS

4.1 Komplementavimas kaip sintaksės reiškiny

Šiame skyriuje nagrinėjami tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo ES direktyvose ir Lietuvos nacionalinės teisės aktuose klausimai. 4.1 poskyryje pateikiamos svarbiausios šios disertacijos pozicijos dėl komplementavimo sintaksės. Komplementavimas čia laikomas prijungiamuoju ryšiu, kuriame žodis ar frazė pasirenka ir prisijungia tam tikrai leksinei kategorijai priklausančius žodžius ir frazes – komplementus (Tallerman 2020: 117). Kaip ir modifikavimas, komplementavimas gali vykti tiek frazės, tiek sakinio lygmeniu. Ši sintaksinį ryšį aiškiai iliustruoja tranzityvinių veiksmažodžių pavyzdžiai. Palyginkite (102) ir (103):

(102) Pirmininkas Nursultanas prie jo kapo *pasakė kalbą*.

Lithuanian Web 2021

(103) Vadovė man iškart *pasakė, kad tai yra neįmanoma*.

Lithuanian Web 2021

(102) pavyzdyje veiksmažodis *pasakė* prisijungia daiktavardį *kalbą*, o (103) pavyzdyje – šalutinį sakinį *kad tai yra neįmanoma*. Abiem atvejais veiksmažodžio prisijungtas elementas negali būti praleistas:

(104) *Pirmininkas Nursultanas prie jo kapo *pasakė*.

(105) Vadovė man iškart *pasakė*.

(104) ir (105) sakiniai yra negramatiški. Jų negramatiškumą lemia tai, kad tranzityvinis veiksmažodis *pasakė* nei vienu, nei kitu atveju be komplementų negali užbaigti predikacijos. Ji gali būti užbaigta tik veiksmažodžiui *pasakė* prisijungus komplementą – tiesioginį papildinį (privalomąjį argumentą). (102) sakinyje komplemento funkciją atlieka daiktavardis *kalbą*, o (103) – šalutinis sakiny *kad tai yra neįmanoma*. Nepaisant to, kad veiksmažodis vienu atveju prisijungia vieną žodį, o kitu – šalutinį sakinio dėmenį, abu komplementai yra to tranzityvinio veiksmažodžio tiesioginiai papildiniai. Vadinasi, ir NP, ir sakiniai gali būti tranzityvinių veiksmažodžių argumentai. Aptardamas komplementavimą sakiniiais, Noonan (2007: 52) pažymi, kad tai – „sintaksinė situacija, kai vardažodinis (*nominal*) sakiny ar predikacija yra predikato argumentas“. „Predikacija“ Noonan apibrėžtyje apima nefinitinius šalutinius sakinius, arba „komplementą prisijungiančius predikatus“:

(106) *Zeke remembered to leave.*

‘Zikas prisiminė išeiti’⁷²

(Noonan 2007: 53)

(106) pavyzdyje veiksmažodinė frazė (arba nefinitinis šalutinis sakiny) *to leave* (‘išeiti’) yra tranzityvinio veiksmažodžio *remembered* (‘prisiminė’) tiesioginis papildinys. Taigi, ji funkciškai atitinka tiesioginiu papildiniu einančias NP arba finitinius šalutinius sakinius. Palyginkite:

(107) *Zeke remembered Nell.*

‘Zikas prisiminė Nelą’.

(108) *Zeke remembered that Nell left.*

‘Zikas prisiminė, kad Nelas išėjo’.

(Noonan 2007: 52)

Vadinasi, veiksmažodžio argumento poziciją gali užimti tiek pavieniai vardažodžiai, tiek frazės, tiek finitiniai ar nefinitiniai sakiniai. Kai kurių autorių, (pavyzdžiui, Givón 2001a: 157; Noonan 2007: 52; Dixon 2006: 7; 2010b: 116) nuomone, veiksniai taip pat yra veiksmažodžių argumentai, todėl įvairūs veiksnio funkciją atliekantys vardažodžiai, frazės ir sakiniai taip pat gali būti laikytini veiksmažodžių komplementais. Pavyzdžiui:

(109) *That John always ignored her mother annoyed Mary.*

‘Kad Džonas nuolat ignoravo jos motiną, erzino Merę’⁷³

(Dixon 2010b: 385)

(109) pavyzdyje pažymėtas veiksnio šalutinis sakiny, einantis prieš predikaciją, pradedamą tranzityviniu veiksmažodžiu *annoyed* (‘erzino’) funkciškai analogiškas (107) ir (108) NP *Zeke* – užima tą pačią argumento poziciją ir realizuoja sakinio temą. Nepaisant to, kad įvairiomis sintaksinėmis konstrukcijomis realizuojami veiksniai gali būti laikomi veiksmažodžių argumentais, o kartu – komplementais, šioje disertacijoje apsiribojama tranzityvinių veiksmažodžių argumentų, atliekančių papildinio funkciją, analize. Tai lemia dvi priežastys. Pirma – lietuvių kalboje veiksnys ne visada

⁷² Šis pavyzdys išverstas tiesiogiai. Lietuvių kalboje įprastesnis vertimas būtų „Zikas nepamiršo išeiti“. Šiuo atveju veiksmažodis *išeiti* taip pat atlieka veiksmažodžio *nepamiršo* komplemento – tiesioginio papildinio – funkciją.

⁷³ Verčiant ne pažodžiui: „Tai, kad Džonas nuolat ignoravo Merės motiną, ją erzino“.

yra tiesiogiai išreikštas ir ne visada reikalaujamas veiksmazodžio (žr. LKG III: 308; DLKG: 604). Antra – COMP patekstyniuose tokių – neekstrapoliuotų – veiksnio poziciją užimančių šalutinių sakinių – nefiksuota.

Kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, šalutiniai sakiniai, galintys užimti tranzityvinio veiksmazodžio argumento poziciją, funkciškai atitinka vardažodžius, daugiausia – daiktavardžius. Todėl Holvoet ir Judžentis (2003: 117) juos vadina *šalutiniais daiktavardiniais sakiniais* (toliau – S_{nom}). Šis terminas vartojamas ir šioje disertacijoje. S_{nom} yra finitiniai arba nefinitiniai. Finitinių S_{nom} pamatinis veiksmazodis yra finitinis. Todėl aptartas (108) šalutinis sakinytis yra finitinio S_{nom} pavyzdys – jo veiksmazodis *išėjo* yra asmenuojamas ir išreikštas jo gramatinis laikas. Kita vertus, (106) pavyzdyje S_{nom} veiksmazodis *išėiti* yra nefinitinis (bendratinis), todėl ir pats S_{nom} yra nefinitinis.

LKG III, DLKG ir šiomis gramatikomis pagrįstuose lietuvių kalbotyros darbuose finitiniai S_{nom} laikomi funkciškai ekvivalentiškais papildiniais, kurie realizuojami pasitelkiant NP. Pavyzdžiui, LKG III: 805 nurodoma, kad toliau pateikiamame (110) pavyzdyje pažymėtas šalutinis sakinytis atitinka papildinį:

(110) Kaimynai *laukdavo*, kada jo jaučiai kalvoje pasirodys.

LKG III: 805

LKG III, komentuojant šį pavyzdį nurodoma, kad šalutinis dėmuo *kada jo jaučiai kalvoje pasirodys* užima tą pačią sintaksinę poziciją, kaip papildiniu einantis daiktavardis su priklausomaisiais žodžiais (t. y., NP). Iš tiesų tranzityvinio veiksmazodžio *laukti* papildinio funkciją gali atlikti ir frazinis komplementas:

(111) Kaimynas laukdavo jo jaučių pasirodymo kalvoje.

LKG III: 805

Tiek (110) pavyzdžio S_{nom} , tiek (111) pavyzdžio NP *jo jaučių pasirodymo kalvoje* yra tranzityvinio veiksmazodžio *laukti* komplementai – jo argumentai, atliekantys tiesioginio papildinio funkciją. Kita vertus, LKG III priimtas sprendimas šalutinius sakinius skirstyti ne pagal sintaksinius šalutinių sakinių atitikmenis (papildinio, pažyminio ir t. t.), o pagal funkcinę aprėptį. S_{nom} šioje gramatikoje priskiriami prie aiškinamųjų sakinių, kurių „šalutinis dėmuo priklauso nuo pagrindiniame dėmenyje atraminiais žodžiais einančių veiksmazodžių, daiktavardžių, bevardės giminės būdvardžių irrieveiksmių“ (LKG III: 806).

LKG III (807) nurodoma, kad aiškinamieji sakiniai pagal prijungimo tipą ir šalutinio dėmens sandarą skirstomi į dvi grupes: jungtukinius sakinius ir santykinius sakinius. Jungtukiniai sakiniai prie pagrindinio sakinio jungiami jungtukais kad ir jog, o santykiniai – santykiniais įvardžiais, prieveiksmiais ir dalelytėmis. LKG III pateikiami veiksmažodžių aiškinamieji sakiniai, neatsižvelgiant į jų prijungimo tipą ir sandarą, atlieka finitinių S_{nom} funkciją. Pavyzdžiui:

(112) Daktarai *bijojo*, kad jos liga nesusikomplicuotų.

(LKG III: 808)

(113) Ganiau, vargau ir *laukiau*, kada didelis užaugsiu.

(LKG III: 809)

(112) sakinytis yra jungtukinis, (113) – santykinis. Abu jie yra pagrindinio sakinio veiksmažodžių, išskirtų kursyvu, argumentai (tiesioginiai papildiniai). Tai, kad abiejų tipų sakiniai yra funkciškai ekvivalentiški veiksmažodžio atžvilgiu, pabrėžiama ir pačioje LKG III (812). LKG III (812–821) skiriamos įvairios semantinės veiksmažodžių, galinčių prisijungti finitinius S_{nom} , reikšmės – jutimo, būsenų, pojūčių.

DLKG finitiniai S_{nom} taip pat aptariami aprašant aiškinamųjų sakinių funkcinę klasę. Šioje gramatikoje atskirai išskiriama aiškinamųjų sakinių papildinio funkcija, pažymint, kad papildiniu gali būti įvairius linksnius atitinkantys šalutiniai sakiniai:

„Atlikdami papildinio funkciją, aiškinamųjų sakinių šalutiniai dėmenys turi vardažodžių ar įvardžių kilmininko, galininko, įnagininko (arba šių linksnių vietoj einančios bendraties) ir kai kurių prielinksninių konstrukcijų pozicijas“

(DLKG: 672)

Be to, skiriami tam tikri semantiniai tranzityvinių veiksmažodžių požymiai, susiję su tuo, kurie veiksmažodžiai gali prisijungti finitinais S_{nom} realizuojamus papildinius (kalbos, klausos, jutimo, suvokimo, mąstymo reikšmės). Taigi, tiek LKG III, tiek DLKG atsižvelgiama į tam tikros semantikos, daugiausia – percepcijos ir jutimo – veiksmažodžių gebėjimą prisijungti sakinio lygmens komplementus. Semantinės S_{nom} prisijungiančių lietuvių kalbos tranzityvinių veiksmažodžių savybės taip pat aptariamos Sirtauto ir Grendos (1988) ir Labučio (2002).

Labutis (2002: 269–270; 272–274) skiria tiesioginio ir netiesioginio papildinio šalutinius sakinius. Tiesioginio papildinio šalutiniais sakiniiais jis laiko S_{nom} , kurie praplečia tarinio predikaciją, o netiesioginio papildinio

šalutiniais sakiniais – tuos S_{nom} , kuriais komplementuojami kontentiniai veiksmažodžiai (iš dalies paaiškinantys tarinio turinį). Anot Labučio, tiesioginio papildinio sakiniai, kai jie yra jungtukiniai (prie pagrindinio dėmens prijungiami jungtukais *kad*, *jog*), yra pats dažniausias S_{nom} tipas. Aptardamas tokius S_{nom} Labutis išvelgia jų aiškinimo, atstojimo, konkretizavimo ir apibendrinimo funkcijas, pavyzdžiui:

(114) Ji visiškai *negirdi*, kas aplinkui darosi.

(Labutis 2002: 270).

(114) pavyzdyje iliustruojama Labučio skiriama aiškinimo funkcija (šiuo atveju, nurodoma, kas negirdima). Formaliuoju sintaksės požiūriu, nepaisant to, kokią funkciją finitinis S_{nom} atlieka, jis užima tranzityvinio veiksmažodžio papildinio poziciją.

Holvoet ir Judžentis (2003), daugiau dėmesio skirdami sintaksiniams S_{nom} kriterijams, o ne jais komplementuojamų veiksmažodžių semantikai, visų pirma pabrėžia tokių sakinių analogiškumą daiktavardžio leksinės kategorijos sintaksinėms funkcijoms. Vis dėlto, semantikos kriterijai minimi ir jų pateikiamame S_{nom} aprašyme. Komplementuojamo veiksmažodžio semantikos kriterijų šie autoriai pasitelkia nurodydami, kad tam tikrais atvejais S_{nom} gali būti sudėtingiau atskirti nuo S_{rel} ir tokiu atveju reikia atsižvelgti į veiksmažodžio semantines galimybes. Atkreipkite dėmesį į (115) pavyzdį:

(115) Jonas *nesakė*, ką sužinojęs.

(Holvoet ir Judžentis 2003: 115)

Komentuodami (115) sakinį, Holvoet ir Judžentis (2003: 141) nurodo, kad šalutinis sakinyss *ką sužinojęs* galėtų būti aiškinamas kaip S_{rel} , kurio antecedentas yra numanomas:

(116) Jonas nepasakė *to*, ką sužinojęs.

(Holvoet ir Judžentis 2003: 141)

Dvejopą (115) aiškinimą nulemia tai, kad laikant, jog jame iš tiesų praleistas antecedentas *to*, šalutinis sakinyss yra restriktyviniis modifikatorius. Tiesioginis antecedento nebuvimas šiuo atveju neužkerta kelio modifikavimui, nes semantiniis šalutinio sakinio vaidmuo nesikeičia priklausomai nuo to, ar antecedentas išreikštas, ar tik implikuotas. Kita vertus, autoriai nurodo, kad veiksmažodis *sakyti* gali prisijungti propozicinius papildinius. Remiantis šiuo semantiniu veiksmažodžio kriterijumi galima interpretacija, kad šalutinis sakinyss yra S_{nom} – nefinitinis tiesioginis veiksmažodžio *nepasakė* papildinys. Todėl nagrinėjant tranzityvinių

veiksmazodžių komplementavimą semantiniu kriterijumi vadovaujamosi tiek tradicinėmis gramatikomis, tiek naujesne (sakinio dėmenų skirstymo pagal kalbos dalių analogiją) samprata grindžiamuose lietuvių kalbos sintaksės aprašymuose.

Akademiniuose lietuvių kalbos gramatikose nefinitinis S_{nom} sakinio tipas neskiriamas. Jose nefinitiniai tranzityvinių veiksmazodžių komplementai laikomi vientisinio sakinio dalimis. LKG III skiriamos dvi nefinitinių papildinių formos: bendraties ir padalyvio papildiniai. Aptariant postpozicinius bendraties papildinius, kurie struktūriškai atitinka nefinitinius S_{nom} , nurodoma, kad

„Papildiniu gali eiti ir bendratis, pavartota galininko ar kilmininko pozicijoje. Papildiniu eina veiksmazodžių bendratys, savo reikšme artimos tos pačios šaknies daiktavardžių linksniais. Tokios veiksmazodžių bendratys paprastai esti susijusios su tarinio funkciją atliekančiais konkrečios reikšmės veiksmazodžiais, plg. *atnešė valgyti* ir *atnešė valgyti*“

LKG III: 468

Iš LKG III aiškinimo matyti, kad brėžiama analogija tarp tranzityvinio veiksmazodžio NP tipo papildinių, reiškiamų vardininko ar kilmininko gramatiniu linksnium, ir bendraties formų, kurios funkciškai atitinka tų linksnų NP⁷⁴. Panašus požiūris į bendraties konstrukcijų galimybę komplementuoti tranzityvinius veiksmazodžius taip pat postuluojamas DLKG (509; 523):

„O kai kurių veiksmazodžių bendratys, šliejamos⁷⁵ prie konkrečių veiksmazodžių turi daiktavardinę reikšmę (*atnešė valgyti*).

DLKG 523

⁷⁴ Išsamus bendraties komplementų skirstymas pagal tai, kokią NP linksnį jie atitinka, taip pat jų grupavimas pagal semantiką pateikiamas LKG III 163–167.

⁷⁵ Akademiniuose gramatikose ir daugelyje iki Holvoeto ir Judženčio (2003) skelbtų lietuvių kalbos sintaksės teorinių veikalų (pvz., Sirtautas ir Grenda 1988; Labutis 2002) komplementavimas, kaip sintaksinis ryšys, neaptiriamas. Veiksmazodžio ir jo papildinių santykiai aptariami iš morfosintaksinio (linksnio) valdymo perspektyvos. Pavyzdžiui, LKG III (12) valdymas laikomas sintaksiniu ryšiu, kai „pagrindinis dėmuo reikalauja tam tiko priklausomojo dėmens formos“, DLKG (408–481) – „priklausomojo žodžio linksnio formos parinkimu, sąlygojamu pagrindinio žodžio junglumo“. LKG III (14), atsižvelgiant į tai, kad bendratys su tranzityviniais veiksmazodžiais gali sietis objektiniais ryšiais, pripažįstama, kad tokiu atveju jas ir tranzityvinį veiksmazodį sieja „valdymas“. Naujausiame DLKG (2005) leidime taip pat pripažįstama, kad veiksmazodžiai „valdo“ ir nefinitines veiksmazodžių formas, nors ankstesniuose leidimuose (pvz., 1997 m.) tokiuose junginiuose kaip *nori valgyti* išvelgtas tik vadinamasis „šliejimas“, kai komplementas reiškiamas ne linksniuojama forma. Dar kitaip valdymo ir šliejimo sąvokas traktuoja Vaskelaitė (2003), kuri valdymą aprašo kaip komplementavimui sinonimišką sintaksinį ryšį, o šliejimą – kaip modifikavimą.

DLKG (523) taip pat išskiriamos semantinės bendratimi komplementuojamų veiksmažodžių grupės: norą reiškiantys veiksmažodžiai (pvz., *norėti, stengtis*), ketinimą reiškiantys veiksmažodžiai (pvz., *užmiršti, atsiminti*), negatyvų santykį su kitu veiksmu reiškiantys veiksmažodžiai (pvz., *bijoti, tingėti*). LKG III ir DLKG, remiantis NP linksnių kategorijomis aptariamos ir dalyvinių komplementų grupės. Taigi, nors akademinese gramatikose. Nors nefinitiniai S_{nom} , neskiriami kaip šalutiniai sakinio dėmenys, jų, kaip tranzityvinių veiksmažodžių komplementų, funkciškai lygiaverčių NP realizuojamiems komplementams, statusas neginčijamas.

Nefinitiniai tranzityvinių veiksmažodžių komplementai aptariami ir teoriniuose lietuvių kalbos sintaksės veikaluose. Pavyzdžiui, Sirtautas ir Grenda (1988: 105) nurodo, kad papildinys gali būti reiškiamas ne tik linksniuojamomis daiktavardžių formomis, bet „kitomis morfologinėmis priemonėmis“, įskaitant bendratis ir dalyvines formas. Kita vertus, jų siūloma „papildinio, išreikšto bendratimi“ sąvoka gana siaura:

„tokiomis ypatybėmis pasižymi labai nedaug veiksmažodžių: daiktavardžio galininko bei kilmininko pakaitalais sakinyje gali būti bendratys *gerti, valgyti esti* (apie gyvulius), *lesti* (apie paukščius), *rūkyti*, taip pat *barti, mušti rekti*“

(Sirtautas ir Grenda 1988: 111)

Tais atvejais, kai bendratis turi „proceso bei veiksmo reikšmę“, ji, Sirtauto ir Grendos (1988: 111) teigimu, yra vadinamojo „suvestinio tarinio“⁷⁶ dalis. Todėl tokiuose junginiuose kaip *trokšti mokytis*, esą nėra papildinio žymėjimo. Toks teiginys ginčytinas. Sirtautas ir Grenda (1988: 111) savo aiškinimą grindžia semantika. Jų teigimu, bendratys gali atlikti papildinio funkcijas tik tada, kai jos „savo reikšme labai artimos daiktavardžiui“. Tokiu būdu VP *neša esti* veiksmažodis *esti* yra veiksmažodžio *neša* papildinys, nes semantiškai atitinka daiktavardį *ėdesys* (plg. *neša ėdesio*), o VP *turėti išvykti* veiksmažodis *išvykti* nėra veiksmažodžio *turėti* papildinys, nes jo negalima pakeisti substitutu *turėjo išvykimo*. Vis dėlto sintaksės aspektu tiek *neša esti*, tiek *turėti išvykti* yra tapačios struktūros konstrukcijos. Tiek veiksmažodis *nešti*, tiek veiksmažodis *turėti* atveria pozicijas argumentui, be kurio jų predikacija nėra užbaigta (veiksmažodis reikalauja papildinio). Taigi, manytina, kad semantikos kriterijus, kuriuo remdamiesi autoriai didelių tranzityvinių veiksmažodžių grupių nelaiko galinčiomis prisijungti bendraties papildinių, yra perteklinis ir tikslintinas.

⁷⁶ „Konstrukcijos, susidarancios ir pagalbinio (sinsemaninio) veiksmažodžio ir bendraties, pvz., *buvo matyti*: (Sirtautas ir Grenda 1988: 78).

Papildinio raišką bendratimi aptaria ir Labutis (2002: 263), kuris, panašiai kaip Sirtautas ir Grenda, nurodo, kad bendraties ir kiti nefinitiniai papildiniai gali būti „sunkiai atribojami nuo tarinio dėmenų“. Nefinitiniai papildiniai, Labučio (2002: 265) teigimu, kuris grindžiamas LKG ir DLKG postuluojuama „valdymo“ ir „šliejimo“ dichotomija, prie veiksmazodžio „šliejami“:

(117) Vos dešimtus metus pradėjusiam Mikui *liepė ganyti karveles*.

(Labutis 2002: 265)

Taigi, nepaisant nevienodų nefinitinių papildinių interpretacijų, formaliuoju požiūriu jie lietuvių kalboje gali atlikti tranzityvinių veiksmazodžių komplementų funkciją. Šioje disertacijoje S_{nom} laikomi finitinais arba nefinitiniais tranzityvinių veiksmazodžių komplementais, dažniausiai atliekančiais jų papildinių funkciją. Nustatant S_{nom} vadovaujamasi Dixon (2010a: 129) išskirtais S_{nom} kriterijais. Pirma, S_{nom} struktūra atitinka finitinio ar nefinitinio sakinio struktūrą. Antra, S_{nom} atlieka komplemento funkciją ir yra kito sakinio dėmens centrinis argumentas. Trečia, S_{nom} realizuojama propozicija – faktas, veikla ar būseną, bet ne laikas ar vieta.

4.2 Tranzityvinių veiksmazodžių semantinės grupės ir jų komplementavimo būdai

Kaip minėta ankstesniame poskyryje, komplementavimo ryšys aprašomas vadovaujantis ne tik sintaksės, bet ir tranzityvinio veiksmazodžio semantikos požymiais. Nuo tranzityvinio veiksmazodžio reikšmės priklauso jo pasirenkami komplementai – NP, VP ar S_{nom} . Smith ir Escobedo (2002: 550) nurodo, kad:

„Esama semantinių kriterijų, dėl kurių vieni predikatai teikia pirmenybę vienam ar kitam komplementavimo tipui, bet ne jiems abiem, ir dėl kurių kiti gali būti komplementuojami dvejopai“.⁷⁷

(Smith ir Escobedo 2002: 550)

Dixon (2005: 96–101; 2006: 8–15) pateikia šiai disertacijai aktualią tipologinę klasifikaciją, kuria remiantis galima įvertinti, kokio tipo komplementus prisijungia anglų kalbos veiksmazodžiai ir kaip tai atsispindi direktyvų vertime. Jis skiria du pagrindinius veiksmazodžių tipus: pirminius veiksmazodžius (*primary verbs*), kurių komplementais eina tik NP, ir antrinių

⁷⁷ Vertimas – disertacijos autoriaus.

koncepcijų⁷⁸ veiksmazodžius, kurių komplementais *negali eiti vien tik* NP. Pavyzdžiui, pirminis veiksmazodis *nešti* prisijungia NP komplementus:

(118) Ji *neša* visą pasirodymo fizinį krūvį.

Lithuanian Web 2021

Veiksmazodis *nešti* neatveria kelio komplementavimui pasitelkiant kurį nors S_{nom} tipą, nes jo semantika apsiriboja tiesioginiais ar metaforizuotais objektais ir realizuojama išimtinai daiktavardžiais, NP arba įvardžiais. Todėl (118) pavyzdyje *neša* negali būti komplementuojamas kitaip nei fraziniais vardažodiniais komplementais.

Modalumo reikšmę turintis antrinės koncepcijos veiksmazodis *norėti*, gali prisijungti įvairių rūšių komplementų:

(119) Aš visada *noriu* miegoti ir valgyti.

Lithuanian Web 2021

(120) Visą laiką *noriu* miego, matyt, spaudimas žemas.

Lithuanian Web 2021

(121) Aš *noriu*, kad kuo daugiau žmonių pamatytų šią koncepciją.

Lithuanian Web 2021

(119) pavyzdyje veiksmazodis *noriu* komplementuojamas nefinitiniais S_{nom} *miegoti* ir *valgyti*, o (120) pavyzdyje jis komplementuojamas NP *miego*. Abiem atvejais komplementai atlieka veiksmazodžio *noriu* tiesioginių papildinių funkciją. (121) pavyzdyje veiksmazodžio *noriu* komplementas – finitiniu S_{rel} .

Kaip nurodo Givón (2001b: 40), komplementavimas yra ne tik sintaksinis bet ir semantinis procesas, kuriuo realizuojama tam tikra įvykių integracija. Kuo glaudžiau įvykiai integruoti tarpusavyje, tuo glaudesnis jų sintaksinis ryšys. Glaudžiausiai susiję įvykiai realizuojami vienu sakiniu. Tai atsiskleidžia (119) ir (120) pavyzdžiuose. Juose veiksmazodžio *norėti* komplementai - nefinitiniai S_{nom} *miegoti* ir *valgyti* ir nominalizuotas veiksmazodis *miego* – yra tvirtai integruoti į pagrindinį sakinį. NP *miego* yra VP *noriu miego* narys, o S_{enome} *miegoti* ir *valgyti* veiksnys ir juos prisijungiančio veiksmazodžio *noriu* veiksnys pagrindiniame sakinyje

⁷⁸ Koncepcijos, kurios gali būti realizuojamos tik su kitu veiksmu, kurį nurodo pirminis veiksmazodis. Dixon (2005) tokius veiksmazodžius dar vadina „antriniais veiksmazodžiais“ (*secondary verbs*).

(įvardis *aš*) sutampa (pagrindinio sakinio veiksnys koreferentiškas šalutinio sakinio veiksmui). (121) pavyzdys skiriasi tuo, kad veiksmažodžio *noriu* komplementu realizuojamas įvykis yra nutolęs nuo pagrindinio dėmens įvykio, realizuojamo jį prisijungusiu tranzityviniu veiksmažodžiu. Givón (2001b: 68) teigimu, kuo mažiau integruoti pagrindiniu ir šalutinio sakinio dėmenimis realizuojami įvykiai, tuo labiau tikėtina, kad komplementinio sakinio dėmens veiksnys suvokiamas kaip savarankiškas, veiksmą kontroliuojantis agentas. (121) pavyzdyje finitinio S_{nom} daiktavardis *žmonių* atlieka loginio veiksnio funkciją. Pagrindinio sakinio dėmens veiksnio *aš* agentiškumas nepersikelia į šalutinį sakinį (taigi, sakinio dėmenų veiksniai nėra koreferentiški). Galiausiai, finitiniu S_{nom} realizuojamas nefaktyvus, neasertuojamas įvykis, kurio turiniu išplečiama ir paaiškinama deontinė veiksmažodžio *noriu* reikšmė. Skiriasi ir įvykių laikas. Finitiniu S_{nom} realizuojamas ateities įvykis, o pagrindinio dėmens veiksmažodis *noriu* žymi įvykį kalbamuju momentu. Taigi, tranzityvinio veiksmažodžio gebėjimas prisijungti tam tikro tipo komplementą yra nulemtas ne tik jo semantinių ypatybių, bet platesnių kognityvinių-semantinių aplinkybių. Givóno išplėtotą semantinio įvykių integracijos poveikio sintaksiniam komplementavimo įforminimui mintis atsispindi ir Noonano (2007: 101) teiginyje, kad sakinio tipo (finitiniai) komplementai sintaksiškai mažiausiai integruoti į sudėtinio sakinio matricą.

Minėtoje Dixon (2005; 2006) klasifikacijoje pirminiai veiksmažodžiai toliau skirstomi į A-pirminius veiksmažodžius ir B-pirminius veiksmažodžius. A-pirminių veiksmažodžių argumentai gali būti tik vardažodžiai (NP ar įvardžiai), o B-pirminių veiksmažodžių argumentai paprastai yra vardažodžiai, kurių vienas argumentas gali būti ir šalutinis sakiny.

Pirminiai veiksmažodžiai

A-pirminiai veiksmažodžiai paprastai turi judėjimo (pvz., *numesti*), statiškumo (pvz., *laikyti*), poveikio (pvz., *deginti*), davimo (pvz., *duoti*), kūno veiksmų (pvz., *valgyti*), varžymosi (pvz., *nugalėti*), socialinio kontrakto (pvz., *paskirti*), naudojimo (pvz., *naudoti*) ir paklusnumo (pvz., *laikytis*) reikšmes. Jų komplementai labai glaudžiai integruoti į komplementuojamo veiksmažodžio frazę. Jais eina daikto ar sąvokos, tiesiogiai panaudojamos veiksmažodžio predikacijai užbaigti, reikšmę turintys vardažodžiai ar NP. B-pirminiai veiksmažodžiai skirstomi į dėmesio (pvz., *matyti*), mąstymo (pvz., *žinoti*), pomėgio (pvz., *mėgti*), sprendimo (pvz., *nuspręsti*), atsitikimo (pvz., *patirti*) ir kalbėjimo (pvz., *sakyti*) semantinius tipus. Dixon (2006: 10) teigia, kad B-pirminių veiksmažodžių savybė prijungti tiek NP, tiek šalutinio sakinio

komplementus, prototipiškai būdinga visoms kalboms. Platesnį jų galimų komplementų inventorių, greičiausiai, nulemia tai, kad jais gali būti realizuojamas įvairių tipų modalumas. Tokia pirminių veiksmažodžių semantinė klasifikacija gali būti pritaikyta ir lietuvių kalbai. Tekstyne *Lithuanian Web 2021* A-pirminiai veiksmažodžiai *numesti*, *laikyti*, *deginti* ir *valgyti* visais atvejais komplementuojami tik NP. Kita vertus, veiksmažodis *duoti* gali būti komplementuojamas ir VP, pavyzdžiui, todėl lietuvių kalboje davimo reikšmę turinčius veiksmažodžius galima laikyti B-pirminiais veiksmažodžiais:

(122) Vėliau ji man *davė* valgyti ir išleido namo.

Lithuanian Web 2021

(122) pavyzdyje veiksmažodžio *davė* komplementas – nefinitinis S_{nom} *valgyti* – žymi veiksmą (tai, kaip minėta, yra vienas S_{nom} reiškiamų propozicijų požymių). S_{nom} pakeitus funkciškai lygiaverčiu daiktavardžiu, būtų gautas gramatiškai taisyklingas sakinyss:

(123) Vėliau ji man *davė* valgio ir išleido namo.

(123) daiktavardis *valgio* – veiksmažodžio *valgyti* nominalizacija – taip pat glaudžiai integruotas į VP *davė valgio*. Givón (2001b: 42) teigimu „manipuliavimo veiksmažodžiai“, tokie, kaip *duoti*, paprastai komplementuojami nefinitiniais ar vardažodiniais komplementais, išlaikant sakinio vienovę ir tvirtą ryšį tarp įvykių. Todėl manytina, kad pasirinkimas, kurį komplementą vartoti, yra fakultatyvinis, nes nefinitinis S_{nom} semantiškai nuo pagrindinio dėmens įvykio nutolęs beveik tiek, kiek NP.

Percepcijos reikšmę turintys B-pirminiai veiksmažodžiai *matyti*, *žinoti*, *mėgti*, *sakyti* tekstyne *Lithuanian Web 2021* gali būti komplementuojami abiejų tipų S_{nom} ir NP. Pavyzdžiui:

(124) Aš visą laiką čia gyvenau, viską žinau.

Lithuanian Web 2021

(125) Dabar bent žinau, kad groju pakankamai gerai.

Lithuanian Web 2021

(125) pavyzdyje veiksmažodis *žinau* komplementuojamas įvardžiu *viską*, o (126) pavyzdyje to paties veiksmažodžio komplementas yra S_{nom} *kad groju pakankamai gerai*. Veiksmažodžiu *žinoti* abiejuose pavyzdžiuose inicijuojami faktyvaus turinio predikatai. Tekstyne *Lithuanian Web 2021* percepcijos B-pirminiai veiksmažodžiai, tokie, kaip *žinoti*, *suprasti*, *suvokti* ir kalbėjimo B-veiksmažodžiai, tokie, kaip *sakyti*, *teigti*, *pažadėti* dažniausiai

komplementuojami finitiniais S_{nom} . Šis rezultatas atitinka Givón (2001b: 42) teiginį, kad percepcijos ir žinojimo veiksmažodžiai dažniausiai prisijungia finitinius S_{nom} . *Lithuanian Web 2021* nefiksuota nei vieno atvejo, kai jie prisijungtu nefinitinius S_{nom} .

Antrinių koncepcijų veiksmažodžiai

Aptariamoje Dixon (2005; 2006) antrinių koncepcijų veiksmažodžiais laikomi veiksmažodžiai, realizuojantys tik drauge su kitais veiksmažodžiais reikšmę įgyjančias koncepcijas. Antrinių koncepcijų veiksmažodžiams, be kita ko, priskiriami veiksmažodžiai *galėti*, *norėti*, *bandyti*, *daryti*, *pradėti* ir kt. Tokio tipo veiksmažodžiai skirstomi į tris smulkesnes grupes. Antrines koncepcijas atstovaujantys veiksmažodžiai paprastai komplementuojami daiktavardžiais, NP ir nefinitiniais S_{nom} . Pavyzdžiui:

(126) Tai pagrindinė priežastis kodėl ji *pradėjo mesti svorį*.

Lithuanian Web 2021

(126) pavyzdyje matyti, kad veiksmažodis *pradėjo* komplementuojamas VP *mesti svorį*. Jis, žymėdamas koncepciją, kuri realizuojama tik pirminio veiksmažodžio pagalba, privalo savo komplementu prisijungti tokį veiksmažodį, kuriuo realizuojamas tas pirminis veiksmas. Kaip matyti iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, kai kurie antrines koncepcijas reiškiantys veiksmažodžiai, pavyzdžiui, modalumo veiksmažodis *norėti*, turi įvairesnį komplementavimo priemonių inventorių. Kita vertus, Dixon (2006: 14) taip pat pabrėžia, kad dėl kontekstinių aplinkybių pirminis veiksmažodis gali būti praleidžiamas, jei adresatas žino, koks veiksmas yra implikuotas. Tokiu atveju įmanomi tokie sakiniai:

(127) Jonas Valaitis jau laukė atvykstančių lankytojų lauke ir čia pat *pradėjo pasakojimą*.

Lithuanian Web 2021

Remiantis kontekstu ir laikantis kalbos ekonomijos principų veiksmažodis *pradėjo* formaliai komplementuojamas NP *pasakojimą*, nors giluminė konstrukcija šiuo atveju yra *pradėjo pasakoti*. Šioje giluminėje konstrukcijoje *pasakoti* yra pirminis veiksmažodis, kuris padeda realizuoti antrinę koncepciją, bet jis nėra būtinas norint suprasti, kad veiksnys – NP *Jonas Valaitis* – atlieka pasakojimo veiksmą.

Taigi, tranzityvinio veiksmažodžio semantika turi tiesioginės įtakos jo komplementavimo būdai. A-pirminių veiksmažodžių semantika nulemia tai, kad jie gali prisijungti tik NP komplementus. B-pirminiai ir antrinių koncepcijų veiksmažodžiai gali prisijungti tiek NP, tiek S_{nom} komplementus. Tais atvejais, kai tranzityvinis veiksmažodis gali prisijungti daugiau nei vieno tipo komplementą,

komplementavimo būdas priklauso ir nuo komplementu realizuojamo įvykio integracijos komplementuojamo veiksmažodžiu reiškiamo įvykio atžvilgiu. Kuo stipresnis semantinis ryšys sieja komplementu realizuojamą faktą, veiksmą ar būseną, tuo labiau tikėtina, kad veiksmažodis komplementuojamas NP, o kuo tas ryšys silpnesnis – tuo labiau tikėtina, kad veiksmažodis komplementuojamas finitiniu S_{nom} . Taigi, nors ir NP, ir abiejų tipų S_{nom} gali būti tranzityvinių veiksmažodžių komplementai, atliekantys jų papildinių funkciją, veiksmažodžių savybė prisijungti kurį nors komplementą yra ribojama semantinių suvaržymų.

Kadangi B-pirminiai ir antrinių koncepcijų veiksmažodžiai gali būti komplementuojami tiek NP, tiek S_{nom} tipo komplementais, nuspręsta patikrinti, kokie tokių veiksmažodžių komplementavimo būdai vyrauja ES direktyvose ir jų įgyvendinimo aktuose. Biel (2017a: 194–195) nustatė, kad lenkų kalbos eurolekte finitinių S_{nom} tipo komplementai vartojami tris kartus dažniau nei nacionalinės Lenkijos teisės tekstuose. Ji teigia, kad tokio dažnesnio komplementavimo pasitelkiant finitinius S_{nom} priežastis – tapачios originalo komplementų formos perkėlimas verčiant ES teisės aktus į lenkų kalbą. Tai jos tyrime ypač būdinga sąlygos S_{nom} . Remiantis Biel (2017a) tyrimo rezultatais ir asmenine autoriaus patirtimi į lietuvių kalbą verčiant ES teisės aktus formuluojama hipotezė H_1 , kad lietuvių kalbos eurolektui taip pat būdingesnis B-pirminių veiksmažodžių ir antrinių koncepcijų veiksmažodžių komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} , o toks komplementavimas daro įtaką dažnesniam komplementavimui pasitelkiant finitinius S_{nom} direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. H_1 empiriškai tikrinama kitame poskyryje.

4.3 Tekstynų duomenys

Kaip minėta, tik B-pirminiai veiksmažodžiai ir antrinių koncepcijų veiksmažodžiai gali prisijungti visų trijų tipų komplementus (vardažodžius arba NP, nefinitinius S_{nom} ir finitinius S_{nom}). Todėl prieš atrenkant tyrimui aktualią tekstynų medžiagą nuspręsta netirti A-pirminių veiksmažodžių, nes jie visada komplementuojami tik vardažodžiu ar NP.

Kadangi B-pirminiai veiksmažodžiai ir antrinių koncepcijų veiksmažodžiai COMP patekstyniuose sudarė gausiausią veiksmažodžių grupę, nuspręsta atrinkti tik pačius dažniausius B-pirminius ir antrinių koncepcijų veiksmažodžius. Kritine riba, nuo kurios veiksmažodis laikomas labai dažnu, pasirinkta 200 atvejų (absoliučiu dažniu). Remiantis *Sketch Engine* pateikta statistine kiekvieno patekstyinio žodžių dažnių informacija, atrinkti dažniausi kiekvieno patekstyinio B-pirminiai ir antrinių koncepcijų veiksmažodžiai. Jų absoliutūs ir normalizuoti dažniai pateikiami 4.1 lentelėje. Lentelėje veiksmažodžiai suskirstyti pagal lemas. Taigi, pavyzdžiui, veiksmažodžio *užtikrinti* lema apima visas patekstynyje nustatytas to veiksmažodžio formas.

4.1 lentelė. Dažniausios B-pirminių veiksmazodžių ir antrinių koncepcijų veiksmazodžių lemos COMP patekstinuose.

COMP _{ES1}	AD	ND	COMP _{ES2}	AD	ND	COMP _{LT1}	AD	ND	COMP _{LT2}	AD	ND
<i>Užtikrinti</i>	1168	729,00	<i>Užtikrinti</i>	1883	1091,91	<i>Nustatyti</i>	1938	283,11	<i>Išdėstyti</i>	1784	288,97
<i>Nustatyti</i>	898	560,48	<i>Nustatyti</i>	1141	661,64	<i>Užtikrinti</i>	752	109,85	<i>Nustatyti</i>	1723	279,09
<i>Siekti</i>	502	313,32	<i>Siekti</i>	1121	650,04	<i>Patvirtinti</i>	554	80,93	<i>Užtikrinti</i>	993	160,85
<i>Reikėti</i>	433	270,25	<i>Reikėti</i>	355	205,86	<i>Informuoti</i>	447	65,30	<i>Siekti</i>	988	160,04
<i>Pranešti</i>	425	265,26	<i>Reikalausti</i>	331	191,94	<i>Nurodyti</i>	442	64,57	<i>Nurodyti</i>	839	135,90
<i>Nurodyti</i>	273	170,39	<i>Patvirtinti</i>	323	187,30	<i>Reikėti</i>	398	58,14	<i>Reikėti</i>	462	74,83
<i>Reikalausti</i>	272	169,77	<i>Nurodyti</i>	298	172,80	<i>Siekti</i>	356	52,00	<i>Pranešti</i>	369	59,77
<i>Numatyti</i>	259	161,65	<i>Pranešti</i>	293	169,90	<i>Twirtinti</i>	353	51,57	<i>Twirtinti</i>	360	58,31
<i>Informuoti</i>	241	150,42	<i>Informuoti</i>	221	128,15	<i>Reikalausti</i>	345	50,40	<i>Nagrinėti</i>	312	50,54
<i>Patvirtinti</i>	223	139,18	<i>Pastiekti</i>	211	122,35	<i>Numatyti</i>	211	30,82	<i>Įvertinti</i>	308	49,89
									<i>Informuoti</i>	281	45,52
									<i>Reikalausti</i>	279	45,19
									<i>Norėti</i>	201	32,56

Remiantis gautais duomenimis matyti, kad COMP patekstyniuose B-pirminių veiksmažodžių ir antrinių koncepcijų veiksmažodžių leksinis inventorių panašus. Tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose dažniausiai pasitaiko veiksmažodžiai, priklausantys lemos *užtikrinti, nustatyti, siekti, reikėti* ir *nurodyti*. COMP_{LT2} išsiskiria tuo, kad jame dažniausiai fiksuoti lemos *išdėstyti* veiksmažodžiai. Tam didžiausios įtakos turi tai, kad COMP_{LT2} neproporcingai dažnai fiksuota standartinė teisės aktų keitimo formuluotė *X straipsnio dalį Y išdėstyti taip*:. COMP_{LT2} medžiagoje ši formuluotė daug dažnesnė nei COMP_{LT1} todėl, kad pastarąjį patekstinį sudaro iš pagrindų nauji teisės aktai, o COMP_{LT2} – ankstesnių teisės aktų pakeitimai. Atsižvelgus į tai nuspręsta lemos *išdėstyti* netirti. Pašalinus formuluotės *X straipsnio dalį Y išdėstyti taip* poveikį, lemos *išdėstyti* veiksmažodžiai nesiekia kritinės 200 atvejų ribos.

Kalbant apie lemų leksinę įvairovę, matyti, kad dažniausios lemos skirtingais laikotarpiais ne visais atvejais buvo vyraujančios visuose patekstyniuose. Pavyzdžiui, lema *siekti*, abiejuose COMP_{ES} patekstyniuose pagal dažnį užimanti trečiąją vietą, COMP_{LT1} patekstynyje užima tik septintą vietą. Tai rodo, kad ES direktyvas įgyvendinančiuose Lietuvos nacionalinės teisės aktuose, priimtuose iki 2004 m. imtinai, *siekti* lemos veiksmažodžiai buvo daug retesni nei direktyvose. Kita vertus, COMP_{LT2} patekstynyje šios lemos veiksmažodžiai jau yra ketvirti pagal dažnį. Tai rodo, kad direktyvų tekstams būdinga lema *siekti* tampa būdingesnė ir jų įgyvendinimo aktams. Galiausiai lema *reikėti*, tiek COMP_{ES} patekstyniuose, tiek COMP_{LT1} patekstyniuose užima 4-6 vietas pagal dažnį. Taigi, tiek direktyvų tiek jų įgyvendinimo aktuose dažniausiai fiksuotos tranzityvinių veiksmažodžių lemos iš esmės sutampa. Tokią sutaptį lemia norminis direktyvų ir jas įgyvendinančių teisės aktų pobūdis. Be to, COMP_{LT2} patekstynyje fiksuotas gausesnis dažniausių B-pirminių veiksmažodžių ir antrinių koncepcijų veiksmažodžių inventorių nei COMP_{ES} patekstyniuose. Tai – kiek netikėtas rezultatas, nes ES teisės aktams būdinga didesnė leksinė įvairovė (Biel 2017a: 289). Reikėtų atlikti papildomų tyrimų, apimančių įvairesnes leksines kategorijas, kurie leistų įvertinti platesnį lietuvių kalbos eurolekto leksinį inventorių.

Toliau pateikiama penkių dažniausiai COMP patekstyniuose fiksuotų lemų - *užtikrinti, nustatyti, siekti, reikėti* ir *nurodyti* veiksmažodžių komplementavimo analizė. Nors, kaip minėta, *reikėti* nepatenka tarp dažniausių COMP_{LT2} lemų, kituose patekstyniuose ji labai dažna, todėl nuspręsta analizuoti ir jos komplementavimo būdus. Kitų lemų komplementavimo analizė neatliekama. Vis dėlto manytina, kad pačių dažniausių lemų komplementavimo būdų tyrimas atskleis esmines

komplementavimo būdų ES direktyvose ir jų įgyvendinimo aktuose tendencijas ir leis daryti patikimas išvadas.

4.4 Diskusija

Užtikrinti

Lemai *užtikrinti* priklausančys veiksmazodžiai dažniausiai fiksuoti direktyvų tekstuose. $COMP_{ES1}$ jų normalizuotas dažnis sudaro 729, o $COMP_{ES2}$ – net 1191. Vadinasi, šios lemos veiksmazodžių direktyvų tekstuose, paskelbtuose nuo 2005 m., padaugėjo 1,63 karto. Jie taip pat palyginti dažni direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. $COMP_{LT1}$ patekstinyje jų normalizuotas dažnis – 109,85, o $COMP_{LT2}$ patekstinyje – 160,85. Taigi, direktyvų tekstuose *užtikrinti* yra ne tik dažniausia tranzityvinio veiksmazodžio lema – jos dažnis gerokai didesnis nei direktyvų įgyvendinimo tekstuose.

Atlikus lemos *užtikrinti* veiksmazodžių komplementavimo būdų analizę gauti duomenys, pateikiami 4.2 lentelėje.

4.2 lentelė. Lemos *užtikrinti* veiksmazodžių komplementavimo būdai $COMP$ patekstyniuose.

Patekstynis	Komplementavimas finitiniu S_{nom}		Komplementavimas vardažodiniu komplementu arba nefinitiniu S_{nom}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
$COMP_{ES1}$	829	517,41	339	211,58
$COMP_{ES2}$	1 431	829,80	452	262,10
$COMP_{LT1}$	443	64,71	309	45,13
$COMP_{LT2}$	635	102,85	358	57,98
$COMP_{ES}$ bendras	2 260	679,35	791	237,77
$COMP_{LT}$ bendras	1 078	82,80	668	51,30

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis matyti, kad lemos *užtikrinti* veiksmazodžiai tiek $COMP_{ES}$, tiek $COMP_{LT}$ patekstyniuose daugiausia komplementuojami pagal formulę *užtikrinti* + finitinis S_{nom} . Apibendrinus normalizuotų dažnių duomenis, $COMP_{ES}$ patekstyniuose toks komplementavimo būdas dažnesnis 2,85 karto, o $COMP_{LT}$ patekstyniuose – 1,61 karto. Taigi, direktyvų tekstuose skiriama aiški pirmenybė *užtikrinti* komplementavimui pasitelkiant finitinį S_{nom} . Lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{ES2}$ paaiškėja, kad *užtikrinti* komplementavimas finitiniu S_{nom} direktyvose, priimtose nuo 2005 m., padažnėjo 1,60 karto – nuo 517,41 atvejo/10 000

sakinių iki 829,80 atvejo/ 10 000 sakinių, o komplementavimas pasitelkiant kitokio tipo komplementą (vardažodį, NP ar nefinitinį S_{nom}) išliko stabilėnis (nuo 211,58 atvejo / 10 000 sakinių iki 226,10 atvejo). Lyginant $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$ pažymėtina, kad *užtikrinti* komplementavimas pasitelkiant finitinį S_{nom} padidėjo nuo 64,71 atvejo / 10 000 sakinių iki 102,85 atvejo, arba 1,5 karto. Komplementavimas pasitelkiant kitą komplementavimo būdą) $COMP_{LT}$ patekstyniuose išliko stabilus (normalizuotas dažnis $COMP_{LT1}$ – 45,13, o $COMP_{LT2}$ – 57,98). Įvertinus turimus duomenis darytina tarpinė išvada, kad finitiniai S_{nom} yra dažniausi lemos *užtikrinti* komplementai tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose, tik direktyvų atveju toks komplementavimas labiau išreikštas. Kartu matyti, kad lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} šiek tiek dažnėja ir direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. Tai galėtų būti lietuvių kalbos eurolekto įtakos rezultatas.

Kadangi lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementavimas pasitelkiant finitinį S_{nom} yra dažniausias komplementavimo būdas, atliktas tokio komplementavimo statistinio ir praktinio reikšmingumo įverčių skaičiavimas. Atkreipkite dėmesį, kad lyginami tik komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} duomenys, bet nevertinami skirtingų komplementavimo būdų tame pačiame patekstyntyje statistiniai skirtumai. Logaritmimo tikėtinumo ir efekto dydžio skaičiavimai prasmingi tik lyginant to paties reiškinio dažnius dviejuose skirtinguose patekstyniuose. Todėl čia ir toliau skaičiuojamos tik to paties *vyraujančio* komplementavimo būdo statistinio ir praktinio reikšmingumo vertės skirtinguose patekstyniuose. Atliktų skaičiavimų rezultatai pateikiami 4.3 lentelėje.

4.3 lentelė. Lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} LL ir efekto dydžio įverčiai.

Lyginami patekstyniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$	1298,42, $p < 0,0001$	699,54	1287,07	0,0280
$COMP_{ES2}$ ir $COMP_{LT2}$	2118,60, $p < 0,0001$	235,62	2107,32	0,00432
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{ES2}$	121,08, $p < 0,001$	37,65	110,67	0,00052
$COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$	57,09, $p < 0,001$	37,08	45,31	0,00007
$COMP_{ES}$ bendras ir $COMP_{LT}$ bendras	3486,72, $p < 0,0001$	720,46	3474,71	0,00327

Lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$ paaiškėja, kad $COMP_{ES1}$ fiksuojamas daug dažnesnis *užtikrinti* komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} yra statistiškai reikšmingas rodmuo (LL 1298,42, $p < 0,0001$). Aukštas Bayeso faktoriaus aproksimacijos reikšmė (1287,54) leidžia lyginant šiuodu patekstynius pagrįstai patvirtinti H_1 . Itin didelis %DIFF įvertis (699,54) taip pat indikuoja aiškų finitinių S_{nom} tipo komplementų vyravimą $COMP_{ES1}$ patekstyneje. Be to, ELL rodiklis (0,0280) rodo gana stiprų praktinį tokio skirtumo patikimumą. Vadinas, lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$, *užtikrinti* komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} yra lietuvių kalbos eurolekto požymis. Lyginant $COMP_{ES2}$ ir $COMP_{LT2}$ finitinių S_{nom} vyravimas vėlesnio laikotarpio direktyvų tekstuose taip pat statistiškai labai reikšmingas rodmuo (LL 2118,60, $p < 0,0001$). Labai aukšta Bayeso faktoriaus aproksimacijos reikšmė (2107,32) leidžia užtikrintai patvirtinti H_1 ir šiose imtyse. %DIFF įvertis (235,62) žemesnis nei lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$, bet vis tiek yra reikšmingas. Galiausiai ELL įvertis (0,00432) rodo silpną, bet apčiuopiamą asociaciją. Apibendrinus $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ rezultatus matyti, kad $COMP_{ES}$ vyraujantis *užtikrinti* komplementavimas pasitelkiant finitinių S_{nom} yra neabejotinai statistiškai reikšmingas (LL 3 486,72, $p < 0,0001$) ir stipriai išreikštas (%DIFF 720,46). H_1 dalis, susijusi su tuo, kad *užtikrinti* lemos veiksmožodžiai direktyvų tekstuose dažniau komplementuojami pasitelkiant finitinius S_{nom} , neabejotinai pasitvirtina (Bayeso faktoriaus aproksimacija siekia 3 474,71) ir tai yra vidutiniškai stiprų praktinį reikšmingumą turintis rezultatas (ELL 0,00327). Kita vertus, ELL įvertis, gautas lyginant $COMP_{LT}$ patekstynius (0,00007) leidžia manyti, kad $COMP_{LT2}$ fiksuotas dažnesnis *užtikrinti* komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} , greičiausiai, nėra tiesioginės lietuvių kalbos eurolekto įtakos rezultatas, nors toks padidėjimas ir yra statistiškai reikšmingas (LL 57,09, $p < 0,001$).

Taigi, lekšemos *užtikrinti* komplementavimas finitiniu S_{nom} tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių aktų tekstuose yra vyraujantis komplementavimo būdas. Todėl manytina, kad daugeliu atvejų *užtikrinti* komplementai semantiškai mažiausiai integruoti į savo komplementuojamą veiksmožodžiu realizuojamą veiksmą. Kaip ir tikėtasi, finitiniu S_{nom} paprastai realizuojamas deontinis modalumas. Pavyzdžiui:

(128) Valstybės narės *užtikrina*, kad kiekvienas abonentas turėtų galimybę paprastomis priemonėmis ir nemokamai uždrausti trečiųjų šalių automatinį skambučių persiuntimą į abonento galinį įrenginį.

$COMP_{ES1}$

(129) Duomenų valdytojas *užtikrina*, kad vaizdo duomenis tvarkytų tik duomenų valdytojo įgalioti asmenys.

COMP_{LT2}

(128) ir (129) pavyzdžiuose veiksmažodžio *užtikrina* komplementai įgyja prievolės reikšmę. Prievolė, orientuota į būsimą (ateities) veiksmą abiem atvejais diskurso plotmėje yra nutolusi nuo komplementuojamo pagrindinio dėmens veiksmažodžio. Veiksmažodžio *užtikrinti* komplementų propozicijose deontinis, nefaktyvus veiksmas realizuojamas tariamosios nuosakos veiksmažodžiu. (128) pavyzdžio S_{nom} toks veiksmažodis yra *turėtų*, o (129) – *tvarkytų*. Abiem nagrinėjama atvejais prievolė priskiriama pagrindinio sakinio dėmens veiksmui, kuris tampa prievolės subjektu. (128) atveju prievolė priskiriama NP *valstybės narės*, o (129) pavyzdyje – NP *duomenų valdytojas*. Kadangi prievolės orientuotos ne į teisės akto metu esančią, o į dar tik būsimą teisinę tikrovę, jos, pasitelkiant *užtikrinti*, tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} dažniausiai ir komplementuojamos finitiniaus S_{nom}, jais reiškiamus nefaktyvius veiksmus deontinėje sistemoje atsiejant nuo pagrindinio dėmens veiksmažodžio. Tai, kad COMP_{ES} finitinių S_{nom} komplementų yra daugiau nei COMP_{LT}, galima paaiškinti tuo, kad anglų kalbos eurolekte prievolės su komponentu *užtikrinti* taip pat realizuojamos daugiausia finitiniaus S_{nom}. Palyginkite (130) ir (131):

(130a) *Member States shall ensure that a dossier complying with paragraph 2 below is officially forwarded to the Member States and to the Commission.*

Eur Lex 2016

(130b) Valstybės narės *užtikrina*, kad valstybėms narėms ir Komisijai būtų oficialiai nusiųstas dokumentų rinkinys, atitinkantis toliau esančios 2 dalies nuostatas.

COMP_{ES1}

(130b) pavyzdyje veiksmažodžiu *užtikrina* pagrindinio dėmens veiksmui – NP *valstybės narės* uždedama prievolė, kurios turinys tikslinamas deontiniu nefaktyviu finitiniu S_{nom} *kad valstybėms narėms ir Komisijai būtų oficialiai nusiųstas dokumentų rinkinys, atitinkantis toliau esančios 2 dalies nuostatas*. Pagal lietuvių teisės kalbai įprastą prievolės įforminimą tariamąja nuosaka, originalo esamojo laiko VP *is forwarded* ('yra nusiųstas/ nusiunčiamas') vertime perkeliama tariamosios nuosakos VP *būtų nusiųstas*. Kitais požymiais (130a) ir (130b) sutampa tiek komplementavimo būdu (pasitelkiant finitinį S_{nom}), tiek prievolės subjektu (pagrindinio dėmens veiksnys), tiek reikšme.

Nors teksto originalo kalba sintaksiniai *užtikrinti* komplementai direktyvų vertimuose į lietuvių kalbą dažniausiai būdavo įforminami atitinkamos formos komplementais, kitaip nei modifikavimo atveju, originalo teksto komplementai vertime dažniau keisti semantiškai sintaksiškai sudėtingesniais finitiniiais komplementais. Palyginkite:

(131a) *Member States shall enable railway undertakings to adjust their activities to the market and to manage those activities.*

Eur Lex 2016

(131b) Valstybės narės *užtikrina*, kad geležinkelio įmonėms būtų suteikta galimybė savo veiklą reguliuoti pagal rinkos poreikius.

COMP_{ES2}

(131c) Valstybės narės sudaro sąlygas geležinkelių įmonėms savo veiklą reguliuoti pagal rinkos poreikius.

(131a) pavyzdyje VP *shall enable* komplementuojama *accusativus cum infinitivo*, arba *exceptional-case marking (ECM)* papildiniu (Radford 2009: 106), kur pagrindinio dėmens veiksmažodis *enable* (‘sudaryti sąlygas, leisti’) suteikia galininko linksnį komplemento NP *railway undertakings*, kuris yra nefinitinio S_{nom} *to adjust their activities to the market and to manage those activities* veiksnys. Taigi, NP *railway undertakings* yra loginis nefinitinio S_{nom} veiksnys. (131b) vertime, kuris yra oficialusis (131a) vertimas, originalo ECM konstrukcija pakeista finitiniu S_{nom}, kuriuo, kaip įprasta, realizuota prievolė, priskiriama pagrindinio sakinio veiksniai – NP *valstybės narės*. Vertime įvykdoma leksinių pagrindinio dėmens VP *shall enable* įforminimo pakeitimų. *Shall* (modalinis veiksmažodis, kuriuo reiškiamas deontinis modalumas), kaip įprasta nustatant prievoles, vertime į lietuvių kalbą tiesiogiai neverčiamas (žr. Pekūnas 2022: 56), o *enable* reikšmė realizuojama šalutiniame sakinyje (*suteikta galimybė*). Vietoj to pagrindiniame dėmenyje prievolės predikacija inicijuojama pavaduojančiu veiksmažodžiu *užtikrinti*, kurio originalo tekste nėra. Nepaisant keitimų, (131a) prasmė perteikiama tiksliai: prievolės subjektas – NP *valstybės narės* – privalo suteikti sąlygas arba galimybę NP *geležinkelio įmonėms* reguliuoti savo veiklą. Taigi, reikšmių persikirstymas leidžia perteikti originalo prievolės turinį, kartu išsaugant modaliniu veiksmažodžiu *shall* realizuojamą griežto privalomumo reikšmę. Veiksmažodis *užtikrina* pragmatiškai pavaduoja veiksmažodį *shall*, o jį komplementuojančiu finitiniu S_{nom} tinkamai perkeliama originalo VP *shall enable ECM* komplemento semantika. (131c) pavyzdys rodo, kad (131a) galima versti ir NP *geležinkelio įmonės* įforminant kaip netiesioginį papildinį,

jei tai leidžia pasirinkto lietuviško veiksmažodžio semantika. Vis dėlto, pragmatikos požiūriu (131c) prievolė realizuojama ne taip griežtai, kaip (131b), nes atskiromis leksinėmis priemonėmis neakcentuojama modalinio veiksmažodžio *shall* privalomumo reikšmė.

Finitiniai S_{nom} prievolei realizuoti dažnai pasitelkiami ir $COMP_{LT}$ patekstyniuose:

(132) Jos *užtikrina*, kad visuomenei būtų atitinkamai pranešta apie Tvarkos aprašų jai suteikiamas teises ir su tuo susijusią reikiamą informaciją ir patarimus.

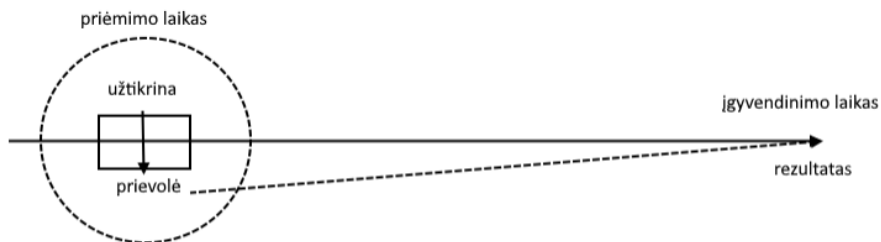
$COMP_{LT2}$

(132) pavyzdyje S_{nom} funkcinė aprėptis atitinka anksčiau aptartus pavyzdžius, jame realizuojama propozicija taip pat perteikiamas griežtas deontinis modalumas, kuris visada yra nefaktyvus. Kita vertus, $COMP_{LT}$ patekstyniuose fiksuota daugiau atvejų, kai *užtikrinti* komplemento funkcijas atlieka NP. Dažniausiai tokiu atveju NP yra veiksmažodiniai abstraktai:

(133) Darbo taryba *užtikrina* jų saugojimą iki naujos darbo tarybos sudarymo.

$COMP_{LT2}$

Kaip jau minėta, NP tipo komplementai glaudžiausiai siejasi su juos valdančiu tranzityviniu veiksmažodžiu ir tiesiogiai įeina į VP sudėtį. Taip yra todėl, kad pagrindiniu veiksmažodžiu ir jo komplementu realizuojami įvykiai yra stipriai integruoti. (133) pavyzdyje NP *jų saugojimą* yra integruotas į VP *užtikrina jų saugojimą iki naujos darbo tarybos sudarymo*. Didesnį įvykių – o kartu ir sintaksinės integracijos – laipsnį šiuo atveju tikriausiai lemia tai, kad prievolės nustatymo ir jos vykdymo laikas sutampa. Remiantis Givónu (2001b: 45), kuo tvirtesnis dviejų įvykių kontemporalumas (vyksmas tuo pačiu ar panašiu metu), tuo labiau tikėtina, kad jie bus priklausomi vienas nuo kito. Ankstesniuose pavyzdžiuose veiksmažodžiu *užtikrinti* realizuojamos prievolės nustatomos esamuojų momentu (t. y. teisės akto rengimo metu), tačiau jų vykdymas orientuotas į ateitį (7 paveikslas), todėl vėlesnis įvykis yra mažiau integruotas į pagrindinį sakinį. Tuo tarpu (133) atveju veiksmažodžio *užtikrina* komplementu apibūdinamas jau priskirtos prievolės vykdymas konkrečiu veiksmu (8 paveikslas), todėl šie įvykiai yra vienas kitam artimesni laiko skalėje.

6 paveikslas. Deontinio modalumo realizavimas komplementuojant veiksmąžodį finitiniu S_{nom} .

7 paveikslas. Deontinio modalumo realizavimas komplementuojant veiksmąžodį NP.

Be to, (133) pavyzdyje pagrindinio dėmens NP *darbo taryba* pasižymi didesniu agentišku nei, pavyzdžiui, (132) sakinio įvardis jos. (133) sakinyje darbo tarybai priskiriama tiesioginė atsakomybė už dokumentų saugojimą. Nors tiesiogiai nenurodoma, kad saugojimo veiksmą privalo atlikti pati darbo taryba, manipuliavimo veiksmąžodį *uėtikrinti* komplementuojant NP tipo komplementu, tokia interpretacija yra labiau tikėtina nei pasitelkiant finitinį S_{nom} . Palyginkite:

(134) Darbo taryba *uėtikrina*, kad jie būtų saugomi iki naujos darbo tarybos sudarymo.

(134) pavyzdyje NP darbo taryba agentiškumas objektų (jie) atžvilgiu išreikštas gerokai silpniau. Analizuojant deontinio modalumo požiūriu, (134) atveju galima įžvelgti mažesnę NP *darbo taryba* kontrolę rezultatui. NP tipo komplementu (133) pavyzdyje sukurama prielaida, kad veiksmas yra neatsiejama NP *darbo taryba* funkcijos dalis (faktinė prievolė). Tuo tarpu S_{nom} (134) atveria galimybę interpretacijai, kad NP *darbo taryba* veikia kaip

tarpininkė tarp teisės akto reikalavimo ir galutinio vykdytojo. Kaip minėta, kuo komplementu realizuojamas įvykis mažiau integruotas į pagrindinio dėmens įvykį, tuo tikėtiniau, kad kontroliuojančiojo agento vaidmenį atlieka komplementinio sakinio veiksnys. (134) atveju – tai neįvardytas agentas, kuris įgyvendina saugojimo procesą (nebūtinai pati NP *darbo taryba*).

Tai, kad direktyvų tekstuose leksemos *užtikrinti* veiksmažodžiai daug dažniau komplementuojami S_{nom} , kaip minėta, lemia ir sekimas originalo konstrukcijų forma. Kai galima, jos perkeliamos į vertimą. Tai, kad direktyvų tekstuose originalo kalba yra daugiau S_{nom} komplementų rodo, kad direktyvose mažiau akcentuojamas prievolių ir pareigų subjektų agentiškas. Tikėtina, kad tai yra jau aptartos aptakios direktyvų kalbos požymis. Vengiant aukšto agentiškumo laipsnio direktyvose išvengiama pernelyg griežtų formuluočių, taip užtikrinant didesnę valstybių narių diskreciją įgyvendinti keliamus tikslus. Toks agentiškumo laipsnis nėra eksplicitiškai būdingas nacionalinių teisės aktų formuluočiams, nes jomis dažniau nustatomos konkretnės pareigos konkrečioms teisinėms subjektams.

Kaip tikėtasi, nei direktyvų, nei jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose nebuvo fiksuota lemos *užtikrinti* komplementavimo pasitelkiant nefinitinį S_{nom} atvejų, nes tokie sakiniai, kaip (135) yra negramatiški:

(135) *Taryba *užtikrina* atlikti.

Apibendrinant lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementavimo būdų aptarimą, pažymėtina, kad finitiniai S_{nom} yra būdingiausi tokių veiksmažodžių komplementai tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių nacionalinės teisės aktų tekstuose. Tai, greičiausiai, lemia, teisės aktų formuluočiams keliamas tikslas nustatyti ateities pareigas ir prievoles. Tai – nefaktyvūs, deontiniai įvykiai, mažiau integruoti į komplementuojamą veiksmažodžiu realizuojamą įvykį ir toks mažesnis integruotumas įforminamas finitiniu S_{nom} – taip pat į sudėtinio sakinio matricą silpniau integruotą sintaksinę konstrukciją. Vis dėlto, direktyvose finitiniai S_{nom} proporcingai daug dažniau pasitelkiami kaip lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementai. Toks komplementavimo būdas direktyvų tekstuose tik dažnėja ir yra reikšmingas tiek statistškai, tiek įvertinus efekto dydį. Tai lemia ir formuluočių originalo kalba poveikis, ir semantiniai bei pragmatiniai prievolių ir pareigų įforminimo lietuvių kalba sprendimai, priimami vertimo metu. Galima teigti, kad dažnesnis *užtikrinti* komplementavimas finitiniais S_{nom} yra statistškai neginčijamas, aiškų praktinį reikšmingumą turintis lietuvių kalbos eurolekto požymis. Aptakesnėse direktyvų formuluočėse, kuriose vengiama prievolių subjektams eksplicitiškai priskirti agentiškumą, dažniau vartojami finitiniai S_{nom} nedaro tiesioginės

įtakos tų direktyvų įgyvendinimo aktų sintaksei. Nors direktyvų įgyvendinimo aktuose S_{nom} dažnių padidėjimas viršija paklaidos ribą, labai nedidelis ELL įvertis neleidžia užtikrintai teigti, kad nagrinėjamos lemos veiksmazodžio komplementavimas pasitelkiant S_{nom} yra aiškiai išreikštas lietuvių kalbos eurolekto sintaksės požymis.

Nustatyti

Lemos *nustatyti* veiksmazodžiai yra antri pagal dažnį $COMP_{ES}$ patekstyniuose ir pirmi pagal dažnį $COMP_{LT1}$ patekstyntyje fiksuojami veiksmazodžiai. Atmetus *išdėstyti* lemos veiksmazodžius, kurių vyravimą $COMP_{LT2}$ patekstyntyje, kaip minėta, lėmė jo medžiagoje vyraujančių keičiančiųjų teisės aktų pobūdis, ir šiame patekstyntyje *nustatyti* lemos veiksmazodžiai būtų dažniausi. Lemos *nustatyti* veiksmazodžiai $COMP$ patekstyniuose dažniausiai vartojami normine, t. y. prievolių ir pareigų nustatymo reikšme ir tik retais atvejais – konstatuojamąja reikšme (kalbant apie nustatytą faktą). Direktyvų tekstuose lemos *nustatyti* veiksmazodžiai vartojami dažniau nei jų įgyvendinimo aktuose. $COMP_{ES1}$ sakinių, į kuriuos įeina šios lemos veiksmazodžiai, normalizuotas dažnis sudaro 560,48, o $COMP_{ES2}$ jis dar didesnis – 661,64. Palyginti, $COMP_{LT1}$ patekstyntyje šis normalizuotas dažnis siekia 283,11, o $COMP_{LT2}$ – 279,09. Lemos *nustatyti* komplementavimo būdų absoliutieji ir normalizuoti dažniai pateikiami 4.4 lentelėje.

4.4 lentelė. Lemos *nustatyti* veiksmazodžių komplementavimo būdai $COMP$ patekstyniuose.

Patekstynis	Komplementavimas finitiniu S_{nom}		Komplementavimas vardažodiniu komplementu arba nefinitiniu S_{nom}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
$COMP_{ES1}$	108	67,40	790	493,07
$COMP_{ES2}$	171	99,15	970	562,48
$COMP_{LT1}$	136	19,87	1 802	263,24
$COMP_{LT2}$	147	23,81	1 723	279,09
$COMP_{ES}$ bendras	279	83,87	1 760	529,05
$COMP_{LT}$ bendras	283	21,74	3 525	270,76

Gauti duomenys rodo, kad tiek direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose neginčijamai vyrauja lemos nustatyti veiksmažodžių komplementavimas pasitelkiant vardažodines konstrukcijas (nefinitiniai S_{nom} šios funkcijos lietuvių kalboje atlikti negali). Normalizuotas nustatyti komplementavimo dažnis pasitelkiant vardažodžius $COMP_{ES}$ patekstyniuose yra 6,30 karto didesnis už komplementavimo finitiniu S_{nom} dažnį, o $COMP_{LT}$ patekstyniuose šis atotrūkis dar ryškesnis ir siekia 12,45 kartų. Didžiausias skirtumas tarp komplementavimo būdų fiksuotas $COMP_{LT1}$ patekstynyje, kur lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimas vardažodžiu ar NP yra net 13,24 karto dažnesnis. Nors $COMP_{LT2}$ patekstynyje šis skirtumas kiek mažesnis (11,72 karto), vardažodiniai komplementai jame vyrauja. Direktyvų patekstyniuose tendencijos panašios, tačiau išreikštos nuosaikiau: $COMP_{ES1}$ vardažodiniai komplementai vartojami 7,31 karto, o $COMP_{ES2}$ – 5,67 karto dažniau. Kita vertus, kaip ir tikėtasi, direktyvų tekstuose finitiniai lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementai fiksuoti dažniau nei įgyvendinimo aktų patekstyniuose. Apibendrinus $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ normalizuotus dažnius matyti, kad komplementavimas pasitelkiant finitinį S_{nom} direktyvų tekstuose labiau tikėtinas 3,85 karto. Tai atsiskleidžia ir lyginant atskirų laikotarpių direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų patekstynių duomenis. $COMP_{ES1}$ *nustatyti* komplementavimas finitiniu S_{nom} 3,39 karto dažnesnis nei $COMP_{LT1}$, o $COMP_{ES2}$ – 4,16 karto. Taigi, nuo 2005 m. šis skirtumas padidėjo. Be to, $COMP_{ES2}$, palyginti su $COMP_{ES1}$, lemos *nustatyti* veiksmažodžių finitinių komplementų normalizuotas dažnis padidėjo 1,47 karto. Tokių komplementų normalizuoto dažnio didėjimas taip pat fiksuotas tarpusavyje lyginant $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$ – pastarajame jis padidėjo 1,19 karto. Vadinas, finitiniai S_{nom} nagrinėjamos lemos veiksmažodžių komplementų funkcijas dažniau atlieka direktyvų tekstuose ir vis dažniau – jų įgyvendinimo aktų tekstuose. Darytina tarpinė išvada, kad lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo duomenys leidžia patvirtinti H_1 . Siekiant įsitikinti tokios prielaidos pagrįstumu, patikrinta, kiek gauti rezultatai reikšmingi statistiškai ir koks jų praktinis reikšmingumas. Skaičiavimų rezultatai pateikiami 4.5 lentelėje.

4.5 lentelė. Lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinių S_{nom} LL ir efekto dydžio įverčiai.

Lyginami patekstiniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
COMP _{ES1} ir COMP _{LT1}	81,27, $p < 0,0001$	+81,27	69,93	0,00025
COMP _{ES2} ir COMP _{LT2}	153,81, $p < 0,0001$	+316,44	142,53	0,00046
COMP _{ES1} ir COMP _{ES2}	10,09, $p < 0,001$	-32,02	-0,32	0,00006
COMP _{LT1} ir COMP _{LT2}	2,32, $p > 0,05$	-16,56	-9,46	0,00000
COMP _{ES} bendras ir COMP _{LT} bendras	238,06, $p < 0,0001$	+285,82	226,05	0,00031

Apibendrinti COMP_{ES} ir COMP_{LT} duomenys rodo, kad direktyvų tekstuose fiksuotas dažnesnis lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimas finitiniiais S_{nom} yra statistiškai reikšmingas (LL 238,06, $p < 0,0001$). Aukšta Bayeso faktoriaus aproksimacijos reikšmė (226,05) leidžia šioje imtyje patvirtinti H_1 . Gautą didelę LL reikšmę patvirtina aukštas %DIFF įvertis (285,82). ELL vertė (0,00031) nedidelė, todėl griežtos kintamųjų asociacijos nenustatyta. Taigi, pakanka statistinių duomenų, rodančių, kad dažnesnis veiksmažodžio *nustatyti* komplementavimas finitiniiais S_{nom} yra laikytinas lietuvių kalbos eurolekto požymiu, bet negalima užtikrintai teigti, kad tai turėjo įtakos didėjančiam finitinių S_{nom} tipo komplementų skaičiui direktyvų įgyvendinimo aktuose. Pastarąjį teiginį taip pat patvirtina ir lyginant COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} gautas kritinės vertės nesiekiantis LL rezultatas (2,32, $p > 0,05$). Kartu matyti, kad lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{ES2} gauti didelio statistinio patikimumo ir %DIFF rezultatai. Tai rodo, kad direktyvose dažnėjantis lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimas pasitelkiant finitinius S_{nom} yra neatsitiktinis, aiškiai išreikštas pokytis. Nepaisant to, šio pokyčio praktinis reikšmingumas nėra didelis. Tai rodo, kad *nustatyti* komplementavimas finitiniiais S_{nom} yra gana pastovus lietuvių kalbos eurolekto požymis.

Baigiant aptarti lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo būdų statistinę analizę, pažymėtina, kad tokie veiksmažodžiai tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų patekstiniuose dažniausiai komplementuojami vardažodiniais komplementais. Tai – lietuvių kalbos eurolektui ir nacionalinei teisės aktų kalbai būdingas bendras požymis. Nepaisant to, direktyvų tekstuose fiksuota statistiškai reikšmingai daugiau atvejų, kai lemos *nustatyti* veiksmažodžiai komplementuoti finitiniu S_{nom} . Tai – skiriamasis lietuvių

kalbos eurolekto požymis. Be to, finitiniai komplementai nuo 2005 m. pradėti dažniau vartoti ir direktyvų įgyvendinimo tekstuose, bet ši asociacija nėra stipriai išreikšta, todėl negalima užtikrintai teigti, kad tai – neginčijamas ir tiesioginis lietuvių kalbos eurolekto poveikio rezultatas. Vadinasi, vertinant šios lemos komplementavimo duomenis, H_1 pasitvirtino iš dalies.

Kai lemos *nustatyti* veiksmažodžiai vartojami normatyvine (prievolių nustatymo) reikšme, tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių aktų tekstuose jie komplementuojami vardažodiniu komplementu.

(136) Valstybės narės, laikydamosi 4 straipsnyje nustatyto valdymo nepriklausomumo, *nustato* apmokestinimo sistemą.

COMP_{ES2}

(137) Ryšių reguliavimo tarnybos vardu *nustato* įpareigojimus ūkio subjektams, įskaitant įpareigojimus didelę įtaką atitinkamoje rinkoje turintiems ūkio subjektams.

COMP_{LT1}

Tiek (136), tiek (137) pavyzdžiuose pabrauktos NP įeina į VP, kurios pamatinis žodis – veiksmažodis *nustato*, sudėtį. Toks glaudus komplementų sintaksinis integravimas į VP rodo, kad labai glaudžiai susiję ir įvykiai, realizuojami veiksmažodžiu ir jo komplementu. Be to, abiem nagrinėjama atvejais stipriai išreikštas prievolės subjekto – gramatinio veiksnio – agentiškas. (136) atveju agentiškas aiškiai priskiriamas NP *valstybės narės*, o (137) – tiesiogiai neįvardytam veiksmui (pavyzdys yra vienas iš punktų, kuriais priskiriamos pareigos anksčiau įvardytam veiksmui – NP *Ryšių reguliavimo tarnybos pareigūnai*). Nustatyta, kad glaustai integruoti įvykiai ir didelis veiksnio agentiškas aiškiai vyrauja tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose. Norminę reikšmę turintys lemos *nustatyti* veiksmažodžiai tyrimo medžiagoje daugiausia prisijungia vardažodinius komplementus. Norminis direktyvų ir jas įgyvendinančių teisės aktų pobūdis, greičiausiai, lėmė, kad toks komplementavimo būdas vyrauja tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose. Vis dėlto direktyvų tekstuose fiksuota atveju, kai norminė *nustatyti* reikšmė realizuota finitiniu S_{nom} .

Visais fiksuotais atvejais (jų buvo 12) toks komplementavimas yra tiesioginis vertimo iš anglų kalbos eurolekto rezultatas.

(138a) *Member States shall prescribe that company websites shall contain at least the particulars mentioned in the first paragraph and, if applicable, the reference to the capital subscribed and paid up.*

Eur Lex 2016

(138b) Valstybės narės *nustato*, kad bendrovės tinklalapiuose būtų nurodyti bent šio straipsnio 1 dalyje minėti duomenys, ir, kai taikoma, nuoroda į pasirašytą ir apmokėtą kapitalą.

COMP_{LT2}

(138a) VP *shall prescribe* komplementuojama pabrauktu finitiniu S_{nom} , kuriuo realizuojamas nefaktyvus deontinis veiksmas. Prievolės subjektui – NP *Member States* (valstybės narės) – priskiriamas nedidelis agentiškas. Nors S_{nom} gramatinis veiksnys yra NP *the company websites* (‘bendrovės tinklalapiai’), loginis veiksnys – tinklalapių valdytojai – yra implikuotas. Pagrindiniu ir šalutiniu sakiniu *a priori* kuriama prievolė pagrindinio sakinio dėmens veiksmui *Member States* užtikrinti, kad bendrovių tinklalapiuose būtų skelbiama tam tikra informacija, bet tą informaciją skelbti turi tų tinklalapių valdytojai. Taigi, esant tokioms diskurso aplinkybėms deontinis veiksmas, priskiriamas nedidelio agentiško pagrindinio dėmens veiksmui, realizuojamas pagrindinio dėmens VP *shall prescribe* (‘nustato / turi nustatyti’) komplementuojant finitiniu S_{nom} . (138b) pavyzdyje iliustruojamame vertime į lietuvių kalbą nedidelis pagrindinio dėmens NP *valstybės narės* agentiško laipsnis ir su pagrindinio dėmens įvykiu mažiau susijęs nefaktyvus deontinis veiksmas taip pat realizuojami veiksmoždį *nustato* komplementuojant finitiniu S_{nom} . COMP_{LT} patekstyniuose tokio norminę reikšmę turinčio lemos *nustatyti* veiksmoždžių komplementavimo atvejų nebuvo nustatyta.

Tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose veiksmoždis *nustatyti* vartojamas ir konstatuojamąja reikšme, aprašant aplinkybes arba faktus. Aplinkybės ir faktai abiejuose patekstyniuose visada realizuojamos finitinais S_{nom} . Tokie finitinių S_{nom} tipo komplementai visais nustatytais atvejais įeina į aplinkybių (adverbialinio) sąlygos sudėtinio sakinio matricą.

(139) Jeigu kompetentinga įstaiga *nustato*, kad tinkamai sumontuotos ir pagal paskirtį naudojamos, CE ženklą turinčios svarstyklės neatitinka šio Reglamento nuostatų, ji turi, nurodydama priežastis, pateikti pranešimą Valstybinei metrologijos tarnybai, kad ši pašalintų jas arba organizuotų jų pašalinimą iš rinkos.

COMP_{LT1}

(140) Kai, pagal 16 straipsnio 3 dalį atlikusi rinkos analizę, nacionalinė reguliavimo institucija *nustato*, kad viso minimalaus skirtųjų linijų rinkinio ar jo dalies rinkoje nėra veiksmingos konkurencijos, ji pagal Direktyvos 2002/21/EB 14 straipsnį nustato įmones, turinčias didelę įtaką visoje savo teritorijos ar jos dalies rinkoje teikiant šiuos konkrečius minimalaus skirtųjų linijų rinkinio paslaugų elementus.

COMP_{ES1}

Aplinkybių sąlygos sakiniai yra nerealinius (*irrealis*) įvykius žymintys sakiniai (Givón 2001a: 214; Givón 2001b: 330–332). Tokiais sakiniiais reiškiamas veiksmas yra nefaktyvus ir orientuotas į ateitį. Kaip ir deontiniai įvykiai, aplinkybių sąlygos sakiniiais reiškiami įvykiai, būdami nefaktyvūs, yra daug mažiau integruoti į pagrindiniu sakinio dėmeniu realizuojamą veiksmą. (140) pavyzdyje aplinkybių sąlygos sakiny *Kai, pagal 16 straipsnio 3 dalį atlikusi rinkos analizę, nacionalinė reguliavimo institucija nustato, kad viso minimalaus skirtųjų linijų rinkinio ar jo dalies rinkoje nėra veiksmingos konkurencijos* yra sintaksiškai sudėtinga klauza, apima šalutinį finitinį S_{nom} kad viso minimalaus skirtųjų linijų rinkinio ar jo dalies rinkoje nėra veiksmingos konkurencijos. Šis S_{nom} yra veiksmazodžio *nustato* komplementas – tiesioginis papildinys. Aplinkybių sąlygos sakinio pagrindinio dėmens veiksnys – NP *nacionalinė reguliavimo institucija* šalutiniame sakinyje *kad viso minimalaus skirtųjų linijų rinkinio ar jo dalies rinkoje nėra veiksmingos konkurencijos* reiškiamo įvykio atžvilgiu neturi stipraus agentiško. Loginis veiksnys šiame S_{nom} yra NP *veiksmingos konkurencijos*, kurio atliekamas veiksmas – nebuvimas – yra nustatomas pagrindinio dėmens NP. Tik išpildžius sąlygą, kuri kyla iš NP *veiksmingos konkurencijos* atliekamo veiksmo, gali būti išpildyta sąlyga, realizuojama pagrindiniame dėmenyje (NP *nacionalinė reguliavimo institucija nustato X*). Ir tik tada sakiny *Kai, pagal 16 straipsnio 3 dalį atlikusi rinkos analizę, nacionalinė reguliavimo institucija nustato, kad viso minimalaus skirtųjų linijų rinkinio ar jo dalies rinkoje nėra veiksmingos konkurencijos* tampa sąlygos sakiniu likusio sakinio (*ji pagal Direktyvos 2002/21/EB 14 straipsnį nustato įmones, turinčias didelę įtaką visoje savo teritorijoje ar jos dalies rinkoje teikiant šiuos konkrečius minimalaus skirtųjų linijų rinkinio paslaugų elementus*) atžvilgiu. Toks komplementavimas finitiniu S_{nom} , vėlesniu įvykiu realizuojant mažą aplinkybės šalutinio sakinio pagrindinio dėmens veiksnio agentišumą to vėlesnio įvykio atžvilgiu, pasitelkiamas ir (139) atveju.

Apibendrinus diskusiją pažymėtina, kad direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstuose nenustatyta žymesnių lemos *nustatyti* veiksmazodžių komplementavimo skirtumų. Didžiąja dalimi atvejų tokie veiksmazodžiai, būdami norminės (prievojų nustatymo) reikšmės, komplementuojami vardažodiniu komplementu. Direktyvų tekstuose fiksuota atvejų, kai norminės reikšmės veiksmazodis *nustatyti* komplementuotas pasitelkiant finitinį S_{nom} . Tokių komplementavimo būdų direktyvų įgyvendinimo patekstyniuose nebuvo nustatyta. Taip pat paaiškėjo, kad tais atvejais, kai lemos *nustatyti* veiksmazodžiai yra konstatuojamosios reikšmės, tiek direktyvų, tiek įgyvendinimo aktų tekstuose jie komplementuojami pasitelkiant finitinį S_{nom} .

Tokių pavyzdžių skaičius tiek ir direktyvų, ir jų įgyvendinimo aktų tekstynuose buvo nedidelis, nes vyravo norminės reikšmės veiksmazodžiai.

Siekti

Veiksmazodžio *siekti* lemos yra trečios pagal dažnį $COMP_{ES}$ patekstyniuose. $COMP_{ES1}$ sakinių, į kurias įeina šios lemos veiksmazodžiai, normalizuotas dažnis – 313,32, o $COMP_{ES2}$ – 650,04. Taigi, direktyvų tekstuose lemos *siekti* veiksmazodžių vartojimo dažnis gerokai padidėjo. $COMP_{LT}$ patekstyniuose šios lemos veiksmazodžiai ne tokie dažni. $COMP_{LT1}$ patekstynyje jų normalizuotas dažnis siekia 52, o $COMP_{LT2}$ – 160,04. Taigi, didėjant šios lemos veiksmazodžių skaičiui direktyvose, jis didėja ir jų įgyvendinimo aktuose. *Siekti* nereiškia griežto teisinio reikalaujamumo. Manytina, kad dėl šios priežasties jis yra gana dažnas direktyvų veiksmazodis. Kita vertus, ryškus jo atvejų didėjimas direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose rodo, kad aptaki direktyvų leksika dažnėja ir Lietuvos nacionalinių teisės aktų kalboje.

Atlikus lemos *siekti* komplementavimo būdų, taikomų $COMP$ patekstyniuose, analizę, buvo gauti rezultatai, pateikiami 4.6 lentelėje.

4.6 lentelė. Lemos *siekti* veiksmazodžių komplementavimo būdai $COMP$ patekstyniuose.

Patekstynis	Komplementavimas finitiniu S_{nom}		Komplementavimas vardažodiniu komplementu arba nefinitiniu S_{nom}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
$COMP_{ES1}$	30	18,72	472	294,59
$COMP_{ES2}$	79	45,81	1 042	604,23
$COMP_{LT1}$	47	6,87	309	45,14
$COMP_{LT2}$	148	23,97	840	136,06
$COMP_{ES}$	109	32,77	1 514	455,11
bendras				
$COMP_{LT}$	195	14,98	1 149	88,25
bendras				

Gauti rezultatai rodo, kad lemos *siekti* veiksmazodžiai tiek $COMP_{ES}$, tiek $COMP_{LT}$ patekstyniuose daugiausiai komplementuojami vardažodiniu komplementu arba nefinitiniu S_{nom} . Apibendrinus $COMP_{ES}$ patekstynių duomenis, normalizuotas *siekti* komplementavimo vardažodžiu ar nefinitiniu S_{nom} dažnis net 13,88 karto viršija komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} dažnį. Apibendrinus $COMP_{LT}$ patekstynių duomenis nustatyta, kad *siekti* komplementavimas vardažodžiu arba nefinitiniu S_{nom} normalizuoto dažnio

išraiška 5,89 karto viršija komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} normalizuotą dažnį. Tai – taip pat reikšmingas skirtumas, nors jis išreikštas ne taip stipriai kaip $COMP_{ES}$ patekstyniuose. Didžiausia disproporcija tarp lemos *siekti* veiksmažodžių komplementavimo būdų fiksuota $COMP_{ES1}$ patekstyntyje, kuriame vardažodiniai komplementai ir nefinitiniai S_{nom} net 15,73 karto dažnesni nei finitinio S_{nom} tipo komplementai.

Nepaisant to, direktyvų tekstuose fiksuota daugiau atvejų, kai lemos *siekti* veiksmažodžiai komplementuojami finitiniais S_{nom} . Apibendrinus $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ duomenis matyti, kad direktyvose tokių komplementų normalizuotas dažnis didesnis 2,18 karto. Šis skirtumas ypač ryškus lyginant $COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$. Pastarajame finitinių S_{nom} normalizuotas dažnis (6,87) mažesnis 2,72 karto. Lyginant $COMP_{ES2}$ ir $COMP_{LT2}$ finitinių S_{nom} normalizuotas dažnis skiriasi kiek mažiau – 1,90 karto. Vadinas, direktyvų įgyvendinimo aktuose nuo 2005 m. lemos *siekti* veiksmažodžiai taip pat dažniau pradėti komplementuoti pasitelkiant finitinius S_{nom} . Tai patvirtina ir $COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$ fiksuotų finitinių S_{nom} normalizuotų dažnių skirtumas – $COMP_{LT2}$ šis dažnis (23,7) net 3,48 karto didesnis. S_{nom} tipo komplementų normalizuoto dažnio didėjimas $COMP_{LT}$ patekstyniuose fiksuotas kartu su šių komplementų normalizuotų dažnių didėjimu $COMP_{ES2}$ patekstyniuose: $COMP_{ES2}$ finitinių lemos *siekti* veiksmažodžių S_{nom} komplementų normalizuotas dažnis padidėjo 2,44 karto. Normalizuotų dažnių įverčiai leidžia daryti tarpinę prielaidą, kad H_1 nagrinėjamos lemos atveju pasitvirtina. Siekiant patikrinti statistinį ir praktinį lemos *siekti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant vardažodžius arba S_{nom} reikšmingumą, atliktų skaičiavimų rezultatai pateikiami 4.7 lentelėje.

4.7 lentelė. Lemos *siekti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} LL ir efekto dydžio įverčiai.

Lyginami patekstyniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$	16,56, $p < 0,0001$	+172,72	5,21	0,00007
$COMP_{ES2}$ ir $COMP_{LT2}$	19,96, $p < 0,0001$	+91,09	8,69	0,00006
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{ES2}$	19,38, $p < 0,0001$	-59,13	8,97	0,00015
$COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$	65,90, $p < 0,0001$	-71,36	54,12	0,00011
$COMP_{ES}$ bendras ir $COMP_{LT}$ bendras	39,03, $p < 0,0001$	+118,76	27,03	0,00006

Apibendrinti COMP_{ES} ir COMP_{LT} duomenys rodo direktyvų tekstams būdingesnis lemos *siekti* veiksmazodžių komplementavimas pasitelkiant finitinių S_{nom} nėra atsitiktinis. Tai patvirtina aukšta LL vertė (39,03, $p < 0,0001$). Šį rezultatą dar labiau sustiprina aukštas %DIFF įvertis ir labai aukšta Bayeso faktoriaus aproksimacijos reikšmė. Todėl H₁ dalis, kad S_{nom} tipo komplementai būdingesni lietuvių kalbos eurolektui, pasitvirtina. Lyginant COMP_{ES1} ir COMP_{LT1}, taip pat COMP_{ES2} ir COMP_{LT2} paaiškėjo, kad tiek laikotarpiu iki 2004 m. įskaitytinai, tiek vėlesniu laikotarpiu dažnesnis lemos *siekti* komplementavimo pasitelkiant finitinius S_{nom} atvejai, fiksuoti direktyvų tekstuose, statistiškai reikšmingai viršija tokio komplementavimo atvejus direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. Be to, statistiškai reikšmingas ir finitinių S_{nom} tipo veiksmazodžio *siekti* komplementų dažnėjimas COMP_{LT} patekstyniuose (LL 65,90, $p < 0,0001$). Vis dėlto, gautos labai žemos ELL vertės neleidžia užtikrintai teigti, kad asociacija tarp kintamųjų COMP_{ES} ir COMP_{LT} patekstyniuose yra pakankamai tvirta, kad būtų galima kalbėti apie tiesioginį lietuvių kalbos eurolekto poveikį lietuvių direktyvų įgyvendinimo aktų kalbai. Vadinasi, antrosios H₁ dalies nagrinėjamos lemos veiksmazodžių komplementavimo būdų statistinė analizė nepatvirtina.

Apibendrinant statistinę analizę pažymėtina, kad leksemos *siekti* veiksmazodžiai tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose visų pirma komplementuojami vardažodiniais komplementais ir nefinitiniais S_{nom}. Taigi, toks komplementavimas vyrauja tiek lietuvių kalbos eurolekte, tiek nacionalinės teisės aktų kalboje. Vis dėlto, lietuvių kalbos eurolektui būdingesnis lemos *siekti* veiksmazodžių komplementavimas pasitelkiant S_{nom}. Nors tai nėra vyraujantis komplementavimo būdas, direktyvų tekstuose jis fiksuotas daug dažniau nei įgyvendinimo aktų tekstuose. Taip pat nustatyta, kad toks nagrinėjamos leksemos komplementavimo būdas dažnėja ir direktyvas įgyvendinančių nacionalinės teisės aktų tekstuose, bet gauti praktinio tokio pokyčio reikšmingumo įverčiai neleidžia užtikrintai teigti, kad jį tiesiogiai lemia lietuvių kalbos eurolektas. H₁ nagrinėjamos lemos veiksmazodžių atveju pasitvirtino iš dalies.

Atliekant kokybinę duomenų analizę paaiškėjo, kad direktyvų tekstuose *siekti* lemos veiksmazodžiai daugiausia komplementuojami nefinitiniais S_{nom}. Atskirą, didelę tokių komplementų grupę sudarė S_{nom}, realizuojami veiksmazodžio *užtikrinti* bendratimi. Toks komplementavimas pasitelkiant S_{nom} apėmė ne visą veiksmazodžio *siekti* paradigmą. Ypač išsiskyrė padalyvio formos *siekiant* junginiai su S_{nom} *užtikrinti*. Šis rezultatas patvirtina, kad direktyvų kalba aptakesnė, nes padalyvio formos žymi antraeilį arba šalutinį, ne paties veiksnio atliekamą veiksmą (LKG II: 384). *Siekiant* komplementavimą nefinitiniu S_{nom} iliustruoja (141) pavyzdys.

(141) Siekiant užtikrinti greitą ginčų, susijusių su derybomis dėl tų koordinavimo susitarimų, sprendimą proporcingomis, sąžiningomis ir nediskriminacinėmis sąlygomis, turėtų būti numatytos konkrečios ginčų nagrinėjimo procedūros.

COMP_{ES2}

(141) pavyzdyje S_{nom} *užtikrinti* atveria kelią propozicijai, kurioje papildomai komplementuojant S_{nom} veiksmažodį, realizuojamas vėlesnis įvykis. Papildinio forma *siekiant* neturi aiškaus veiksnio. Veiksnyss gali būti implikuotas iš konteksto, jam gali būti priskirtas nedidelis agentiškumas. Tas agentiškumas siejasi tik su užtikrinimo veiksmu, realizuojamu veiksmažodžiu *užtikrinti*, bet propozicijos, realizuojamos veiksmažodžio *užtikrinti* komplementu – NP *greitą ginčų, susijusių su derybomis dėl tų koordinavimo susitarimų, sprendimą proporcingomis, sąžiningomis ir nediskriminacinėmis sąlygomis* – turinys išpildomas ne implikuoto pagrindinio sakinio veiksnio, o implikuoto veiksmažodžio *užtikrinti* loginio veiksnio X („greitą sprendimą užtikrina X “). Taigi, veiksmažodžio *siekiant* komplementavimas nefinitiniu S_{nom} labai aiškiai atsieja prievolės turinio vykdytojo semantinę vaidmenį atliekančio loginio veiksnio ir prievolę vykdyti *užtikrinimo* veiksmą turinčio prievolės subjekto vaidmenį atliekančio implikuoto pagrindinio sakinio dėmens veiksnio realizuojamus įvykius. Aptakus vengimas įvardyti konkrečius deontinių veiksmų vykdytojus leidžia labiau orientuoti direktyvų formuluotes į tikslus, o ne į konkrečias jų siekimo aplinkybes.

Absoliučia dauguma atvejų *siekiant* komplementavimas nefinitiniu S_{nom} , pavyzdžiui, *užtikrinti*, direktyvų tekstuose įformintas kaip nefinitinių anglų kalbos S_{nom} vertimas:

(142a) whereas in order to ensure that the requirements imposed for such purposes are determined according to objective criteria, whereby undertakings of the same size are placed on an equal footing as regards competition (...)

Eur Lex 2016

(142b) kadangi *siekiant užtikrinti, kad šie reikalavimai būtų nustatomi remiantis objektyviais kriterijais, pagal kuriuos vienodo dydžio draudimo įmonėms sudaromos vienodos konkurencijos sąlygos (...)*

COMP_{LT1}

Biber *et al.* (2021: 821) nurodo, kad anglų kalbos nefinitiniais S_{nom} reiškiamas tikslas. Taigi, (142a) sakinyje pabrauktas šalutinis sakinyss. Tai – sudėtinis šalutinis sakinyss, kurio matricoje vyksta antrinis komplementavimas. Tikslas propozicija pradedama realizuoti S_{nom} *to ensure* (‘užtikrinti’), kuris komplementuojamas finitiniu S_{nom} *ensure that the*

requirements imposed for such purposes are determined according to objective criteria, whereby undertakings of the same size are placed on an equal footing as regards competition. Finitiniu S_{nom} realizuojamas nefaktyvus deontinis veiksmas, kuriuo išpildomas S_{nom} to ensure nustatomo tikslo turinys. Originalo sakinyje nėra aiškaus veiksnio, kuriam priskiriama pareiga. Tai perteikiama ir vertime į lietuvių kalbą padalyvio formos veiksmažodžiu *siekiant*. Be to, kadangi *siekiant* turi tikslo semantiką, jis padeda perteikti anglų kalbos nefinitinio S_{nom} to ensure reikšmę, nes *užtikrinti* pats savaime neturi tikslo semantikos, o junginyje *siekiant užtikrinti* ji aiškiai perteikiama.

Padalyvio forma *siekiant* direktyvų tekstuose komplementuojama ir finitiniaus S_{nom} . Nors toks komplementavimo būdas daug retesnis, komplemento propozicijomis taip pat realizuojamas tikslo semantikos įvykis, siejamas su mažo agentiško aiškiai nenurodomu, tik numanomu pagrindinio dėmens veiksmu:

(143) *Siekiant, kad ši direktyva būtų įgyvendinama*, Komisija 23 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka priima reglamentą dėl standartizuotos ir apsaugotos registrų sistemos, t. y. standartizuotų elektroninių duomenų bazių, kuriose būtų laikomi bendri duomenų elementai, leidžiantys registruoti išduotus, turimus, perleistus ir panaikintus leidimus (...).

COMP_{ES1}

Kai direktyvų tekste aiškiai įvardijamas gramatinis ir loginis pagrindinio dėmens veiksnys, kuriam priskiriamos prievolės, be išimties vyrauja esamojo laiko formos *siekia*. Tais atvejais, kai *siekti* yra norminės reikšmės, esamojo laiko formos dažniausiai taip pat komplementuojamos nefinitiniais S_{nom} :

(144) Visų pirma infrastruktūros valdytojai *siekia* garantuoti optimalų tarptautinių geležinkelių paslaugų konkurencingumą ir užtikrinti veiksmingą geležinkelių tinklų panaudojimą.

COMP_{ES2}

(144) pavyzdyje pagrindinio dėmens NP *infrastruktūros valdytojai* yra prievolės subjektas, o prievolė realizuojama predikatu, kurį atveria veiksmažodis *siekia*. Jo komplementas – S_{nom} *garantuoti optimalų tarptautinių geležinkelių paslaugų konkurencingumą ir užtikrinti veiksmingą geležinkelių tinklų panaudojimą* žymi didesnę NP *infrastruktūros valdytojai* agentiškumą vykdant prievolės turinį, nes aiškiai nustatoma, kad jai priskiriamas turinio įgyvendinimas. Taigi, įvykiai, realizuojami pagrindiniame ir šalutiniame sakiniuose, yra labiau integruoti. Dažniausiai didesnis agentiškas suteikiamas pastoviems žodžių junginiams, kuriais

įvardijami labai aiškūs teisiniai ir politiniai subjektai, visų pirma – NP *valstybės narės*.

Atlikus COMP_{LT} patekstyinių pavyzdžių kokybinę analizę nebuvo pastebėta jokių reikšmingesnių veiksmažodžio *siekti* komplementavimo skirtumų. Viena vertus, *siekti* lemos veiksmažodžiai COMP_{LT} patekstyiniuose nėra tokie dažni, kaip direktyvų tekstuose ir vien tai leidžia paaiškinti nedidelį komplementavimo būdų variantiškumą. Kaip ir buvo galima tikėtis, direktyvų įgyvendinimo aktuose prievolių subjekto agentiškas pabrėžiamas ryškiau. Todėl juose santykinai daug rečiau nei direktyvose fiksuotas junginys *siekiant užtikrinti*. Kalbant bendrai, daug retesnė aptakios tikslo semantikos veiksmažodžio *siekti* vartoseną direktyvų įgyvendinimo aktuose patvirtina, kad jų formuluotės yra griežtesnės ir nuoseklesnės nei direktyvose, kurios labiau orientuotos į teisėkūros tikslo įgyvendinimą, o ne į konkrečias jo įgyvendinimo priemones.

Reikėti

Sakiniai, į kurių sudėtį įeina lemos *reikėti* veiksmažodžiai, abiejuose COMP_{ES} patekstyiniuose yra ketvirti pagal dažnį. COMP_{ES1} jų normalizuotas dažnis sudaro 270,25, o COMP_{ES2} – 205,86. Taigi, šis dažnis vėlesnio laikotarpio direktyvų tekstuose šiek tiek sumažėjo. COMP_{LT} patekstyiniuose sakiniai su lema *reikėti* yra šeši pagal dažnį. COMP_{LT1} jų normalizuotas dažnis 58,14, o COMP_{LT2} – 74,84. Vadinas, deontinis modalumas, realizuojamas veiksmažodžio *reikėti* formomis daug būdingesnis direktyvų tekstams, bet dažnėja ir jų įgyvendinimo aktų tekstuose.

Atlikus *reikėti* lemos veiksmažodžių komplementavimo būdų analizę gauti rezultatai pateikiami 4.8 lentelėje.

4.8 lentelė. Lemos *reikėti* veiksmažodžių komplementavimo būdai COMP patekstyiniuose.

Patekstynis	Komplementavimas finitiniu S _{nom}		Komplementavimas vardažodžiu arba nefinitiniu S _{nom}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
COMP _{ES1}	34	19,71	399	249,03
COMP _{ES2}	35	20,30	320	185,56
COMP _{LT1}	6	0,87	382	55,80
COMP _{LT2}	5	0,80	498	80,66
COMP _{ES} bendras	69	20,74	719	216,13
COMP _{LT} bendras	11	0,84	880	67,59

Tiek $COMP_{ES}$, tiek $COMP_{LT}$ patekstyniuose vyrauja lemos *reikėti* komplementavimas vardažodžiu arba nefinitiniu S_{nom} . Įvertinus normalizuotus dažnius, nustatyta, kad $COMP_{ES1}$ patekstyniuose lemos *reikėti* veiksmažodžių komplementavimas vardažodiniu komplementu ar nefinitiniu S_{nom} yra 12,63 karto, o $COMP_{ES2}$ – 9,14 karto dažnesnis. Apibendrinus visus $COMP_{ES}$ duomenis, paaiškėjo, kad direktyvose abiejų komplementavimo tipų santykis skiriasi 10,42 karto. Vis dėlto įvertinus komplementavimo būdų normalizuotus dažnius $COMP_{LT}$ patekstyniuose gautas netikėtai didelis skirtumas: direktyvų įgyvendinimo aktuose vardažodiniai komplementai ir nefinitiniai S_{nom} fiksuoti net 80,46 karto dažniau. Tokių ryškų nuokrypį S_{nom} tipo komplementų naudai tikriausiai lemia tai, kad įgyvendinimo aktuose lema *reikėti* vartojama gerokai rečiau nei pačiose direktyvose. Be to, kaip ir kitų anksčiau aptartų veiksmažodžių atveju, pastebima bendra tendencija – komplementavimas finitiniiais S_{nom} būdingesnis direktyvų tekstams, tik lemos *reikėti* veiksmažodžių atveju šis skirtumas daug ryškesnis. Apibendrinus $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ duomenis matyti, kad direktyvų tekstuose veiksmažodis *reikėti* finitinius S_{nom} prisijungia net 24 kartus dažniau nei direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose, kuriuose S_{nom} normalizuoti dažniai siekia tik po keletą atvejų. Remiantis vien normalizuotų dažnių analize galima užtikrintai teigti, kad H_1 pirmoji dalis nagrinėjamos lemos atveju pasitvirtina. Gautų finitinių S_{nom} komplementų normalizuotų dažnių statistinio ir praktinio reikšmingumo rezultatai pateikiami 4.9 lentelėje.

4.9 lentelė. Lemos *reikėti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} LL ir efekto dydžio įverčiai.

Lyginami patekstyniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT1}$	81,76, $p < 0,0001$	+2321,12	70,41	0,00048
$COMP_{ES2}$ ir $COMP_{LT2}$	78,84, $p < 0,0001$	+2405,96	67,56	0,00046
$COMP_{ES1}$ ir $COMP_{ES2}$	0,03 $p > 0,05$	+4,56	-10,38	0,00000
$COMP_{LT1}$ ir $COMP_{LT2}$	0,02, $p > 0,05$	+8,22	-11,76	0,00000
$COMP_{ES}$ bendras ir $COMP_{LT}$ bendras	160,64, $p < 0,0001$	+2354,84	148,63	0,00035

Gauti statistinio reikšmingumo rezultatai leidžia užtikrintai teigti, kad direktyvų tekstams daug būdingesnis lemos *reikėti* veiksmažodžių finitiniai S_{nom} tipo komplementai. Tai rodo ir apibendrinti duomenys (LL 160,64; $p < 0,0001$), ir atskirų laikotarpių patekstyinių duomenys. Vertinant tiek apibendrintus, tiek atskirų laikotarpių direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų duomenis gautos labai didelės %DIFF vertės ir aukšti Bayeso faktoriaus aproksimacijos rodikliai, kuriais remiantis galima patvirtinti H_1 pirmąją dalį. Kartu atmestina H_1 antroji dalis, nes turimi duomenys nerodo ir negali rodyti jokių sąsajų tarp lietuvių kalbos eurolektui būdingesnio *reikėti* komplementavimo finitinais S_{nom} ir to, kad toks komplementavimo būdas beveik nefiksuoja nacionaliniuose direktyvų įgyvendinimo aktuose.

Apibendrinus statistinę analizę pažymėtina, kad yra pakankamai duomenų H_1 pirmajai daliai pagrįsti. Nors direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose aiškiai vyrauja lemos *reikėti* veiksmažodžių komplementavimas vardažodžiais ir nefinitiniais S_{nom} , direktyvose iš tiesų fiksuojama daugiau šios lemos veiksmažodžių komplementavimo finitinais S_{nom} atvejų. Statistinio reikšmingumo įverčiai leidžia teigti, kad tai yra lietuvių kalbos eurlektu požymis. Jį, greičiausiai, lemia direktyvose dažniau fiksuojami sakiniai, į kuriuos įeina lemos *reikėti* veiksmažodžiai.

Direktyvų tekstuose normatyvinės reikšmės lemos *reikėti* veiksmažodžiai paprastai vartojami esamojo laiko forma ir daugiausia komplementuojami nefinitiniais S_{nom}

(145) Šių verčių apskaičiavimas yra pagrįstas tų valiutų, išreikštų ekiu, ir ekiu, išreikštų specialiosiomis skolinimosi teisėmis, vidutine dienos verte per 24 mėnesių laikotarpį, pasibaigiantį paskutinę rugpjūčio dieną tų metų, po kurių nuo sausio 1 d. vertę reikia peržiūrėti.

COMP_{ES1}

Reikėti yra antrinių koncepcijų beasmenis veiksmažodis, todėl jo gramatinis ir loginis veiksnys visada yra tik numanomas (LKG II: 213). Taigi, šios lemos veiksmažodžiais prievolės subjektui priskiriamas nedidelis agentiškas. Tuo remiantis būtų galima manyti, kad *reikėti* lemos veiksmažodžiai visų pirma turėtų būti komplementuojami finitinais S_{nom} , kurie, kaip buvo matyti ankstesniuose pavyzdžiuose, dažnai realizuoja deontinius įvykius, kai pagrindinio sakinio dėmens veiksnys nėra labai agentyvus. Vis dėlto, direktyvose vyrauja tokie *reikėti* komplementai, kaip (145) pavyzdyje, kuriais realizuojami įvykiai glaudžiai siejami su pagrindinio dėmens įvykiais. Be to, nustatyta, kad normatyvinės reikšmės lemos *reikėti*

veiksmazodžiai dažniau prisijungia nefinitinius S_{nom} , kurių veiksmazodis savo ruožtu taip pat prisijungia komplementą. Tai iliustruoja (146) pavyzdys:

(146) ar tie vaistai turi medžiagos, kuri dėl savo naujumo ar savybių galėtų priklausyti antroje pastraipoje minimai grupei, dėl kurios *reikia imtis išankstinių atsargumo priemonių*.

COMP_{ES1}

Nagrinėjame pavyzdyje *reikia* realizuoja antrinę koncepciją – prievolę imtis priemonių. Ši koncepcija su veiksmazodžiu *reikia* siejasi per jo komplementą – nefinitinį S_{nom} *imtis*. NP *išankstinių atsargumo priemonių* sintaksės požiūriu yra tranzityvinio veiksmazodžio *imtis* papildinys, įeinantis į veiksmazodžio *reikia* papildinį *imtis išankstinių atsargumo priemonių*. Semantikos požiūriu veiksmazodžio *reikia* papildinio propozicija neatsiejama nuo *reikia* realizuojamos deontinės reikšmės. Tiek *reikia*, tiek ji komplementuojantis nefinitinis S_{nom} turi tą patį numanomą, neagentyvų veiksnį. Taigi, toks *reikėti* komplementavimas, kaip (145) ir (146) pavyzdžiuose direktyvų tekstuose realizuoja antrines deontines koncepcijas.

Lemos *reikėti* vardažodiniai komplementai direktyvų tekstuose dažniausiai pasitelkiami tais atvejais, kai vartojami ne normine (prievolių nustatymo), o konstatuojamąja reikšme. Tokiais atvejais jos patenka į šalutinio sakinio – S_{rel} matricą.

(147) Paslaugų ar prekių pirkimo atveju, kai *reikia pritaikymo ar projektavimo pakeitimų*, gali būti naudinga naudoti konkurso procedūrą su derybomis arba konkurencinį dialogą.

COMP_{ES2}

(148) investuotojas dirba arba dirbo mažiausiai vienerius metus finansų sektoriuje profesionaliame poste, kuriam *reikia žinių apie vertybinių popierių investavimą*.

COMP_{ES2}

(147) sakinyje veiksmazodis *reikia* patenka į S_{rel} *kai reikia pritaikymo ar projektavimo pakeitimų*, modifikuojantį pagrindinio dėmens NP *atveju*. Šiuo atveju veiksmazodis *reikia* pasitelkiamas pateikti nuorodą į jau nustatytą prievolę ir juo nerealizuojama joks naujas įpareigojimas, realizuojamas faktyvus, asertuotas veiksmas. Komplementas – tiesioginio papildinio funkciją atliekanti NP *pritaikymo ar projektavimo pakeitimų* – tvirtai integruota į VP *reikia pritaikymo ar projektavimo pakeitimų*. Todėl abu įvykiai – tiek įvykis, reiškiamas veiksmazodžiu, tiek jo komplementu, yra labai tvirtai susiję. Tai pasakytina ir apie (148) pavyzdį, kuriame *reikia* taip pat vartojamas

ne normine, o konstatuojamąja reikšme, anaforiškai perteikiant jau nustatytą prievolę S_{rel} *kuriam reikia žinių apie vertybinių popierių investavimą* antecedentui – NP *profesionaliame poste*.

Kai kuriais atvejais norminės reikšmės *reikėti* lemos veiksmažodžiai direktyvų tekstuose komplementuoti pasitelkiant finitinį S_{nom} .

(149) identifikavus naujas vidaus rinkos kliūtis, *reikėtų, kad Komisija peržiūrėtų šią direktyvą*.

COMP_{ES2}

(149) pavyzdyje tariamosios nuosakos veiksmažodžiu *reikėtų* realizuojamas silpnas deontinis modalumas. Jo komplementas – finitinis S_{nom} *kad Komisija peržiūrėtų šią direktyvą* – realizuoja nefaktyvų, į ateitį orientuotą įvykį, tam tipiškai pasitelkiant tariamosios nuosakos veiksmažodį *peržiūrėtų*. Direktyvų tekstuose tokį komplementavimą lemia originalo finitinių komplementų gramatinis įforminimas vertime. Palyginkite:

(150a) *The achievement of the Digital Agenda targets requires that the infrastructure roll-out be brought close to the end-user's location*.

(150b) norint pasiekti skaitmeninės darbotvarkės tikslus, *reikia, kad infrastruktūra būtų diegiama netoli nuo galutinių paslaugų gavėjų buvimo vietos*.

COMP_{ES2}

(150a) pavyzdyje laikomasi įprastos anglų kalbos sakinio tvarkos (SVO – veiksnys + tarinys). Veiksnių funkciją atlieka NP *the achievement of the Digital Agenda targets* ('skaitmeninės darbotvarkės tikslų pasiekimas'), tarinio – veiksmažodis *requires* ('reikalauja') su savo komplementu – pabrauktu finitiniu S_{nom} , kuris eina to veiksmažodžio papildiniu. Kaip jau minėta, direktyvų tekstus verčiant į lietuvių kalbą keliamas reikalavimas susilaikyti nuo koncepcijų personalizavimo. Todėl vertime priimtas sprendimas NP *the achievement of the Digital Agenda targets* įforminti ne kaip gramatinį veiksnių, o kaip rezultato reikšmę realizuojantį papildinį. Po to atliktas dar vienas sintaksinis keitimas – originalo NP narys – daiktavardinis abstraktas *achievement* ('pasiekimas') vertime atstatytas į veiksmažodį *pasiekti*. Atlikus šį keitimą originalo veiksmažodžio *requires* ('reikalauja') semantika realizuota dviem veiksmažodžiais. Pirmiausiai – pagrindiniame dėmenyje pasitelktas deontinis padalyvis *norint*. Jis komplementuotas nefinitiniu S_{nom} *pasiekti skaitmeninės darbotvarkės tikslus*. Taip gautas tikslo aplinkybės sakiny, prie kurio prijungiamas naujas sakinio dėmuo, pradedamas deontiniu veiksmažodžiu *reikia*. *Norint* ir *reikia* pavaduoja

originalo teksto veiksmažodį *requires*. Be to, *reikia* komplementuojamas nefaktyviu finitiniu S_{nom} *kad infrastruktūra būtų diegiama netoli nuo galutinių paslaugų gavėjų buvimo vietos*, funkciškai ir formaliai atitinkančiu originalo S_{nom} – finitinį *irrealis* sakinį, kuriame realizuojamas neasertuotas, nefaktyvus deontinis įvykis. Originalo sakinio NP *the achievement of the Digital Agenda targets* agentiškumas vertime panaikinamas, bet tai nesukelia didelių prasmės nuostolių, nes ši NP yra siektinas rezultatas, o ne loginis agento semantinį vaidmenį atliekantis veiksnys. Todėl vertime atlikus sintaksinius pakeitimus gautas aukštos tekstinės atitikties sakinytis, kuriame išlaikyti loginiai originalo teksto sakinio ryšiai. Palyginkite su tiesioginiu, stipriai eksteriorizuotu (150a) vertimo variantu:

(150c) Skaitmeninės darbotvarkės tikslų pasiekimas reikalauja, kad infrastruktūra būtų diegiama netoli nuo galutinių paslaugų gavėjų buvimo vietos.

Kadangi anglų kalbos eurolekte, kaip ir kitose anglų kalbos atmainose, SVO yra vyraujanti žodžių tvarka, vertime įforminant reikalaujamumo semantikos sakinius, direktyvose *reikia* dažnai pasitelkiamas taip, kaip aptartame (150b) sakinyje. Tai yra viena iš priežasčių, dėl kurių lemos *reikėti* komplementavimas pasitelkiant finitinį S_{nom} direktyvų tekstuose dažnesnis nei nacionalinės teisės aktuose, kuriuose *reikėti* beveik išimtinai komplementuojami nefinitiniu S_{nom} , rečiau – vardažodžiu.

Apibendrinant lemos *reikėti* komplementavimo būdų diskusiją, pažymėtina, kad tiek direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose neginčijamai vyrauja šių veiksmažodžių komplementavimas vardažodžiais ir S_{nom} komplementais. Platesnė diskusija šiuo klausimu neturi prasmės, nes norminės reikšmės veiksmažodis *reikėti*, realizuodamas antrines koncepcijas, tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo tekstuose dažniausiai komplementuojamas nefinitiniais S_{nom} ir vardažodžiais. Tai, kad direktyvose *reikėti* dažniau nei įgyvendinimo aktuose komplementuojami finitinais S_{nom} , lemia originalo tekstų, kuriuose realizuojamos deontinio reikiamumo ir tikslo reikšmės, gramatinių veiksmių depersonifikacija. Atmetus tokius atvejus, lekšemos *reikėti* komplementavimo būdai lietuvių kalbos eurolekte ir nacionalinės teisės kalboje iš esmės nesiskiria.

Nurodyti

Paskutinė aptariama tranzityvinių veiksmažodžių lema – *nurodyti*. $COMP_{LT1}$ – tai penktoji pagal normalizuotą dažnį tranzityvinio veiksmažodžio lema (64,57). $COMP_{LT2}$ ji taip pat penkta pagal dažnį (135,9). $COMP_{ES1}$ šios lemos veiksmažodžių normalizuotas dažnis siekia 170,39, o $COMP_{ES2}$ – 172,80.

Taigi, nepaisant to, kad lemos *nurodyti* veiksmažodžiai pagal dažnį COMP_{ES} patekstyniuose užima žemesnę vietą, jie vis tiek dažnesni nei COMP_{LT} patekstyniuose.

Atlikus šios lemos veiksmažodžių komplementavimo būdų analizę gauti rezultatai pateikiami 4.10 lentelėje.

4.10 lentelė. Lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo būdai COMP patekstyniuose.

Patekstynis	Komplementavimas finitiniu S _{nom}		Komplementavimas vardažodžiu arba nefinitiniu S _{nom}	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis 10 000 sakinių
COMP _{ES1}	77	48,06	196	122,33
COMP _{ES2}	71	41,17	227	131,63
COMP _{LT1}	133	19,43	309	45,13
COMP _{LT2}	196	31,75	643	104,15
COMP _{ES} bendras	148	44,49	423	127,15
COMP _{LT} bendras	329	25,27	952	73,12

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad tiek direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose lemos *nustatyti* veiksmažodžiai dažniausiai komplementuojami vardažodžiu arba nefinitiniu S_{nom}. Kita vertus, abiejų komplementavimo būdų proporcijos tiek COMP_{ES}, tiek COMP_{LT} patekstyniuose skiriasi ne taip ryškiai kaip kitų lemų atvejais, bet vis tiek yra reikšmingi. Apibendrinus COMP_{ES} ir COMP_{LT} duomenis matyti, kad finitiniaus S_{nom} lemos *nustatyti* veiksmažodžiai direktyvų tekstuose komplementuojami 1,76 karto dažniau nei jų įgyvendinimo aktuose. Lyginant atskirų laikotarpių direktyvų ir jų įgyvendinimo aktų tekstus paaiškėja, kad didžiausias atotrūkis tarp finitinių S_{nom} tipo komplementų normalizuotų dažnių fiksuojamas COMP_{ES1} ir COMP_{LT1} atveju (toks komplementavimo būdas 2,74 karto dažniau fiksuotas COMP_{ES1}). Vėliau šis skirtumas mažėjo. Nors COMP_{ES2} tekstuose finitiniai S_{nom} toliau pasitelkiami dažniau nei COMP_{LT2}, šis skirtumas siekia tik 1,29 karto. Vadinas, direktyvas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose, kaip ir direktyvų tekstuose, finitiniai S_{nom} tampa dažnesniais lemos *reikėti* veiksmažodžių komplementais. Tuo remiantis galima daryti prielaidą, kad galėtų pasitvirtinti abi H₁ dalys. Siekiant patikrinti šios prielaidos teisingumą, atlikus gautų normalizuotų komplementavimo būdų statistinio ir praktinio reikšmingumo analizę gauti rezultatai pateikiami 4.11 lentelėje.

4.11 lentelė. Lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinį S_{nom} LL ir efekto dydžio įverčiai.

Lyginami patekstiniai	LL	%DIFF	Bayeso faktoriaus aproksimacija	ELL
COMP _{ES1} ir COMP _{LT1}	13,66, $p < 0,0001$	+147,36	24,62	0,00012
COMP _{ES2} ir COMP _{LT2}	3,38, $p > 0,05$	+29,68	-7,90	0,00001
COMP _{ES1} ir COMP _{ES2}	0,88, $p > 0,05$	+16,73	-9,53	0,00001
COMP _{LT1} ir COMP _{LT2}	19,52, $p < 0,0001$	-38,80	7,75	0,00003
COMP _{ES} bendras ir COMP _{LT} bendras	30,13, $p < 0,0001$	+76,05	18,13	0,00004

Apibendrinti COMP_{ES} ir COMP_{LT} duomenys rodo, kad direktyvų tekstams būdingesnis lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimas finitiniu S_{nom} yra statistiškai reikšmingas rezultatas (LL 30,13, $p < 0,0001$), jis yra stipriai išreikštas (%DIFF vertė siekia 76,05), o Bayeso faktoriaus aproksimacija leidžia atmesti H_0 ir juo remiantis galima užtikrintai teigti, kad nagrinėjamos lemos atveju teisinga bent H_1 pirmoji dalis – lietuvių kalbos eurolektui būdingesnis tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas finitinais S_{nom} . Lyginant COMP_{LT1} ir COMP_{LT2} patekstynius nustatyta, kad dažnesnis lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimas finitiniu S_{nom} direktyvas įgyvendinančiuose teisės aktuose, priimtuose nuo 2005 m., padažnėjo statistiškai reikšmingai (LL 19,52, $p < 0,0001$). Aukštas Bayeso faktoriaus aproksimacijos įvertis (7,75) leistų patvirtinti H_1 antrąją dalį, bet įvertinus labai nedidelį ELL rodiklį (0,0003) negalima neginčytinai teigti, kad COMP_{LT2} patekstyneje fiksuotas dažnesnis lemos *nustatyti* komplementavimas yra sisteminis ir pastovus reiškinys, kurį galėjo nulemti lietuvių kalbos eurolektas.

Atsargiau H_1 antrosios dalies teisingumo tikėtinumą reikia vertinti ir todėl, kad finitinių S_{nom} santykis COMP_{ES2} ir COMP_{LT2} patekstyniuose nėra statistiškai reikšmingas (LL 3,38, $p > 0,05$). Šis paklaidos ribos neviršijantis skirtumas rodo, kad tai, jog nagrinėjamu laikotarpiu (nuo 2005 m.) priimtose direktyvose fiksuotas dažnesnis *nustatyti* komplementavimas finitiniu S_{nom} nėra neatsitiktinis, sistemingas reiškinys. Lyginant šių patekstynių duomenis gautas neigiamas Bayeso faktoriaus aproksimacijos įvertis (-7,90) rodo, kad daug tikėtinėsnė atvirkštinė „nulinė hipotezė“ H_0 , t. y., kad gautas skirtumas

neleidžia patvirtinti H_1 teiginio, jog šioje imtyje direktyvų tekstuose statistiškai reikšmingai dažniau fiksuojami veiksmažodžio *nustatyti* komplementavimo finitiniu S_{nom} atvejai.

Įvertinus turimus duomenis darytina išvada, dažnesnis lemos *nustatyti* veiksmažodžių komplementavimo S_{nom} tipo komplementais atvejų skaičius yra lietuvių kalbos eurolekto požymis, bet tai statistiškai pasitvirtina tik bendroje $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ imtyje ir imtyje iki 2004 m. ($COMP_{ES1}$ ir $COMP_{LT2}$). Gali būti, kad tokį netikėtą rezultatą nulėmė statistiškai reikšmingai didesnis S_{nom} tipo komplementų dažnis $COMP_{LT2}$ patekstinyje. Kartu pažymėtina, kad efekto dydis nėra pakankamas, kad būtų galima užtikrintai teigti, jog toks padidėjimas $COMP_{LT2}$ patekstinyje yra nulemtas lietuvių kalbos eurolekto įtakos. Todėl H_1 pasitvirtina iš dalies.

Atlikus kokybinę statistinių rezultatų analizę paaiškėjo, kad lemos *nurodyti* veiksmažodžiai tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose daugiausia komplementuojami vardažodiniais komplementais – daiktavardžiais arba NP. Kaip ir tikėtasi, nefiksuota šių veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant nefinitinius S_{nom} atvejų, nes toks komplementavimas lietuvių kalboje neįmanomas. Taigi, veiksmažodžio *nurodyti* komplementai tiek direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose dažniausiai realizuoja įvykius, kurie glaudžiai integruoti į pagrindinio dėmens įvykį. Tai iliustruoja (151) pavyzdys.

(151) Pirmiausia ji leidžia visoms šalims būti išklausytoms ir *nurodo savo sprendimų priežastis*.

$COMP_{ES2}$

(151) pavyzdyje veiksmažodžio *nurodo* komplementu – tiesioginiu papildiniu – eina NP *savo sprendimų priežastis*. Komplementas tiesiogiai integruotas į VP *nurodo savo sprendimo priežastis*. Savo ruožtu VP taip pat glaudžiai integruota į vientisinį sakinį. Realizuojamas aukštas gramatinio ir loginio veiksnio – įvardžio *ji* – agentiškumas jam priskirtos prievolės įvykdymo atžvilgiu ir sakinio sintaksinis integralumas.

Aiškiai nurodytiems gramatiniams ir loginiams veiksniams prievolės direktyvose priskiriamos ir lekšemos *nurodyti* veiksmažodžius komplementuojant finitiniais S_{nom} .

(152) Valstybė narė neturi *nurodyti, kad patronuojančioji įmonė privalo būti savo patronuojamosios įmonės akcininkė arba narė*.

$COMP_{ES2}$

Nagrinėjamu atveju veiksmažodžio *nurodyti* ir jo komplemento semantinis ryšys yra ne toks tvirtas kaip (151) atveju. Tai lemia, kad finitiniu S_{nom} propozicijoje veiksmažodį atlieka loginis ir gramatinis veiksnys NP *patronuojančioji įmonė* ir šis veiksmas su veiksmažodžiu *nurodyti* siejasi tik tiek, kiek pagrindinio sakinio veiksnys NP *valstybė narė* įgyvendina su juo susijusią prievolę, kuri jai priskiriama.

Kaip ir tikėtasi, direktyvų testuose toks *nurodyti* komplementavimas fiksuotas dažniau nei pačių direktyvų tekstuose. $COMP_{LT1}$ (normalizavus dažnį) fiksuota 5,25 tokio komplementavimo atvejai ($COMP_{ES1}$ – 24,96 atvejo), o $COMP_{LT2}$ – 11,66 atvejo ($COMP_{ES2}$ – 12,75 atvejo). Kartu matyti, kad tokių atvejų, kaip (152), proporcijos $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ patekstyniuose panašėja – direktyvų tekstuose nuo 2005 m. jų fiksuojama mažiau, o jų įgyvendinimo aktuose nuo to paties laikotarpio – daugiau.

Be to, veiksmažodžio *nurodyti* lekšemos finitiniaus S_{nom} tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų tekstuose prototipiškai komplementuojamos tais atvejais, kai nėra aiškiai nurodomas gramatinis ir loginis sakinio veiksnys, kuriam priskiriama prievolė:

(153) Informacija, kaip tokie įtaisai bus naudojami, naudotojui pateikiama kartu su informacija apie teisę jų atsisakyti prieš įrengiant naudotojo galiniame įrenginyje grupę tokių įtaisų vienu prijungimu, kartu *nurodant, kaip jie galės būti panaudojami po vėlesnių prijungimų*.

$COMP_{ES2}$

(154) Planavimo darbų programoje numatomi konkretūs planavimo uždaviniai, *nurodoma, ar turi būti atliekami tyrimai, galimybių studijos*.

$COMP_{LT2}$

(153) pavyzdyje numanomo veiksnio agentiškas stipriai ribojamas nefinitinėmis veiksmažodžių formomis – pusdalyviu (*pateikiama*) ir padalyviu (*įrengiant, nurodant*). Kalbant konkrečiai apie *nurodant*, jo komplemento – finitinio S_{nom} *kaip jie galės būti panaudojami po vėlesnių prijungimų* – pamatinis veiksmažodis *galės* savo ruožtu taip pat įgyja komplementą – nefinitinį S_{nom} *būti panaudojami po vėlesnių prijungimų*, realizuojamą neveikiamosios rūšies dalyviu. Taigi, finitiniu S_{nom} , kuris yra tiesioginis *nurodant* papildinys, perteikiamas deontinis įvykis – prievolės, priskirtos neišreikštam, mažo agentiško loginiam veiksmui, turinys. (153) funkciškai realizuoja savo originalą, kuriame taip pat tiesiogiai neįvardijamas prievolės subjektas:

(155) *Information and the right to refuse may be offered once for the use of various devices to be installed on the user's terminal equipment during the same connection and also covering any further use that may be made of those devices during subsequent connections.*

Eur Lex 2016

(155) pavyzdyje gramatinis veiksnys *Information and the right to refuse* nėra loginis sakinio veiksnys, nes predikaciją realizuoja neveikiamosios rūšies dalyvis *may be offered* (cf. Givón 2001b: 94; Tallerman 2020: 233). Vertime tiesiogiai neįvardyto prievolės subjekto agentiškas ribojamas tiek neveikiamosios rūšies dalyviais, tiek padalyviais. (154) pavyzdys rodo, kad toks agentiško ribojimas pasitelkiamas ir autentiškuose, neverstuose lietuvių teisės aktų kalbos tekstuose.

Apibendrinant šį skyrių pažymėtina, kad išsikelta H_1 (lietuvių kalbos eurolektui būdingesnis tranzityvinių veiksmažodžių, galinčių prisijungti skirtingų tipų komplementus, komplementavimas finitiniais S_{nom} ir šis komplementavimo būdas tampa būdingesnis nacionalinės teisės kalbos tekstams) pasitvirtino iš dalies. Iš tiesų, nors daugeliu tirtų penkių dažniausių skirtingais komplementavimo būdais komplementuojamų tranzityvinių veiksmažodžių lemų atveju tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų tekstuose vyrauja vardažodiniai komplementai ir nefinitinių S_{nom} tipo komplementai, direktyvų tekstuose statistiškai reikšmingai dažniau fiksuota atvejų, kai pasitelkti finitiniai S_{nom} . Išsiskyrė tik lemos *užtikrinti* veiksmažodžių komplementavimas – tiek direktyvose, tiek jų įgyvendinimo aktuose šios lemos veiksmažodžiai daugiausia komplementuojami finitiniais S_{nom} , bet direktyvose tokių veiksmažodžių komplementavimo būdas fiksuotas statistiškai reikšmingai dažniau nei jų įgyvendinimo aktuose. Gauti statistinės tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo analizės rezultatai atitinka kitų eurolektų tyrimų (pvz., Biel 2017) rezultatus. Todėl neabejotinai pasitvirtino pirmoji H_1 dalis.

Antrajai H_1 daliai dėl lietuvių kalbos eurolektui būdingesnio tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo pasitelkiant finitinius S_{nom} įtakos detektyvų įgyvendinimo aktų kalbai patvirtinti trūksta neginčijamų įrodymų. Viena vertus, daugelio tirtų veiksmažodžio lemų (išskyrus *reikėti*) atveju direktyvų įgyvendinimo aktuose, priimtuose nuo 2005 m., komplementavimo finitiniais S_{nom} atvejų dažnio didėjimas yra statistiškai reikšmingas pokytis. Kita vertus, labai maži efekto dydžio įtakos logaritminiam tikėtinumui rezultatai leidžia teigti tik kad jei toks poveikis yra, jis labai niuansuotas.

4 IŠVADOS

Nors jau yra atlikta gretinamųjų tyrimų, kuriuose aptariami įvairūs Europos Sąjungos teisės aktų vertimo į lietuvių kalbą klausimai, ši disertacija yra pirmasis bandymas Lietuvoje aprašyti tokios vertimo ir kalbų kontakto nulemtos lietuvių teisės kalbos atmainos – lietuvių kalbos eurolekto – sintaksę ir įvertinti, ar lietuvių kalbos eurolekto sintaksė turi sisteminio poveikio Lietuvos nacionalinės teisės aktų kalbos sintaksei. Taigi, šiuo tyrimu užpildomos dvi didelės vertimo ir teisės kalbos tyrimų spragos. Pirmą, deskriptyviai ir sistemiškai, vadovaujantis tekstynų lingvistikos principais, aprašomi kai kurie lietuvių kalbos eurolekto, kaip *sui generis* lietuvių teisės kalbos atmainos, sintaksės požymiai. Antra, pateikiamos statistiškai pagrįstos išvados apie lietuvių kalbos eurolekto sintaksės santykį su nacionalinės kalbos sintakse. Be to, sukuriamą metodologinę prieigą vykdyti tolesnius lietuvių kalbos eurolekto tyrimus.

Eurolektai – tai 24 oficialiųjų Europos Sąjungos teisės ir administracinės kalbos atmainos, kurių egzistavimas arba egzistavimo prielaida patvirtinti moksliniais tyrimais (Piehl 2006; Mori 2011; Biel 2017a; Mori *et al.* 2018; Wasilewska 2021; Caliendo ir Foubert 2022 ir kt.). Eurolektai atsiranda ir vystosi sudėtingoje daugiakultūroje ir viršnacionalinėje Europos Sąjungos aplinkoje. Nenuginčijamos įtakos jų, kaip atskirų teisės kalbos ir administracinės kalbos atmainų, raidai turi vertimas. Europos Sąjungoje į visas oficialiąsias kalbas verčiami visi teisės aktai ir nemažai kitokio pobūdžio dokumentų. Šiuo metu daugiausia verčiama iš anglų kalbos eurolekto, kuris pats yra perėmęs daug kitų eurolektų bruožų ir įvairiais leksiniais ir gramatiniais požymiais skiriasi nuo nacionalinėse jurisdikcijose vartojamos anglų teisės kalbos (Biel 2017a: 65; Sandrelli 2018: 87). Europos Sąjungos teisės aktų vertimas – tai institucinis vertimas, pasižymintis savitais metodais ir vertimo strategijomis. Kadangi teisės aktai – reglamentai, direktyvos ir kt. – turi tiesioginio poveikio valstybių narių nacionalinei teisei, jie dažnai verčiami taikant eksteriorizavimo (svetimavimo) strategiją. Ši vertimo strategija, orientuota visų pirma ne į verčiamo teksto auditoriją, o į siekį kuo tiksliau perteikti originalo prasmę, pasižymi dideliu originalo leksikos ir kitų kalbos lygmenų tiesioginiu ar labai artimu perkėlimu į vertimo kalbą. Taigi, vertimo proceso metu eurolektai vieni iš kitų perima daug leksinių ir gramatinių požymių, kurie laikui bėgant formuoja atskirų eurolektų leksinę ir gramatinę visumą. Eurolektai tampa hibridinėmis, viršnacionalinėmis, „europinėmis“ nacionalinių kalbų atmainomis, Europos Sąjungos „metakalba“, turinčia 24 „veidrodinius variantus“ (Biel 2023: 672). Įvairių kalbų eurolektų tyrimai rodo, kad eurolektai nuo savo nacionalinių teisės

kalbos variantų visada skiriasi savo leksiniu, taip pat – frazeologiniu ar net sintaksiniu inventoriumi. Lietuvių kalbotyros darbuose į šiuos besiformuojančio lietuvių kalbos eurolekto požymius daugiausia reaguota iš preskriptyvinio požiūrio taško, gretinant ir aptariant vertimo kalbos raiškos, gramatikos ir leksikos ypatybes, kurios dažnai kritikuotos kaip neatitinkančios lietuvių teisės kalbos tradicijų, kalbos taisyklingumo reikalavimų ar darančios sisteminę įtaką lietuvių teisės kalbos sintaksei (Vladarskienė 2006a; Vladarskienė 2006b; Murinienė 2008; Vladarskienė 2012; Murinienė 2012). ES vertimo kalbos klausimai nagrinėti ir kituose, labiau deskriptyvinio pobūdžio darbuose (Leonavičienė ir Liepuoniūtė 2013; Noreika ir Šeškauskienė 2017; Černiuvienė ir Dambrauskas 2019; Leonavičienė 2020). Nors šie tyrimai palyginti nedidelės apimties, juose gauti duomenys leidžia teigti, kad lietuvių kalbos eurolektas egzistuoja kaip atskira lietuvių teisės kalbos atmaina, kuri nuo nacionalinės teisės kalbos skiriasi ne tik leksikos požymiais. Kitų kalbų eurolektų tyrimai, visų pirma – Biel (2017a) ir Mori *et al.* (2018) didelės apimties, tekstynais pagrįsti tyrimai, kuriuose įrodytas lenkų, italų, prancūzų, vokiečių ir kitų kalbų eurolektų egzistavimas ir jie sistemingai aprašyti bei palyginti su nacionalinės teisės kalbos atmainomis, taip pat minėti lietuvių autorių tyrimai – tai darbai, kurie įkvėpė šios disertacijos temą ir nuo kurių atsispiriama.

Šioje disertacijoje išsikeltas tikslas aprašyti lietuvių kalbos eurolekto sintaksę ir nustatyti, ar lietuvių kalbos eurolekto sintaksė iš tiesų daro įtakos lietuvių teisės kalbos sintaksei. Tai – pirmasis lietuvių kalbos eurolekto sintaksės tyrimų ir vienas pirmųjų tyrimų, kuriuose didžiausias dėmesys skiriamas išimtinai eurolekto sintaksės klausimams. Kadangi sintaksė yra labai daug požymių apimantis kalbos lygmuo, nuspręsta tirti du pamatinius sintaksinius ryšius – modifikavimą ir komplementavimą. Vėliau apimtis dar susiaurinta apsiribojant postmodifikavimu ir tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimu.

Tyrimo tikslais buvo sukauptas vienkalbis palyginamasis tekstynas COMP. Jį sudaro du patekstyniai – COMP_{ES1}, į kurį įtrauktos Europos Sąjungos direktyvos, ir COMP_{LT}, kurio medžiagą sudaro COMP_{ES1} direktyvų įgyvendinimo aktai. COMP_{ES} apimtis – 162 direktyvų tekstai (812 471 žodis, 33 267 sakiniai), o COMP_{LT} – 401 direktyvų įgyvendinimo teisės aktas, (2 047 244 žodžiai, 130 191 sakiny). Tekstynų apimties disproporciją nulėmė tai, kad viena direktyva gali būti įgyvendinama keliais teisės aktais. COMP_{ES} savo ruožtu sudaro du patekstyniai, apimantys skirtingu laikotarpiu paskelbtas ES direktyvas: COMP_{ES1} ir COMP_{ES2}. COMP_{ES1} apima direktyvas, paskelbtas nuo 1970 m. iki 2004 m. imtinai, t. y., išverstas prieš Lietuvai įstojant į ES, o COMP_{ES2} direktyvas, priimtas nuo 2005 m. iki 2020 m. imtinai, t. y. Lietuvai

jau įstojus į ES. COMP_{LT} analogiškai sudaro du patekstyčiai: COMP_{LT1}, apimantis direktyvų perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę aktus, priimtus 1998–2004 m. imtinai, o COMP_{LT2} – direktyvų įgyvendinimo aktus, priimtus 2005–2020 m. imtinai. Į palyginamąjį tekstą įtraukti ne kitokio pobūdžio ES teisės aktus, o tik direktyvas nuspręsta vadovaujantis Mori *et al.* (2018) atlikto tyrimo pavyzdžiu, nes direktyvos taikomos ne tiesiogiai, o priimant atskirus nacionalinius teisės aktus. COMP rezultatai pasirinktinai gretinami su referencinio teksto REF rezultatais. Ši disertacijos tikslais surinktą referencinį tekstą sudaro ES direktyvų neįgyvendinantys teisės aktai. Jis taip pat sudarytas iš dviejų patekstyčių. REF₁ apima įvairius teisės aktų tekstus, priimtus 1998–2004 m. laikotarpiu, o REF₂ – 2005–2020 m. laikotarpiu. Tyrime iliustratyvumo tikslais taip pat naudojami lygiagrečiojo ES dokumentų teksto *Eur Lex 2016* ir teksto *Lithuanian Web 2021* duomenys.

Atliekant nagrinėjamų reiškinių statistinę analizę, COMP ir, atitinkamai atvejais, REF patekstyčių duomenys normalizuoti 10 000 sakinių (nes tiriamas sakinio lygmuo), taip pat apskaičiuotas gautų duomenų statistinis patikimumas – logaritminis tikėtinumas (LL), be to, įvertintas efekto dydis, apskaičiuotas remiantis procentinio diferencialo (%DIFF) ir efekto dydžio įtakos logaritminei tikimybei (ELL) įverčiais. Trečiasis efekto dydžio rodiklis – Bayeso faktoriaus aproksimacija – pasitelktas apskaičiuoti išsikeltos teigiamos hipotezės (H₁) teisingumo neigiamos hipotezės (H₀) atžvilgiu. Statistinio reikšmingumo rodiklių vertinimas efekto dydžio atžvilgiu buvo ypač svarbus vertinant fiksuotų reiškinių kintamųjų tarpusavio sąsajos (asociacijos) stiprumą. Atliktos kiekvieno tiriamo reikšinio statistinės analizės rezultatai iliustruoti kokybinės analizės dalyse.

Skyriuje „Modifikavimas“ atlikta postmodifikavimo analize siekta įvertinti, ar lietuvių kalbos eurolektas turi statistiškai reikšmingų postmodifikavimo ypatybių ir, jei taip, ar tokios ypatybės turi sisteminio poveikio į COMP tekstą įtrauktą jas įgyvendinančių teisės aktų ir, iš dalies – kitų, su ES nesusijusių teisės aktų, įtrauktą į REF tekstą, sintaksei.

Aptariant modifikavimą finitiniiais šalutiniais būdvardiniais sakiniais (S_{rel}) nustatyti du lietuvių kalbos eurolekto požymiai. **Pirma**, lietuvių kalbos eurolektui statistiškai daug būdingesnis postmodifikavimas S_{rel} nei kitų tipų šalutiniais sakiniais. Jie aiškiai vyrauja direktyvų tekstuose. Atlikus kokybinę analizę paaiškėjo, kad postmodifikavimo tokiais finitiniiais šalutiniais sakiniais funkcinė aprėptis, fiksuota direktyvų ir jas įgyvendinančių teisės aktų pavyzdžiuose, daugeliu bruožų sutampa. Dažniausiai – tai restriktyviniai postmodifikatoriai, kuriais konkretizuojama modifikuojamo žodžio ar frazės reikšmė. Jų didesnis dažnis direktyvų tekstuose visų pirma nulemtas anglų

kalbos eurolekto, kuriuo parengta didžioji dalis ES direktyvų tekstų originalų, įtakos. Kadangi anglų kalbos eurolekto, taigi, ir originalo tekstuose, fiksuojama daug S_{rel} , jie paprastai perkeliama į vertimą. Be to, nustatyta atvejų, kai taip vertime įformintos ir kitos anglų kalbos eurolekto sintaksinės konstrukcijos. Vadinasi, greičiausiai, iš anglų kalbos paveldėtas lietuvių kalbos eurolektui būdingas labai dažnas postmodifikavimas S_{rel} , reprodukuojamas ir nesant tiesioginės anglų kalbos eurolekto įtakos.

Antra, nustatyta, kad lietuvių kalbos eurolektui daug būdingesnė funkcinio S_{rel} potipio – tąsų apozityvinių S_{rel} , kuriais sudėtinio sakinio matricijoje realizuojama veiksmų seka, vartoseną. Šis lietuvių kalbotyros darbuose kontraversiškesniau vertinamas S_{rel} potipis ankstesniuose ES vertimo į lietuvių kalbą tyrimuose daugiausia vertintas kaip neteiktinas tiesioginio vertimo iš anglų kalbos ar kitų kalbų rezultatas. Paaiškėjo, kad lietuvių kalbos eurolekte tąsų apozityviniai S_{rel} vartojami motyvuotai. Jais pagrindinio sakinio dėmens daiktavardžiui arba daiktavardinei frazei (prievolės subjektui) priskiriama prievolė, kurios turinys realizuojamas tąsų apozityviniu S_{rel} (deontinis veiksmas). Nors, remiantis ankstesniais tyrimais tikėtasi, kad tokie šalutiniai postmodifikatoriai direktyvose bus fiksuoti dažniau, bet gauti duomenys leidžia patvirtinti tik tai, kad jie iš tiesų yra lietuvių kalbos eurolekto požymis, bet šis požymis niuansuotas.

Kalbant apie **postmodifikavimą nefinitiniais dalyviniais šalutiniais būdvardiniais sakiniais** (S_{part}) nustatyta, kad jie direktyvų tekstuose retesni nei S_{rel} , bet statistiškai dažnesni nei direktyvų įgyvendinimo ir nacionalinės kitų tėsės aktų tekstuose. Įvertinus bendrus S_{rel} ir S_{part} – labai panašios funkcinės aprėpties, dažnai galinčių tarpusavyje konkuruoti postmodifikatorių – statistinius duomenis, paaiškėjo, kad abu šie postmodifikatoriai, o kartu – ir postmodifikavimo reiškiny – statistiškai reikšmingai dažniau fiksuojami direktyvų tekstuose. Taip išgrynintas dar vienas lietuvių kalbos eurolekto požymis – jam daug būdingesnis postmodifikavimas. Šis požymis taip pat didesne dalimi perimtas iš anglų kalbos eurolekto, tam neabejotinos įtakos turėjo šių eurolektų kontaktas direktyvų vertimo procese.

Išnagrinėjus trečiąją postmodifikatorių klasę – **bendraties būdvardinius šalutinius** sakinius (S_{inf}) gauta statistiškai patikimų duomenų, kad **šie šalutiniai sakiniai taip pat būdingesni lietuvių kalbos eurolektui**. Tai siejasi su ankstesne išvada, kad dažnas postmodifikavimas yra aiškus lietuvių kalbos eurolekto požymis. S_{inf} , kurie atlieka prototipinę paskirties reikšmę turinčių postmodifikatorių, funkciją, **vartoseną direktyvų tekstuose nulemta ne anglų kalbos eurolekto įtakos**, o natūralaus variantiškumo ir stilistinių priežasčių.

Kita vertus, **nepavyko aiškiai ir neginčijamai prieiti prie išvados, ar nustatyti lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo bruožai turėjo tiesioginės įtakos jų įgyvendinimo aktų ir kitų tyrime nagrinėtų teisės aktų sintaksei.** Nustatyta, kad postmodifikavimas tiek S_{rel} , tiek S_{part} dažnėja tiek lietuvių kalbos eurolekte, tiek direktyvas įgyvendinančių teisės aktų kalboje, bet gauti efekto dydžio įverčiai nerodo aiškių ir sisteminių tokio didėjimo direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose ir direktyvose ryšių. Abiejų postmodifikatorių funkcinė aprėptis tiek direktyvų, tiek jas įgyvendinančių teisės aktų tekstuose iš esmės sutampa. Didžiausias funkcinis skirtumas, kuris gali rodyti tam tikrą eurolekto įtaką direktyvų įgyvendinimo kalbai, susijęs su tuo, kad S_{rel} , kurių pamatinis veiksmazodis yra veiksmazodžio *būti* formos, direktyvų įgyvendinimo aktuose vis dažniau ir nuosekliau vartoti vietos žymėjimo reikšmė ir pakeičia iki stojimo į ES nacionalinei teisės kalbai būdingesnius vietą žyminčius S_{part} . Taip pat nepavyko nustatyti **jokio tiesioginio lietuvių kalbos eurolekto poveikio tāsos apozityvinių S_{rel} vartojimo nacionalinėje teisės kalboje klausimu.** Direktyvų įgyvendinimo aktuose ir su ES tiesiogiai nesusijusiuose nacionalinės teisės aktuose **tāsos apozityviniai S_{rel} išlieka labai reta, tausiai vartojama sintaksine veiksmų eigos raiškos priemone.** Galiausiai, nenustatyta ir svarbesnių funkcinių lietuvių kalbos eurolekto ir nacionalinės teisės kalbos S_{inf} vartosenos funkcijų skirtumų, nei galimos eurolekto įtakos įgyvendinimo ar kitų teisės aktų kalbai šiuo klausimu. Taigi, paaiškėjo, kad **esama aiškių, statistiškai patvirtintų lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo sintaksės bruožų, bet nėra pakankamai duomenų, kad būtų galima teigti, jog jie turi didesnės įtakos nacionalinių teisės aktų postmodifikavimo sintaksei.**

Skyriuje „Komplementavimas“ atlikta analize siekta nustatyti, ar lietuvių kalbos eurolektas nuo nacionalinės teisės aktų kalbos **tranzityvinių veiksmazodžių komplementavimo** požymiais skiriasi nuo nacionalinės teisės aktų kalbos. Patikrinti penkių $COMP_{ES}$ ir $COMP_{LT}$ patekstyniuose **dažniausiai fiksuotų tranzityvinių veiksmazodžių** (*užtikrinti, nustatyti, siekti, reikėti, nurodyti*), galinčių prisijungti tiek vardažodinius, tiek nefinitinius, tiek finitinius komplementus, komplementavimo būdai. Nustatyta, kad keturių iš penkių tikrintų tranzityvinių veiksmazodžių lemu (išskyrus *užtikrinti*) komplementų funkciją tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų tekstuose atlieka vardažodiniai komplementai arba nefinitiniai šalutiniai daiktavardiniai sakiniai (S_{nom}). Lemos *užtikrinti* veiksmazodžiai tiek direktyvų, tiek jų įgyvendinimo aktų tekstuose daugiausia komplementuoti finitiniu šalutiniu daiktavardiniu S_{nom} . Taigi, bendra tikrintų veiksmazodžių komplementavimo dinamika lietuvių kalbos eurolekte ir nacionalinės teisės aktų kalboje yra didelės sutapties.

Kartu daugelio nagrinėtų tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimo būdų analizė atskleidė, kad nors komplementavimas finitiniais S_{nom} nevyrauja nei direktyvų, nei jų įgyvendinimo aktų tekstuose, jis daug būdingesnis direktyvų tekstams. Santykinės komplementų būdų (vardažodinių komplementų ir nefinitinių S_{nom} vs finitinių S_{nom} komplementų) proporcijos direktyvų ir teisės aktų tekstuose įvairavo, bet visais atvejais direktyvų tekstuose finitinių S_{nom} atvejų normalizuoti dažniai reikšmingai viršijo tokių komplementų dažnius, fiksuotus direktyvų įgyvendinimo aktų tekstuose. Taigi, didesnė tikimybė, kad lemų *užtikrinti*, *nustatyti*, *siekti*, *reikėti*, *nurodyti* **tranzityviniai veiksmažodžiai prisijungia finitinio S_{nom} tipo komplementą – ryškus direktyvų, o kartu – ir lietuvių kalbos eurolekto požymis.**

Lietuvių kalbos eurolektui būdingesnis tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas finitinių S_{nom} tipo komplementais leido padaryti papildomų įžvalgų apie tokio rezultato priežastis ir direktyvų semantinį profilį. Viena vertus, didesnius finitinių S_{nom} dažnius direktyvų tekstuose neabejotinai nulėmė **anglų kalbos eurolekto sintaksinių konstrukcijų perkėlimas į vertimą**. Kadangi finitiniai S_{nom} realizuoja nuo pagrindinio dėmens labiau atsietus įvykius ir dėl jų gerokai sumažėja pagrindinio dėmens veiksnio agentiškumas, toks komplementavimas taip pat motyvuotas originalo teksto semantinių bei pragmatinių ypatybių – direktyvų tekstai yra aptakesni nei nacionalinės teisės aktai. Gautas rezultatas, rodantis, kad **lietuvių kalbos eurolektui finitinių S_{nom} tipo komplementai daug būdingesni nei nacionalinės teisės kalbai**, atitinka Biel (2017a) lenkų kalbos eurolekto tyrimo rezultatą.

Kartu pažymėtina, kad nors daugelio tirtų tranzityvinių veiksmažodžių (išskyrus lemos *reikėti*) rezultatai parodė, kad **komplementavimas finitiniais S_{nom} dažnėja ir direktyvų įgyvendinimo tekstuose**, o toks dažnėjimas neretu atveju yra statistiškai reikšmingas, **negalima užtikrintai teigti, kad tai – lietuvių kalbos eurolekto poveikio rezultatas**. To nei vienu tirtu atveju neleido patvirtinti efekto dydžio įvertis ELL. Jis nebuvo pakankamai aukštas, kad būtų galima įžvelgti aiškia, neabejotiną ir sistemingą koreliaciją tarp finitinių S_{nom} dažnių didėjimo direktyvų tekstuose ir lietuvių kalbos eurolekto. Šią prielaidą leidžia atmesti ir tai, kad tiek direktyvoms, tiek jų įgyvendinimo aktų dažniausių komplementavimo būdai sutampa, o kai kurių veiksmažodžių, pvz., *užtikrinti* ar *siekti* finitinių komplementų dažnėjimą direktyvų įgyvendinimo tekstuose visų pirma lemia leksinis tokių veiksmažodžių skolinimasis iš direktyvų jas perkeliant. Todėl padaryta išvada, kad nors tai, jog tranzityvinių veiksmažodžių komplementavimas finitiniais S_{nom} yra statistiškai reikšmingas lietuvių kalbos eurolekto požymis, jis nedaro

tiesioginės įtakos komplementavimo būdams, taikomiems direktyvų įgyvendinimo aktuose.

Galiausiai paminėtina, kad atliekant disertacijos tyrimą atsiskleidė keletas jos medžiagos ribotumo aspektų, galėjusių turėti tam tikros įtakos gautiems rezultatams, ypač – lietuvių kalbos eurolekto poveikio nacionalinės teisės kalbai rezultatams. Pirma, tyrimas apsiribojo tik vieno ES teisės tekstų tipo – direktyvų – lyginimu su nacionaliniais teisės aktų tekstais. Neatmestina tikimybė, kad į vertimą neįtraukus tokių ES teisės aktų kaip reglamentai, sprendimai ir kt., nedidelė dalis lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo ir komplementavimo požymių liko nepastebėta. Disertacija yra ribotos apimties darbas, todėl į tyrimą neįtraukti kiti ne mažiau svarbūs sintaksės aspektai, tokie, kaip nominalizacija, neveikiamosios ir veikiamosios rūšies dalyvių santykis ir kt. Kadangi šiame tyrime atsiskleidė statistiškai įrodyti lietuvių kalbos eurolekto postmodifikavimo ir tranzityvinių veiksmazodžių komplementavimo požymiai, tikėtina, kad nagrinėjant kitus sintaksės klausimus galima gauti įdomių rezultatų. Antra, variantiškumą labai riboja tai, kad tiriami tekstai – tiek direktyvos, tiek jų įgyvendinimo aktai, tiek kiti Lietuvos nacionalinės teisės aktai – viešai skelbiami nuodugnai suredaguoti labai aukštos teisinio žanro hierarchijos dokumentai. Redaguojant galėjo būti pašalinta daug nestandartinių, lietuvių kalbos normos neatitinkančių sintaksės sprendimų, kurie galėtų būti tiek kiti lietuvių kalbos eurolekto, tiek jo įtakos nacionalinei teisės kalbai požymiai. Būsimuose tyrimuose vertėtų tirti ne tik teisės aktus, bet ir kitų, laisvesnių žanrų dokumentus, pavyzdžiui, ataskaitas ar pranešimus visuomenei.

Taip pat pasakytina, kad vėlesniuose lietuvių kalbos eurolekto tyrimuose reikėtų praplėsti šioje disertacijoje suformuluotą tyrimo metodologiją, siekti gauti daugiau ir įvairesnių duomenų ir ištirti lietuvių kalbos eurolektą bei galimą jo įtaką nacionalinės teisės kalbai kitais kalbos lygmenimis. Ypač paminėtina frazeologija – vertėtų tirti lietuvių kalbos eurolekto fraziškumą, kolokacijas, leksines samplaikas ir kitas frazeologijos kategorijas.

Taip pat vertėtų apsvarstyti efekto dydžio apskaičiavimo metodiką. Kaip minėta, efekto dydis yra svarbus įvertis siekiant neprieiti prie klaidingai teigiamų išvadų. Šiame tyrime efekto dydis buvo vertinamas labai atsargiai, ypač galimos lietuvių kalbos eurolekto įtakos nacionalinės teisės kalbai klausimais. ELL vertės, kurios daugeliu atvejų buvo per mažos, kad būtų galima kalbėti apie akivaizdžią eurolekto įtaką, buvo patikrintos kitu metodu – Cramério *V*. Visais atvejais gautos analogiškai žemos priežastingumo vertės. Dalyje tyrimų apsiribojama tik %DIFF. Tokiu atveju šio tyrimo rezultatai būtų kiek kitokie. Logaritminio santykio (*log ratio*) skaičiavimai irgi daug dažniau būtų davę teigiamų įtakos rezultatų. Vis dėlto pasilikta prie pradinės

metodikos ir labai griežto efekto dydžio vertinimo. Būsimuose tyrimuose reikėtų įvertinti, ar toks griežtas efekto dydžio skaičiavimas yra prasmingas.

Atlikus tyrimą daroma **galutinė išvada – lietuvių kalbos eurolektas yra lietuvių teisės kalbos atmaina, kuri statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nacionalinės teisės aktų kalbos, bet nedaro jai įrodomos ir sistemingos įtakos.**

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Alexiadou, Artemis, Paul Law, Andre Meinunger and Chris Wilder (eds.). 2000. *The Syntax of Relative Clauses*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
2. Alexiadou, Artemis. 2014. The syntax of adjectives. Carnie, Andrew, Sato, Yosuke and Daniel Siddiqi (eds.). *The Routledge Handbook of Syntax*. New York: Routledge, 89–107.
3. Ambrazas, Vytautas (red.). 2005. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo.
4. Andrews, Avery D. 2007. Relative clauses. Timothy Shopen (ed.). *Language Typology and Syntactic Description. Volume II: Complex Constructions*, Cambridge: Cambridge University Press, 206–235.
5. Anthony, Laurence. 2022. What can corpus software do? O’Keeffe, Anna and Michael J. McCarthy (eds.). *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*. London: Routledge. 103–125.
6. Baaij, Jaap. 2015a. *Legal integration and language diversity: The case for source-oriented EU Translation*. Amsterdam: University of Amsterdam.
7. Baaij, Jaap. 2015b. Translation and the Burden of Legal Knowledge. Sarčević, Susan. (red.). *Language and Culture in EU law – Multidisciplinary Perspectives*. London: Ashgate.
8. Baaij, Jaap. 2018. *Legal Integration and Language Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
9. Bajčić, Martina ir Katja Dobrić Basanež. 2020. Considering foreignization and domestication in EU legal translation: a corpus-based study. *Perspectives* 29(5).
10. Baker, Mona. 1993. Corpus linguistics and translation studies: implications and applications. Baker, Mona, Francis, Gill ir Elena Tognini-Bonelli (eds.). *Text and Technology: In honour of John Sinclair*, Amsterdam: John Benjamins.
11. Baker, Mona. 1995. Corpora in Translation Studies: An Overview and Suggestions for Future Research. *Target*, 7, 223–242.
12. Baker, Mona. 1996. Corpus-based translation studies: the challenges that lie ahead. Somers, Harold., L. (ed.). *Terminology, LSP and Translation. Studies in Language Engineering in Honour of Juan C. Sager*. 175–186.
13. Ban, Carolyn. 2013. *Management and Culture in an Enlarged European Commission From Diversity to Unity?* London: Palgrave Macmillan.

14. Becher, Viktor. 2011. *Explicitation and implicitation in translation: A corpus-based study of English-German and German-English translations of business texts*, Hamburg: Hamburg University.
15. Bernardini, Silvia and Adriano Feraresi. 2022. Corpus linguistics. Zanettin, Federico and Christopher Rundle (eds.). *The Routledge Handbook of Translation and Methodology*. London: Routledge. 207–222.
16. Bhatia, Vijay K. 1993. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman.
17. Bhatia, Vijay K. 2006. Legal Genres. Brown, Keith (ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford: Elsevier, 1–7.
18. Biber, Douglas, Johansson, Stig, Leech Geoffrey, Conrad, Susan and Edward Finegan. 2021 *Grammar of Spoken and Written English*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
19. Biel, Łucja and Anna Doczekalska. 2020. How do supranational terms transfer into national legal systems? A corpus-informed study of EU English terminology in consumer protection directives and UK, Irish and Maltese transposing acts. *Terminology* 26(2), 184–212.
20. Biel, Łucja. 2016. Mixed corpus design for researching the Eurolect: a genre-based comparable-parallel corpus in the PL EUROLECT project. Gruszczyńska, Ewa and Agnieszka Leńko-Szymańska (eds.). *Polskojęzyczne korpusy równoległe. Polish-language Parallel Corpora*. Warsaw: University of Warsaw
21. Biel, Łucja. 2017a. *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
22. Biel, Łucja. 2017b. Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices. Prieto Ramos Fernando (ed.) *Institutional Translation for International Governance. Enhancing Quality in Multilingual Legal Communication*, London/New York: Bloomsbury. 31–57.
23. Biel, Łucja. 2018. The case of Polish. Mori, Laura. (ed.) *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 295–328.
24. Biel, Łucja. 2021a. Eurolects and the EU translation. Ji, Meng ir Sara Laviosa (eds.). *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*. Oxford: Oxford University Press. 478–500.
25. Biel, Łucja. 2021b. EU institutional websites: Targeting citizens, building asymmetries. Carbonell i Cortés, Ovisi. and Esther Monzó-Nebot.(eds.) *Translating Asymmetry – Rewriting Power*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 227– 252.

26. Biel, Łucja. 2023. From national to supranational institutionalisation: a microdiachronic study of the post-accession evolution of the Polish Eurolect. *Perspectives* 31(4), 672–689.
27. Bisang, Walter. 2011. Word classes. *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*, Jae Jung Song (ed.). Oxford: Oxford University Press. 280–302.
28. Brezina, Vaclav and Miriam Meyerhoff. 2014. Significant or random?: A critical review of sociolinguistic generalisations based on large corpora. *International Journal of Corpus Linguistics* 19(1), 1–28
29. Brezina, Vaclav. 2018. *Statistics in Corpus Linguistics. A Practical Guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
30. Caliendo, Giuditta ir Océane Foubert. 2022. Gender representation in French Eurolect: An open dialogue between supranational and national legal varieties. *Journal of Pragmatics* 196, 54–66.
31. Cao, Deborah. 2007. *Translating Law*. Cleveland/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters LTD.
32. Cavagnoli, Stefania and Laura Mori (eds.) 2019. *Gender in legislative languages: From EU to national law in English, French, German, Italian and Spanish*. Berlin: Frank & Timme GmbH
33. Cozma, Mihaela. 2023. Source and target factors affecting the translation of the EU law: Implications for translator training. *Open Linguistics* 9(1), 1–12.
34. Černiuvienė, Liucija ir Antanas Dambrauskas. 2019. Loginių jungčių vartojimo savitumas prancūzų ir lietuvių kalbų teisės tekstuose: vertimo aspektai. *Vertimo studijos* 6, 100–114.
35. Chesterman, Andrew. 2004. Hypotheses about translation universals. Hansen, Gyde, Kirsten Malmkjær and Daniel Gile (eds.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected Contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*, Amsterdam: John Benjamins. 1–13.
36. Chesterman, Andrew. 2010. Why study translation universals?. Hartama-Heinonen, Ritva and Pirjo Kukkonen (eds.), *Kiasm. Acta Translatologica Helsingiensia (ATH) 1*, Helsingfors: Helsingfors universitet, Nordica, svensk översättning. 38–48.
37. Cinque, Guglielmo. 2020. *The Syntax of Relative Clauses. A unified analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
38. Cornish, Francis. 2017. Revisiting the system of English relative clauses: structure, semantics, discourse functionality. *English Language and Linguistics* 22(3), 431–456.
39. Cosmai, Domenico. 2007. *Tradure per l'Unione Europea*. Milano: Hoepli.

40. Craig, Paul and Grainne de Burca. 2015. *EU Law. Text, cases and materials*. Oxford: Oxford University Press.
41. Crystal, David ir Derek Davy. 2019. *Investigating English Style*. London: Routledge.
42. de Corte, Freddie. 2003. *The Contribution of Freelance Translators*. Tossi, Arturo (ed.). *Crossing Barriers and Bridging Cultures. The Challenges of Multilingual Translation for the European Union*. Clevedon: Multilingual Matters. 67–72.
43. de Smet, Hendrik. 2013. *Spreading Patterns. Diffusional change in the English system of complementation*. Oxford: Oxford University Press.
44. de Vries, Mark. 2006. The Syntax of Appositive Relativization: On Specifying Coordination, False Free Relatives, and Promotion. *Linguistic Inquiry* 37(2), 229–270.
45. de Vries, Mark. 2018. Relative Clauses in Syntax. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics* [prieiga <https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-56>].
46. Declerck, Renaat. 2006. *The Grammar of the English Verb Phrase*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
47. Dilans, Gatis. 2018. The case of Latvian. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 243–266.
48. Dixon, R. M. W. 2005. *A Semantic Approach to English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
49. Dixon, R. M. W. 2006. Complement Clauses and Complementation Strategies in Typological Perspective. Dixon, R. M. W and Alexandra Y. Aikhenvald (eds.). *Complementation. A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 1–46.
50. Dixon, R. M. W. 2010a. *Basic Linguistic Theory. Volume I: Methodology*. Oxford: Oxford University Press.
51. Dixon, R. M. W. 2010b. *Basic Linguistic Theory. Volume 2 Grammatical Topics*. Oxford: Oxford University Press.
52. Drukeinis, Albinas. 2007. Skyrybos pertvarka ir probleminiai jos klausimai. *Lietuvių kalba* 1, 1–21.
53. Ellis, Paul D. 2010. *The Essential Guide to Effect Sizes: Statistical Power, Meta-Analysis, and the Interpretation of Research Results*. Cambridge: Cambridge University Press.
54. Fairhurst, John. 2007. *Law of the European Union*. Harlow: Pearson Longman.

55. Field, Andie, Jeremy Miles ir Zoe Field. 2012. *Discovering Statistics Using R*. Los Angeles: Sage.
56. Gabrielatos, Costas and Anna Marchi. 2011. Keyness. Matching metrics to definitions. *Corpus Linguistics in the South* *Theoretical-methodological challenges in corpus approaches to discourse studies – and some ways of addressing them* (pranešimo tezės).
57. Gardner, Jeremy. 2017. Errors in EU-English. *Altre Modernità*, 149–64.
58. Geisler, Christer. 1995. *Relative infinitives in English* (*Acta Universitatis Upsaliensis: Studia Anglistica Upsaliensia* 91). Stockholm: Almqvist & Wiksell.
59. Givón, Talmy. 2001a. *Syntax. Volume I*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
60. Givón, Talmy. 2001b. *Syntax. Volume II*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
61. Goffin, Roger. 1990. L'eurolecte: Le langage d'une Europe communautaire en devenir. *Terminologie et Traduction, la Revue des Services Linguistiques des Institutions Européennes, Commissione Europea*, 1, 63–73.
62. Goffin, Roger. 1994. L'eurolecte: oui, jargon communautaire: non. *Meta: Translators' Journal* 39(4), 636–642.
63. Goodrich, Peter. 1987. *Legal Discourse*. London: Macmillan.
64. Goźdz-Roszkowski, Stanisław. 2011. Legal language. *Fachsprache* 5(3), 98–108.
65. Granger, Sylvianne. 2018. Tracking the third code: A cross-linguistic corpus-driven approach to metadiscursive markers. Čermáková, Anna and Michaela Mahlberg (eds.). *The Corpus Linguistics Discourse: In honour of Wolfgang Teubert*, 185–204.
66. Halverson, Sandra. 2003. The cognitive basis of translation universals. *Target* 15(3), 197–241.
67. Harwood, William. 2017. Reduced Relatives and Extended Phases: A Phase-Based Analysis of the Inflectional Restrictions on English Reduced Relative Clauses. *Studia Linguistica* 72(2), 428–471.
68. Hiltunen, Risto. 2012. The Grammar and Structure of Legal Texts. Tiersma, Peter M. and Lawrence M. Solan (eds.). *The Oxford Handbook of Language and Law*. Oxford: Oxford University Press, 39–51.
69. Holland, James ir Julian Webb. 2006. *Learning Legal Rules. A Students's Guide to Legal Method and Reasoning*. Oxford: Oxford University Press.

70. Holvoet, Axel ir Artūras Judžentis. 2003. Sudėtinio prijungiamojo sakinio aprašymo pagrindai. Axel Holvoet ir Artūras Judžentis (red.). *Sintaksinių ryšių tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 115–172.
71. Holvoet, Axel ir Loreta Semėnienė. 2004. Linksnio teorijos pagrindai. Holvoet, Axel ir Loreta Semėnienė (red.). *Gramatinių kategorijų tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 11–34.
72. Holvoet, Axel. 2009. *Bendrosios sintaksės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
73. Hornstein, Norbert, Nunes, Jairo and Kleanthes K. Grohmann. 2006. *Understanding Minimalism*. Oxford: Oxford University Press.
74. Hrežo, Vladislav and Klaudia Bednárová-Gibová. 2022. Eurolect in Translation on the Move: Diachronic Variation of Translation of the Passive in Institutional-Legal Texts. *Lublin Studies in Modern languages and Literature* 46(2), 45–60.
75. Huddleston, Rodney ir Geoff Pullum. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
76. Huddleston, Rodney, Pullum, Geoffrey K. and Peter Peterson. 2002. Relative constructions and unbounded dependencies. Huddleston, Rodney and Geoff Pullum (eds.). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1031–1096.
77. Ingman, Terence. 2006. *The English Legal Process*. Oxford: Oxford University Press.
78. Ivaska, Ilmari, Adriano Ferraresi ir Marta Kajzer-Wietrzny. Formality in mediated and non-mediated discourse: Bringing together human judgements and corpus-driven detection. Ivaska, Ilmari, Silvia Bernardini, Adriano Ferraresi ir Marta Kajzer-Wietrzny (eds.). *Mediated Discourse at the European Parliament. Empirical investigations*. Berlin: Language Science Press. 29–62.
79. Jacobs, Gabriel. 1994. Europeak – the new English of the eleven. *French Studies Bulletin* 15(51), 17–21.
80. Janset, Gard and Barbara McGillivray. 2012. Multivariate analyses of affix productivity in translated English. Oakes, Michael, P and Ji Meng (eds.). *Quantitative Methods in Corpus-Based Translation Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin's Publishing Company. 301–324.
81. Jiménez-Crespo, Miguel. 2015. Explicitation in Medical Translation: A Corpus Study. *Meta* 60(2), 343.
82. Jopek-Bosiacka, Anna. 2010. *Legal Communication: a Cross-cultural Perspective*. Warsaw: Warsaw University Press.
83. Kenny, Dorothy. 1999. *Norms and creativity: lexis in translated text. Doctoral Thesis*. Manchester: University of Manchester.

84. Kjaer, Anne Lise. 2007. Legal translation in the European Union: A research field in need of a new approach. Kredens, Krzysztof ir Stanislaw Gozd-Roszkowski (eds.), *Legal Translation in the European Union: A Research Field in Need of a New Approach*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
85. Koskinen, Kaisa. 2000. Institutional Illusions. Translating in the EU Commission. *The Translator* 6(1), 49–65.
86. Koskinen, Kaisa. 2014. Institutional translation: the art of government by translation. *Studies in Translation Theory and Practice* 22(4), 479–492.
87. Koźbiał, Dariusz. 2020. *The Language of EU and Polish Judges. Investigating Textual Fit Through Corpus Methods*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
88. Künnecke, Marta. 2013. Translation in the EU: Language and Law in the EU's Judicial Labyrinth. *Maastricht journal of European and comparative law* 20(2), 243–260.
89. Kurzon, Dennis. 1989. Language of the Law and Legal Language. Lauren, Christer and Marianne Nordman (eds.) *Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines*. Clevedon: Multilingual Matters, 283–290.
90. Labutis, Vitas. 2002. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
91. Lafeber, Anne. 2018. The Skills Required to Achieve Quality in Institutional Translation: The Views of EU and UN Translators and Revisers. Pioto Ramos, Fernando (ed.). *Institutional Translation for International Governance. Enhancing Equality in Multilingual Legal Communication*. London/New York: Bloomsbury Academic. 36–80.
92. Larson, Richard and Hiroko Yamakido. 2008. Ezafė and the deep position of nominal modifiers. McNally, Louise and Christopher Kenedy (eds.) *Adjectives and Adverbs: Syntax, Semantics, and Discourse*. Oxford: Oxford University Press, 43–70.
93. Laviosa, Sara. 2010. Corpora. Gambier, Yves and Luc van Doorslaer (eds.) *Handbook of Translation Studies, Volume 1*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 80–86.
94. Leiss, Ruben Johann. 2023. An introduction to EU legal culture. Koch, Soren, Marius Mikkel Kjølstad (eds.) *Handbook on Legal Cultures*. Berlin: Springer, 463–524.
95. Leonavičienė, Aurelija ir Dalia Liepuoniūtė. 2013. Europos Sąjungos teisingumo teismo generalinio advokato išvadų leksinių analitinių konstrukcijų vertimas iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą. *Kalbos kultūra* 86, 95–109.

96. Leonavičienė, Aurelija. 2020. EUR-Lex duomenų bazės generalinio advokato išvadų vertimas iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą: šalutinių pažyminio sakinių atvejo analizė. *Kalbų studijos / Studies about language* 37, 20–36.
97. Levshina, Naatalia. 2015. *How to do Linguistics with R*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
98. Lijffijt, Jeffrey., Nevalainen, Terttu, Säily, Tanja., Papapetrou, Panagiotis, Puolamäki, Kai and Heikki Mannila. 2016. Significance testing of word frequencies in corpora. *Digital Scholarship in the Humanities* 31(2), 374–397.
99. Loock, Rudy. 2010. *Appositive Relative Clauses in English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
100. Lopatka, Reinhold. 2019. Subsidiarity: Bridging the gap between the ideal and reality. *European View* 18(1), 26–36.
101. Malamatidou, Sofia. 2017. *Corpus Triangulation: Combining Data and Methods in Corpus-Based Translation Studies*. London and New York: Routledge.
102. Maley, Yon. 1994. The language of the law. Gibbons, John (ed.). *Language and the law*. London: Longman, 11–50.
103. Malmkjær, Kirsten. 1998. Love thy Neighbour: Will Parallel Corpora Endear Linguists to Translators? *Meta* 43(4), 534–541.
104. Malmkjær, Kirsten. 2012. Translation Universals. Malmkjær, Kirsten and Kevin Windle (eds.). *The Oxford Handbook of Translation Studies*, Oxford: Oxford University Press.
105. Matthews, Peter H. 1981. *Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
106. Matthews, Peter H. 2007. *Oxford Concise Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
107. Mauranen, Anna ir Pekka Kujamäki. 2004. Corpora, universals and interference. Mauranen, Anna and Pekka Kujamäki (eds.), *Translation Universals: Do They Exist?*, Amsterdam: John Benjamins, 237–261.
108. McAuliffe, Karen. 2012. Language and Law in the European Union: The Multilingual Jurisprudence of the ECJ. Tiersma, Peter M. ir Lawrence M. Solan (red). *The Oxford Handbook of Language and Law*. Oxford: Oxford University Press, 200–216.
109. McEnery, Tony and Andrew Hardie. 2012. *Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
110. McEnery, Tony, Xiao, Ricahrd and Tono Yukio. 2006. *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. London and New York: Routledge.

111. Mel'čuk, Igor. 2021. *Ten Studies in Dependency Syntax*. Berlin: De Gruyter Mouton.
112. Miežanskienė, Ramunė ir Aušra Tartilaitė. 2014. Teisinės kalbos aiškumo poreikis viešajame sektoriuje: viešųjų paslaugų vartojimo sutarčių atvejis. *Viešojo politika ir administravimas* 13(1), 65–79.
113. Mikhailov, Mikahil and Aino Piehl. 2018. Observing Eurolects: The case of Finnish. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 93–120.
114. Mori, Laura. 2003. L'euroletto: Genesi e sviluppo dell'italiano comunitario. Valentini, A., Molinelli, P., Cuzzolin, P. ir Bernini G. (eds.). *Ecologia linguistica. Atti del XXXVI Convegno internazionale di Studi della Società di Linguistica italiana*. Roma: Bulzoni, 447–492.
115. Mori, Laura. 2005. La dimensione verticale dell'euroletto. Europeisme tra creazione comunitaria e linguaggio giornalistico. Vanvolsem, S., Marzo, S., Canaitao, M. ir G. Mavolo (eds.). *Indentità e diversità nella lingua e nella letteratura italiana*. Firenze: Cesati, 119–131.
116. Mori, Laura. 2018a. Introduction: The Eurolect Observatory Project. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 1–26.
117. Mori, Laura. 2018b. The case of Italian. Mori, Laura. (ed.). *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 199–242.
118. Mori, Laura. 2018c. Conclusions: A cross-linguistic overview on Eurolects. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 369–392.
119. Mori, Laura. Linguistic variation in legal Maltese: EU directives compared to national implementation laws. Caruana, Sandro, Fabri, Ray and Thomas Stolz (eds.). *Variation and Change: The Dynamics of Maltese in Space, Time and Society*. Berlin: Akademie-Verlag, 109–127.
120. Murinienė, Lina. 2008. Verstinių Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų dokumentų pavadinimų tipai. *Kalbos kultūra* 81, 170–184.
121. Murinienė, Lina. 2012. Veiksmažodžio *skatinti* vartosena verstiniuose Europos Sąjungos dokumentuose. *Kalbos kultūra* 85, 103–112.
122. Newmark, Peter. 1991. *About Translation*. London: Multilingual Matters

123. Noonan, Michael. 2007. Complementation. Shopen, Timothy (ed.). *Language Typology and Syntactic Description. Volume II*. Cambridge: Cambridge University Press, 52–150.
124. Noreika, Mantas ir Inesa Šeškauskienė. 2017. EU Regulations: Tendencies in Translating Lexical bundles from English into Lithuanian. *Vertimo studijos* 10, 156–174.
125. Nowak-Far, Artur. 2023. Syntax of European Union Law. *International Journal for the Semiotics of Law - Revue internationale de Sémiotique juridique* 37, 37–48.
126. Nystedt, Jane. 1998. *L'italiano nei documenti della CEE: il progetto di Stoccolma: presentazione e sommario di dati stilolinguistici, statistici e quantitativi*. Stockholm: Arcomedia.
127. Olohan, Maeve. 2004. *Introducing Corpora in Translation Studies*. London: Routledge.
128. Øverås, Linn. 1998. In Search of the Third Code: An Investigation of Norms in Literary Translation. *Meta* 43(4) 557.
129. Paolucci, Sandro. 2017. Foreignising and domesticating strategies in translating legal texts. *International Journal of Legal Discourse* 2, 243–263.
130. Pečkuvienė, Laima. 2005. Kai kurių išvestinių daiktavardžių ir būdvardžių vartojimas teisės kalboje. *Jurisprudencija* 70(62), 141–146.
131. Pekūnas, Žygimantas. 2022. Deontinio modalumo raiška Europos Sąjungos teisės aktų vertime į lietuvių kalbą. *Vertimo studijos* 15, 47–66.
132. Pekūnas, Žygimantas. 2024. Lietuvių kalbos eurolektas – naujas vertimo tyrimų objektas. *Vertimo studijos* 17, 72–87.
133. Piehl, Aino. 2006. The influence of EU legislation on Finnish Legal Discourse, n/a.
134. Poon, Wai Yee Emily. 2005. The Cultural Transfer In Legal Translation. *International Journal of Semiotics and Law* 18, 307–323.
135. Pozzo, Barbara. 2015. Comparative Law and the New Frontiers of Legal Translation. Šarčević, Susan (ed.), *Language and Culture in EU Law Multidisciplinary Perspectives*, London: Routledge. 73–90.
136. Proia, Fabio. 2018. The case of German. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 147–168.
137. Pym, Anthony. 2004. Localization from the perspective of translation studies: overlaps in the digital divide? *ELDA*.
138. Radford, Andrew. 2009. *English syntax: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
139. Radford, Andrew. 2019. *Relative Clauses. Structure and variation in everyday English*. Cambridge: Cambridge University Press.

140. Rayson, Paul Edward. 2003. *Matrix: A Statistical Method and Software Tool for Linguistic Analysis* [daktaro disertacija]
141. Rayson, Paul ir Roger Garside. 2000. Comparing corpora using Frequency Profiling. Kilgarriff, Adam and Tony Berber Sardinha (eds.) *Proceedings of the workshop on Comparing Corpora, held in conjunction with the 38th annual meeting of the Association for Computational Linguistics*. Hong Kong. 1–6.
142. Ridge, Enda ir Daniel Kudenko. 2010. Tuning an Algorithm Using Design of Experiments. Bartz- Beielstein, Thomas, Marco Chiarandini, Luis Paquete and Mike Preuss (eds.) *Experimental Methods for the Analysis of Optimization Algorithms*. Berlin and Heidelberg: Springer. 265–286.
143. Robertson, Colin. 2015. EU Multilingual Law: Interfaces of Law, Language and Culture. Šarčević, Susan (ed.), *Language and Culture in EU Law Multidisciplinary Perspectives*, London: Routledge.
144. Robertson, Collin. 2013. EU Legislative Texts and Translation. Cheng, Le, Kui Sin, King ir Anne Wagner (eds.). *The Ashgate Handbook of Legal Translation*, Farnham: Ashgate.
145. Rosenfeld, Barry. And Steve D. Penrod. 2011. *Research Methods in Forensic Psychology*. New York: Wiley.
146. Ruiz-Cortes, Elena. 2020. Legal-Linguistic Analysis of EU Law and its Transpositions: A Useful Approach to Explore Harmonisation Problems?. *Revista de llengua i dret* 74, 1–17.
147. Sandrelli, Annalisa. 2018. The case of English. Mori, Laura (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 63–92.
148. Šarčević, Susan. 1997. *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International.
149. Schachter, Paul and Timothy Shopen. 2007. Timothy Shopen (ed.). Parts-of-speech systems. *Language Typology and Syntactic Description. Volume I*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–60.
150. Schäffner, Christina, Luciana Sabina Tcacaiuc ir Wine Teseur. 2014. Translation practices in political institutions: a comparison of national, supranational, and non-governmental organisations. *Perspectives* 22(4), 493–510.
151. Schäffner, Christina. 2002. Editorial. Schäffner, Christina (ed.) *The Role of Discourse Analysis for Translation and in Translator Training*, Clevedon: Multilingual Matter.
152. Schroth, Peter W. 1986. Legal Translation. *The American Journal of Comparative Law* 34, 47–65.

153. Semėnienė-Vaičiulytė, Loreta. 2007. Daiktavardinės kaip konstrukcijos kaip analitinis predikatyvų žymėjimo rodiklis. *Acta Linguistica Lithuanica* LVI, 73–101.
154. Seracini, Francesca, L. 2020. *The Translation of European Union Legislation. A Corpus-based Study of Norms and Modality*. Milano: Ledonline.
155. Simonin, Olivier. 2013. Adverbial and Relative to-Infinitives. *Journal of English Linguistics* 41(1), 4–32.
156. Sirtautas, Vytautas ir Česys Grenda. 1988. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Mokslo.
157. Sleeman, Petra. 2017. Participial relative clauses. Mark Aronoff (ed.). *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. [prieiga internetu <https://oxfordre.com/linguistics/display/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-185?rskey=KSqPF&result=1>; žiūrėta 2024-12-17].
158. Smith, Michael B. and Joyce Escobedo. 2002. The semantics of to-infinitival vs. -ing verb complement constructions in English. Andronis, Mary, Christopher Ball, Heidi Elston, and Sylvain Neuvel (eds.). *Proceedings from the main session in the Chicago Linguistic Society's Thirty-Seventh Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society, 549–564.
159. Sosoni, Vilemini, Kermanidis, Katia Lida and Sotiros Livas. The case of Greek. Mori, Laura. (ed.), *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 169–198.
160. Sosoni, Vilemini. 2003. *Aspects of Lexical Cohesion in EU Texts: A Critical Study of Greek* [daktaro disertacija].
161. Sosoni, Vilemini. 2018. Language and Translation in EU Competition Law: Insights from English, Greek, Italian and Spanish Versions of Legislative Texts. Marino, Silvia, Biel, Łucja and Vilemini Sosoni (eds.). *Language and Law. The Role of Language and Translation in EU Competition Law*. Berlin: Springer.
162. Sosoni, Vilemini and Łucja Biel. 2018. EU Legal Culture and Translation. *International Journal of Language and Law* 7. 1–7.
163. Sosoni, Vilemini. 2004. *Aspects of lexical Cohesion in EU Texts: A critical study of Greek translations and English hybrid texts*. University of Surrey [daktaro disertacija].
164. Steiner, Josephine, Woods, Lorna ir Christian Twigg-Flesner. 2006. *EU Law*. Oxford: Oxford University Press.
165. Strandvik, Ingemar. 2012. Legal harmonization through legal translation: Texts that say the same thing. Baaij, Cornelis J.W. (ed.). *The*

- Role of Legal Translation in Legal Harmonization*. Aalphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 25–50.
166. Strandvik, Ingemar. 2017. Evaluation of outsourced translations. State of play in the European Commission's Directorate-General for Translation (DGT). Svoboda, Tomáš, Łucja Biel ir Krzysztof Łoboda (eds.). *Quality aspects in institutional translation*. Berlin: Language Science Press, 123–137.
 167. Strandvik, Ingemar. 2018. Towards a More Structured Approach to Quality Assurance: DGT's Quality Journey. Prieto Ramos Fernando (ed.) *Institutional Translation for International Governance. Enhancing Quality in Multilingual Legal Communication*, London/New York: Bloomsbury, 51–62.
 168. Stunžinas, Robertas. 2017. Migracijos terminai: lietuviški angl. *hotspot* ir *hotspot approach* atitikmenys Europos Sąjungos institucijų dokumentuose. *Terminologija* 23, 105–119.
 169. Stunžinas, Robertas. 2018. Europos Sąjungos kibernetinio saugumo terminai su dėmeniu *kibernetinis*, (-ė): reikšmės, kilmė, sinonimija ir variantai. *Terminologija* 24, 145–163.
 170. Sunde, Jørn Øyrehaugen. 2023. Legal Culture: Ideas of and Expectations to Law Made Operational by Institutional(-Like) Practices. Koch, Søren, Marius Mikkel Kjølstad (eds.) *Handbook on Legal Cultures*. Berlin: Springer, 13–29.
 171. Syrpis, Phil. 2015. The relationship between primary and secondary law in the EU. *Common Market Law Review* 52(2), 461–487.
 172. Šukys, Jonas. 2003. *Kalbos kultūra visiems*. Kaunas: Šviesa.
 173. Tallerman, Maggie. 2020. *Understanding Syntax*. London: Routledge.
 174. Taylor, Simon. 2011. „The European Union and National Legal Languages: an Awkward Partnership?“, *Revue française de linguistique appliquée*, XVI, 115–118.
 175. Thompson, Sandra A., Longacre Robert, E and Shin Ja J Hwang. 2007. Adverbial clauses. Shopen, Timothy (ed.). *Language Typology and Syntactic Description Volume II: Complex Constructions*. Cambridge: Cambridge University Press, 237–269.
 176. Tognini-Bonelli, Elena. 2001. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: Benjamins.
 177. Tosi, Arturo. 2005. EU translation problems and the danger of linguistic devaluation. *International Journal of Applied Linguistics* 15(3), 384–388.
 178. Toury, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamin's.

179. Trosborg, Anna. 1997a. Translating hybrid political texts. Trosborg, Anna (ed.) *Text Typology and Translation*, Amsterdam: Benjamins, 145–158.
180. Trosborg, Anna. 1997b. *Rhetorical Strategies in Legal Language: Discourse Analysis of Statutes and Contracts*. Tübingen: Narr.
181. Ulvydas, Kazys (red.) 1971. *Lietuvių kalbos gramatika*. II tomas. Vilnius: Mokslo.
182. Ulvydas, Kazys (red.) 1976. *Lietuvių kalbos gramatika* III tomas. Vilnius: Mokslo.
183. Vaičienė, Agnė. 2014. Lietuvių kalbos kilmininko semantikos tyrimai: rezultatai ir perspektyvos. *Res Humanitariae XVI*, 319–339.
184. Vaskelaitė, Ramunė. 2003. Lietuvių kalbos daiktavardiniai junginiai sintaksinių ryšių požiūriu. *Acta Linguistica Lithuanica XLVIII*, 143–158.
185. Vaskelaitė, Ramunė. 2023. *Paskirties naudininkas: sampratos ir norminimo ryšys*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
186. Venuti, Lawrence. 2008. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
187. Vilkončius, Vilmantas. 2001. *Vertimas į lietuvių kalbą: trafaretų antplūdis*. Vilnius: Gimtasis žodis.
188. Vladarskienė, Rasuolė. 2005. Lietuvių administracinės kalbos pokyčiai. *Žmogus ir žodis. Didaktinė lingvistika*, 110–114.
189. Vladarskienė, Rasuolė. 2006. Keletas pastabų apie lietuvių administracinę kalbą. *Kalbos kultūra* 79, 41–50.
190. Vladarskienė, Rasuolė. 2011. Apriboto veiksmo laiko raiška Europos Sąjungos dokumentuose. *Kalbos kultūra* 84, 116–128.
191. Vladarskienė, Rasuolė. 2012. Sudėtinių prijungiamųjų sakinių norminimo ypatumai ir pažymimųjų sakinių vartoseną. *Kalbos kultūra* 85, 61–70.
192. Wagner, Emma. 2001. Translation in the EU machinery. *Perspectives* 9, 263–270.
193. Wasilewska, Katarzyna. 2021. *Administrative Reports. A Corpus Study of the Genre in the EU and Polish National Settings*. Berlin: Peter Lang.
194. Zaikauskas, Egidijus. 2014. Terminų vertimo būdai Europos Sąjungos teisės aktų vertimuose į lietuvių kalbą. *Terminologija* 21, 71–89.
195. Zaikauskas, Egidijus. 2015. Vieno langelio sistema – Europos Sąjungos teisės aktų projektų lietuvių kalba terminų derinimo su Lietuvos Respublikos institucijomis priemonė. *Terminologija* 22, 127–148.

KITI ŠALTINIAI

Administracinės kalbos aktualijos

Prieiga: <http://administracinekalba.lki.lt/index.php?menu=pradinis>

Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos bendrasis praktinis vadovas asmenims, rengiantiems Europos Sąjungos teisės aktus

Prieiga: <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228LTN.pdf>

Europos Sąjungos institucijų vertimo vadovas (disertacijos rašymo metu prieinamas tik Europos Komisijos internetinėje aplinkoje)

SUMMARY

In translation studies and comparative legal linguistics, it has been asserted and proved that there are 24 “Europeanized” constrained varieties of national languages which serve the needs of the European Union (EU) as a supranational organisation and are multilingually mediated through translators and other stakeholders” (Biel 2023: 672), or Eurolects. Unlike many other Eurolects, the Lithuanian Eurolect has thus far not been subject to meaningful and data-driven research; its relationship with the Lithuanian national legal language, too, has received little academic interest. The present thesis is the first attempt to offer a systematic description of two pivotal areas of the syntax of the Lithuanian Eurolect and to investigate whether it has a statistically significant and meaningful impact on the syntax of the national variety of legal Lithuanian.

The Lithuanian Eurolect started to emerge in 1998, as Lithuania, in preparation for accession negotiations, had begun translating and transposing into its national law the Union’s *acquis communautaire*, the legislation by which all Member States are bound. This was a crucial step towards harmonizing Lithuania’s national law with the EU’s legislation, a prerequisite for advancing the accession negotiations. At that time, translations were produced *ad hoc*, with little linguistic support from the European institutions and few resources. This marked the first phase of the Lithuanian Eurolect, which was highly non-standardized. With Lithuania’s successful accession to the EU in 2004, Lithuanian became one of the Union’s official languages, and the institutions took over the supervision and execution of translation work. Against this background, the Lithuanian Eurolect has become more standardized. Nevertheless, it continues to develop as a hybrid, translation-mediated variety of legal Lithuanian. Most previous research into the language of Lithuanian translations of EU documents, and, by extension, translations of EU legislation, focused on the lack of contingency with Standard Lithuanian. Such research has been the primary driving force behind the rationale of the present thesis, as various claims on how the language of EU translations not only diverges from, but also negatively affects the national legal language, were mainly supported by scarce data and sporadic analysis of certain linguistic and stylistic “errors”, including, but not limited to, the syntactic level.

In the Introductory section, the thesis provides a thorough explanation of legal translation in EU settings, which are crucial to the development of Eurolects. Then it delves into the concept of Eurolects and their previous research. Finally, it arrives at the Lithuanian Eurolect, provides and discusses

examples of earlier attempts to investigate the language of Lithuanian translations of EU legislation. The Methodology section concerns the compilation and preparation of the corpora used in the research: a monolingual comparative corpus of EU directives and their transposing legislation, and a reference corpus of other national legal acts. It also explains the rationale and use of additional data sources. Then it provides methods for calculating and assessing the statistical and practical significance of the observed corpus data. In the Empirical section, the syntax of the Lithuanian Eurolect is described and compared with that of the national legislation with respect post-modification of nouns and noun phrases (NP) and the complementation of transitive verbs. These syntactic phenomena were selected for analysis because they are fundamental to the description of the syntax of the Lithuanian Eurolects. They have also been addressed in previous studies of other Eurolects (see, for example, Piehl 2006; Biel 2017a) and noted among issues arising in the translation of EU legislation into Lithuanian (for example, see Vladarskienė 2005; 2011; 2012; Murinienė 2008). Finally, the thesis provides a summary of the main findings of the empirical data in the Conclusions section.

Research aim. The aim of this research is twofold. First, it seeks to provide a descriptive, corpus-based syntactic profile of the Lithuanian Eurolect (with respect to post-modification and complementation of transitive verbs). Then, it aims to establish whether the Lithuanian Eurolect has a statistically significant and meaningful impact on the syntax of the national legal language, specifically in post-modification and complementation of transitive verbs. To achieve this aim, the following objectives are outlined: 1) describe and discuss the types of EU legislation, the strategies of their translation, and the specifics of the institutional EU translation into Lithuanian; 2) to define the definition of Eurolect, discuss the development of the Lithuanian Eurolect, and give a review of previous research on Eurolects; 3) to compile and describe in detail a monolingual comparative corpus of Lithuanian versions of EU directives and their transposing legislation, and a reference corpus of national non-transposing legislation; 4) investigate and describe the syntax of the Lithuanian Eurolect and that of the transposing legislation in terms of post-modification and complementation of transitive verbs; 5) investigate if there are statistically significant and meaningful differences between post-modification and complementation of transitive verbs in the Lithuanian Eurolect and the language of the national transposing legislation; and 6) to investigate if the Lithuanian Eurolect has a statistically significant and meaningful impact on the syntax of the national legal language.

Statements to be defended. As a result of the research conducted for this thesis, the following statements are submitted for defence:

- 1) Due to the impact of the translation of EU legislation, a new functional variety of the Lithuanian legal language, the Lithuanian Eurolect, has emerged and continues to develop.
- 2) The Lithuanian Eurolect features a specific syntax of postmodification. Compared with the national legal language, all types of postmodifiers, and especially finite relative clauses, are statistically significantly overrepresented in the Lithuanian Eurolect. At the same time, continuative appositive relative clauses, a functional group of finite relative clauses, is a significantly overrepresented postmodifier in the Lithuanian Eurolect.
- 3) In terms of complementation of transitive verbs, the Lithuanian Eurolect and national legal Lithuanian are nearly identical. Still, the Lithuanian Eurolect features significantly more cases of complementation by finite nominal complement clauses where a non-finite clause or an NP can also be used as a complement, and this finding is statistically significant.
- 4) Although the Lithuanian Eurolect and the national legal language share important statistically significant differences in terms of postmodification and complementation of transitive verbs, the data do not suggest that the Lithuanian Eurolect has a meaningful impact on the syntax of national legal Lithuanian.

Eurolects and their previous research. The European Union is a supranational organization with 24 official languages, and its legislation must be translated into those languages before it comes into effect. EU translation also encompasses a wide range of other documents, from administrative and policy texts, such as reports, communications, and white papers, to information to the public (Biel 2017b: 36). These documents often require an array of translation strategies and techniques, with normative legislative texts, such as regulations and directives, being more source-oriented and exteriorized, or foreignized and de-culturalized, fully equivalent and equally authoritative supranational pieces of legislation in all 24 official languages. They serve the legal system of the EU as the organization rather than those of individual Member States (cf. Baaij 2015a: 157; Biel and Sosoni 2018: 134; Bajčić and Basaneže 2020: 3). The language of those translations inevitably diverges from that of the national legal varieties (Wagner 2001: 207). Such divergences have, for a long time, been addressed in a rather negative light, leading to umbrella terms that highlight differences at many levels of language, distinguishing the language of EU translations from national legal

varieties. Terms as the “Eurospeak” (Goffin 1994), “Eurojargon” (Trosborg 1997a), “Eurofog” (Goffin 1994) and “Eurolect” (Goffin 1990; 1994) all point to the intrinsic lexis, morphology, syntax and discursivity of EU translations because of which these translations feel somewhat unnatural, difficult to comprehend, or fit into the corresponding genres at the national level. The lack of the perceived “naturalness” stems from the fact that EU translation is a highly supranational and multicultural activity, resulting in hybrid texts (Schäffner, Adab 2001: 176; Biel 2017a: 54) that are the product of a hybrid EU legal culture (Sosoni and Biel 2018: 2).

As pieces of legislation featuring a high level of linguistic and legal hybridity, EU legal acts often exhibit a varying degree of textual fit with national laws, statutes and similar legal documents (Biel 2017a: 80). Textual fit, the term proposed by Chesterman (2004) and further elaborated by Biel (2014; 2017a) is understood as “a linguistic distance between translations and non-translations of a comparable genre” (Biel 2017a: 119). Salient and systematic overrepresentation or underrepresentation of certain linguistic features of EU legislation already contribute to a diverging textual fit. Some of them may be expected as frequently observed *translationese* or features of the translated language. In contrast, others are more nuanced and intrinsic, yet sufficient to deem EU legislation as foreign and written in a language that makes such texts stand out compared to non-translated legislation in the same language.

In the late 1990s and early 2000s, the Europeanized varieties of some EU official languages began to be researched without prescriptive prejudice or labels. In 1998, Jane Nystedt provided a descriptive analysis of how EU legislation differs from the national legal variety of Italian as represented by the Italian Constitution and the Italian Civil Code. A further contribution to this field was done by Mori (2003), who compared the Italian translations of EU legislation with the domestic legal acts of Italy and discovered lexicogrammatical and semantic differences by which the national Italian legislation diverges from EU legislation. Sosoni (2004) made a discourse-driven comparison between EU administrative documents in Greek with non-translated Greek documents. She concluded that there were substantial differences between the national and Europeanized varieties, and that these differences resulted not only from the interference of the source language but also from the translation strategies employed. The emergence of corpus-assisted translation studies at the end of the 20th century has opened many new venues for research into translated language and the Europeanized legal varieties. For example, in her study of Finnish translations of EU directives and their transposing legislation, Piehl (2006) discovered that the directives in

her corpus contained longer sentences, more participial modifiers and more relative clauses with subordinate relativizers. The fact that the language of EU documents systematically diverges from that of national legal varieties on more than one level had become obvious. Two other seminal studies discussed below have solidified evidence of the existence of such varieties.

In her corpus-assisted study *Lost in the Eurofog: the Textual Fit of the Translated Law*, Biel (2014; 2017a) compared translated EU legislation in Polish with Poland's national legal acts. She found, amongst other things, that the texts of EU legislation featured longer sentences, showed greater lexical variation, had divergent models of legal reasoning, expressed deontic modality in a different manner, showed greater affinity to the passive voice and impersonal constructions, and lesser affinity to certain coordinators and subordinators, overrepresentation of certain adverbials and deictic constructions, and collocations. She also discovered that the Polish Eurolect was less standardized and showed more variety in certain grammatical patterns and lexis. Some of the findings suggested a strong impact of the English Eurolect in which most EU legislation is drafted. However, the study also found that the Polish Eurolect had little impact on the lexico-grammatical profile of national legal Polish.

Mori *et al.* (2018) published the study *Observing Eurolects. Corpus analysis of linguistic variation in EU law*, which discussed the lexico-grammatical and discourse features of 11 Eurolects (Netherlandic Dutch, English, Finnish, French, German, Greek, Italian, Latvian, Maltese, Polish and Spanish). The study was a result of an international project. For the project's research purposes, two corpora for each language were built and analysed using the same research model. The first corpus contained EU directives adopted over 10 years, and the second corpus contained their transposing legislation. The comparative analysis of lexico-grammatical and discourse features provided by the corpus data yielded varying results, but in most cases, it was evident that Eurolects diverged from their national legal varieties not only at the lexical, but also at other levels, including syntax. The statistically significant divergence between the language of directives and their transposing legislation at more than one (lexical) level was a paramount prerequisite for establishing the existence of a Eurolect for each language. Further studies have shown differences between Eurolects and national varieties in such areas as judicial documents (Koźbiał 2020), administrative documents (Wasilewska 2021) and gender representation (Caliendo and Foubert 2022). Other Eurolects are also gaining attention. For example, Hrežo and Bednárová-Gibová (2022) provided the first detailed description of the lexico-grammatical features of the Slovak Eurolect.

While no study has thus far been dedicated to a corpus-assisted description of the Lithuanian Eurolect, the discussion of its existence dates back to the early 2000s, when the first criticism of the language of EU translations emerged. Conferences organised by the State Commission of the Lithuanian Language, such as the 2005 Conference on drafting and EU legislation and translation issues, called for making EU terminology more similar to that of the national legislation, and at the 2008 Conference on Lithuania within the EU, the issues of the negative impact on the syntax of the national legislation were raised. The so-called negative impact and unnaturalness of the Lithuanian Eurolect were also discussed in research articles, also in terms of syntax. For example, in her article, a prominent researcher of the Lithuanian administrative language, Rasuolė Vladarskienė (2005) argued that Lithuanian translations of EU legislation copied the syntactic structures of the source texts, leading to verbosity and unnatural wording, and that these translations had caused a spill-off into the syntax of national legislation. In her later articles, Vladarskienė discussed individual areas of the syntax of various EU texts, noting how they differed from and influenced the national legal language. For example, in her 2011 article, Vladarskienė discussed the use of some participial constructions and nominalizations, claiming that EU translations feature too many nominalizations and participial phrases as they are directly transferred from the source language (English) and outcompete verbal structures that are more typical of the national legal language. In 2012, Vladarskienė discussed the use of relative clauses in EU documents to express the sequence of actions and events. She provided examples of various EU texts featuring such sentences and, by deeming such use incorrect, again pointed out that this was a direct result of the interference of the source language. In a similar vein, Murinienė (2008) had a critical view on the translation of document titles featuring participial gerund constructions as unnatural and unwanted metaphorization and personification directly caused by the source language. Although these early studies were of limited scope and chiefly driven by prescriptivism, they demonstrated the existence of syntactic features of the Lithuanian Eurolect that distinguished it from the national legal language. In 2013, Leonavičienė and Liepuoniūtė analysed Lithuanian translations of lexical analytical constructions in the opinions of the Advocate General of the Court of Justice of the European Union and found no significant divergence from the norms of the national legal language. In her later study, Leonavičienė (2020) found that in translations of the Advocate General's opinions, the syntactic structures of the source language (French) are commonly rendered in Lithuanian as structures of similar form and function. This was also true of relative clauses. A body of research was also dedicated

to other issues regarding the language of EU translations into Lithuanian, ranging from discursivity (Černiuvienė and Dambrauskas 2013) and formulaicity (Noreika and Šeškauskienė 2017) to terminology (Stunžinas 2017, 2018; Zaikauskas 2014, 2015). Nevertheless, these studies share the same shortcomings with those of Vladarskienė's, Murinienė's and Leonavičienė's, as they are of a relatively limited scope.

Corpus design and research methodology. The present thesis draws on results from a corpus-based study, for which a monolingual, bi-directional comparative corpus, COMP, was compiled. It consists of two sub-corpora: COMP_{ES} and COMP_{LT}. COMP_{ES} contains texts of EU directives translated into Lithuanian from 1970 to 2020, while COMP_{LT} contains the texts of their transposing legal acts adopted from 1998 to 2020.

The texts of the directives were selected at random from the *EurLex* database. The texts and directives available in HTML format were copied into a *.txt* file and processed for conversion into corpus files: all information noise, appendices, annexes, citations, visuals, and other details deemed irrelevant to the study material were removed. Thus, only the recitals and enacting parts of each directive were retained, as these are the only parts directly considered in the enactment of the directives in national Lithuanian legal acts. Then the *.txt* files were compiled into a single file, ready for upload and processing by a corpus tool. As several older directives were only available in the image *.pdf* format, which was not copyable, their contents were manually transferred into *.txt* files. Although several free and premium corpus tools had been considered, the final decision was to use *Sketch Engine* for its stability, ease of use, and cloud-based service. COMP_{ES} consisted of 162 EU directives in Lithuanian, or 33,267 sentences (812,471 words). It was further divided into two smaller sub-corpora: COMP_{ES1}, comprising the directives translated into Lithuanian published from 1970 to 2004 (pre-accession directives), and COMP_{ES2}, comprising the directives translated into Lithuanian from 2005 to 2020. COMP_{ES1} contained 121 directives, which equals 16,022 sentences, or 375,137 words, while COMP_{ES2} consisted of 41 directives, or 17,245 sentences and 437,334 words. Therefore, the size of the COMP_{ES} sub-corpora is similar, even though COMP_{ES2} contains fewer texts. The main reason for this is a much shorter time span for the directives, and the fact that pre-2005 directives were much smaller than later directives. The rationale behind dividing the directive sub-corpus into two smaller, chronological sub-corpora is to determine whether any changes in the syntactic issue in question are more prominent during the pre-accession or post-accession period.

The texts of the transposing legislation were collected from the national Lithuanian legislation databases *eTAR* and *eSeimas*. In *EurLex*, each directive

is accompanied by references to the corresponding national transposing legislative acts. Based on that information, for each directive added into COMP_{ES}, all transposing legal acts were found in those databases and converted into separate *.txt* files. They, too, were cleaned from information noise and irrelevant materials, and similarly compiled into single *.txt* files: one of them contained pre-accession transposing acts (1998-2004), and the other, post-accession transposing acts (2005-2020). Uploaded to *Sketch Engine*, they were analysed for this study.

An additional corpus (REF) containing Lithuanian national legal acts unrelated to the transposition of EU directives was compiled. The texts for this corpus were taken from Lithuanian legislation databases *eTar* and *eSeimas*. The first sub-corpus, REF₁ contained different pieces of legislation adopted from 1998, when Lithuania had begun harmonizing its national legislation with the EU law, to 2004. The second sub-corpus contained legal acts adopted between 2005 and 2020. The rationale for compiling the REF corpus was that it served as a reference corpus against which the findings in COMP corpora were to be compared, in the broader sense of national Lithuanian legal language. REF contained various legal acts, ranging from national legislation to ministerial orders and decrees to municipality-level legal acts. The principles used to compile the COMP sub-corpora were slightly modified. The paramount choice was to make sure that these legal acts were not transposing acts. Other than that, they were chosen at random. Each legal act was converted to a *.txt* file, cleaned, and these files were combined into two larger files, each representing the material from REF₁ and REF₂, respectively. These files were uploaded to *Sketch Engine* and were ready for analysis using the program's tools. REF contained 1,046,184 words, or 81,461 sentences. On the individual level, REF₁ contained 459,286 words, or 33,156 sentences, whereas REF₂ contained 586,898 words, or 48,305 sentences. The total number of texts in REF was 364.

As COMP contained only the translated directives and their transposing acts, the study also used the *EurLex 2016* parallel corpus, available on *Sketch Engine*. As this multidirectional corpus enables direct comparison of two language versions of the same segment, its English-Lithuanian data were used to illustrate the environment in which the translations of the most directives in the COMP corpus originated. The English-Lithuanian sub-corpus of directives did not include directive texts adopted after 2016, so some examples of the source texts for those directives were taken directly from the *EurLex* database.

Finally, to illustrate theoretical observations fundamental to the syntactic descriptions of the Lithuanian language, the *Lithuanian Web 2021* corpus, also available on *Sketch Engine* was used. This corpus contains relevant usage

examples of contemporary Lithuanian and is primarily used to illustrate theoretical assertions and examples as they manifest in contemporary usage, involving a wide array of texts, not necessarily from the legal domain. Also, in certain instances, examples were taken directly from the *eTAR* and *eSeimas* databases.

To analyse the COMP and REF data, the following methodology was adopted. For each syntactic phenomenon, a positive hypothesis (H_1) was raised to assert that that phenomenon was a feature of the syntax of the Lithuanian Eurolect and that it may have an impact on the syntax of the national legal language. In an attempt to prove H_1 against the negative hypothesis (H_0), statistical and descriptive analyses were made, and based on the results of both, conclusions in favour of or against H_1 were drawn.

For the descriptive statistics, all raw frequencies of the syntactic feature in question on those corpora were first of all normalized to ensure comparability of data (see Brezina 2018: 43). As the study is focused on the level of the sentence, all raw frequencies of sentences in question were normalised on the basis of 10,000 sentences, following this formula:

$$\text{Raw frequency} / \text{total number of sentences} \times 10,000$$

Thus, in the descriptive statistics section, each syntactic phenomenon in COMP and, where applicable, REF corpora, is first introduced with a table containing the raw and normalized frequencies in each corpus. Some primary inferences based on these normalized data related to H_1 were made, but the statistical analysis did not suffice for that. To assess whether the differences in the normalized data were statistically significant, log-likelihood (LL) tests were performed. In this study, an LL value of at least 3.84 ($p < 0.05$) was deemed statistically significant, with at least 95 percent confidence that the difference in corpus data between instances was not accidental. The LL results were calculated using the Calculator available on the University of Lancaster's dedicated website⁷⁹. As the LL result alone can only provide the statistical significance, but does not indicate whether the findings are meaningful (Ridge and Kudenko 2010: 272; Wasilewska 2021: 78), to avoid false-positive conclusions, the effect size was also calculated to avoid false-negative conclusions.

In statistics, the effect size can be calculated using various methods. In this study, three measures are used: the percentage difference (%DIFF), the approximate Bayes factor, and the effect size for log-likelihood (ELL). %DIFF

⁷⁹ <https://ucrel.lancs.ac.uk/llwizard.html>

is a common effect size measure used in corpus linguistics, primarily for keyness (Gabrielatos and Marchi 2011), but it is not limited to that factor. %DIFF is a percentage difference calculated on the basis of the difference of normalized frequencies in two corpora. There is no single cut-off value that unequivocally indicates that the percentage difference is meaningful; it needs to be assessed in the context of the overall comparison. However, big LL values in combination with large %DIFF values are often sufficient to claim that the difference is meaningful. In addition to this, to ascertain whether H_1 is more likely to be true than H_0 , the approximate Bayes factor (Wilson 2013: 6) is used. If the result of this measure falls within the range of 3 to 10, it is likely that H_1 can be confirmed, and if it is greater than 10, the probability is very high. Finally, ELL (based on Johnston *et al.* 2006: 413) is calculated to assess the departure between the observed and expected frequencies. The result falls within the range of 0 and 1; the closer to 1, the larger the departure and thus the greater the effect size. Like LL values, effect size measures were calculated using the University of Lancaster's calculator.

Thus, to establish whether the H_1 is plausible, the normalized frequencies of a syntactic feature X in the COMP sub-corpora are evaluated in terms of the statistical significance and the effect size. Statistical significance is an important measure, complemented by the evaluation of the effect size. Statistically significant divergencies between the features of the directives and their transposing acts, compared against the data of the non-transposing national legislation, were deemed to be features of the Lithuanian Eurolect; at the same time, if these features did not indicate meaningful, effect-size supported changes in the language of transposing and, where applicable, non-transposing legislation, they were not deemed to have a significant impact on the national legal language, even if those changes within the sub-corpora of national transposing and non-transposing legislation were statistically significant. To avoid false-positive claims about the syntactic influence of the Lithuanian Eurolect, a very careful approach was taken to refrain from concluding that such influences exist when ELL calculations returned very low values, even if the Bayes factor and %DIFF values would have otherwise been deemed sufficient.

The statistical analysis was complemented by the descriptive analysis of the examples of the syntactic features in question. The definitive conclusions were based on both analyses. These **conclusions** are as follows.

The post-modification analysis in the Modification section sought to assess whether the Lithuanian Eurolect has statistically significant post-modification features and, if so, whether such features have a systematic impact on the syntax of their transposing national legal acts included in the

COMP corpus on the one hand, and, in part, on other national legal acts included in the REF corpus, on the other.

First of all, **the use of post-modification with finite relative clauses (S_{rel}) is statistically more prevalent in the Lithuanian Eurolect than the use of other types of subordinate clauses.** These constructions clearly predominate in directive texts. The qualitative analysis of the statistic findings revealed that **the functional scope of post-modification using finite subordinate clauses is largely consistent across the directives and their implementing legislation.** These are primarily restrictive post-modifiers that specify or delimit the meaning of the modified noun phrase. Secondly, **the Lithuanian Eurolect has been found to be much more indicative of continuative appositive S_{rel} , a functional subtype of S_{rel} which expresses a sequence of actions within a compound sentence, than other types of subordinate clauses.** This subtype of S_{rel} is a controversial topic in Lithuanian linguistics and in previous studies of EU translation into Lithuanian it has been largely regarded as the result of inappropriate direct translation from English or other languages. However, the corpus data collected for this thesis clearly shows that the use of appositive continuative S_{rel} in the Lithuanian Eurolect is not random but follows a certain narrative pattern. Such sentences frequently assign an obligation to the noun or noun phrase (the subject of the obligation) in the main clause, the content of which is realised by the appositive S_{rel} (a deontic action) to maintain the close narrative scope of the source text. Although previous studies suggested that such subordinate postmodifiers would be recorded more frequently in directives, the corpus data used in this thesis confirms that they constitute a feature of the Lithuanian Eurolect, however, it is somewhat nuanced. **Even though appositive S_{rel} are more common in the directives, they were found to be significantly less common than other, more conventional ways to express a sequence of actions in the Lithuanian translations of directives and their transposing legislation, as well as in Lithuanian legislation unrelated the transposition of the EU law.**

With regard to **post-modification with non-finite participial clauses (S_{part}),** the findings of this thesis show that they are less common in the texts of directives than S_{rel} , but **statistically more frequent than in the texts of the implementing national legislation and in other national legal acts.** An evaluation of the statistical data for S_{rel} and S_{part} , structures that are very similar in their functional scope and often compete with each other as postmodifiers, has revealed **that both of these types of post-modification, and thus the phenomenon of post-modification more generally, are more typical of the texts of directives, and this is a statistically significant finding.** This finding points to another characteristic of the Lithuanian Eurolect: **a markedly**

stronger tendency towards post-modification. This feature also appears to have been largely adopted from the English Eurolect, most likely as a result of sustained contact between the two during the translation of directives.

An analysis of the third class of postmodifiers, **subordinate infinitival clauses (S_{inf})**, also yielded statistically reliable results showing that these clauses **are more characteristic of the Lithuanian Eurolect.** This finding is consistent with the earlier conclusion that a high frequency of post-modifiers is a clear feature of the Lithuanian Eurolect. However, the use of S_{inf} , which prototypically function as post-modifiers with the semantics of aim or purpose, in the texts of directives **does not appear to be influenced by the English Eurolect and are more likely motivated by language-specific internal variation and competition** between canonical S_{inf} , which combine the infinitive and the dative case, and more conventional expressors of purpose $S_{inf(acc)}$, which are built with the infinitive and the accusative case.

At the same time, **it was not possible to come to a clear and uncontested conclusion whether the post-modification features identified as characteristic of the Lithuanian Eurolect have directly influenced the syntax of the transposing acts and other legal acts examined in this study.** Although post-modification in by using both S_{rel} and S_{part} appears to be increasing in frequency in the Lithuanian Eurolect and in the language of the legal acts implementing the directives, the estimated effect sizes do not reveal clear or systematic links between this increase in the transposing acts and the directives themselves. The functional scope of post-modifiers in directive texts and in the legal acts implementing them is essentially the same. The most notable functional difference that may indicate a certain influence of the Eurolect on the language of transposing acts relates to S_{rel} whose main verb is a form of the verb *to be*. In the transposing acts, these clauses are increasingly and consistently used in a deictic sense, replacing the deictic S_{rel} that were more characteristic of the national legal language prior to EU accession. **No direct influence of the Eurolect on the use of continuous S_{rel} in the national legal language could be identified either.** In the legal acts that transpose the directives, continuative S_{rel} remain a very rare and sparingly used syntactic means of expressing the sequence of actions. Finally, **no significant functional differences were found between the S_{inf} constructions used in the Lithuanian Eurolect and those found in the national legal language,** nor was any clear influence of the Eurolect on the language of implementing or other legal acts observed in this respect. Overall, **the findings confirm that the Lithuanian Eurolect exhibits clear and statistically significant features in the domain of post-modification syntax; however, the data collected for this thesis are insufficient to conclude that these features**

exert a substantial influence on the post-modification syntax of national legal acts.

The analysis presented in the **Complementation** section sought to determine whether the Lithuanian Eurolect differs from the language of national legislation in the **complementation of transitive verbs**. To this end, the complementation patterns of five most frequent transitive verbs (in terms of absolute frequencies) in the COMP_{ES} and COMP_{LT} corpora (*užtikrinti*, *nustatyti*, *siekti*, *reikėti*, *nurodyti*) were examined. These verbs can take either nominal complements or non-finite and finite clausal complements. The results show that, for four of the five verbs analysed (all except *užtikrinti*), in both directive texts and their transposing acts, complementation is most commonly realised by nominal complements or non-finite subordinate clauses. By contrast, the verb *užtikrinti* is predominantly complemented by finite subordinate noun clauses (S_{nom}) both in directives and their transposing acts. Overall, the complementation patterns of the verbs examined in the Lithuanian Eurolect and in the national legislation show a high degree of sameness and overlap.

At the same time, **the analysis of the complementation patterns** of the most frequent transitive verbs revealed that although **complementation with finite S_{nom} clauses is not a dominant feature in either directive texts or their implementing acts, it occurs considerably more frequently in the texts of directives**. The relative proportions of complement types (nominal complements and non-finite S_{nom} vs. finite S_{nom} complements) vary between directives and national legal acts; however, in all cases, **the normalized frequencies of finite S_{nom} complements in directive texts significantly exceed those recorded in the implementing acts**. Thus, transitive verbs such as *užtikrinti*, *nustatyti*, *siekti*, *reikėti*, and *nurodyti* are more likely to be followed by a finite S_{nom}-type complement in directive texts, which is a feature that can be regarded **as characteristic of directives and, more broadly, of the Lithuanian Eurolect**.

The more frequent complementation of transitive verbs with finite S_{nom}-type complements in the Lithuanian Eurolect also provided additional insights into the possible reasons for the existence of this pattern and into the semantic profile of directive texts. On the one hand, the **higher frequency of finite S_{nom} clauses** in directives is undoubtedly influenced by the **transfer of syntactic constructions from the English Eurolect during translation**. Since finite S_{nom} clauses tend to realise events that are more detached from the main clause and significantly reduce the agentivity of the main clause, such complementation is also motivated by the semantic and pragmatic characteristics of the source texts: directive texts are typically more concise

than national legislation. The finding that **finite S_{nom}-type complements are much more characteristic of the Lithuanian Eurolect** than of the language of national law also corresponds to the results of Biel's (2017a) study of the Polish Eurolect.

At the same time, while the results for most of the transitive verbs analysed (with the exception of the verb *reikėti*) indicate that **complementation with finite S_{nom} clauses is becoming more frequent in the texts implementing the directives, and this increase is often statistically significant, it is unlikely that the increase is caused by the influence of the Lithuanian Eurolect**. The effect size values were not sufficiently large to demonstrate a clear, unambiguous, and systematic correlation between the higher frequency of finite S_{nom} complements in directive texts and their use in the language of the transposing acts. This assumption is further weakened by the fact that the most frequent complementation patterns in both directives and their implementing acts are largely similar, while the increased frequency of finite complements with certain verbs, such as *užtikrinti* or *siekti*, in the transposing acts appears to be primarily determined by the lexical borrowing of these verbs from the directives during the process of transposition. It can therefore be concluded that **although the complementation of transitive verbs with finite S_{nom} clauses constitutes a statistically significant feature of the Lithuanian Eurolect, it does not appear to exert a direct influence on the complementation patterns used in the acts implementing the directives**.

Finally, it should be noted that the research for this thesis identified several limitations in the material discussed, which may have affected the results, particularly those concerning the potential influence of the Lithuanian Eurolect on the language of national law. First, the study was limited to a comparison between only one type of EU legal text, i.e., directives, and national legal texts. It cannot be ruled out that, by excluding other EU legal acts, such as regulations and decisions, from the analysis, certain post-modification and complementation features of the Lithuanian Eurolect may have gone unnoticed. As a thesis is necessarily limited in scope, other important syntactic aspects, such as nominalisation or the relationship between passive and active participants, were not investigated. Owing to the fact that the present thesis has revealed statistically significant features of post-modification and the complementation of transitive verbs in the Lithuanian Eurolect, it is likely that the investigation of other syntactic phenomena could also yield interesting results.

Also, the perceived intralingual variability that gave impetus to this thesis seems to be considerably limited by the nature of the texts analysed for the purpose of this thesis. Both directives and their transposing acts, as well as

other Lithuanian national legal acts, are public; for that reason they are thoroughly edited documents of significant legal importance. During the editing process, many non-standard syntactic solutions that do not conform to the norms of standard Lithuanian may have been edited out, even though such features might have reflected characteristics of the Lithuanian Eurolect or its influence on the language of national law. For this reason, future research could expand the scope of analysis to include not only legal acts but also documents belonging to less constrained genres, such as reports or public announcements.

The methodology used to calculate effect size may also need to be reconsidered. As noted above, effect size is an important measure for avoiding false positive conclusions. In this study, effect size was assessed very cautiously, particularly with regard to the possible influence of the Lithuanian Eurolect on the language of national law. The ELL values, which in most cases were too low to indicate a clear influence of the Eurolect, were additionally verified using another measure, Cramér's V. In all cases, this method likewise produced similarly low values, indicating weak associations. Some studies rely solely on %DIFF; had this approach been adopted, the results of the present study might have appeared somewhat different. Likewise, calculations based on the log ratio may have yielded more positive results. Nevertheless, the methodological framework and the very strict criteria for assessing effect size were maintained throughout the statistical analysis of each syntactic phenomenon that was investigated. Future research may focus on a less rigid methodology for calculating and assessing effect sizes.

The final conclusion of this thesis is that the Lithuanian Eurolect exists as an independent “Europeanized” variety of legal Lithuanian, but its impact on the broader syntax of national legal Lithuanian remains limited.

APIE AUTORIŲ

Žygimantas Pekūnas yra Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Literatūros, kultūros ir vertimo tyrimų instituto tyrėjas ir dėstytojas. Nuo 2017 m. jis dėsto Vilniaus universiteto Filologijos fakultete dėsto anglų kalbos gramatikos, ekonomikos ir teisės tekstų vertimo raštu ir kompiuterinių vertimo technologijų kursus bakalauro ir magistrantūros programų studentams.

Žygimantas Pekūnas 2015 m. Vilniaus universitete įgijo anglų filologijos bakalauro, o 2017 m. – vertimo magistro laipsnį. Autoriaus profesinė patirtis apima vertimą raštu įvairioms Europos Sąjungos institucijoms (laisvai samdomas ES dokumentų vertėjas raštu nuo 2017 m.).

Žygimantas Pekūnas 2021–2025 m. studijavo Vilniaus universiteto filologijos krypties doktorantūroje. Autorius disertacijos tema skaitė pranešimus keturiuose tarptautiniuose mokslo renginiuose, paskelbė dvi publikacijas. 2024 m. gegužės mėn. stažavosi Varšuvos universitete.

Žygimanto Pekūno moksliniai interesai – eurolektai, Europos Sąjungos teisės vertimo problemos, institucinis vertimas, ir vertimo raštu dėstymo metodika.

PADEKA

Visų pirma norėčiau nuoširdžiai padėkoti savo moksliniam vadovui vyresniajam mokslo darbuotojui dr. Artūrai Ratkui. Esu nepaprastai Jums dėkingas už itin naudingus, praktiškus ir tikslius patarimus rengiant šią disertaciją ir mokslinio darbo plačiąją prasme klausimais. Jūsų didžiulė kantrybė ir tikėjimas šia disertacija labai svariai prisidėjo prie to, kad ji išvydo dienos šviesą.

Be to, dėkoju visiems Vertimo studijų katedros kolegoms. Jūsų palaikymas ir tikėjimas manimi bei šios disertacijos perspektyvomis man buvo ir tebėra labai svarbūs. Ačiū Jums už tai. Ne mažiau norėčiau padėkoti ir kitiems Filologijos fakulteto akademinės bendruomenės nariams, dalyvavusiems mano doktorantūros egzaminų komisijose. Jūsų taiklios pastabos ir patarimai padėjo man daug ko išmokti. Atskirai norėčiau padėkoti prof. dr. Jonei Grigaliūnienei ir prof. dr. Axeliui Holvoetui, sutikusiems būti pirminiais šios disertacijos recenzентаis.

Galiausiai – pačios nuoširdžiausios padėkos artimiesiems už tai, kad šį kelią nuėjote drauge su manimi. Dėkoju savo tėvams, nuolat skatinusiems domėtis pasauliu, kalba ir skiepijusiems meilę ir pagarbą mokslui. Taip pat – Jums, mano ištikimiausi pakeleiviai – Rūta ir Liutaurai. Jei ne Jūs ir Jūsų begalinis palaikymas, šitas Rubikonas, turbūt, nebūtų peržengtas dar ilgą laiką.

Pabaigai norėčiau pacituoti Umberto Eco:

Europos kalba – vertimas

Soli Deo gloria

PUBLIKACIJŲ IR PRANEŠIMŲ SĄRAŠAS

PUBLIKACIJOS

Pekūnas, Žygimantas. 2024. Lietuvių kalbos eurolektas – naujas vertimo tyrimų objektas. *Vertimo studijos* 17, 72-87. DOI: <https://doi.org/10.15388/VertStud.2024.17.5>

Pekūnas, Žygimantas. 2022. Deontinio modalumo raiška Europos Sąjungos teisės aktų vertime į lietuvių kalbą. *Vertimo studijos* 15, 47-66. DOI: <https://doi.org/10.15388/VertStud.2022.3>

PRANEŠIMAI

1. *Bridges in the Baltic* (Vilniaus universitetas)
“The Syntax of the Lithuanian Eurolect” (2024-10-04)
2. Programos “Verčiame Europai” seminaras (Vilniaus universitetas ir Europos Komisija)
„Ką jau žinome apie lietuvių kalbos eurolekto sintaksę? (2023-10-12)
3. 2023 CETRA International Summer School Research Seminar (Leveno universitetas, Belgija)
“The Syntactic Influence of the Eurolect on the Language of Lithuania's National Legislation” (2023-09-08)
4. Translation, Ideology, Ethics: Resposnse and Credibility (Vilniaus universitetas)
„In Search of the Lithuanian Eurolect“ (2022-09-24)

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 20 egz.